Provincie Flevoland

FLEVOLAND INNOVATIEF EN ONDERNEMEND

JAARSTUKKEN 2018

Aan Provinciale Staten van Flevoland

Voor u liggen de Jaarstukken 2018, bestaande uit het Jaarverslag (de programmaverantwoording en paragrafen) en de Jaarrekening. In deze jaarstukken leggen wij verantwoording af over het uitgevoerde beleid en de realisatie van vooraf gestelde doelen. We gaan in op wat we bereikt hebben (doelen en prestaties), wat we daarvoor gedaan hebben en wat dat heeft gekost. De basis hiervoor wordt gevormd door de begroting 2018 (na wijziging).

Het jaar 2018 was het laatste volledige uitvoeringsjaar van deze collegeperiode. Drie jaar na de start van de coalitie heeft zich in het voorjaar van 2018 een breuk voorgedaan. Op basis van het rapport 'Veters strikken' zijn twee nieuwe fracties tot de coalitie toegetreden en traden twee nieuwe gedeputeerden aan (Jop Fackeldey en Harold Hofstra). Hiermee kon de verdere uitvoering van het College uitvoeringsprogramma 2015-2019 (CUP), dat op onderdelen is aangescherpt, doorgang vinden. Nadien is door het vertrek van gedeputeerde Jaap Lodders in 2018 een derde nieuwe gedeputeerde aangetreden, Jan de Reus.

De jaarstukken zijn ingericht conform het Besluit Begroting en Verantwoording gemeenten en provincies (BBV). Dit betekent dat de opzet van de Jaarstukken 2018 aansluit bij de Programmabegroting 2018.

Deze jaarstukken beginnen met een bestuurlijke samenvatting (deel I). In deel II hebben we onze verantwoording over de programmaonderdelen opgenomen. Deel III bestaat uit de door het BBV voorgeschreven paragrafen en deel IV bevat de Jaarrekening 2018.

Wij verwachten dat u met deze jaarstukken goed inzicht krijgt in de gerealiseerde doelen in 2018. Een digitale webversie is te raadplegen via www.jaarverslag2018.flevoland.nl.

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

De secretaris,	de voorzitter,
Origineel getekend door T. van der Wal	Origineel getekend door L. Verbeek

Inhoudsopgave

I Samenvatting 4

I. Algemeen 4
II. Jaarresultaat 2018 4
III. Weerstandsvermogen 4
IV. Samenstelling college van Gedeputeerde Staten 5
V. Leeswijzer 6

II Programmaverantwoording 9

1 Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid 10
1.0 Inleiding 11
1.1 Ruimtelijke ontwikkeling 13
1.2 Water 16
1.3 Totale lasten en baten 17

2 Landelijk gebied en natuur 18
2.0 Inleiding 19
2.1 Leefbaarheid landelijk gebied 21
2.2 Natuur en landschap 23
2.3 Totale lasten en baten 26

3 Economie 27
3.0 Inleiding 28
3.1 Ondernemerschap en groei 30
3.2 Recreatie en toerisme inclusief gebiedspromotie 33
3.3 Totale lasten en baten 35

4 Cultuur, samenleving en sport 36
4.0 Inleiding 37
4.1 Cultuur 39
4.2 Samenleving en sport 41
4.3 Totale lasten en baten 43

5 Energie, milieu en klimaat 44
5.0 Inleiding 45
5.1 Milieu inclusief omgevingsdiensten 47
5.2 Energie en klimaat 49
5.3 Totale lasten en baten 51

6 Mobiliteit 52
6.0 Inleiding 53
6.1 Openbaar vervoer 56
6.2 Mobiliteitsbeleid 58
6.3 Nieuwe infrastructuur 60
6.4 Bestaande infrastructuur 62
6.5 Totale lasten en baten 64

7 Gebiedsontwikkeling 65
7.0 Inleiding 66
7.1 Noordelijk Flevoland 68
7.2 Midden Flevoland 70
7.3 Zuidelijk Flevoland 73
7.4 Nieuwe Natuur 75
7.5 Totale laten en baten 77

8 Kwaliteit openbaar bestuur 78
8.0 Inleiding 79
8.1 (Inter)nationale samenwerking en bestuurlijke positionering 81
8.2 Bestuurszaken 85
8.3 Algemene dekkingsmiddelen 87
8.4 Onvoorzien en stelposten 88
8.5 Bedrijfsvoering 89
8.6 Reserves 92
8.7 Totale lasten en baten 96

III Paragrafen 97

1 Lokale heffingen 98
1.1 Beleid ten aanzien van heffingen 98
1.2 Kwijtscheldingsbeleid 99
1.3 Overzicht tarieven 99
1.4 Lokale lastendruk 100
1.5 Opbrengst van de lokale heffingen 100

2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing 102
2.1 Algemeen 102
2.2 Risicobeleid en risicomanagement 102
2.3 Risicoprofiel 103
2.4 Weerstandsvermogen 105
2.5 Toelichting op de risico's 107
2.6 Niet financiële risico's 114
2.7 Financiële kengetallen BBV 114

3 Onderhoud kapitaalgoederen 115
3.1 Algemeen 115
3.2 Beleidskader ten aanzien van het onderhoud 116
3.3 Middelen 117

4 Financiering 120
4.1 Algemeen 120
4.2 Ontwikkelingen 120
4.3 Performance en uitzettingen 120
4.4 Risicobeheer 122
4.5 Renteschema 123

5 Bedrijfsvoering 124
5.1 Algemeen 124
5.2 Sturing en beheersing 124
5.3 Onderdelen bedrijfsvoering 127

6 Verbonden partijen 130
6.1 Algemeen 130
6.2 Overzicht verbonden partijen 131

7 Grondbeleid 142

IV Jaarrekening 144

1 Jaarrekening 2018 op hoofdlijnen 145
1.1 Omvang resultaat 145
1.2 Analyse resultaat 145
1.3 Financiële kengetallen 147

2 Overzicht baten en lasten in de jaarrekening 149
2.1 Detaillering baten en lasten per programma 149
2.2 Specificatie diverse baten en lasten 150
2.3 Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 153

3 Balans (incl. toelichting) 155
3.1 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling 156
3.2 Toelichting op de balans (activa) 158
3.3 Toelichting op de balans (passiva) 164
3.4 Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen 167

Bijlagen 169

1. Toelichting reserves en voorzieningen 170
2. Verdeling van de lasten en baten over de taakvelden 184
3. Specificatie van incidentele lasten en baten 187
4. Single information Single Audit (SiSa) 190
5. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant 191
6. Lijst met afkortingen 1918

I Samenvatting

I. Algemeen

Het jaar 2018 was het laatste volledig jaar van deze Statenperiode. De coalitie is in dit jaar van samenstelling veranderd. De SP maakte plaats voor de ChristenUnie en PvdA. De 'nieuwe' coalitie is verder gegaan met de uitvoering van het coalitieakkoord 'Innovatief en ondernemend', waarbij op onderdelen nadere accenten zijn aangebracht.

Veel van de voornemens van dit coalitieakkoord zijn in deze laatste periode afgerond. Belangrijke dossier daarbij waren in 2018: oplevering Flevokust Haven, programma Nieuwe Natuur, nieuw beleidskader Oostvaardersplassen, Flevolandse Energie Agenda, toekenning status Nationaal Park Nieuwland, aanleg Marker Wadden, windpark Zeewolde en vaststelling Omgevingsvisie.

Verder is er binnen alle programma's voortgang geboekt en is uitvoering gegeven aan de opgaven in het college uitvoeringsprogramma. In deze jaarstukken leggen wij verantwoording af over wat we hebben gedaan, wat daarmee is bereikt en wat het heeft gekost.

II. Jaarresultaat 2018

In het jaar 2018 is een positief resultaat gerealiseerd van € 8,7 mln. Dit resultaat, en het verschil ten opzichte van de begroting 2018 na wijziging, wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de voortgang van een aantal projecten en programma's uiteindelijk lager was dan verwacht, de bedrijfsvoeringslasten beperkt konden worden gehouden en doordat de baten, met name de opcenten motorrijtuigenbelasting, hoger zijn uitgevallen dan was voorzien. De verschillen zijn nader gespecificeerd en toegelicht bij de desbetreffende programma's.

Tabel 1.1: Opbouw resultaat

Omschrijving	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	178.936	175.682	195.030	186.558	8.472
Baten	-206.342	-173.186	-180.121	-184.186	4.065
Saldo van lasten en baten	**-27.406**	**2.496**	**14.909**	**2.373**	**12.536**
Stortingen in reserves	82.678	30.236	48.242	46.614	1.628
Onttrekkingen aan reserves	-62.473	-32.732	-63.151	-57.690	-5.461
Saldo van reservemutaties	20.206	-2.496	-14.909	-11.077	-3.832
Gerealiseerd resultaat (- = overschot)	**-7.201**	**0**	**0**	**-8.704**	**8.704**

x € 1.000

In de Jaarrekening 2018 (onderdeel IV van deze jaarstukken) gaan we bij de diverse programmaonderdelen in op de belangrijkste afwijkingen ten opzichte van de begroting 2018 (na wijziging) en het ontstaan van het rekeningresultaat 2018.

III. Weerstandsvermogen

De paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing geeft een overzicht van de belangrijkste risico's van de provincie. Het risicoprofiel van de provincie is ten opzichte van de vorige paragraaf (Programmabegroting 2019) licht gestegen van € 16,4 mln. naar € 16,5 mln. De weerstandscapaciteit is ten opzichte van de begroting 2019 niet gewijzigd (€ 23,0 mln.). De dekkingsgraad blijft daarmee afgerond 1,4 en ligt binnen de bandbreedte van 1,1 tot 2,0, zoals vastgelegd in de nota Reserves en voorzieningen 2015-2019.

IV. Samenstelling college van Gedeputeerde Staten

De samenstelling van het college (inclusief bijbehorende portefeuilleverdeling) was op 31 december 2018 als volgt:

Naam	Portefeuille
Dhr. L. (Leen) Verbeek *Commissaris van de Koning*	Voorzitter Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten met in portefeuille: Integriteit, Veiligheidsregio's, Lobby, Rijkstaken (samenwerking in de provincie, werkbezoeken gemeenten, burgemeesters aangelegenheden, Koninklijk huis, KO's, bezwaarschriften & klachten), P&O, Inkoop en aanbesteding, Facilitaire zaken, Interbestuurlijk toezicht Archiefwet, Coördinatie IFA, IPO portefeuillehouders overleg werkgeverszaken, en GR Regionaal Historisch Centrum Het Flevolands Archief.
Dhr. J.N.J. (Jan-Nico) Appelman	Gedeputeerde met in portefeuille: Economische Zaken (coördinatie handelsmissies, Topsectoren/MKB en EFRO), Maritieme Strategie (Flevokust Haven, Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland en Kornwerderzand), Landbouw en Visserij, Nieuwe Natuur, Floriade, Hoger onderwijs, OMALA (inclusief Airport Garden City C.V.), Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland B.V., IPO BAC Regionale Economie, Bestuurlijk Overleg Platform Economie MRA en 1e loco commissaris van de Koning.
Dhr. M.A. (Michiel) Rijsberman	Gedeputeerde met in portefeuille: Recreatie en Toerisme, Gebiedspromotie, Nationaal Park Nieuw Land, Kunst en cultuur, Europa (Comité van Regio's, Coördinatie Interreg en Assembly of European Regions), Markermeer-IJmeer, Bestuurlijke Zaken (Flevolandse samenwerkingsagenda, bestuurlijke vernieuwing, coördinatie Verbonden Partijen en coördinatie Interbestuurlijk Toezicht), Digitale infrastructuur buitengebied, Communicatie en ICT, Huis van de Nederlandse Provincies, IPO BAC Cultuur, Agendalid IPO BAC Financiën en E-provincies, en 2e loco commissaris van de Koning.
Dhr. H.J. (Harold) Hofstra	Gedeputeerde met in portefeuille: Financiën, Krachtige Samenleving, Vitaal Platteland (POP3 en Fonds leefbaarheid landelijk gebied), Natuur en Landschap, Dierenwelzijn Oostvaardersplassen, IPO BAC Vitaal Platteland, IPO BAC Financiën en E-provincies, Provinciaal Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen Flevoland, Alliander N.V., N.V. Bank voor Nederlandse Gemeenten, Vitens N.V. en 3e loco commissaris van de Koning.
Dhr. J.A. (Jop) Fackeldey	Gedeputeerde met in portefeuille: Milieu, Klimaat en Duurzaamheid, Vergunningverlening, toezicht en handhaving, Windenergie, Energietransitie, Openbaar Vervoer, IPO-bestuur, IPO BAC Energie, IPO BAC VTH, N.V. Afvalzorg Holding, Provinciaal Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen Flevoland, Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek en 4e loco commissaris van de Koning.
Dhr. J. (Jan) de Reus	Gedeputeerde met in portefeuille: Ruimtelijke ordening, Wonen, Mobiliteit (exclusief OV), Amsterdam Lelystad Airport, OMALA (inclusief Airport Garden City C.V.), Schaalsprong Almere/RRAAM, IJsseldelta-Zuid, Rijksvastgoedbedrijf, Water, Sport, IPO BAC Duurzame Ruimtelijke Ontwikkeling en Waterbeheer, IPO BAC Mobiliteit en 5e loco commissaris van de Koning.
Dhr. T. (Tjeerd) van der Wal	Provinciesecretaris / algemeen directeur

Gedeputeerde Staten van Flevoland verrichten naast hun bestuurlijke functie een aantal nevenfuncties. Zie voor een volledig overzicht: www.flevoland.nl

V. Leeswijzer

Doelstelling jaarstukken
De jaarstukken zijn een belangrijk instrument voor Provinciale Staten. Hierin leggen Gedeputeerde Staten verantwoording af over gerealiseerde doelstellingen, uitgevoerde activiteiten en de inzet van de financiële middelen die de provincie ter beschikking stond. De jaarstukken zijn daarmee ook een belangrijk instrument om inhoud te geven aan de controlerende rol van Provinciale Staten.

Plaats jaarstukken in de planning en control cyclus
In de *programmabegroting* wordt vastgelegd wat de provincie wil bereiken, wat daarvoor wordt gedaan en welke financiële middelen daarvoor beschikbaar worden gesteld. De programmabegroting wordt door Provinciale Staten vastgesteld. Een en ander wordt in financiële zin verder uitgewerkt in de *productenraming*, die door Gedeputeerde Staten wordt vastgesteld.

Tussentijds kunnen plannen worden bijgesteld aan actuele ontwikkelingen. Dat kan integraal als onderdeel van de reguliere cyclus gebeuren via de z*omernota*, maar ook separaat op basis van tussentijds door Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten genomen besluiten. Indien deze bijstelling financiële consequenties kent dan wordt met dat besluit eveneens een begrotingswijziging door Provinciale Staten vastgesteld (of in mandaat door Gedeputeerde Staten, conform de financiële verordening).

In de *jaarstukken* wordt eindverantwoording afgelegd over de uitvoering van de ambities, zoals verwoord in de programmabegroting en eventueel bijgesteld bij de zomernota of separate voorstellen. Er wordt aangegeven in welke mate de doelstellingen zijn gerealiseerd en er wordt verantwoording afgelegd over daarvoor uitgevoerde activiteiten en de inzet van financiële middelen. Dit document dient ter ondersteuning van de controlerende rol van Provinciale Staten.

Structuur jaarstukken
De structuur van de jaarstukken wordt bepaald door wettelijke en niet wettelijke vormeisen.

Wettelijke vormeisen: het BBV
Het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) bevat vormeisen voor de jaarstukken. Deze dient de volgende onderdelen te bevatten:

- de *programmaverantwoording*, waarin per beleidsprogramma een verantwoording wordt gegeven over de beoogde doelen en maatschappelijke effecten, en de wijze waarop getracht is deze te verwezenlijken;
- de *paragrafen*, bedoeld als nadere toelichting op onderwerpen die van wezenlijk belang zijn voor het inzicht in de financiële positie. Zij geven een verantwoording over de beleidsuitgangspunten van beheersmatige activiteiten en lokale heffingen weer. De wettelijk verplichte paragrafen zijn: Lokale heffingen, Weerstandsvermogen en risicobeheersing, Onderhoud kapitaalgoederen, Financiering, Bedrijfsvoering, Verbonden partijen en Grondbeleid. Daarnaast kan besloten worden om additionele paragrafen op te nemen, hier is (vooralsnog) geen gebruik van gemaakt.
- een *jaarrekening* die opgebouwd is uit een *jaarrekening op hoofdlijnen*, een *overzicht van baten en lasten*, dat alle baten en lasten van de in de programmaverantwoording opgenomen activiteiten bevat, en een *balans met toelichting*. De jaarrekening vormt de basis voor de controle op de rechtmatigheid en het getrouwe beeld door de accountant.
- de bijlage met het *overzicht van de geraamde lasten en baten per taakveld* en de *specificatie van incidentele lasten en baten*.

Niet-wettelijke vormeisen
Ieder hoofdstuk uit de programmaverantwoording begint met een korte introductie op het hoofdstuk, een beschrijving van de met het programma beoogde effect, een overzicht van de indicatoren (eigen indicatoren alsmede verplichte BBV-indicatoren) en de doelenboom. Per programmaonderdeel worden vervolgens de doelen, doelrealisatie en de daarbij uitgevoerde activiteiten beschreven. Waar van toepassing is dit aangevuld met een duiding van de strategische risico's en beheersmaatregelen die realisatie van dit doel in de weg kunnen staan. Tot slot volgt een overzicht van de aangewende middelen en een verklaring bij het verschil tussen de rekening en de begroting na wijziging. Met deze werkwijze sluiten we aan bij het voorschrift van het BBV om binnen de programmaonderdelen onderscheid te maken in de 3 w-vragen (Wat hebben we bereikt, Wat hebben we daarvoor gedaan, Wat heeft het gekost).

Nieuw en gewijzigd in 2018

- Vanwege de behoefte van Provinciale Staten om inzicht te verkrijgen in het meerjarig verloop van de Flevolandse indicatoren zijn meerdere jaarschijven toegevoegd aan de indicatorentabellen (gelijk aan de indeling van de BBV-indicatoren), zoals dit ook reeds bij de Programmabegroting 2019 is toegepast.
- In de Programmabegroting 2019 is bij een aantal indicatoren de streefwaarde 2018 reeds bijgesteld ten opzichte van de Programmabegroting 2018, bijvoorbeeld indien op basis van actueel beschikbare informatie bleek dat de initiële streefwaarde 2018 reeds bereikt was. Waar dit van toepassing is zijn in deze jaarstukken de bijgestelde streefwaarden opgenomen.
- In het voorjaar van 2018 is door Provinciale Staten het initiatief genomen om te komen tot een aantal aanvullende indicatoren. Hiertoe is vanuit Provinciale Staten een Begeleidingscommissie P&C ingesteld die tezamen met de Statencommissies een selectie van nieuwe indicatoren heeft gemaakt. Naar aanleiding hiervan is met ingang van de Programmabegroting 2019 (najaar 2018) een aantal nieuwe indicatoren toegevoegd aan de programma's 3, 4 en 5. Waar mogelijk is in deze jaarstukken tevens de verantwoordingsinformatie van deze nieuwe indicatoren over het jaar 2018 opgenomen. De overige indicatoren vragen eerst nog een nadere uitwerking alvorens deze opgenomen kunnen worden.
- Op 30 augustus 2018 heeft de Commissie BBV de vernieuwde notitie 'Structurele en incidentele baten en lasten' gepubliceerd, met als doel het onderscheid tussen incidentele- en structurele baten en lasten te verduidelijken. De begroting van de provincie Flevoland voldeed reeds aan de uitgangspunten van deze (vernieuwde) notitie. Naar aanleiding hiervan zijn derhalve geen wijzigingen in de jaarstukken doorgevoerd.
- In de begroting 2018 waren voor het eerst de beleidsindicatoren BBV opgenomen, welke in samenwerking tussen het ministerie van Binnenlandse Zaken en het IPO tot stand zijn gekomen. Met ingang van de Jaarstukken 2018 wordt voor het eerst verantwoordingsinformatie over deze indicatoren opgenomen.

Autorisatie

Provinciale Staten hebben een kaderstellende en controlerende taak. In de Provinciewet is opgenomen dat Provinciale Staten de begroting (inclusief programmaplan, paragrafen en financiële begroting) vaststellen. et financiële autorisatieniveau van de programmabegroting ligt per programmaonderdeel op het totaal van lasten en baten. Dit houdt in dat Gedeputeerde Staten per programmaonderdeel niet meer mogen besteden dan het voor dat onderdeel geraamde totaal van de lasten. Dit bedrag kan – meestal op grond van een voorstel van Gedeputeerde Staten - via begrotingswijziging door Provinciale Staten worden gewijzigd. Gedeputeerde Staten mogen per programmaonderdeel niet meer besteden dan het voor dat onderdeel geraamde totaal van de lasten (begroting na wijziging). In deze jaarstukken verantwoorden wij in hoeverre wij in 2018 binnen de geautoriseerde bedragen zijn gebleven.

Mandaatverlening

Door eerdere besluitvorming van Provinciale Staten zijn er uitzonderingen ontstaan op de algemene lijn zoals hiervoor beschreven. Deze uitzonderingen hebben betrekking op gedelegeerde reserves en gemandateerde begrotingswijzigingen.

1. Gedelegeerde reserves

De provincie beschikt over een aantal reserves. Het besteden van de middelen binnen deze reserves is voorbehouden aan Provinciale Staten. Dit houdt in dat wij eerst een voorstel aan Provinciale Staten moeten voorleggen, alvorens wij verplichtingen ten laste van reserves aan mogen gaan.
Om de doelmatigheid en slagvaardigheid van de provincie te vergroten hebben Provinciale Staten bij het vaststellen van de nota Reserves en voorzieningen 2015-2019 (Provinciale Staten van 16 december 2015), besloten de beslissingsbevoegdheid tot besteding en het aangaan van verplichtingen voor een aantal reserves bij Gedeputeerde Staten neer te leggen. Het betreft hier de reserves Personeel, Sport, Gladheidsbestrijding, Flevokust Haven, Doorgeschoven activiteiten en Mobiliteit. Nadien is bij de instellingsbesluiten van de reserves Economisch Programma en Dekking afschrijvingslasten besloten deze te delegeren aan Gedeputeerde Staten. De besteding van de gedelegeerde reserves vindt plaats in overeenstemming met de doelstellingen die Provinciale Staten daarvoor hebben vastgelegd.

2. Gemandateerde begrotingswijzigingen

Provinciale Staten hebben – via de Financiële verordening provincie Flevoland 2018 – het college gemandateerd om de onderstaande begrotingswijzigingen door te voeren. Dit heeft tot doel om het aantal begrotingsmutaties dat in de loop van een begrotingsjaar via een begrotingswijziging ter vaststelling aan Provinciale Staten wordt

voorgelegd, te beperken. In veel gevallen gaat het om technische (detail)wijzigingen of wijzigingen waarbij de provincie geen beïnvloedingsmogelijkheden heeft. Het gaat daarbij om de volgende typen wijzigingen:

- doorgeven bijdragen van derden met specifiek doel;
- reeds genomen Statenbesluiten;
- gedelegeerde onttrekkingen aan reserves (zie hierboven);
- begrotingsvoordelen uit lagere uitgaven en/of hogere inkomsten.

Om Provinciale Staten volledig op de hoogte te stellen van de gemandateerde begrotingswijzigingen, stellen wij haar van gemandateerde wijzigingen in kennis (via de besluitenlijst).

Bij de vaststelling van de Programmabegroting 2018 hebben Provinciale Staten besloten om Gedeputeerde Staten mandaat te verlenen om begrotingswijzigingen vast te stellen die betrekking hebben op oormerken in de stelpost Nieuw Beleid en de reserve Strategische projecten, voor zover deze voortvloeien uit de Perspectiefnota 2017-2021 (met uitzondering van het onderdeel Energieagenda).

Verklaring resultaat per programmaonderdeel

Bij de toelichting op de middelen geven wij conform de vereisten in het BBV – indien van toepassing - een verklaring bij het verschil tussen de gerealiseerde baten & lasten en de begroting na wijziging. Conform de bestendige gedragslijn zijn alle verschillen groter dan € 100.000 van een verklaring voorzien. Ter verhoging van de informatiewaarde hebben wij hieraan toegevoegd of de afwijking effect heeft op een reserve of op het rekeningsaldo. Door afronding in duizendtallen kunnen kleine afrondingsverschillen ontstaan in en tussen de verschillende tabellen.

II Programmaverantwoording

1 RUIMTELIJKE ONTWIKKELING EN WATERBELEID

1.0 Inleiding

In dit hoofdstuk staan de belangrijkste activiteiten beschreven die in 2018 hebben bijgedragen aan de ruimtelijke ontwikkelingen in Flevoland.

Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie FlevolandStraks is de strategische langetermijnvisie voor de provincie. In de visie zijn de zeven provinciale maatschappelijke opgaven voor de lange termijn (2030 en verder) benoemd; de stippen op de horizon. De zeven stippen zijn: het Verhaal van Flevoland, Krachtige Samenleving, Ruimte voor Initiatief, Duurzame Energie, Circulaire Economie, Landbouw Meerdere Smaken en Regionale Kracht. In 2018 is de keuze gemaakt om de programmatische uitwerking van de opgaven te bundelen in één Uitwerkingsagenda (Samen Maken We Flevoland: Uitwerkingsagenda deel I), hier wordt in het eerste kwartaal van 2019 over besloten. Alleen door gezamenlijke inspanning met inwoners, private- en maatschappelijke organisatie, instellingen en overheden kunnen we Flevoland op adequate wijze voorbereiden op de toekomst. We hebben om die reden parallel aan het programmeren, samen met de Flevolandse gemeenten en Waterschap Zuiderzeeland, geïnvesteerd in agendaontwikkeling. Dit proces heeft geresulteerd in de tussenrapportage Samen Maken We Flevoland. Daarnaast hebben we in 2018 een ontwerp Omgevingsverordening en ontwerp Omgevingsprogramma vastgesteld. De definitieve versies zijn in januari 2019 ter vaststelling voorgelegd aan Provinciale Staten. In de ontwerpen zijn bestaand beleid en regels voor de fysieke leefomgeving uit provinciale beleidsnota's en verordeningen bij elkaar gebracht in een nieuwe opzet.

Voorbereidingen voor de Omgevingswet

De Omgevingswet is niet alleen een enorme wetgevingsoperatie, maar heeft ook invloed op de rol en bevoegdheden van de provincie. Provincies en gemeenten krijgen meer mogelijkheden voor maatwerk en experimenten. De Omgevingswet vraagt van alle overheden een zorgvuldige implementatie, zodat ondernemers en bewoners met ingang van 2021 ook daadwerkelijk kunnen profiteren van de nieuwe wet. We hebben het afgelopen jaar inbreng geleverd op de regelgeving van het Rijk en het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Eind 2018 is er tussen het Rijk en de koepels (IPO, VNG en UvW) een beheerakkoord over het digitale stelsel Omgevingswet gesloten. Het Beheerakkoord regelt de invloed van Rijk en koepels op de kwaliteit van de landelijke digitale voorziening van het digitale stelsel.
Binnen de Bestuurderstafel Omgevingswet Flevoland hebben provincie, gemeenten, waterschap, OFGV, RWS brandweer en GGD zich ingezet om de Omgevingswet gezamenlijk te verkennen en stappen te zetten naar ketensamenwerking. Tijdens vier kennismiddagen zijn gezamenlijk onderwerpen verkend, zoals bestuurlijke afwegingsruimte, participatie, digitale dossiervorming en vergunningverlening.

Ruimtelijke Visie Werklocaties

Het overaanbod aan werklocaties in Flevoland is significant verminderd omdat de gemeenten plannen voor nieuwe locaties geschrapt hebben en/of bestaande werklocaties hebben getransformeerd in een andere bestemming. De harde planvoorraad bedrijventerreinen is ten opzichte van de nulmeting (1 januari 2014) met ruim een derde verminderd (van 722 ha. naar 410 ha.). Hierdoor zijn gemeenten gekomen tot een aanbod van werklocaties waar meer vraag naar is. De hoogconjunctuur heeft ertoe geleid dat alle Flevolandse gemeenten de laatste jaren veel hectare bedrijventerrein hebben verkocht. Bedrijven als Inditex zorgden in 2017 voor een megaklapper (35 ha.) en in 2018 kocht Somerset Capital Partners 20 ha. op Lelystad Airport Busisnesspark. Gemeenten lopen hierdoor minder financiële risico’s en de ruimte op werklocaties wordt zorgvuldiger benut.

Water- en bodembewustzijn

Klimaatverandering, bodemdaling en waterkwaliteit dwingen de provincie anders naar water te kijken.
Binnen het Actieplan Bodem en Water hebben de drie partijen (provincie Flevoland, Waterschap Zuiderzeeland en LTO Flevoland) samen gewerkt aan bewustwording door stimuleren van kennisdeling, demonstratie en het uitnodigen van agrarische ondernemers. Dit hebben zij gedaan in samenwerking met andere gebiedspartijen zoals agrarische netwerken en het agrobedrijfsleven. Het doel is om initiatieven en maatregelen te nemen voor duurzaam bodemgebruik en schoon en voldoende water.
De grenzen aan het gebruik van het water komen in zicht: niet alles kan meer overal. Dit vraagt om nieuwe keuzes van de provincie, gemeenten en het waterschap waarbij duidelijk wordt hoever hun verantwoordelijkheid en inspanning gaan. Dit betekent vaker een beroep op de eigen verantwoordelijkheid van burgers en (agrarische) ondernemers. Dit is een van de onderwerpen die centraal staat in een nieuw provinciaal waterprogramma voor de periode 2021-2027, waarmee in 2019 wordt gestart.

Maatschappelijk effect

Behoud van het gevarieerde aanbod van de leefomgeving door een evenwichtige en duurzame doorontwikkeling van ons stedelijk en landelijk gebied als aandeel in de regionale ontwikkeling.

Effect van ons beleid

Er is goed afgewogen waar voor welke ontwikkelingen ruimte is in Flevoland en dat is helder en makkelijk te vinden voor alle betrokkenen.

Indicatoren Flevoland

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Evenwichtige en duurzame door-ontwikkeling	Harde planvoorraad bedrijventerreinen: in 2030 < 6 jaar *Toelichting: Indicator conform RO Visie Werklocaties Flevoland 2015 en Convenant: tijd die nodig is om harde planvoorraad uit te geven (harde voorraad /gemiddelde uitgifte per jaar)*	28 jaar	19 jaar	18 jaar	<18 jaar	16 jaar
	Leegstand kantoren Almere en Lelystad *Bron: IBIS, Monitor Plabeka*	30,6%	31,2%	28,9%	< 23,0%	24,7%
	Percentage regionale keringen dat voldoet aan de normen *Toelichting: Waterschap Zuiderzeeland is bezig met het op orde brengen van de regionale waterkering in het buitendijkse gebied van Zeewolde (Pluuthaven en De Rede), deze werkzaamheden zijn begin 2019 gereed en dan voldoet 100% van de keringen.* *Bron: Provincie Flevoland*	49%	98%	98%	99%	98%

Beleidsindicatoren BBV

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Water-kwaliteit (oppervlakte-water)	Percentage van de waterlichamen met een ecologische kwaliteit:					
	• goed	0%	0%	0%	0%	0%
	• matig	83%	83%	83%	83%	83%
	• ontoereikend	17%	17%	17%	17%	17%
	• slecht	0%	0%	0%	0%	0%
	Bron: waarstaatjeprovincie.nl / Waterkwaliteitsportaal, KRW-rapportages					

Doelenboom

Programma	Programmaonderdeel	Doelen	Relatie met andere programmaonderdelen
1. Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid	1.1 Ruimtelijke ontwikkeling	Een integrale omgevingsvisie als bijdrage aan nieuwe ontwikkelkracht voor Flevoland	Alle andere programmaonderdelen
		Een overheid die zich openstelt naar de samenleving	Alle andere programmaonderdelen
		Zuinig omgaan met ruimte	2.1 Leefbaarheid landelijk gebied 2.2 Natuur en Landschap 3.1 Ondernemerschap en Groei 5.2 Energie en klimaat
		Bij het (her)ontwikkelen van gebouwde omgeving handelen wij waterrobuust en klimaatbestendig	5.2 Energie en klimaat
	1.2 Water	Behoud van bodemkwaliteit en een robuust watersysteem	2.1 Leefbaarheid landelijk gebied 2.2 Natuur en landschap 5.1 Milieu

Verbonden partij(en)

De Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek heeft uitvoering gegeven aan onze wettelijke verantwoordelijkheid voor vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van water. Zij droeg daarmee bij aan het doel van het behoud van een robuust watersysteem.

1.1 Ruimtelijke ontwikkeling

Portefeuillehouder

J. de Reus (Ruimtelijke ontwikkeling)
M.A. Rijsberman (Ruimte voor Initiatief)

Doel (2015-2019)

Een integrale omgevingsvisie met een langetermijnvisie voor Flevoland en doelen en prioriteiten voor de ruimtelijk-economische ontwikkeling, zodat er een nieuwe basis ontstaat voor de ontwikkelkracht van de provincie.

Doelrealisatie

De Omgevingsvisie is in 2017 vastgesteld. Daarmee heeft Flevoland een integrale visie voor de lange termijn inclusief de ambities, prioriteiten en doelen. Hiermee is een nieuwe basis gelegd voor de ontwikkelkracht van de provincie. De eerste uitwerking van deze Omgevingsvisie heeft in 2018 plaats gevonden. De richting is geconcretiseerd door middel van koersdocumenten en een Uitwerkingsagenda.

Activiteiten 2018

- We hebben in 2018 de keuze gemaakt om de programmatische uitwerking van de zeven opgaven van de Omgevingsvisie te bundelen in één Uitwerkingsagenda. Dat biedt overzicht en maakt inzichtelijk hoe de verbanden lopen (UP 1.1.4). Een deel van de opgaven worden in dit programmaonderdeel besproken, de andere opgaven worden besproken in programmaonderdelen 2.2, 4.2 en 5.2.
- We hebben als onderdeel van het proces van de Omgevingsvisie aandacht gegeven aan wonen en water, onder andere binnen de opgave Regionale Kracht (UP 1.1.3).
- We hebben een ontwerp Omgevingsverordening en ontwerp Omgevingsprogramma vastgesteld. Dit is het resultaat van de beleidsarme omzetting van beleid en regelgeving voor de fysieke leefomgeving. De ontwerpen hebben in de zomerperiode ter inzage gelegen. De reacties zijn verwerkt in een antwoordnota en de definitieve versies zijn in januari 2019 ter vaststelling voorgelegd aan Provinciale Staten.

- We hebben binnen de Omgevingsvisie gewerkt aan het perspectief Landbouw Meerdere Smaken. Daarbij hadden de 'smaken' smart farming, natuurinclusieve landbouw, voedselkwaliteit en kringloopketensamenwerking onze speciale aandacht gehad.
- We hebben actief gewerkt aan de maatschappelijke opgave Circulaire Economie (zie ook programma 6). Via de lijnen 'gebruikte materialen' en 'groene grondstoffen' hebben wij daarin richting gegeven. Zelf geven we als provincie bij onze inkoop en aanbestedingen 'het Goede Voorbeeld', hiervoor is in 2018 een actieplan opgesteld (gezamenlijk vanuit Duurzame Energie en Circulaire Economie). We hebben met name ingezet op de organisatie van de platformbijeenkomsten Circulair Flevoland waarin partijen elkaar ontmoeten, inspiratie opdoen en keteninitiatieven ontplooien. Er zijn in 2018 zeven keteninitiatieven gestart.
- We hebben binnen de opgave Duurzame Energie gewerkt aan de Structuurvisie Zon. Deze is in juli 2018 door Provinciale Staten vastgesteld. Met deze visie wordt ruimte geboden aan gemeenten om in het landelijke gebied van de provincie zonneparken te realiseren.
- We hebben geanticipeerd op de Omgevingswet die in 2021 in werking zal treden, zodat we daar als organisatie tijdig klaar voor zijn.
- We hebben de impact van de Omgevingswet op het instrumentarium, de informatievoorziening en het databeheer verder uitgewerkt. Hierbij hebben we tevens aandacht besteed aan de benodigde cultuuromslag en transitie van de werkprocessen inclusief de afstemming met andere overheden.

Doel (2015-2019)

Een overheid die zich openstelt naar de samenleving, die de dialoog zoekt met haar inwoners, die ontvankelijk is voor nieuwe ideeën en die uitnodigt en meedenkt.

Doelrealisatie

De onderstaande activiteit heeft bijgedragen aan het openstellen van de overheid naar de samenleving.

Activiteiten 2018

We hebben de Koersnotitie Ruimte voor Initiatief in oktober ter vaststelling voorgelegd aan Provinciale Staten. De koers gaat uit van een bestuursstijl die wordt getypeerd door samen te werken aan de toekomst van Flevoland. Specifiek is de Maatschappelijke opgave Ruimte voor Initiatief, gericht op de beweging van 'Nee, tenzij' naar 'Ja, mits' in relatie tot initiatieven uit de samenleving. Ruimte voor Initiatief wordt via de andere opgaven van de Omgevingsvisie verder in de praktijk gebracht.

Doel (2015-2019)

We zijn zuinig omgegaan met ruimte op basis van de Ladder voor Duurzame Verstedelijking.

Doelrealisatie

De onderstaande activiteiten hebben bijgedragen aan zuinig ruimtegebruik.

Activiteiten 2018

- We zijn, samen met partners, gekomen tot een gezamenlijke vraaggerichte, regionaal afgestemde ruimtelijke programmering, zoveel mogelijk ingepast binnen bestaand stedelijk gebied (UP 1.2.1). De gemeente Zeewolde is dit jaar gestart met de actualisatie van zijn Gemeentelijke Visie op het Vestigingsbeleid (GVV).
- We borgen de Ruimtelijke Visie Werklocaties in de herijking van de Uitvoeringsstrategie Plabeka 3.0 die momenteel plaatsvindt.
- We hebben de Ruimtelijke Visie Werklocaties 2015 uitgevoerd en monitoren de resultaten (UP 1.2.2). De resultaten hiervan zijn medio 2019 beschikbaar.
- We hebben het provinciaal Herstructureringsprogramma Werklocaties en de daarbij behorende nadere regel Herstructurering werklocaties uitgevoerd. We hebben hiermee de kwaliteit van de uitgegeven bedrijventerreinen verhoogd en het zorgvuldig ruimtegebruik bevorderd (UP 1.2.1).
- We hebben uitvoering gegeven aan het Convenant Voorraadbeheersing en Afstemming Werklocaties Flevoland en aan de Uitvoeringsstrategie Plabeka 3.0. We zijn overschot aan bedrijventerreinen en kantorenlocaties tegen gegaan en tegelijk hebben we ervoor gezorgd dat er voldoende goede locaties zijn voor bedrijven die zich willen vestigen.
- We hebben de opschaling en sanering van windmolens landschappelijk goed ingepast, zodat een betere ruimtelijke structuur ontstaat en verrommeling van het landschap wordt tegengegaan (UP 1.2.4).

- We hebben bijgedragen aan de aanpak van de opgaven in de Metropoolregio Amsterdam (MRA), bij de bestuurlijke platforms Economie, Mobiliteit en Ruimte. We hebben meegewerkt aan de aanpak van de MRA Actie Agenda en vele acties hebben geleid tot intensievere samenwerking, afstemming en onderlinge hulp. Binnen MRA Deelregio Flevoland is nauw samengewerkt met de gemeenten Lelystad en Almere.

Doel (2015-2019)

In 2020 handelen wij waterrobuust en klimaatbestendig bij het (her)ontwikkelen van de gebouwde omgeving.

Doelrealisatie

We hebben in samenwerking met Waterschap Zuiderzeeland en andere (nationale) partners stappen gezet in waterrobuust en klimaatbestendig handelen.

Activiteiten 2018

- We hebben ons ingezet voor het stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie.
- We hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie en in november 2018 heeft het IPO deze namens ons ondertekend. Rijk, VNG, UvW en IPO geven met het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie een impuls aan de aanpak van klimaatadaptatie en uitvoering aan de maatregelen zoals afgesproken in het Deltaplan Ruimtelijke adaptatie (UP 5.4.1).

Middelen

1.1 Ruimtelijke ontwikkeling	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	2.015	3.074	3.581	3.215	366
Baten	-81	-32	-32	-22	-10
Saldo	**1.933**	**3.041**	**3.548**	**3.192**	**356**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Omgevingsvisie FlevolandStraks	120	22	98
2. Lelystad Next Level	115	0	115
Overige kleine verschillen	131	0	131
Totaal lasten	**366**	**22**	**344**
Baten			
Kleine verschillen	-10	0	-10
Totaal baten	**-10**	**0**	**-10**

x € 1.000

Toelichting

1. Omgevingsvisie FlevolandStraks

De eerste uitwerking van de omgevingsvisie heeft in 2018 plaats gevonden. De richting is geconcretiseerd door middel van koersdocumenten en de programmatische uitwerking van de zeven opgaven van de omgevingsvisie te bundelen in één Uitwerkingsagenda. De onderuitputting op het budget Omgevingsvisie komt doordat de uitwerking van enkele projecten, programma's en pilots binnen de verschillende opgaven jaargrens overschrijdend zijn en doorlopen in 2019.

2. Lelystad Next Level

Samen met het gemeentebestuur van Lelystad en de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is de provincie een strategische agenda aan het ontwikkelen; Lelystad Next Level. De agenda omvat een pakket van stimuleringsmaatregelen die leiden tot een aantrekkelijk en vitaal Lelystad dat financieel gezond en zelfstandig is. Bij de Zomernota 2018 zijn hiervoor middelen beschikbaar gesteld. Aangezien aan de voorkant van het traject niet goed was in te schatten wat de planning van het traject zou worden en welke kosten zich wanneer zouden voordoen was het volledige budget in 2018 opgenomen. Nu blijkt dat de strategische agenda en de uitvoeringsagenda in 2019 worden afgerond, zal een deel van de kosten doorschuiven naar 2019.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
1.1.1 Omgevingsvisie	1.776	0	1.776
1.1.2 Ruimtelijke kaderstelling	1.246	0	1.246
1.1.3 Ruimtelijke informatievoorziening	192	-22	170
Totaal	**3.215**	**-22**	**3.192**

x € 1.000

1.2 Water

Portefeuillehouder

J. de Reus

Doel (2015-2019)

We werken samen met alle betrokkenen bij bodem en water aan behoud van bodemkwaliteit en een robuust watersysteem, zodanig dat er ruimte is voor ontwikkeling en dat de kwaliteiten van Flevoland worden beschermd.

Doelrealisatie

Er zijn stappen gezet in de samenwerking met ondernemers en andere betrokkenen, door middel van het Actieplan Bodem en Water (ABW). In combinatie met kennisontwikkeling en - verspreiding is dit de basis om te komen tot een gezond bodem- en waterbeheer.

Activiteiten 2018

- We hebben vanuit het ABW meerdere activiteiten en projecten geïnitieerd en uitgevoerd, die gericht zijn op een gezond bodem- en watersysteem als basis voor een duurzame, toekomstgerichte landbouw (UP 1.3.1, 1.3.3). Voorbeelden hiervan zijn: het project Spaarwater, de voortzetting van het project 'Zicht op de bodemstructuur' en de bijeenkomst Kennisdag Bodem en Water 2018. Hierbij is de samenwerking opgezocht met Landbouw Meerdere Smaken om elkaar te versterken en aan te vullen.
- We zijn samen met Waterschap Zuiderzeeland en de gemeente Almere gestart met de aanleg van natuurvriendelijke oevers in het Weerwater en de Noorderplassen. Hiermee is vanuit een gezamenlijk verantwoordelijkheid voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) invulling gegeven aan de KRW-doelen voor het Weerwater en de Noorderplassen.
- We hebben actief gecommuniceerd over waterbewustzijn middels twitterberichten en door een bijdrage te leveren aan www.onswater.nl.
- We hebben samen met Waterschap Zuiderzeeland en de gemeente Noordoostpolder gewerkt aan het gebiedsproces rondom bodemdalingsgebied Noordwest Schokland. We hebben een gebiedsavond georganiseerd in Luttelgeest waarop de nog mogelijk technische maatregelen zijn besproken met de bewoners. Dit heeft ertoe geleid dat Waterschap Zuiderzeeland in juli 2018 tot een maatregelenpakket heeft besloten om de waterafvoer uit het gebied te verbeteren (UP 1.3.1).
- We hebben samen met Waterschap Zuiderzeeland in het voorjaar van 2018 het maatschappelijk proces Knardijk opgestart. Er worden gesprekken gevoerd met mogelijke initiatiefnemers om bekendheid te geven aan de nieuwe status van de Knardijk en de toegenomen ruimtelijke ontwikkelingskansen die dit biedt.
- We hebben gewerkt aan de Wereld Water Atlas door het opnemen van de Flevolandse verhaallijn in de Engelstalige Wereld Water Atlas (www.worldwateratlas.org) en in de Nederlandstalige applicatie (geo.flevoland.nl/wereldwateratlas). Bij het congres 100 jaar Zuiderzeewet is de Wereld Water Atlas betrokken.
- We hebben gewerkt aan de technische omzetting van het waterbeleid binnen de beleidsarme omzetting beleid en regelgeving fysieke leefomgeving. De omzetting wordt begin 2019 ter vaststelling voorgelegd aan Provinciale Staten.
- We zijn gestart met het opstellen van een Drinkwaterplan Flevoland, dit is een lange termijn visie op de drinkwatervoorziening van geheel Flevoland. Het gaat daarbij primair om een optimale inzet van de

beschikbare voorraad zoet grondwater en de uitwerking hoe we omgaan met water voor bedrijfsmatige activiteiten.

- We hebben samen met het Rijk, andere overheden rond het IJsselmeergebied en belanghebbende maatschappelijke organisaties de gebiedsagenda IJsselmeergebied 2050 vastgesteld. Deze gebiedsagenda bevat een richtinggevend perspectief voor de periode tot 2050, een bijbehorend organisatiemodel en de opmaat voor een gezamenlijke uitvoeringsagenda en kennis - en innovatieagenda. Drie ambities staan centraal: landschap van wereldklasse, toekomstbestendig water- en ecosysteem en vitaal economisch belang voor Nederland.

Middelen

1.2 Water	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	546	560	640	602	38
Baten	-551	-470	-480	-507	27
Saldo	**-5**	**91**	**161**	**95**	**65**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
Kleine verschillen	38	0	38
Totaal lasten	**38**	**0**	**38**
Baten			
Kleine verschillen	27	0	27
Totaal baten	**27**	**0**	**27**

x € 1.000

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
1.2.1 Water	602	-507	95
Totaal	**602**	**-507**	**95**

x € 1.000

1.3 Totale lasten en baten

Hieronder zijn per programmaonderdeel de lasten, baten en saldi opgenomen.

Programmaonderdeel	L/B/H	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
1.1 Ruimtelijke ontwikkeling	Lasten	2.015	3.074	3.581	3.215	366
	Baten	-81	-32	-32	-22	-10
	Saldo	1.933	3.041	3.548	3.192	356
1.2 Water	Lasten	546	560	640	602	38
	Baten	-551	-470	-480	-507	27
	Saldo	-5	91	161	95	65
Totaal programma 1	Lasten	**2.561**	**3.634**	**4.221**	**3.817**	**404**
	Baten	**-633**	**-502**	**-512**	**-530**	**17**
	Saldo	**1.928**	**3.132**	**3.709**	**3.287**	**422**

x € 1.000

2 LANDELIJK GEBIED EN NATUUR

2.0 Inleiding

In dit hoofdstuk staan de belangrijkste activiteiten beschreven die in 2018 hebben bijgedragen aan de sociaal-economische ontwikkeling van het landelijke gebied en de toename van de natuur-en recreatieve waarden waarbij de internationale natuurwaarden zijn beschermd.

Vitaal Platteland

De Agenda Vitaal Platteland geeft aandacht aan de grote uitdagingen waar het landelijk gebied zich voor gesteld ziet. De agenda omvat zeventien punten die uiteenlopen van ruimtelijke vraagstukken, via economische kansen en uitdagingen tot leefbaarheidsopgaven. We hebben de ruimtelijk-economische onderdelen van de Agenda Vitaal Platteland uitgevoerd. Langdurige en vereende inzet van vele partijen is nodig om het platteland vitaal te houden. Als provincie dragen wij bij aan die inzet. Enkele voorbeelden van agendapunten zijn:

- Het Fonds Leefbaarheid Landelijk Gebied heeft via twee subsidie tranches bewoners en andere lokale partijen gestimuleerd met initiatieven te komen, die de leefbaarheid ten goede komen. Deze projecten zijn van zeer uiteenlopende aard en worden verspreid over Flevoland uitgevoerd. We hebben de eerste tranche van het fonds afgerond en de tweede tranche opengesteld.
- De stuurgroep Agrarische structuurversterking onderzoekt de mogelijkheden voor ondersteuning van vrijwillige kavelruil via een nieuwe POP3 regeling en bekijkt de ontwikkelingen op middellange termijn die invloed hebben op de noodzaak en mogelijkheden van kavelruil. De rapportage met die ontwikkelingen, inclusief de handelingsperspectieven voor agrarische ondernemers, zullen worden betrokken bij verschillende beleidstrajecten: zowel de Omgevingsvisie FlevolandStraks als de Nationale Omgevingsvisie (NOVI).
- Stichting Polderlab heeft de uitkomsten gepresenteerd van het onderzoek naar inspirerende voorbeelden voor herbestemming van vrijkomende erven in het kader van Erf zoekt Kans. Deze uitkomsten zijn beschikbaar voor initiatiefnemers die vrijkomende erven een andere functie willen geven.

We hebben in december 2018 de evaluatienota Agenda Vitaal Platteland vastgesteld. Daarin hebben we geconcludeerd dat op de meeste agendapunten goede voortgang is geboekt en dat in hoofdlijnen is voldaan aan de doelen, die bij de start van de agenda zijn benoemd. De meeste agendapunten zijn nog steeds actueel en zullen ook de komende coalitieperiode nog aandacht vragen.

Digitale ontsluiting landelijk gebied

In Noordelijk Flevoland is het hele buitengebied inmiddels voorzien van een glasvezelnetwerk. In Oostelijk en Zuidelijk Flevoland nog niet. Met het oog op de leefbaarheid en de economische ontwikkeling van het buitengebied is een verbetering van de digitale ontsluiting van het landelijk gebied essentieel. Op verzoek van de commissie Duurzaamheid hebben we een Plan van Aanpak Snel internet Oostelijk en Zuidelijk Flevoland opgesteld. Dit Plan gaat uit van de realisatie van een glasvezelnetwerk aangezien alleen glasvezel de exponentiële groei in de vraag naar data kan bijhouden.

Natuur

Het fundament van het natuurbeleid wordt gevormd door het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en de Natura 2000-gebieden. Binnen dit netwerk staan de natuurwaarden voorop en zet de provincie zich samen met gebiedspartners in voor bescherming, beheer en kwaliteitsverbetering die samengaat met een toename van de bekendheid en de toegankelijkheid. Dit leidt tot robuuste, aantrekkelijke en beleefbare natuur. Ook buiten het Natuurnetwerk zijn natuurwaarden aanwezig. Voor behoud en versterking worden faunabeheer en agrarisch natuurbeheer toegepast.

Organisatie faunabeheer

In 2018 heeft de heer D. van Hemmen, als bestuurlijk verkenner, gesprekken gevoerd met de besturen van de Faunabeheereenheid, de Wildbeheereenheid en het Stichting Faunabeheer Flevoland. Op basis van deze gesprekken is een advies opgesteld over hoe het faunabeheer in Flevoland voor de toekomst te organiseren. Het advies is door Gedeputeerde Staten op hoofdlijnen overgenomen. De gewenste transitie zal in 2019 worden doorgevoerd.

Nationaal Park met internationale allure

Op 1 oktober 2018 heeft Nieuw Land de status van Nationaal Park verkregen. Onder regie van de provincie zijn Natuurmonumenten (Marker Wadden), Staatsbosbeheer (Oostvaardersplassengebied), Het Flevo-landschap (Lepelaarplassen en omgeving), het Waterschap Zuiderzeeland (Oostvaardersdijk, Knardijk), de gemeenten Lelystad en Almere en Rijkswaterstaat (Markermeer) in 2018 gezamenlijk bezig geweest met het opstellen van een masterplan voor het Nationaal Park 'Nieuw Land'. Dit masterplan moet een gedegen basis leggen voor de ruimtelijke doorontwikkeling van het Nationaal Park en de verdere samenwerking tussen de partijen. Zowel de natuur als de natuurbeleving moeten er door worden versterkt, waardoor er meer samenhang komt tussen de natuurkernen, de stedelijke ontwikkelingen van de MRA in balans worden gebracht met de natuur (TBES) en vooral ook de bezoekers unieke ervaringen worden geboden. Dit is een kans voor de profilering van Flevoland op de (inter-)nationale toeristenmarkt met een grote sociaal-economische spin-off voor de regio.

Beleidskader Oostvaardersplassen

Begin 2018 heeft de Commissie Van Geel advies uitgebracht voor het beheer van de Oostvaardersplassen, dit advies is gebaseerd op het initiatiefvoorstel van Provinciale Staten van begin 2017. Het advies is in juli 2018 integraal vastgesteld als nieuw beleidskader. We hebben met Staatsbosbeheer een convenant afgesloten om uitvoering te geven aan het beleidskader met specifieke aandacht voor de maatregelen die op korte termijn ter hand moeten worden genomen. Het gaat daarbij om de maatregelen die nodig zijn voor herstel van het moeras, voor het verminderen van het aantal grote grazers in het gebied, en voor de realisatie van beschutting in het kerngebied. Dit najaar is gestart met de moeras-reset, de vervolgwerkzaamheden starten in 2019 na het broedseizoen. Deze Natura2000-maatregel zorgt voor herstel van het moeras. Zowel het beleidskader als de uitvoeringsmaatregelen zijn het hele jaar onderwerp van maatschappelijk debat gebleven. Dit kwam onder andere tot uiting door veel insprekers bij Statenvergaderingen, meerdere juridische procedures en een blijvende dialoog met vertegenwoordigers van betrokken partijen.

Maatschappelijk effect

Een vitaal en aantrekkelijk landelijk gebied met een vitale en aantrekkelijke natuur waar het goed wonen, werken, ondernemen en recreëren is.

Effect van ons beleid

We hebben een positieve bijdrage geleverd aan de sociaal-economische ontwikkeling van het landelijk gebied en aan de toename van natuur- en recreatieve waarden.

Indicatoren Flevoland

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Vitaal en aantrek-kelijk landelijk gebied	Aantal inwoners in het landelijk gebied *Toelichting: incl. kleine kernen, excl. AZC's. In 2018 is door het CBS het AZC Luttelgeest wel meegenomen in de cijfers (2017 gecorrigeerd: 39.000).*	37.935	38.030	38.480	≈ 38.000	38.845
	Aantal bedrijven in het landelijk gebied *Toelichting: incl. kleine kernen*	5.302	5.256	5.305	> 5.200	5.353
	Aantal landbouwbedrijven met niet-agrarische nevenactiviteiten *Bron: CBS. Eerstvolgende actualisering in 2020*	n.b.	36,2%	n.b.	> 39,8%	n.b.
	Aantal hectaren Nationaal Natuurnetwerk *Bron: Provincie Flevoland/VRN*	26.501	26.273	26.273	≈ 26.000	26.273

Beleidsindicatoren BBV

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Beheerde natuur	Het beheer van natuurwaarden (uitgedrukt in hectares), binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN), met contract	23.206	23.452	23.464	≈23.500	23.515
Ontwikkelde nieuwe natuur*	De ontwikkeling van nieuwe natuurwaarden uitgedrukt in hectares *Toelichting: dit betreft compensatie binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN)* *Bron: Provincie Flevoland/VRN*	0	27	0	0	0

** Flevoland streeft een hogere kwaliteit na, niet een grotere oppervlakte beheerde natuur.*

Doelenboom

Programma	Programmaonderdeel	Doelen	Relatie met andere programmaonderdelen
2. Landelijk gebied en natuur	2.1 Leefbaarheid landelijk gebied	Agenda Vitaal Platteland is uitgewerkt	1.1 Ruimtelijke ontwikkeling 1.2 Water 4.1 Cultuur 4.2 Samenleving en sport 5.1 Milieu 6.1 Openbaar Vervoer
		Digitale ontsluiting landelijk gebied en kleine kernen	3.1 Ondernemerschap en Groei 4.2 Samenleving en sport
	2.2 Natuur en landschap	De natuurwaarden zijn behouden en de beleefbaarheid van natuurgebieden is toegenomen	1.2 Water 3.2 Recreatie en toerisme 5.1 Milieu 7.3 Zuidelijk Flevoland 7.4 Nieuwe Natuur
		Opstellen en indienen van de aanvraag voor status Nationaal Park	3.2 Recreatie en toerisme 7.3 Zuidelijk Flevoland
		Karakterbepalende landschapselementen zijn gehandhaafd	1.1 Ruimtelijke ontwikkeling 5.1 Milieu 6.3 Nieuwe infrastructuur 6.4 Bestaande infrastructuur

Verbonden partij(en)

De Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek heeft uitvoering gegeven aan onze wettelijke verantwoordelijkheid voor toezicht en handhaving op het gebied van natuur. Zij droeg daarmee bij aan het doel om de natuurwaarden te behouden.

2.1 Leefbaarheid landelijk gebied

Portefeuillehouder

H.J. Hofstra (Leefbaarheid landelijk gebied)
M.A. Rijsberman (Digitale ontsluiting buitengebied)

Doel (2015-2019)

De Agenda Vitaal Platteland is uitgewerkt, zodanig dat de vitaliteit van het landelijk gebied verbetert.

Doelrealisatie

De onderstaande activiteiten hebben bijgedragen aan het verbeteren van de vitaliteit van het landelijk gebied.

Activiteiten 2018

- We hebben de regeling voor het Fonds Leefbaarheid Landelijk Gebied uitgevoerd door de eerste tranche van het fonds af te ronden met de bekendmaking van de negen initiatiefnemers die een bijdrage krijgen. Op basis van een evaluatie zijn de kaders voor de tweede tranche aangepast: het maximaal beschikbare bedrag per initiatief is verlaagd van € 0,5 mln. naar € 0,175 mln. Dit om vooral kleinere initiatieven die de sociale cohesie bevorderen, te stimuleren. We hebben de tweede tranche van het fonds opengesteld. In november 2018 hebben we 36 subsidieaanvragen voorgelegd aan een commissie van deskundigen, die adviseert over de kwaliteit ervan. Begin 2019 wordt besloten welke aanvragen voor een bijdrage uit het fonds in aanmerking komen (UP 2.1.2).
- We hebben de ruimtelijk-economische onderdelen van de Agenda Vitaal Platteland uitgevoerd. De commissie Duurzaamheid heeft de voortgang besproken (informatie over het doel, de resultaten en de activiteiten). We hebben een eindrapportage gemaakt over de realisatie van vier jaar Agenda Vitaal Platteland. Deze rapportage wordt begin 2019 voorgelegd aan de commissie Duurzaamheid, mede ter inspiratie voor de volgende collegeperiode (UP 2.1.3).

Doel (2015-2019)

De digitale ontsluiting buitengebied en de kleine kernen is gerealiseerd.

Doelrealisatie

Met de onderstaande activiteiten hebben wij invulling gegeven aan onze faciliterende rol bij de digitale ontsluiting.

Activiteiten 2018

- We hebben onderzocht op welke manier de digitale bereikbaarheid van het landelijk gebied kan worden gerealiseerd en hoe daarbij financiële middelen kunnen worden ingezet (UP 2.3.1 en 2.3.2):
  - We hebben op verzoek van de commissie Duurzaamheid een Plan van Aanpak Snel internet Oostelijk en Zuidelijk Flevoland opgesteld, met als doel om voor het gebied de omstandigheden te optimaliseren die leiden tot een succesvolle vraagbundeling voor de realisatie van een glasvezelnetwerk.
  - LTO Flevoland en een projectgroep uit het buitengebied zijn in gesprek met twee marktpartijen om tot afspraken over de vraagbundeling en aanleg te komen zonder overheidssubsidie. Wij volgen het proces vanuit onze faciliterende rol.
  - Samen met de gemeenten zijn wij in gesprek met marktpartijen over de aanlegvoorwaarden.

Middelen

2.1 Leefbaarheid landelijk gebied	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	76	875	850	777	73
Baten	0	0	0	0	0
Saldo	**76**	**875**	**850**	**777**	**73**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
Kleine verschillen	73	40	33
Totaal lasten	**73**	**40**	**33**

x € 1.000

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
2.1.1 Leefbaarheid landelijk gebied	710	0	710
2.1.2 Digitale infrastructuur buitengebied	68	0	68
Totaal	**777**	**0**	**777**

x € 1.000

2.2 Natuur en landschap

Portefeuillehouder

H.J. Hofstra (Natuur en landschap)
M.A. Rijsberman (Nationaal Park Nieuw Land)

Doel (2015-2019)

De natuurwaarden zijn behouden en zo mogelijk versterkt, de beleefbaarheid van natuurgebieden is toegenomen en de economische activiteiten in natuurgebieden ondersteunen een succesvol beheer zonder de natuurwaarden te bedreigen. En de activiteiten van het programma dienen te voldoen aan de vereisten van de nieuwe Wet Natuurbescherming.

Doelrealisatie

De doelrealisatie van het natuurbeleid vindt plaats in het veld en wordt uitgevoerd door een breed scala aan gebiedspartners.

Activiteiten 2018

- We hebben een nieuw beleidskader voor de Oostvaardersplassen vastgesteld en in uitvoering gebracht (UP 2.4.3).
- We hebben een bestuurlijke verkenning verricht van de wijze waarop het faunabeheer het beste georganiseerd kan worden.
- In het kader van het toegankelijk en beleefbaar maken van natuur (uitvoering nota Flevoland verrassend groen) hebben we afspraken gemaakt met gebiedspartners. Voorbeelden hiervan zijn afspraken om overlast door waterplanten binnen de buitendijkse Natura2000-gebieden te voorkomen (zie ook programmaonderdeel 3.2), en de uitwerking van een gezamenlijke visie op de mogelijkheden voor kitesurfen in het IJsselmeergebied (UP 2.4.1, 2.4.2 en 2.4.5).
- We hebben het Natuurbeheerplan, dat de subsidiekaders biedt voor het beheer binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en voor agrarisch natuurbeheer, geactualiseerd. Voor agrarisch natuurbeheer zijn de mogelijkheden uitgebreid. Zo is er een ambitie voor droge dooradering toegevoegd die kan bijdragen aan een natuurlijker overgang tussen bos en akkerland. De subsidiebeschikking van het Flevolands Agrarisch Collectief is uitgebreid. Daarmee is de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer ter opzichte van de start in 2016 ongeveer vijf keer zo groot geworden. Het beheer van de natuur in Flevoland is met financiële ondersteuning van de provincie gecontinueerd. De beleefbaarheid van de natuur is gestimuleerd met een toeslag op de beheersubsidie voor recreatieve basisvoorzieningen en voor toezicht.
- We hebben de landelijke bijenstrategie ondertekend en hebben daarbij de Bijenberm Gooiseweg aangemeld als initiatief. Met de betrokken Flevolandse partijen hebben we een overleg gepland om initiatieven, wensen en knelpunten in beeld te brengen voor het ontwikkelen van een bijenlandschap.
- We hebben een coördinerende rol in de samenwerking tussen partijen die betrokken zijn bij de essentaksterfte opgestart. Bij het zoeken naar een oplossingsrichting wordt gekeken naar de kansen voor een duurzaam bosbeheer op de lange termijn en naar initiatieven die in het kader van de landschapsvisie worden georganiseerd.
- We hebben een groot aantal aanvragen om een ontheffing in het kader van soortenbescherming afgehandeld. Getalsmatig was de groei in 2018 extreem hoog, dat komt mede doordat de bewoners in een aantal wijken in Lelystad persoonlijk een ontheffing hebben gekregen voor de vervanging van de asbestdaken waar huismussen en/of vleermuizen onder zaten.
- We hebben een vergunning op grond van de Wet natuurbescherming verleend voor de staand want visserij (staande netten visserij) in het IJsselmeer en Markermeer. Waar er in het verleden door Fryslân en

Flevoland losse vergunningen werden verleend voor de beide Natura 2000-gebieden, wordt er nu nog maar één vergunning verleend door het bevoegd gezag waar het grootste effect optreedt. Dit is een lastenvermindering voor de aanvrager en zorgt voor uniforme besluiten, hetgeen handhaving vergemakkelijkt.
- We hebben de systematiek voor de beschrijving van de wezenlijke kenmerken en waarden van de natuurgebieden herzien. We werken toe naar een compacte beschrijving die ook digitaal goed ontsloten kan worden, wat het voor initiatiefnemers van nieuwe ontwikkelingen makkelijker maakt om te weten waar ze rekening mee moeten houden.
- We zijn gestart met het evalueren van de spelregels NNN.
- We hebben samen met Het Flevo-landschap een plan van aanpak opgesteld voor de actualisatie van het beheerplan Lepelaarplassen. De verdere uitvoering van de actualisatie zal in 2019 plaatsvinden.

Doel (2015-2019)

De aanvraag voor status Nationaal Park is samen met de gebiedspartners opgesteld en ingediend bij het Rijk, uitgaande van een balans tussen beschermen en beleefbaarheid.

Doelrealisatie

Dit doel is bereikt met het verkrijgen van de status op 1 oktober 2018.

Activiteiten 2018

- Het predicaat Nationaal Park Nieuw Land is toegekend en we zijn bezig met de verdere uitwerking van het masterplan (UP 2.5.1 en 2.5.2).
- We hebben geïnvesteerd in (voorzieningen voor) de ontwikkeling van het Nationaal Park (UP 2.5.3). We hebben (financieel) bijgedragen aan de toekomstige ontwikkeling van de Almeerse Poort (via Fonds Verstedelijking Almere), aan de ontwikkeling van de Marker Wadden en het Trintelzand, en aan marketingactiviteiten. Daarnaast hebben we financiële bijdragen toegezegd aan de uitvoering van Poort Lelystad en het surfstrand bij Lelystad.

Doel (2015-2019)

Karakterbepalende landschapselementen zijn gehandhaafd.

Doelrealisatie

De onderstaande activiteiten hebben bijgedragen aan de handhaving van karakterbepalende landschapselementen.

Activiteiten 2018

- We hebben het onderdeel landschap verder uitgewerkt in het kader van de Kernopgave ‘het Verhaal van Flevoland’ van de Omgevingsvisie (UP 2.6.1). Hierbij zijn de urgentie, de aanleiding en de focuspunten opgehaald vanuit het veld en experts. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de landschapsvisie.
- We hebben het landschapsbeleid uitgevoerd, zodat landschapsbepalende elementen behouden blijven (UP 2.6.2).

Middelen

2.2 Natuur en landschap	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	8.795	8.603	13.729	12.201	1.528
Baten	25	0	-50	-50	0
Saldo	**8.820**	**8.603**	**13.679**	**12.151**	**1.528**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Natura 2000	965	965	0
2. Nationaal Park Nieuw Land	134	0	134
3. Beleidsontwikkeling natuur	149	0	149
4. Afwikkelingsverschillen natuurbeheer	190	190	0
Overige kleine verschillen	90	90	0
Totaal lasten	**1.528**	**1.245**	**283**

x € 1.000

Toelichting

1. Natura 2000

Provincie Flevoland is verantwoordelijk voor de uitvoering van het beheerplan Natura 2000 Oostvaardersplassen. In 2018 is volop gewerkt aan de voorbereiding van de uitvoering. Het gaat dan om de moeras-reset en maatregelen in het grazige deel. De daadwerkelijke uitvoering is vertraagd, met name vanwege de mer-procedures, die gekoppeld zijn aan de ontgrondings-hoeveelheden. Met de verlaging van het waterpeil die nodig is voor de moeras-reset is vanwege de droge zomer dit jaar wel gestart, de vervolgwerkzaamheden starten in 2019 na het broedseizoen. Voor de Lepelaarplassen is de huidige N2000 beheerplanperiode bijna afgelopen. De bedoeling was om in 2018 te starten met de evaluatie en herijking van dit beheerplan. In samenspraak met het Flevo-landschap is er voor gekozen dit door te schuiven naar 2019. De in 2018 niet bestede middelen blijven beschikbaar in de reserve Beheer en ontwikkeling natuur.

2. Nationaal Park Nieuw Land

In 2018 zijn activiteiten voorbereid en verplichtingen aangegaan waarvan de afronding en betaling in 2019 zal plaatsvinden. Dit betreft onder meer het maken van een boek over de Ontwikkelingsvisie Nationaal Park Nieuw Land, het maken van een samenvattende korte film, het uitbrengen van een publieksfolder en het aanpassen van de website. Omdat de intensiteit van de publiekscommunicatie voor Nieuw Land is beïnvloed door de media-aandacht van de Oostvaardersplassen, zijn de uitgaven achtergebleven en zal in 2019 extra inzet plaatsvinden om de achterstand in te halen.

3. Beleidsontwikkeling natuur

In 2017 is extra budget beschikbaar gesteld voor het probleem van de essentaksterfte. Dit budget was bedoeld voor een analyse van de situatie, een plan van aanpak en de uitvoering van één of meer pilots. De eerste twee onderdelen zijn in 2017 afgerond. Uit de analyse en het concept plan van aanpak blijkt dat er voor Flevoland sprake is van een zeer grote opgave. In het concept plan van aanpak is een 10-puntenplan met mogelijke maatregelen opgenomen. De voor 2018 voorziene activiteiten zijn door capaciteitsgebrek doorgeschoven naar 2019. In de tweede helft van 2018 heeft de heer Van Hemmen als ‘bestuurlijk verkenner’ een advies uitgebracht over een verdere professionalisering van de faunabeheereenheid. In de begroting was reeds budget beschikbaar voor een verdere doorwerking van dit advies. De termijn om een aantal aanpassingen door te voeren bleek te optimistisch ingeschat. Dit zal in 2019 verder worden opgepakt. Met betrekking tot de Oostvaardersplassen willen we opmerken dat het juridisch traject in 2018 tot uitgaven van € 0,2 mln. heeft geleid.

4. Afwikkelingsverschillen

Dit bedrag heeft betrekking op de afwikkeling van ingeschatte posten over 2017, waarvan de afrekening in 2018 heeft plaatsgevonden. Omdat deze afrekeningen lager uitvielen dan verwacht, is er een voordelig afwikkelingsverschil ontstaan. Het betreft onder meer subsidies voor agrarisch natuurbeheer, kosten beheer buiten het Natuurnetwerk en natuurtaken die door BIJ12 worden uitgevoerd.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
2.2.1 Natuurbeheer	12.201	-50	12.151
Totaal	**12.201**	**-50**	**12.151**

x € 1.000

2.3 Totale lasten en baten

Hieronder zijn per programmaonderdeel de lasten, baten en saldi opgenomen.

Programmaonderdeel	L/B/H	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
2.1 Leefbaarheid landelijk gebied	Lasten	76	875	850	777	73
	Baten	0	0	0	0	0
	Saldo	76	875	850	777	73
2.2 Natuur en landschap	Lasten	8.795	8.603	13.729	12.201	1.528
	Baten	25	0	-50	-50	0
	Saldo	8.820	8.603	13.679	12.151	1.528
Totaal programma 2	Lasten	**8.871**	**9.478**	**14.579**	**12.978**	**1.600**
	Baten	**25**	**0**	**-50**	**-50**	**0**
	Saldo	**8.896**	**9.478**	**14.529**	**12.928**	**1.600**

x € 1.000

3 ECONOMIE

3.0 Inleiding

In dit hoofdstuk staan de belangrijkste activiteiten beschreven die in 2018 hebben bijgedragen aan het stimuleren van innovatie, groei, het vinden van personeel, internationalisering en het profilering van de vrijetijdseconomie.

Flevoland: ecosysteem voor ondernemerschap

Het Economisch Programma is een ondersteuningsprogramma voor het midden- en kleinbedrijf (MKB). We hebben het afgelopen jaar programmatisch en systematisch gewerkt aan de versterking van de samenwerking in het ecosysteem voor ondernemerschap 'Win4All'. De uitdagingen uit het Economisch Programma om een duurzame economische groei te bevorderen zijn door partners erkend en aangevuld. Naast inzet van onze eigen instrumenten hebben wij samen met deze partners aan concrete projecten gewerkt die gericht bijdragen aan: het vergroten van toegang tot kapitaal, de beschikbaarheid van geschoold personeel, versterken van internationaal ondernemerschap en het versterken van kennisdeling en cross-overs.

Investeren in vrijetijdseconomie en gebiedspromotie

De groeisector toerisme en recreatie biedt vele kansen voor Flevoland. We hebben bijgedragen aan de versterkte profilering van het unieke en onderscheidende karakter van Flevoland als toeristisch-recreatieve bestemming (Nieuw Land op de zeebodem). Dat hebben we gedaan door in te zetten op promotie en stimuleren van product- en routeontwikkeling en daarnaast door een betere recreatieve benutting van natuur, landschapskunst en monumenten. Ook in andere programma's wordt geïnvesteerd in de vrijetijdseconomie, zoals in het programma Mobiliteit, Cultuurprofiel, Nationaal Park Nieuw Land en bovengenoemd Economisch Programma.

Maatschappelijk effect

Het ondernemersklimaat en de verdiencapaciteit van Flevoland zijn versterkt door het stimuleren van innovatie, groei, scholing, internationaal ondernemen en gebiedspromotie.

Effect van ons beleid

De provinciale stimuleringsmaatregelen voor innovatie, groei, vinden van personeel en internationalisering zijn in 2018 doorontwikkeld en ten uitvoer gebracht. De samenwerking in het ecosysteem voor ondernemerschap (Win4All) is verder versterkt.

Indicatoren Flevoland

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Economie algemeen *	Bruto Binnenlands Product Flevoland (x € 1 mld.) *Toelichting: Cijfers gecorrigeerd o.b.v. definitieve beschikbare cijfers.* *Bron: CBS - Regionale kerncijfers*	12,1	12,6	13,2	> 13,2	n.n.b.**
	Innovatiekracht *Toelichting: Deze indicator weerspiegelt op een schaal van 0-1 de innovatiekracht van Flevoland. Bron wordt om de twee jaar vernieuwd; laatst in 2017.* *Bron: CBS/EU Regional Innovation Scoreboard*	n.b	0,46	0,50	> 0,50	n.b.
Recreatie en toerisme	Toerisme Flevoland: • Bereik (x 1 mln.) • Mediawaarde (x € 1.000)	 n.b. n.b.	 n.b. n.b.	 150 563	 > 150 > 500	 n.n.b.*** n.n.b.

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
	Bezoekers: • Aantal vrijetijdsactiviteiten (x 1 mln.) *(meting eens in de drie jaar)* • Aantal overnachtingen (x 1 mln.) Economische impact: • Aantal banen • Omvang bestedingen (x € 1 mld.) *Bron: Vestigingenregister/ CVTO*	 81,6 2,27 10.180 1,40	 n.b. 2,63 10.420 1,40	 n.b 2,53 11.370 1,40	 ≥ 95 ≥ 2,63 > 11.370 ≥ 1,40	 n.n.b. 2,31 11.920 n.n.b.

** Het nieuwe Economisch Programma zet in op ondernemerschap en groei. Om het effect van dit programma meetbaar te maken oriënteren we ons op een andere set indicatoren met reële streefwaarden voor groei - gerelateerd aan de invloed die wij als provincie daarop hebben.*
*** Definitieve cijfers 2018 omtrent BBP worden in de loop van 2019 door het CBS gepubliceerd.*
**** Cijfers betreffende recreatie en toerisme voor 2018 worden in het voorjaar 2019 verwacht.*

Beleidsindicatoren BBV

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Bruto Binnenlands Product	Percentage toename van het BBP ten opzichte van het voorgaande jaar *Toelichting: Cijfers gecorrigeerd o.b.v. definitieve beschikbare cijfers.* *Bron: CBS - Regionale kerncijfers*	2,9%	2,5%	4,2%	> 0%	n.n.b*
Werk-gelegenheid	Percentage banen ten opzichte van de totale beroepsbevolking *Toelichting: Cijfers gecorrigeerd o.b.v. definitieve beschikbare cijfers.* *Bron: CBS*	71,5%	72,1%	71,7%	> 71,7%	72,4%

** Definitieve cijfers 2018 omtrent BBP worden in de loop van 2019 door het CBS gepubliceerd.*

Doelenboom

Programma	Programmaonderdeel	Doelen	Relatie met andere programmaonderdelen
3. Economie	3.1 Ondernemerschap en groei	Ondernemersklimaat gericht op groeiambitie	2.1 Leefbaarheid landelijk gebied 4.1 Cultuur 5.2 Energie& Klimaat 6.1 Openbaar vervoer 6.2 Mobiliteit 7.1 Noordelijk Flevoland 7.2 Midden Flevoland 7.3 Zuidelijk Flevoland
		Vergroten van de toegang tot kapitaal van 33% naar 40% in 2020	
		Op maat geschoold personeel beschikbaar voor bedrijven	7.1 Noordelijk Flevoland 7.2 Midden Flevoland
		Meer zichtbare (inter)nationale bedrijvigheid en vestiging van internationale bedrijven	4.1 Cultuur 7.1 Noordelijk Flevoland 7.2 Midden Flevoland 7.3 Zuidelijk Flevoland 8.1 (Inter-)nationale samenwerking

			en bestuurlijke positionering
		Meer groeiende bedrijven en het lerend vermogen van partijen is vergroot	2.1 Leefbaarheid landelijk gebied 4.1 Cultuur 6.1 Openbaar vervoer 6.2 Mobiliteit 7.1 Noordelijk Flevoland 7.2 Midden Flevoland 7.3 Zuidelijk Flevoland
	3.2 Recreatie en toerisme inclusief gebiedspromotie	Er is een versterkte profilering van de vrijetijdseconomie	2.1 Leefbaarheid landelijk gebied 2.2 Natuur en landschap 4.1 Cultuur 6.1 Openbaar vervoer 6.2 Mobiliteit 7.1 Noordelijk Flevoland 7.3 Zuidelijk Flevoland 7.4 Nieuwe Natuur

Verbonden partij(en)

De Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland (OMFL) heeft subsidie ontvangen voor de uitvoering van het jaarplan 2018 dat gedeeltelijk gericht is op de transformatie van de organisatie. Daarnaast hebben zij de uitvoering van de Voucherregeling en het Proof of Concept Fonds ter hand genomen. Voor de uitvoering van het Proof of Concept Fonds is 'TMI Proof of Concept Fonds Flevoland B.V.' opgericht.

De OMFL (afdeling Toerisme Flevoland) ontvangt subsidie voor het promoten van vrijetijdsaanbod van Flevoland. Hiermee is het unieke en onderscheidende karakter van Flevoland onder de aandacht gebracht bij de diverse kansrijke (inter)nationale doelgroepen. Zij draagt daarmee bij aan het doel: een versterkte profilering van het onderscheidende karakter van Flevoland als unieke vrijetijdsbestemming. De afronding van de transitie van de OMFL en de opdracht aan de nieuwe Regionale Ontwikkelingsmaatschappij (ROM) heeft geleid tot een verzelfstandiging van Toerisme Flevoland als Visit Flevoland B.V. (en Sportservice Flevoland B.V., zie programma 4).

3.1 Ondernemerschap en groei

Portefeuillehouder

J.N.J. Appelman

Doel (2015-2019)

Een ondernemersklimaat (ecosysteem) waar bedrijven met toekomst in Flevoland hun groeiambitie kunnen waarmaken.

Doelrealisatie

Onderstaande activiteiten hebben bijgedragen aan een ondernemersklimaat waar bedrijven hun groeiambitie kunnen waarmaken.

Activiteiten 2018

- We hebben uitvoering gegeven aan het Economisch Programma (UP 3.1.2).
- We hebben nieuwe samenwerkingen in het ecosysteem voor ondernemerschap vormgegeven met Win4All. Met nieuwe en bekende partners hebben we gewerkt aan concrete initiatieven die bijdragen aan het oplossen van de in Win4All gezamenlijk geformuleerde en vastgestelde uitdagingen voor Flevoland.
- We hebben het takenpakket en de governance van de Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland (OMFL) aangepast, zodat zij optimaal uitvoering kan geven aan het Economisch Programma (UP 3.1.3).
- We zijn in overleg getreden met het ministerie van Economische Zaken over de doorontwikkeling van de OMFL naar een Regionale Ontwikkelingsmaatschappij (ROM) met gedeeld aandeelhouderschap van provincie en Rijk.
- We hebben samen met de provincies Fryslân en Overijssel en deelnemende gemeenten gewerkt aan de planvorming met betrekking tot de verbreding en de verdieping van het sluizencomplex Kornwerderzand. Daarnaast hebben we bijgedragen aan de kosten van planvoorbereiding en de kosten van de aanvraag van een Europese TEN-T subsidie (UP 3.2.4).

Doel (2015-2019)
Vergroten van de toegang tot kapitaal van 33% naar 40% in 2020.

Doelrealisatie
De toegang tot kapitaal is vergroot door openstelling van de instrumenten Proof of Concept Fonds (PoC Fonds) en Voucherregeling Ondernemerschap Flevoland.

Activiteiten 2018
- We hebben de Voucherregeling Ondernemerschap Flevoland opengesteld en de uitvoering bij de OMFL belegd. Deze regeling richt zich op het vergroten van de kans op financiering, door middel van inhuur van kennis en expertise en door middel van persoonlijke ontwikkeling van de ondernemer.
- We hebben voor de uitvoering van het PoC Fonds 'TMI Proof of Concept Fonds Flevoland B.V.' opgericht. Het PoC Fonds is opengesteld. Zowel de Voucherregeling Ondernemerschap Flevoland, als het PoC Fonds zijn provinciale instrumenten in de programmalijn Financiering & Support van het Economisch Programma.
- We hebben de evaluatie van het MKB Doorstartfonds zo goed als afgerond. Besluitvorming over de verdere toekomst van het fonds is gepland in 2019 (UP 3.3.1).
- We hebben met partners in Win4All verder gewerkt aan het 'Financieringsoverleg Flevoland', waarin we gezamenlijk de vraag van ondernemers naar groeifinanciering willen matchen, via het organiseren van 'Crowd Capital'.

Doel (2015-2019)
Op maat geschoold personeel beschikbaar voor bedrijven.

Doelrealisatie
Bedrijven beschikken sneller over informatie over gekwalificeerd personeel en een directe koppeling van het bedrijfsleven aan het onderwijs is gestimuleerd en gefaciliteerd.

Activiteiten 2018
- We hebben de behoefte van bedrijven op het gebied van menselijk kapitaal in kaart gebracht (door vraagarticulatie en vraagbundeling) en hebben samenwerkingsverbanden van ondernemers, overheden, onderwijs- en kennisinstellingen gestimuleerd en gefaciliteerd.
- We hebben in het kader van de Human Capital Agenda en het Economisch Programma ervoor gezorgd dat bedrijven sneller beschikken over informatie over gekwalificeerd personeel.
- We hebben samenwerking tussen IT ondernemers tot stand gebracht in het project DGTL District, waarbij talentvolle ICT medewerkers te vinden, creëren, binden en behouden zijn.
- We hebben de Voucherregeling Ondernemerschap Flevoland opengesteld. Binnen deze regeling is het mogelijk een voucher in te zetten voor een bedrijfsscholingsscan in het kader van Leven Lang Leren. Hiermee kunnen ondernemers inzetten op het 'arbeidsvitaal' houden van hun personeel.
- We hebben in het kader van Human Capital een directe koppeling van het bedrijfsleven aan het onderwijs gestimuleerd en gefaciliteerd. We hebben hiervoor gezamenlijk geïnvesteerd in verschillende publiek private samenwerkingen (PPS). Eind 2018 zijn de beschikbare middelen voor de PPS Human Capital uitgenut. Er zijn drie PPS-en gehonoreerd. Nog zeven andere aanvragen passend bij provinciale doelen en ambities zitten in de pijplijn (UP 3.4.2).

Doel (2015-2019)
Meer zichtbare (inter)nationale bedrijvigheid van Flevolandse ondernemers en hun producten en meer vestigingen van internationale bedrijven in Flevoland.

Doelrealisatie
In het kader van de transformatie van de OMFL is een uitwerking opgesteld om internationale acquisitie en internationale handelsbevordering stevig in de nieuwe organisatie te verankeren.

Activiteiten 2018
- We hebben het internationaal ondernemerschap in Flevoland, de mogelijkheden en onze rol daarbij in beeld gebracht. We hebben de uitvoering door de OMFL voorbereid (UP 3.5.2).
- We hebben partners in de regio ondersteund om een gedeeld en gedragen imago te ontwikkelen en deze uit te laten dragen door en voor ondernemers uit onze provincie.

Doel (2015-2019)

Het lerend vermogen van partijen in het economisch ecosysteem is vergroot.

Doelrealisatie

De kennisdeling en netwerkvorming rondom groeivragen van ondernemers heeft het lerend vermogen van deelnemers in het economisch ecosysteem vergroot.

Activiteiten 2018

- We hebben succesvol ondernemerschap uitgedragen, door succesvolle ondernemers in de schijnwerpers te zetten, bijvoorbeeld tijdens het Flevopenningen Gala.
- We hebben samen met de Rabobank en Beter Koersen twee lichtingen ondernemers laten deelnemen aan de Businessversneller, een programma gericht op ondernemers met een ambitie om te groeien.

Middelen

3.1 Ondernemerschap en groei	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	3.810	2.570	8.203	7.912	291
Baten	0	0	-9	-9	0
Saldo	**3.810**	**2.570**	**8.194**	**7.904**	**291**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Human capital agenda	183	133	50
Overige kleine verschillen	108	89	19
Totaal lasten	**291**	**222**	**69**

x € 1.000

Toelichting

1. Human capital agenda

Binnen DGTL district (pilot in Win4All) hebben we het afgelopen jaar gewerkt aan het vinden, binden en boeien van talent voor deze sector. Tot op heden hebben we daarvoor nog geen gebruik hoeven maken van de beschikbare middelen (€ 76.000) en hebben we vooral met personele inzet ondersteuning geboden. Er gaat in 2019 een onderzoek starten waarbij we met deze middelen cofinanciering bieden om een regionale ontwikkelingsomgeving op te zetten. De niet bestede middelen blijven beschikbaar in de reserve Economisch programma.

Daarnaast is de definitieve subsidie voor SCALA circa € 65.000 lager vastgesteld; door het uitstellen van de luchthaven zijn bepaalde activiteiten niet uitgevoerd en zijn deze kosten niet gemaakt.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
3.1.1 Ondernemerschap en groei	7.912	-9	7.904
Totaal	**7.912**	**-9**	**7.904**

x € 1.000

3.2 Recreatie en toerisme inclusief gebiedspromotie

Portefeuillehouder
M.A. Rijsberman

Doel (2015-2019)
Er is een versterkte profilering van de vrijetijdseconomie van Flevoland, waarin het karakteristieke van Flevoland herkend wordt en gezamenlijk uitgedragen wordt met Flevolandse ondernemingen en evenementen.

Doelrealisatie
De onderstaande activiteiten hebben bijgedragen aan een versterkte profilering van de vrijetijdseconomie.

Activiteiten 2018

- We hebben een stimuleringsregeling opengesteld ter facilitering en stimulering van de (door)ontwikkeling van aantrekkelijke vrijetijdsproducten. Deze dragen bij aan groei in bezoekersaantallen en bestedingen en aan het uitdragen van het unieke en onderscheidende karakter van Flevoland als toeristisch-recreatieve bestemming. In 2018 hebben we voor vier initiatieven een subsidiebijdrage geleverd (UP 3.6.3).
- We hebben Toerisme Flevoland opdracht gegeven het vrijetijdsaanbod (onder andere ruimte, natuur, landschapskunst, cultuur, sport en archeologie) van Flevoland te promoten. Hierbij zijn de diverse beelddragers van het unieke en onderscheidende karakter van Flevoland onder de aandacht gebracht bij de diverse kansrijke (inter-)nationale doelgroepen (UP 3.6.1, 3.6.2 en 3.6.4).
- We hebben Toerisme Flevoland opdracht gegeven om hun promotie- en merkstrategie af te stemmen op het identiteitskompas Flevoland. Dit kompas is vastgesteld naar aanleiding van het gebiedsbrandingsspoor vanuit de opgave 'het Verhaal van Flevoland' uit de Omgevingsvisie.
- We hebben samen met de OMFL gewerkt aan het transitieproces van de OMFL naar een Regionale Ontwikkelingsmaatschappij (ROM), waarvoor de ontvlechting en verzelfstandiging van Toerisme Flevoland (Visit Flevoland B.V.) gerealiseerd is.
- We hebben samengewerkt met Toerisme Flevoland in het digitaal ophalen van bijzondere verhalen (www.flevoverhaal.nl) van Flevolandse inwoners, als onderdeel van de gebiedssessies die georganiseerd zijn voor de invulling van de opgave het Verhaal van Flevoland.
- We hebben ons ingezet in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) voor de uitvoering van de Strategische Agenda MRA Toerisme (UP 3.6.4).
- We hebben de resultaatindicatoren van de vrijetijdssector gemonitord door deel te nemen aan diverse onderzoeken. Dit om zo goed inzicht te verkrijgen in de ontwikkelingen van de vrijetijdssector van Flevoland.
- We hebben alle Flevolandse gemeenten subsidie verstrekt voor de realisatie van dertien Toeristische Overstappunten in de provincie.
- We hebben samen met provincie Noord-Holland en gemeenten Amsterdam, Lelystad en Almere een haalbaarheidsstudie gedaan naar mogelijke recreatieve vaarverbindingen in het IJsselmeergebied.
- We hebben met het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC) en alle overige provincies een nieuwe toekomstvisie ontwikkeld voor de toeristische sector: Bestemming Nederland: 'Perspectief 2030 Bestemming Nederland'.
- We hebben samengewerkt met Stichting Fietsplatform, Stichting Wandelnet en overige betrokken provincies in een reconstructie en actualisatie van de bestaande langeafstandswandel- en fietsroutes in Nederland (UP 4.2.2).
- We hebben samen met provincie Noord-Holland en Rijkswaterstaat initiatief genomen om actiever te communiceren met de watersporter/recreant over de bevaarbaarheid van het Zuidelijke IJsselmeergebied door de app Waterplantenmelder te ontwikkelen.
- We hebben bijgedragen aan de bereikbaarheid en bevaarbaarheid van het Zuidelijke IJsselmeergebied door het ondertekenen van het regionale voorstel voor de aanpak van de waterplantenoverlast en door een financiële bijdrage te leveren voor het maaien van waterplanten in het IJmeer, Gooimeer, Wolderwijd en Veluwemeer (ZN 3.2).

Middelen

3.2 Recreatie en toerisme inclusief gebiedspromotie	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	886	958	1.311	950	360
Baten	0	0	0	0	0
Saldo	**886**	**958**	**1.311**	**950**	**360**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Gebiedsbranding	338		338
2. Afwikkelingsverschillen (sportservice Flevoland)	-147	-147	
Overige kleine verschillen	169	30	139
Totaal lasten	**360**	**-117**	**477**

x € 1.000

Toelichting

1. Gebiedsbranding

Eén van de sporen binnen de kernopgave 'Het Verhaal van Flevoland' van de omgevingsvisie is het uitdragen van 'Het Verhaal van Flevoland', de zogenoemde gebiedsbranding. Als vervolgstap op het reeds ontwikkelde identiteitskompas (gereed maart 2018) is in 2018 in samenwerking met gebiedspartners en stakeholders in Flevoland een 'endorsementstrategie' en implementatieplan ontwikkeld. De besluitvorming hierover heeft plaatsgevonden in oktober 2018. Hierdoor is er vertraging ontstaan in de opstart van de uitvoering van het implementatieplan, inclusief de inzet van de beschikbare middelen voor 2018.

2. Afwikkelingsverschillen (sportservice Flevoland)

De financiële afwikkeling van de oprichting van de Sportservice Flevoland B.V. met de daaruit voortvloeiende terugontvangst van € 147.000 zal in 2019 plaatsvinden.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
3.2.1 Gebiedspromotie, recreatie en toerisme	950	0	950
Totaal	**950**	**0**	**950**

x € 1.000

3.3 Totale lasten en baten

Hieronder zijn per programmaonderdeel de lasten, baten en saldi opgenomen.

Programmaonderdeel	L/B/H	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
3.1 Ondernemerschap en groei	Lasten	3.810	2.570	8.203	7.912	291
	Baten	0	0	-9	-9	0
	Saldo	3.810	2.570	8.194	7.904	291
3.2 Recreatie en toerisme incl. gebiedspromotie	Lasten	886	958	1.311	950	360
	Baten	0	0	0	0	0
	Saldo	886	958	1.311	950	360
Totaal programma 3	Lasten	**4.695**	**3.528**	**9.514**	**8.863**	**651**
	Baten	**0**	**0**	**-9**	**-9**	**0**
	Saldo	**4.695**	**3.528**	**9.505**	**8.854**	**651**

x € 1.000

4 CULTUUR, SAMENLEVING EN SPORT

4.0 Inleiding

In dit hoofdstuk staan de belangrijkste activiteiten beschreven die in 2018 hebben bijgedragen aan de promotie van de culturele en toeristische-recreatieve sectoren en voorzieningen.

Krachtige Flevolandse Samenleving

Samen met gemeenten, maatschappelijke partners, onderwijs- en kennisinstellingen ondersteunen we maatschappelijke initiatieven, die aansluiten op wat er lokaal in gemeenten speelt. We faciliteren de uitwisseling van kennis en vaardigheden en helpen bij het versterken van netwerken. Op die manier krijgen initiatieven en organisaties toegang tot een Flevoland breed lerend netwerk.
Het afgelopen jaar is de rol en positie van het Centrum voor Maatschappelijk Ontwikkeling Flevoland (CMO) gewijzigd om de provinciale wens in te vullen voor het uitvoeren van werkzaamheden binnen de opgave Krachtige Samenleving. We hebben CMO gesubsidieerd en hebben invulling gegeven aan onze rol als opdrachtgever van CMO.

Typisch Flevoland, net even anders

Het cultuurbeleid 2017-2020 is vastgelegd in de nota ‘Typisch Flevoland, net even anders’. In deze nota staan de kaders die zorgen voor een verdere opbouw en behoud van de Flevolandse culturele infrastructuur en behoud van cultureel erfgoed. Op basis van deze nota hebben we in 2018 nadrukkelijk aandacht besteed aan de versterking van de Flevolandse identiteit en de versterking van de binding van de inwoners met Flevoland.

Sport

Sport verbindt ons allemaal en is ook nog eens goed voor ons. Het draagt bij aan vitaliteit, economie en identiteit van de provincie. Daarom zet provincie Flevoland zich in om de inwoners van Flevoland het sporten zo aangenaam en toegankelijk mogelijk te maken en te beleven.
In 2018 hebben Provinciale Staten het Flevolandse sportbeleid geactualiseerd. Het beleid is opgesteld met een groot aantal regionale en landelijke partners, waarbij de additionele en 'bovenregionale rol' van de provincie centraal staat.

Batavialand

Batavialand vertelt het verhaal van Nederland, de geschiedenis van het leven met water, de strijd tegen het water en het bewoonbaar maken van de delta waarin we leven. Batavialand is dus meer dan alleen een museum over de geschiedenis van Flevoland; in de nieuwe opzet kan het uitgroeien tot een erfgoedpark en publiekstrekker en zo draagt het bij aan het culturele ‘merk’ Flevoland. Batavialand versterkt het culturele voorzieningenniveau.

Viering 100 Jaar Zuiderzeewet

Op 14 juni 2018 was het precies 100 jaar geleden dat de Zuiderzeewet van kracht werd. We hebben gezamenlijk met partners het initiatief genomen om dit historische feit met ingrijpende gevolgen gedurende het jaar 2018 te vieren. De viering is gemarkeerd met vier hoogtepunten: de opening van het Afsluitdijk Wadden Center, de Zuiderzeehavendagen in Lelystad, de opening van het kunstwerk 'Deltawerk//' in het Waterloopbos en de onthulling van het achtste landschapskunstwerk – het Monument voor 100 Jaar Zuiderzeewet – in Dronten. Daarnaast hebben ruim 150 activiteiten in Flevoland en rond de voormalige Zuiderzee plaatsgevonden.

Maatschappelijk effect

In Flevoland is het goed wonen, werken en recreëren met een versterkte Flevolandse identiteit en een verbeterd imago.

Effect van ons beleid

De promotie van de culturele en toeristisch-recreatieve voorzieningen heeft geleid tot grotere bekendheid en hogere bezoekersaantallen en meer kansen voor ondernemers.

Indicatoren Flevoland

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Culturele kracht en identiteit	Totaal aantallen bezoekers van voorstellingen, festivals, culturele instellingen en -evenementen die met provinciale middelen mogelijk gemaakt zijn (incl. Batavialand).	n.b	n.b	240.285	240.000	n.n.b.*
	Aantallen bezoekers Batavialand *Toelichting: De lagere bezoekersaantallen worden mede veroorzaakt door ontdubbeling van de telsystemen die in het verleden werden gebruikt. Daarnaast hadden veel musea - waaronder Batavialand - dit jaar last van slecht weer in het voorjaar en later van het lang aanhoudende fraaie zomerweer. Beide elementen zorgen voor minder bezoeken aan culturele erfgoedinstellingen.*	n.b.	n.b.	110.473	108.000	90.000
Sport	Realisatie grootschalige (inter-) nationale sportevenementen	5	9	8	≥4	8
	Realisatie en/of verlenging Regionale trainingscentra	7	5	4	≥4	4
	Percentage mensen met een beperking dat aan sport doet *Toelichting: Bij de vervolgmeting in 2018 was de steekproef te klein om representatief te zijn, genoemd percentage geeft daarom een indicatie. Er kan dus niet worden gesproken van een significante daling. Dit komt door een afwijking in de onderzoeksgroep ten opzichte van 2015.* *Bron: Provincie Flevoland/Rapportage Onbeperkt in Beweging*	52%	n.b.	n.b.	57%	41%

** Cijfer wordt gebaseerd op aantallen bezoekers vermeld in subsidieverantwoordingen per 1 mei 2019.*

Beleidsindicatoren BBV

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Restauratie-volume	Rijksmonumenten (exclusief functie woonhuis): staat van het casco, categorie 'matig' en 'slecht'					
	1. Percentage	n.b.	n.b.	n.b.	6,8%	6,8%
	2. Kubieke meters	n.b.	n.b.	n.b.	1.675	1.675
	Bron: Monumentenwacht					

Doelenboom

Programma	Programmaonderdeel	Doelen	Relatie met andere programmaonderdelen
4. Cultuur, samenleving en sport	4.1 Cultuur	Er is een goede bekendheid van de Flevolandse geschiedenis en draagvlak voor cultureel erfgoed, mede door de verdere ontwikkeling van Batavialand.	3.2 Recreatie en toerisme
		Er is een aantrekkelijke promotie van de Flevolandse culturele kracht en identiteit	2.1 Leefbaarheid landelijk gebied 2.2 Natuur en landschap 3.1 Ondernemerschap en Groei 3.2 Recreatie en toerisme
	4.2 Samenleving en sport	CMO Flevoland heeft bewezen bij te dragen aan de versterking van de samenleving	2.1 Leefbaarheid landelijk gebied
		De sport in Flevoland is onderscheidend	3.1 Ondernemerschap en groei

Verbonden partij(en)

De OMFL (Sportservice Flevoland) heeft uitvoering gegeven aan de nota Sportbeleid. Zij droeg daarmee bij aan het doel: de sport in Flevoland is onderscheidend, draagt bij aan de Flevolandse identiteit en leidt tot grotere bekendheid en aantal bezoekers.

Het Flevolands Archief heeft de belangen behartigd van de deelnemers op grond van de Archiefwet 1995 en voerde de archief wettelijke taken uit.

4.1 Cultuur

Portefeuillehouder

M.A. Rijsberman

Doel (2015-2019)

Er is een goede bekendheid van de Flevolandse geschiedenis en draagvlak voor cultureel erfgoed, mede door de verdere ontwikkeling van Batavialand.

Doelrealisatie

Met de nieuwe opzet van Batavialand is bijgedragen aan een betere bekendheid van de Flevolandse geschiedenis.

Activiteiten 2018

- We hebben de doorontwikkeling van Batavialand ondersteund met een meerjarige subsidie en hebben daarmee Batavialand een stevige basis gegeven voor doorontwikkeling.
- We zijn een subsidierelatie met Batavialand aangegaan voor de museale en collectiebeheertaken. We hebben dit gedaan zonder structurele verhoging van de provinciale exploitatiebijdrage (UP 4.1.2), zoals die tot en met 1 juli 2017 werd verstrekt aan de Gemeenschappelijke Regeling (GR) Erfgoedcentrum Nieuwland (NLE) voor de museale en collectiebeheertaken.

Risico

Het risico ten aanzien van het garant staan samen met de andere GR-deelnemers in NLE voor de boven- en nawettelijke uitkering voor de voormalige NLE-medewerkers die in dienst zijn getreden van Batavialand in het geval van onverhoopt faillissement van Batavialand, heeft zich in 2018 niet voorgedaan.

Doel (2015-2019)

Er is een aantrekkelijke promotie en versterking van de Flevolandse culturele kracht en identiteit.

Doelrealisatie

Het vastgestelde cultuurbeleid 2017-2020 richt zich op het versterken van de Flevolandse culturele kracht. Daarbij is nadrukkelijk aandacht besteed aan de versterking van de Flevolandse identiteit en het versterken van de binding van de inwoners met Flevoland.

Activiteiten 2018

- We hebben de viering van 100 jaar Zuiderzeewet in 2018 voorbereid en uitgevoerd (UP 4.2.3).
- We hebben een Innovatiefonds Bibliotheekfunctie ingesteld om de verdere innovatie van de dienstverlening van de bibliotheken en samenwerking met haar partners te stimuleren (UP 4.2.5).
- We hebben bijgedragen aan het proces op Schokland om de verbinding te versterken tussen de bescherming van de archeologische waarden, het nieuwe natuurgebied, het werelderfgoed-centrum en de toeristisch-recreatieve voorzieningen.
- We hebben opdracht gegeven tot de ontwikkeling van een doorgaande leerlijn cultuureducatie voor het vmbo.
- We hebben bijgedragen aan de ontwikkelagenda Rijksmonument Waterloopbos.
- In het kader van de nieuwe tweejaarlijkse traditie om een evenement Kunst en Techniek te laten plaatsvinden is het evenement LICHT aan! in het Waterloopbos georganiseerd.
- We hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het grootschalige kunstwerk 'Deltawerk//' in het Waterloopbos.
- We hebben de realisatie van het grootschalig landschapskunstwerk 'Riff, PD#18245' in Dronten in gang gezet (UP 4.2.4).
- We hebben in afstemming met Flevolandse gemeenten en culturele instellingen het culturele, regionale 'Flevoprofiel' opgesteld en ingediend bij de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- We hebben een ontwerp Erfgoedprogramma in lijn met de Kernopgave 'het Verhaal van Flevoland' uit de Omgevingsvisie opgesteld.
- We hebben een register Collectie Landschapskunst Flevoland vastgesteld bestaande uit negen landschapskunstwerken.

Middelen

4.1 Cultuur	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	8.972	5.844	7.292	6.592	700
Baten	0	0	-145	-150	5
Saldo	**8.972**	**5.844**	**7.147**	**6.442**	**705**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Provinciaal archeologisch depot	106	0	106
2. Servicecentrum Flevolandse bibliotheken	240	0	240
3. Landschapskunstwerk	155	155	0
4. Cultuurparticipatie/-educatie	87	0	87
5. Overige kleine verschillen	112	11	101
Totaal lasten	**700**	**166**	**534**
Baten			
Overige kleine verschillen	5	0	5
Total baten	**5**	**0**	*5*

x € 1.000

Toelichting

1. Provinciaal archeologisch depot

Met het besluit van Provinciale Staten in 2017 is er voor het Provinciaal depot voor bodemvondsten een eenmalige subsidie van € 285.000 beschikbaar gesteld voor extra investeringen ten behoeve van digitalisering,

personele capaciteit en de vervanging/uitbreiding van middelen en materialen ten behoeve van het beheer van het archeologisch depot. In 2018 is de verbouwing van het archeologisch depot voltooid. De digitaliseringsinhaalslag kon vanwege de verbouwing nog niet worden uitgevoerd en is mede afhankelijk van de landelijk ontwikkeling van een nieuw provinciaal beheersysteem. In 2019 wordt dit verder opgepakt.
2. Servicecentrum Flevolandse bibliotheken
Het budget is in 2018 niet volledig benut, omdat het Innovatiefonds een nieuwe regeling is. In de eerste termijn is een beperkt aantal projectaanvragen ingediend. Het aantal projectaanvragen bij de tweede indieningstermijn was hoger. Voor de meerjarige-aanvraag heeft de adviescommissie een andere fasering voorgesteld in haar advies, hetgeen Gedeputeerde Staten hebben overgenomen. Dit heeft eind 2018 geleid tot een positief besluit over de meerjarenaanvraag van de gezamenlijke basisbibliotheken voor de periode 2019 tot en met 2021. Hierdoor is er sprake van een niet besteed bedrag van € 240.280 in 2018.
3. Landschapskunstwerk
De realisatie van het achtste landschapskunstwerk heeft vertraging opgelopen, waardoor de oplevering niet in 2018 maar in 2019 zal plaatsvinden. Daarom heeft uitbetaling van de laatste termijn nog niet plaatsgevonden.
4. Cultuurparticipatie en -educatie
In verband met de latere start van de cultuureducatie Voortgezet Onderwijs (VO) in 2017 zijn bij de Zomernota 2017 middelen voor cultuureducatie VO doorgeschoven naar 2018. Nadien is gebleken dat de reeds beschikbare middelen voor 2018 voldoende waren.

Relatie met de productenraming
De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
4.1.1 Cultureel erfgoed	3.205	-150	3.055
4.1.2 Kunst	3.387	0	3.387
Totaal	**6.592**	**-150**	**6.442**

x € 1.000

4.2 Samenleving en sport

Portefeuillehouder
H.J. Hofstra (Samenleving)
J. de Reus (Sport)

Doel (2015-2019)
Het Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Flevoland (CMO) heeft bewezen bij te dragen aan de versterking van de samenleving.

Doelrealisatie
CMO Flevoland heeft bewezen goed verbinding te kunnen leggen met het sociale domein van de gemeenten. De gemeenten hebben aangegeven positief te zijn over de rol en de resultaten van CMO Flevoland.

Activiteiten 2019
- We hebben CMO Flevoland gesubsidieerd en hebben invulling gegeven aan onze rol als opdrachtgever van CMO Flevoland. Het afgelopen jaar is de rol en positie van CMO gewijzigd om de provinciale wens in te vullen voor het uitvoeren van werkzaamheden binnen de opgave Krachtige Samenleving. Dit mede op basis van de in 2017 uitgevoerde evaluatie. CMO zal die werkzaamheden vanuit een vraag gestuurde houding, ook richting gemeenten, uitvoeren. Deze transitie zal doorlopen in 2019. De verdere uitwerking en invulling van Krachtige Samenleving, die de provincie in overleg met de gemeenten vorm geeft, is hierbij leidend (UP 4.3.1).
- We hebben gewerkt aan de Kernopgave Krachtige Samenleving zoals in de startnotitie is vastgelegd. Daarbij hebben we de focus op vier thema's gelegd:
  1. Gezonde en veerkrachtige Flevolanders
  2. Vitaal platteland en (gezonde) leefomgeving
  3. Een toekomstbestendig zorglandschap
  4. Een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt op het gebied van gezondheid - zorg - welzijn

- We hebben de invulling van de Regenboogprovincie op twee manieren opgepakt:
  1. De regenboogprovincie streeft naar een diverse en inclusieve samenleving. In dat kader hebben we in de organisatie uitgebreid aandacht besteed aan de Coming Out Dag van 11 oktober.
  2. We hebben gesprekken gevoerd met het Bureau Gelijke Behandeling Flevoland, dat voor elke gemeente in Flevoland aanspreekpunt is voor discriminatie op allerlei terreinen. Ook is er contact gelegd met diverse betrokken instellingen en organisaties.

Doel (2015-2019)

De sport in Flevoland is onderscheidend, draagt bij aan de Flevolandse identiteit en leidt tot grotere bekendheid en aantal bezoekers.

Doelrealisatie

De onderstaande activiteiten hebben bijgedragen aan het realiseren van het doel.

Activiteiten 2018

- We hebben samen met de Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland (OMFL), team Sportservice Flevoland en diverse partners als overheden, onderwijs en de sport & leisuresector uitvoering geven aan de nota Sportbeleid (UP 4.4.1):
  - We hebben de sportnota herijkt en een actualisatie van de nota vastgesteld.
  - We hebben verschillende (bovenregionale en internationale) sportevenementen ondersteund.
  - We hebben sporttalenten ondersteund en bijgedragen aan de toegankelijkheid en zichtbaarheid van aangepast sporten/gehandicaptensport door geld beschikbaar te stellen voor onder andere de 'maand van het aangepast sporten' en uitvoering gegeven aan het Flevolandse convenant 'aangepast sporten'.
  - We hebben diverse sport-, leisure- en businessplatforms georganiseerd waarin kennis en ervaringen zijn uitgewisseld.
- We hebben bijgedragen aan de ontvlechting en verzelfstandiging van Sportservice Flevoland van de OMFL als gevolg van de ROM-ontwikkeling.

Middelen

4.2 Samenleving en sport	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	1.750	1.702	1.702	1.668	34
Baten	0	0	0	0	0
Saldo	**1.750**	**1.702**	**1.702**	**1.668**	**34**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
Kleine verschillen	34	0	34
Totaal lasten	**34**	**0**	**34**

x € 1.000

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
4.2.1 Samenleving	1.047	0	1.047
4.2.2 Sport	621	0	621
Totaal	**1.668**	**0**	**1.668**

x € 1.000

4.3 Totale lasten en baten

Hieronder zijn per programmaonderdeel de lasten, baten en saldi opgenomen.

Programmaonderdeel	L/B/H	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
4.1 Cultuur	Lasten	8.972	5.844	7.292	6.592	700
	Baten	0	0	-145	-150	5
	Saldo	8.972	5.844	7.147	6.442	705
4.2 Samenleving en sport	Lasten	1.750	1.702	1.702	1.668	34
	Baten	0	0	0	0	0
	Saldo	1.750	1.702	1.702	1.668	34
Totaal programma 4	Lasten	**10.722**	**7.547**	**8.994**	**8.260**	**734**
	Baten	**0**	**0**	**-145**	**-150**	**5**
	Saldo	**10.722**	**7.547**	**8.850**	**8.110**	**739**

x € 1.000

5 ENERGIE, MILIEU EN KLIMAAT

5.0 Inleiding

In dit hoofdstuk staan de belangrijkste activiteiten beschreven die in 2018 hebben bijgedragen aan de stappen naar duurzame energie en het behouden van de goede uitgangspositie op gebied van bodem- en luchtkwaliteit, veiligheid en geluid.

Duurzame Energie

De provincie Flevoland en zo'n 25 maatschappelijke partners, zoals gemeenten, Waterschap Zuiderzeeland, Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek en Natuur- en Milieufederatie Flevoland, zijn verenigd in de gezamenlijke doelstellingen van de Flevolandse Energieagenda (FEA). Via de FEA verbinden we ons aan de landelijke ambitie om toe te werken naar een emissieloze samenleving in 2050 zoals verwoord in het Ontwerp van het Klimaatakkoord. We hebben in 2018 het raamwerk duurzame energie vastgesteld, dit geeft de provinciale bijdrage aan de FEA vorm. Hierin is gekozen voor een strategie om de doelstellingen van de FEA mogelijk te maken vanuit de verschillende rollen die de provincie heeft, zoals de participatieve/netwerkende, rechtmatige en presterende overheid.
In het Ontwerp Klimaatakkoord staat hoe we als Nederland de klimaatdoelstellingen willen halen. De ambitieuze doelstellingen van het huidige kabinet versterken het belang en de urgentie van de energietransitie, ook in onze regio. Flevoland gaat via een Regionale Energiestrategie (RES) inzichtelijk maken hoe we als regio bijdragen aan de nationale opgave. We zijn samen met onder andere bovenstaande partners in 2018 gestart met een proces om tot een gedragen aanbod te komen. Dit aanbod dat in 2019 aan het Rijk wordt gedaan, zal leiden tot een definitieve Flevolandse opgave in 2020 die we via de RES gaan uitvoeren samen met de regio.
Ondertussen hebben we in deze periode ook verdere uitvoering gegeven aan het Regioplan Wind en is de Structuurvisie Zon op Land ontwikkeld met partners en vastgesteld in 2018. Samen met bodemenergie vormen zij de ruggengraat van de Flevolandse energietransitie.

Goede milieukwaliteiten koesteren

Flevoland kan zich nog steeds gelukkig prijzen met zijn goede milieu. Dat draagt er aan bij dat het in Flevoland prettig wonen, werken en recreëren is. Die goede uitgangspositie verdient bescherming. Dat betekent dat we nieuwe ontwikkelingen zorgvuldig willen inpassen, zodat zij zo min mogelijk ten koste gaan van de kwaliteit van de leefomgeving. Hierbij hebben we ingezet op kwaliteitsniveaus die ruimte creëren voor het versterken van de economie, die gekoppeld zijn aan een goed vestigingsklimaat en waarbij minimaal wordt voldaan aan de wet- en regelgeving.

Maatschappelijk effect

De bewoners en bedrijven van Flevoland profiteren van de energietransitie, de CO2-uitstoot vermindert en de Flevolandse leefomgevingskwaliteit blijft behouden.

Effect van ons beleid

Flevoland produceert in 2020 evenveel hernieuwbare energie als door bewoners, bedrijven en instellingen exclusief transport aan energie wordt gebruikt. Initiatiefnemers hebben de eerste stappen gezet op weg naar energieneutraliteit in 2030 inclusief transport. De leefomgevingskwaliteit is goed afgewogen bij nieuwe ontwikkelingen in de ruimte.

Indicatoren Flevoland

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Energie	Percentage hernieuwbare energie ten opzichte van het totale energieverbruik door bewoners, bedrijven en instellingen, exclusief transport	40,9%	41,1%	n.b.	90%	n.n.b.
	Verbruikte energie totaal in petajoule (voertuigbrandstoffen, elektriciteit, warmte)	n.b.	36,0	n.n.b.	n.b.	n.n.b.
	Verbruik warmte en elektriciteit	n.b.	21,1	n.n.b.	n.b.	n.n.b.

	Hernieuwbare energie totaal in petajoule (biobrandstof vervoer, hernieuwbare warmte, hernieuwbare elektriciteit)	n.b.	8,8	n.n.b.	n.b.	n.n.b.
	Afspraak met het Rijk over productief vermogen windenergie in megawatt (MW) *Bron: monitor wind op land (WOL)*	963	1.186,4	1.185,4	n.b.	n.b.
	Bewoners en ondernemers in Flevoland krijgen gelegenheid financieel te participeren bij nieuwe windmolens* *Bron: provincie Flevoland*	n.b.	ja	ja	ja	ja
Milieu	Luchtkwaliteit (aantal inwoners dat is blootgesteld aan hogere waarden dan toegestaan = 0) *Bron: waarstaatjeprovincie.nl; NSL*	0	0	0	0	0
	Aantal woningen met hoge geluidbelasting langs provinciale wegen zonder maatregelen *Toelichting: nieuwe indicator, komt voort uit het Actieplan Geluid* *Bron: provincie Flevoland*	n.b.	n.b.	n.b.	1.070	n.n.b.

** Volgens partiële herziening van het Omgevingsplan (2016)*

Beleidsindicatoren BBV

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Emissie broeikas-gassen	Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO2 equivalenten) in absolute aantallen (in tonnen)	2.762.277	2.704.153	2.642 .300	n.b.	n.n.b.
Energie-neutraliteit	Totale productie van hernieuwbare energie in Petajoule (PJ) *Bron: Klimaatmonitor*	6,7	7,6	n.b.	n.b.	n.n.b.

Doelenboom

Programma	Programmaonderdeel	Doelen	Relatie met andere programmaonderdelen
5. Energie, milieu en klimaat	5.1 Milieu incl. omgevingsdiensten	Behoud van goede uitgangspositie omgevingskwaliteit (inclusief geluid en stikstof-depositie)	1.2 Water 2.1 Leefbaarheid Landelijk gebied 2.2 Natuur en landschap 6.2 Mobiliteitsbeleid 6.3 Nieuwe Infrastructuur 6.4 Bestaande Infrastructuur
	5.2 Energie en klimaat	De doelstelling voor het beleid van opschalen en saneren van windenergie is bereikt	1.1 Ruimtelijke ontwikkeling
		Er zijn stappen gezet op weg naar energieneutraliteit in 2030 (inclusief mobiliteit)	3.1 Ondernemerschap en groei 6.1 Openbaar vervoer 6.2 Mobiliteitsbeleid 8.5 Bedrijfsvoering
		De ondergrond is duurzaam beschermd en benut	3.1 Ondernemerschap en groei

Verbonden partij(en)

De Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek heeft uitvoering gegeven aan onze wettelijke verantwoordelijkheid voor vergunningverlening, toezicht en handhaving. Zij droeg daarmee bij aan het behoud van een goede uitgangspositie van de omgevingskwaliteit.

Het Provinciaal Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen Flevoland beheert de financiële middelen voor de eeuwigdurende nazorg van gesloten stortplaatsen. Daarmee droeg zij bij aan het behoud van een goede uitgangspositie voor de omgevingskwaliteit.

Stichting DE-on heeft, met behulp van een lening van de provincie, duurzame-energieprojecten mede mogelijk gemaakt. Daarmee heeft zij bijgedragen aan energieneutraliteit in 2030 en het duurzaam benutten van de ondergrond.

5.1 Milieu inclusief omgevingsdiensten

Portefeuillehouder

J.A. Fackeldey
H.J. Hofstra (Programmatische Aanpak Stikstof)

Doel (2015-2019)

Behoud van de goede uitgangspositie op gebied van bodem- en luchtkwaliteit, veiligheid en geluid zodat het prettig wonen en werken blijft in Flevoland. Hierbij wordt ingezet op die kwaliteitsniveaus die ruimte creëren voor het versterken van de economie, die gekoppeld zijn aan een goed vestigingsklimaat en waarbij wordt voldaan aan de wetten en regels.

Doelrealisatie

De onderstaande activiteiten hebben bijgedragen aan het behoud van de goede uitgangspositie op het gebied van bodem- en luchtkwaliteit, veiligheid en geluid.

Activiteiten 2018

- We hebben opdracht gegeven voor de uitvoering van onze wettelijke verantwoordelijkheid voor vergunningverlening, toezicht en handhaving aan de regionale uitvoeringsdiensten: de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV) en de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (NZKG):
    - We hebben een eigen evaluatie van de OFGV uitgevoerd om de rolverdeling tussen Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten te verduidelijken.
    - We hebben een concept regionaal beleidskader VTH 2019–2021 opgesteld in nauwe samenwerking met de partners van de OFGV en de OFGV zelf. Deze zal begin 2019 worden vastgesteld. Daarmee zal er een 'gelijk speelveld' zijn gecreëerd voor alle taken die de OFGV uitvoert.
    - De OFGV doet op verzoek van de provincie onderzoek naar de mogelijkheden om het proces van luchtvaartgerelateerde overlastklachten bij Amsterdam Lelystad Airport onder te brengen in haar organisatie.
- We hebben het Actieplan Geluid vastgesteld. We gaan geluidmaatregelen nemen langs de Buitenring in Almere en langs de Marknesserweg ter hoogte van Marknesse. De overige woningen langs provinciale wegen met een geluidbelasting vanaf 55 dB kunnen vanaf 2019 gebruik maken van een subsidieregeling om zelf de geluidwering van de gevels te verbeteren.
- We zijn begonnen met de bouw van het geluidinformatienetwerk rond Amsterdam Lelystad Airport.
- We hebben de voorbereidingen getroffen voor een geluidregister. SWUNG is geheel geïntegreerd in de Omgevingswet. Het Aanvullingsbesluit geluid ligt bij de Tweede Kamer. De invoering is voorzien in 2021. Om die reden zijn nog geen grenswaarden vastgesteld. Dit geldt ook voor het geluidregister dat een formeel onderdeel is van SWUNG. We hebben geïnvesteerd in de uitbreiding van het verkeerstelnetwerk. Het aantal verkeerstelpunten is met 80% uitgebreid (nu 74) en binnenkort wordt het mogelijk om de voertuigpassages bij verkeersregelinstallaties uit te lezen (UP 5.6.1).
- We hebben uitvoering gegeven aan de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) 2015-2021 en het ontwikkelen, beheren en onderhouden van het rekeninstrument AERIUS (UP 5.7.1). In november 2018 heeft het Europese Hof uitspraak gedaan over de vraag of de PAS verenigbaar is met het Europese Recht. Dit blijkt het geval. Wel is het nog aan de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State om te beoordelen of alle onderdelen van de Passende Beoordeling voldoende wetenschappelijke zekerheid

bieden dat er geen sprake is van significante negatieve effecten op stikstofgevoelige natuur. De einduitspraak wordt in mei 2019 verwacht. Een mogelijke negatieve uitspraak over onderdelen kan tot een beperking van de ontwikkelingsruimte leiden. Daarom wordt de 40% ontwikkelingsruimte die gereserveerd was voor de tweede helft van deze PAS-periode (2018-2021) vooralsnog niet beschikbaar gesteld.

Middelen

5.1 Milieu inclusief omgevingsdiensten	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	5.174	5.418	5.292	5.220	72
Baten	-485	-489	-499	-504	5
Saldo	**4.689**	**4.929**	**4.793**	**4.716**	**77**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Aanvulling nazorgfonds	-629	0	-629
2. Afwikkelingsverschillen (omgevingsdiensten)	338	0	338
3. Omgevingsdiensten	142	0	142
4. Provinciaal Uitvoeringsprogramma Leefomgevingstaken (PUL)	121	0	121
Overige kleine verschillen	100	0	100
Totaal lasten	**72**	**0**	**72**
Baten			
Kleine verschillen	5	0	5
Totaal baten	**5**	**0**	**5**

x € 1.000

Toelichting

1. Aanvulling Provinciaal Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen Flevoland
Als gevolg van ontwikkelingen op de kapitaalmarkt was het rendement, en daarmee het resultaat, van het Provinciaal Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen Flevoland (nazorgfonds) in 2018 negatief. Hierdoor ontstond een negatief eigen vermogen voor de gesloten stortplaats Friese Pad, waarvoor de provincie risicodrager is. Om dit tekort aan te vullen moet een bijstorting worden gedaan van € 0,63 mln.
2. Afwikkelingsverschillen (omgevingsdiensten)
Het rekeningresultaat van de OFGV en NZKG over 2017 is teruggestort naar de partners. Het Flevolandse deel in het resultaat is € 0,19 mln. Daarnaast is het dispuut met de OFGV afgerond over het terugtrekken van taken door de provincie met ingang van 2016. Dit heeft geleid tot een voordeel van € 0,15 mln. over 2016 en 2017.
3. Omgevingsdiensten
Doordat de provincie enkele taken heeft teruggetrokken zijn de kosten van de OFGV lager uitgevallen dan begroot (€ 0,09 mln.). Bij de NZKG is sprake van een voordelig effect van € 0,03 mln. als gevolg van een lagere bijdrage over 2018 door de invoering van de prestatiegerichte financieringsmethodiek in 2017.
4. Lagere uitvoeringskosten PUL
Op de lasten van de uitvoeringskosten PUL bestaat een onderbesteding van € 0,1 mln. doordat diverse kosten, zoals evaluatie OFGV, lager uitvielen dan geraamd was.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
5.1.1 Milieu	1.557	-504	1.052
5.1.2 Omgevingsdiensten	3.663	0	3.663
Totaal	**5.220**	**-504**	**4.716**

x € 1.000

5.2 Energie en klimaat

Portefeuillehouder
J.A. Fackeldey (Energie en Klimaat)
J. de Reus (Actieplan Bodem en Water)

Doel (2015-2019)
De doelstelling voor het beleid van opschalen en saneren van windenergie is bereikt en de uitvoering ligt op schema om het doel voor 2020 te behalen, namelijk 1.390 MW aan opgesteld (windenergie) vermogen.

Doelrealisatie
Aan het in 2016 vastgestelde Regioplan Windenergie is uitvoering gegeven door het inpassingsplan voor windpark Zeewolde in 2017 vast te stellen, door het rijksinpassingsplan voor windplan Blauw in 2018 vast te stellen en door het voorontwerp inpassingsplan voor windplan Groen ter inzage te leggen.

Activiteiten 2018
We hebben geparticipeerd in het opstellen van rijksinpassingsplannen voor de realisatie van de windparken uit het Regioplan Windenergie (UP 5.1.2). In 2018 betroffen dit de inpassingsplannen voor windplan Blauw (projectgebied Noord) en windplan Groen (projectgebied Oost). Daarbij zijn de voorwaarden uit het Regioplan Windenergie Zuidelijk en Oostelijk Flevoland leidend geweest. Voor windplan Blauw was het niet nodig het onteigeningsinstrumentarium in te zetten. De beroepen tegen windpark Zeewolde zijn in 2018 door de Raad van State behandeld. Een uitspraak wordt begin 2019 verwacht. Er is in dit projectgebied een start gemaakt met de eerste onteigeningsprocedure. Voor projectgebied West zijn verkenningen uitgevoerd over de mogelijke invulling van het gebied. De gebiedspartijen hebben daarnaast de onderlinge samenwerking in dit projectgebied verder uitgewerkt. Begin 2019 wil de initiatiefnemer een intentieovereenkomst sluiten met de betrokken overheden.

Doel (2015-2019)
Er zijn stappen gezet op weg naar energieneutraliteit in 2030 (inclusief mobiliteit) en de stimuleringsregeling voor hernieuwbare energie voorziet aantoonbaar in een behoefte.

Doelrealisatie
Met onderstaande activiteiten hebben we, samen met onze regionale partners, stappen gezet op weg naar energieneutraliteit.

Activiteiten 2018
- We hebben in het voorjaar van 2018 samen met meer dan twintig overheidspartners en maatschappelijke partners de Flevolandse Energieagenda (FEA) vastgesteld waarin gezamenlijk de doelstellingen en afspraken over samenwerken zijn vastgelegd. We hebben de provinciale bijdrage aan de agenda vormgegeven volgens de strategie die is vastgesteld in het Raamwerk opgave Duurzame Energie. Centraal hierin staat het principe ‘de provincie maakt mogelijk’. Hiertoe zijn verschillende regelingen in het leven geroepen zoals Zon voor asbest, een bewustwordingscampagne, een projectondersteuningsregeling, een Expertisecentrum en het actieplan Het Goede Voorbeeld (UP 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3).
- We hebben binnen de opgave Duurzame Energie gewerkt aan de Structuurvisie ZOn. Deze is in juli 2018 door Provinciale Staten vastgesteld. Met deze visie wordt ruimte geboden aan gemeenten om in het landelijk gebied van de provincie zonneparken te realiseren.

Doel (2015-2019)
De ondergrond is duurzaam beschermd en benut.

Doelrealisatie
De onderstaande activiteiten hebben bijgedragen aan het duurzaam beschermen en benutten van de ondergrond.

Activiteiten 2018
- We hebben het beleid van de nota Duurzaam gebruik van de Flevolandse ondergrond (DGO) gecontinueerd. Het beleid is beleidsarm omgezet naar het omgevingsprogramma (UP 5.5.1).

- We zijn gestart met de evaluatie van het Uitvoeringsprogramma DGO. De resultaten van de evaluatie worden gebruikt om de programmering van acties te actualiseren en de verbinding met de opgaven van de omgevingsvisie FlevolandStraks te versterken. Overigens wordt het Uitvoeringsprogramma DGO daarbij als zelfstandig programma voortgezet, tot het eind van de looptijd van het Bodemconvenant (UP 5.5.3).
- We hebben extra ingezet op het aspect archeologie/aardkundige waarden. Dit is een onderdeel van de Kernopgave het Verhaal van Flevoland.
- We hebben vanuit het Actieprogramma Bodem en Water (ABW) voor het aspect bodem als basis voor landbouw een aantal acties in gang gezet of voorbereid:
  - een intensivering van de uitvoering van bodem gerelateerde projecten;
  - het gebiedsproces bodemdaling Zuidwest Emmeloord;
  - de verbinding met de opgave Landbouw Meerdere Smaken (UP 5.3.3).
- De bodemsaneringsoperatie wordt onder het landelijke 'bodemconvenant 2016-2020' tot een einde gebracht. In Flevoland zijn we goed op schema met het afronden van de spoedlocaties (UP 5.5.3).
- Voor de bodemsaneringslocatie Lange Nering is de bodemverontreiniging opnieuw in beeld gebracht omdat deze groter en complexer bleek dan verwacht (UP 5.5.3).
- Middelen uit het Uitvoeringsprogramma DGO zijn ingezet voor projecten in de Noordoostpolder (lening aan DE-on t.b.v. Aardwarmte Combinatie Luttelgeest) en Almere (Seismische campagne Programma Versnelling Aardwarmte MRA) (UP 5.5.4).
- We hebben beleidsondersteuning gegeven aan de gemeente Urk voor doelmatig gebruik van de ondergrond voor bodemenergie in relatie met de warmtetransitie (UP 5.5.4).

Middelen

5.2 Energie en klimaat	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	2.088	1.620	4.297	3.222	1.075
Baten	-164	-50	-617	-307	-310
Saldo	**1.924**	**1.570**	**3.680**	**2.916**	**765**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Programma Duurzaam Gebruik Ondergrond	457	457	0
2. Duurzaamheid	309	0	309
3. Windenergiebeleid	277	0	277
Overige kleine verschillen	32	0	32
Totaal lasten	**1.075**	**457**	**618**
Baten			
2. Duurzaamheid	-80	0	-80
3. Windenergiebeleid	-192	0	-192
Overige kleine verschillen	-38	-38	0
Totaal baten	**-310**	**-38**	**-272**

x € 1.000

Toelichting

1. Lagere kosten programma Duurzaam Gebruik Ondergrond door vertraging

In 2016 is een start gemaakt met de uitvoering van het programma Duurzaam Gebruik van de Flevolandse Ondergrond 2016-2020. Binnen het programma is er op de diverse onderdelen een onderbesteding van € 0,5 mln. door vertragingen van projecten zoals bodemsanering, aardkundige & archeologische waarden en maatregelen gericht op duurzaam agrarisch bodemgebruik. Zo was het heronderzoeken van de nulsituatie van verontreiniging aan de Lange Nering te Emmeloord complexer dan voorzien. Daarnaast hebben een aantal projecten niet geleid tot uitgaven, onder andere doordat een subsidieregeling voor warmte- en koudeopslag (WKO) niet doorging. Hierdoor heeft een lagere onttrekking aan de reserve Bodem plaatsgevonden.

2. Duurzaamheid
In de begroting 2018 was rekening gehouden met een subsidieaanvraag voor een pilot Business Development Circulaire Economie door een verbonden partij en een bijdrage van Metropoolregio Amsterdam (MRA). De subsidieaanvraag is door deze verbonden partij begin 2019 ingediend, waardoor er in 2018 geen uitgaven zijn gedaan. De bijdrage van de MRA is doorgeschoven naar 2019.
3. Lagere kosten Windenergiebeleid
Het windbudget is gereserveerd om de planontwikkeling van windparken te faciliteren met juridisch advies, aanvullende onderzoeken en bijvoorbeeld mediation. In 2018 is er minder uitgegeven dan begroot, omdat de inhoud van de beroepsschriften tegen windplan Blauw geen aanleiding gaf voor aanvullend juridisch advies. Daarnaast is de planontwikkeling van windplan Groen vertraagd, waardoor de kosten voor facilitering (m.n. mediation) van dit plan doorschuiven naar 2019. Tenslotte zijn voor een windproject nog geen kosten gemaakt, waardoor ook de daarmee samenhangende opbrengst niet gerealiseerd is.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
5.2.2 Duurzaamheid, incl. duurzaam bodemgebruik en DE-on	3.222	-307	2.916
Totaal	**3.222**	**-307**	**2.916**

x € 1.000

5.3 Totale lasten en baten

Hieronder zijn per programmaonderdeel de lasten, baten en saldi opgenomen.

Programmaonderdeel	L/B/H	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
5.1 Milieu incl. omgevingsdiensten	Lasten	5.174	5.418	5.292	5.220	72
	Baten	-485	-489	-499	-504	5
	Saldo	4.689	4.929	4.793	4.716	77
5.2 Energie en klimaat	Lasten	2.088	1.620	4.297	3.222	1.075
	Baten	-164	-50	-617	-307	-310
	Saldo	1.924	1.570	3.680	2.916	765
Totaal programma 5	Lasten	**7.262**	**7.038**	**9.589**	**8.442**	**1.147**
	Baten	**-649**	**-539**	**-1.116**	**-811**	**-305**
	Saldo	**6.613**	**6.499**	**8.473**	**7.631**	**842**

x € 1.000

6 MOBILITEIT

6.0 Inleiding

In dit hoofdstuk staan de belangrijkste activiteiten die in 2018 hebben bijgedragen aan de verbetering van de bereikbaarheid van Flevoland.

Programma Mobiliteit en Ruimte

De Mobiliteitsvisie Flevoland heeft het jaar 2030 als horizon. Innovatieve verkeersoplossingen en duurzaamheid zijn belangrijke thema's. De snelle ontwikkelingen in onze samenleving vragen ook bij verkeer om een flexibele planvorming, maar wel met duidelijke uitgangspunten en doelen. Dit biedt ruimte om in de programmering in te kunnen spelen op actuele ontwikkelingen en kansen. Het Programma Mobiliteit en Ruimte (PMR) is de concretisering van de Mobiliteitsvisie van dit college. Het is een beleidskader voor het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (p-MIRT). In 2018 hebben Provinciale Staten het programma na een interactief proces vastgesteld. In het programma zijn investeringen, mobiliteitsopgaven en openbaarvervoervraagstukken opgenomen. De investeringen in het programma zijn met name gericht op resterende doorstromingsknelpunten en verkeersveiligheid. De toeristisch-recreatieve infrastructuur staat eveneens in dit PMR.
Waar het gaat om onze provinciale infrastructuur hebben we een aantal (grote) infrastructuurprojecten uitgevoerd, zoals de verdubbeling van de Waterlandseweg en de realisatie van het eerste deel van de Anthony Fokkerweg bij luchthaven Amsterdam Lelystad Airport. We houden de bestaande (vaar)wegen en fietspaden kwalitatief op peil.

Innovatie openbaar vervoer

Met de aanbesteding van het openbaar vervoer (OV) voor de periode 2014-2023 (huidige concessie IJsselmond) en de OV-visie die Provinciale Staten in 2015 hebben vastgesteld, ligt er een goede basis voor het verbeteren van de bereikbaarheid met het OV binnen de financiële kaders. We verbeteren de bereikbaarheid van het landelijk gebied door samen met bewoners en organisaties te zoeken naar flexibelere en waar nodig kleinschaligere vervoersvormen om het OV beter te laten aansluiten bij de vervoersvraag. In samenwerking met de provincies Gelderland en Overijssel wordt het OV in de drie provincies aanbesteed voor de periode 2020-2030 (vervoer Flevoland wordt uiterlijk 2023 ingevoegd). Voorbereidingen hiervoor zijn in 2018 gestart, in 2019 vindt de gunning van de concessies plaats.

Circulair

Voor het beheer en onderhoud van infrastructuur is waar mogelijk gebruik gemaakt van duurzame materialen en hergebruik van materialen (cementloos beton, hoog percentage hergebruik asfalt, biodiesel).

Maatschappelijk effect

Flevoland is goed bereikbaar, zowel voor regionaal, inkomend als uitgaand verkeer en via openbaar vervoer. Vlotte en veilige bereikbaarheid draagt bij aan de economie en aan de deelname van Flevolanders aan het maatschappelijke leven.

Effect van ons beleid

De bereikbaarheid van Flevoland (ook via openbaar vervoer) is op een duurzame manier verbeterd, waardoor betere randvoorwaarden zijn ontstaan voor wonen, werken en recreëren.

Indicatoren Flevoland

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Openbaar vervoer	Stiptheid: % ritten van de concessie IJsselmond dat voldoet aan stiptheidsnormen *Toelichting: De norm van ≥ 85% is vastgelegd in de concessieovereenkomst voor de gehele contractperiode. Tot 2017 is MIPOV als bron gebruikt vanuit de vervoerder; voor 2018 is gebruik gemaakt van de gegevens vanuit de opdrachtgever, OV-Oost (2017 gecorrigeerd: 86,5%)* *Bron: OV-Oost/MIPOV*	93%	92,1%	92,1%	≥ 85%	86,7%

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Doorstroom-tijden provinciale wegen	De norm is een reistijd tijdens de spits die maximaal 1,25 keer de reistijd in de dalperiode is. De reistijden worden gemonitord op de drukste provinciale wegen in Flevoland:					
	• Stadsautowegen van Almere					
	o Hogering	1,11	1,50	1,16	< 1,25	1,12
	o Tussenring	1,11	1,09	1,04	< 1,25	1,11
	o Buitenring	1,11	1,05	1,12	< 1,25	1,03
	• Waterlandseweg	1,09	1,20	1,20	< 1,25	1,06
	• Gooiseweg (N305)			1,08	< 1,25	1,08
	• Nijkerkerweg (N301)	1,04	1,17	1,15	< 1,25	1,09
	• Larserweg (N302)	1,17	1,12	1,04	< 1,25	1,03
	• Ganzenweg			1,31	< 1,25	1,27
	• Hanzeweg (Roggebotsluis)	1,33	1,36	1,13	< 1,25	1,13
	Toelichting: Tussen 2016 en 2017 is een andere methode van meten ingevoerd door middel van floating car data. De meetvakken zijn hierbij ook anders gedefinieerd (langere meetvakken). Mede hierdoor valt de Hanzeweg lager uit. Op de Ganzenweg treedt vertraging op door werkzaamheden aan het kruispunt Harderhaven. Bron: NDW					
Ernstige verkeers-slachtoffers	Aantal mensen dat door een verkeersongeval op provinciale wegen wordt opgenomen in een ziekenhuis of overlijdt. In dit verband wordt onderscheid gemaakt tussen:					
	• Aantal verkeersgewonden *(in ziekenhuis opgenomen)*	43	93	57	< 57	59
	• Aantal verkeersdoden	1	3	3	< 3	3
	Toelichting: Het relatief lage aantal maakt het lastig een trend waar te nemen, echter is de doelstelling een neerwaartse spiraal op het langjarig gemiddelde. Bron: ViaStat					
Onderhouds-toestand	De provinciale wegen hebben ten minste het door Provinciale Staten vastgestelde onderhoudsniveau	92%	97%	98%	98%	100%
	De provinciale kunstwerken hebben ten minste het door Provinciale Staten vastgestelde onderhoudsniveau	84%	92%	98%	98%	98%
	De provinciale oeverconstructie heeft ten minste het door Provinciale Staten vastgestelde onderhoudsniveau	90%	91,3%	95%	95%	94%
	Toelichting: in 2019 worden de normen voor de onderhoudsniveaus geactualiseerd. Bron: Provincie Flevoland					
Doorstroming op vaarwegen	Het aantal sluizen waar de schuttijd meer dan 1,25 keer de normtijd bedraagt. *Toelichting: bij de Urkersluis wordt de normtijd structureel overschreden, omdat deze in de praktijk trager geschut (getrapt) wordt in verband met veiligheid voor de recreatievaart. In 2019 worden de kwaliteitsniveaus geactualiseerd. Bron: Provincie Flevoland*	1	1	1	1	1

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Verkeers-veiligheid	De provinciale wegen zijn voorzien van verkeersveiligheid bevorderende maatregelen	68%	75%	80%	80%	79%
	De provinciale wegen zijn bij gladheid binnen 4,5 uur gestrooid. *Bron: Provincie Flevoland*	97%	98%	98%	98%	100%

Beleidsindicatoren BBV

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Waardering openbaar vervoer	Klantenwaardering voor het openbaar vervoer waarvoor concessieverlening plaatsvindt door de provincies (concessie IJsselmond-Overijssel/Flevoland) *Toelichting: In 2017 was het landelijk gemiddelde (LG) 7,6* *Bron: KPPV/CROW*	7,4	7,5	7,5	LG	n.n.b.

Doelenboom

Programma	Programmaonderdeel	Doelen	Relatie met andere programmaonderdelen
6. Mobiliteit	6.1 Openbaar vervoer	Het openbaar vervoer is goed toegankelijk en betaalbaar voor alle doelgroepen	2.1 leefbaarheid landelijk gebied 3.1 Ondernemerschap en groei 3.2 Recreatie en toerisme 8.5 Bedrijfsvoering
		Bedrijventerreinen zijn ook via openbaar vervoer goed ontsloten	2.1 Leefbaarheid landelijk gebied 3.1 Ondernemerschap en groei 3.2 Recreatie en toerisme 8.5 Bedrijfsvoering
	6.2 Mobiliteitsbeleid	De oplossingen van knelpunten in de bereikbaarheid van Flevoland zijn gerealiseerd of in voorbereiding	3.1 Ondernemerschap en groei 5.2 Energie en Klimaat 5.1 Milieu
		De bereikbaarheid van Flevokust Haven, de luchthaven, de oostrand en de maritieme servicehaven is verbeterd	7.1 Noordelijk Flevoland 7.2 Midden Flevoland 7.3 Zuidelijk Flevoland
		De bediening van bruggen en sluizen veroorzaken zo min mogelijk files	3.2 Recreatie en toerisme
		De verkeersveiligheid is verbeterd	8.5 Bedrijfsvoering
		Het provinciale fietspadennetwerk is compleet en van goede kwaliteit	3.2 Recreatie en toerisme
	6.3 Nieuwe infrastructuur	De oplossingen van knelpunten in de bereikbaarheid van Flevoland zijn gerealiseerd of in voorbereiding	2.2 Natuur en Landschap 3.1 Ondernemerschap en groei 5.1 Milieu incl. omgevingsdiensten 5.2 Energie en Klimaat 7.1 Noordelijk Flevoland 7.2 Midden Flevoland 7.3 Zuidelijk Flevoland
	6.4 Bestaande infrastructuur	Kostenefficiënte instandhouding infrastructuur, zodat vlot en veilig verkeer op (vaar-)wegen mogelijk is	5.1 Milieu incl. omgevingsdiensten 5.2 Energie en Klimaat 7.1 Noordelijk Flevoland 7.2 Midden Flevoland 7.3 Zuidelijk Flevoland 8.5 Bedrijfsvoering

Verbonden partij(en)
Niet van toepassing.

6.1 Openbaar vervoer

Portefeuillehouder
J.A. Fackeldey

Doel (2015-2019)
Het openbaar vervoer is goed toegankelijk en betaalbaar voor alle doelgroepen. Door bij de reële mobiliteitsvraag aan te sluiten moet 40% kostendekking gehaald worden.

Doelrealisatie
De toegankelijkheid van het openbaar vervoer (OV) is op peil gebleven. Per saldo is de betaalbaarheid van het OV gelijk gebleven. In 2018 bedroeg de kostendekkingsgraad 44%. Dit is een voorlopig cijfer, gebaseerd op een eindejaar prognose. Het definitieve cijfer is rond de zomer van 2019 bekend.

Activiteiten 2018
- We hebben gezorgd voor de instandhouding, het beheer en de ontwikkeling van het regulier OV (UP 6.1.1), waarbij we:
  - hebben toegezien op een goede uitvoering van het OV door de vervoerders.
  - op basis van de verkenning naar de toekomst van het OV in Flevoland een nota van uitgangspunten hebben opgesteld, die de basis vormt voor de aanbesteding van de concessie IJssel-Vecht in 2019.
- We hebben stappen gezet in de realisatie van de OV-visie Flevoland (UP 6.1.2):
  - in dit kader is de aanbesteding van de nieuwe hoogwaardig openbaar vervoerverbinding naar Amsterdam Lelystad Airport gestart (gunning is voorzien begin 2019).
  - we hebben samen met gemeenten gesproken over de wensen voor het OV.
- We hebben samen met de gemeenten gewerkt aan de aanbesteding van de Regiotaxi (UP 6.1.3).
- We hebben het contract met de mobiliteitscentrale verlengd tot 1 juli 2019. Daarna gaat de mobiliteitscentrale in aangepaste vorm verder (UP 6.1.5).
- We hebben met de NS en partijen in de regio gesproken over de implementatie van het nachtnet Amsterdam-Groningen. Zolang nog niet duidelijk is wat de vluchtschema's zijn, is het ook niet mogelijk om hierop een dienstregeling te ontwikkelen, met bijbehorende businesscase (UP 6.1.6).
- We zijn voor het programma Smart Mobility gestart met onderzoek naar nieuwe vervoersconcepten. Een belangrijk pijler vormt hierbij het MAAS-concept (Mobility-as-a-Service-concepten). Samen met partners bekijken we komende periode de mogelijkheden voor toepassingen binnen de provincie.

Doel (2015-2019)
Bedrijventerreinen zijn ook via openbaar vervoer goed ontsloten.

Doelrealisatie
De bereikbaarheid van bedrijven via het openbaar vervoer is op peil gebleven.

Activiteiten 2018
- We hebben gewerkt aan de bereikbaarheid van bedrijventerreinen. Naast het deelfietsensysteem Stichtsekant (Almere), dat sinds 2017 bestaat, zijn er in 2018 deelfietsen beschikbaar gekomen bij het bedrijventerrein Lelystad Airport Businesspark (LAB). Dit is ontwikkeld samen met het bedrijfsleven en de gemeente Lelystad, met financiële ondersteuning van het Rijk (UP 6.2.1 en 6.2.2).
- We zijn gestart met de aanbesteding van een snelle non-stop busverbinding tussen Station Lelystad Centrum en Amsterdam Lelystad Airport (UP 6.2.1 en 6.2.2).
- We hebben samen met Inditex gesprekken gevoerd over een aansluiting van bedrijventerrein LAB met het OV.

Middelen

6.1 Openbaar vervoer	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	32.403	33.242	32.866	32.651	216
Baten	-31.850	-7.780	-8.642	-8.697	55
Saldo	**553**	**25.463**	**24.225**	**23.954**	**271**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Beheer OV	105	105	0
2. Afwikkelingsverschillen (OV-tarief)	115	115	0
Overige kleine verschillen	-4	-4	0
Totaal lasten	**216**	**216**	**0**
Baten			
3. Openbaar streekvervoer	-105	-105	0
4. Regiotaxi Flevoland	91	91	0
Overige kleine verschillen	69	69	0
Totaal baten	**55**	**55**	**0**

x € 1.000

Toelichting

1. Lagere lasten Beheer OV

Dit budget is gebruikt voor het stimuleren van een betrouwbaar, toegankelijk en samenhangend openbaar vervoer in de provincie Flevoland, onder andere door het monitoren van de concessies, mystery guest onderzoeken en het organiseren van regionale overleggen ter behartiging van de consumentenbelangen in het openbaar vervoer. Op basis van overeenkomsten en afspraken fluctueren het budget en de realisatie daarvan jaarlijks. Er is sprake van een onderbesteding op dit thema ter grootte van € 105.000, voornamelijk als gevolg van het lager uitvallen van de kosten die samenhangen met de implementatie van de OV-visie (€ 96.000). Deze middelen blijven beschikbaar binnen de reserve Mobiliteit.

2. Afwikkelingsverschillen (OV-tarief)

Het samenwerkingsverband van de veertien decentrale OV-autoriteiten heeft in 2018 de definitieve LBI-index 2017 vastgesteld. Als gevolg hiervan is het tarief per dienstregelingsuur (DRU) gedaald ten opzichte van het beschikte tarief. Het financieel effect van deze niet begrote prijsontwikkeling is op basis van de meest recente gegevens in de jaarrekening 2018 verwerkt. Samen met enkele andere nacalculaties heeft dit geleid tot een onderschrijding van de begroting met € 115.000. Deze middelen blijven beschikbaar binnen de reserve Mobiliteit.

3. Openbaar streekvervoer

Op basis van tussentijds ontvangen informatie werden over 2018 hogere baten uit de concessie OV IJsselmond verwacht dan waarmee bij subsidieverlening (korting op de bruto exploitatiesubsidie) rekening werd gehouden. Op basis hiervan is de begroting in december 2018 naar boven bijgesteld. Deze vordering kan op dit moment echter nog niet voldoende worden onderbouwd. De hiermee samenhangende baten zijn daarom nog niet volledig gerealiseerd. Dit leidt tot een onderschrijding van de begroting 2018 van € 105.000. Dit volgtijdelijk verschil is verrekend met de reserve Mobiliteit. Financiële verwerking van de definitieve subsidievaststelling 2018 volgt naar verwachting in 2020.

4. Regiotaxi Flevoland

Het jaar 2018 kenmerkte zich door een gebruikstoename van de Regiotaxi. Deze collectieve vervoersvoorziening wordt samen met vier Flevolandse gemeenten voor gezamenlijke rekening geëxploiteerd. Het overgrote deel van de kosten die de provincie als opdrachtgever van dit project betaalt, wordt periodiek (naar rato van -het toegenomen- gebruik) doorbelast aan de in het project deelnemende gemeenten. Daarnaast zijn in 2018 de voorbereidingen op de aanbesteding callcenter en vervoer Regiotaxi gestart, om te komen tot nieuwe contracten met ingang van 1 juli 2019. De met de Regiotaxi samenhangende (externe)

projectleiding heeft als gevolg hiervan om een grotere inzet gevraagd. Ook de hiermee samenhangende additionele kosten zijn voor het overgrote deel doorbelast. Hierdoor zijn de gerealiseerde baten € 91.000 hoger dan begroot. Per saldo toont het product ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 39.000. Deze middelen zijn verrekend met de reserve Mobiliteit.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
6.1.1 Openbaar vervoer	32.651	-8.697	23.954
Totaal	**32.651**	**-8.697**	**23.954**

x € 1.000

6.2 Mobiliteitsbeleid

Portefeuillehouder

J. de Reus

Doel (2015-2019)

De knelpunten in de bereikbaarheid van Flevoland zijn in 2019 alle opgelost of er zijn voorbereidingen getroffen voor het oplossen ervan.

Doelrealisatie

De urgente knelpunten staan in het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (2019-2023) en zijn of worden de komende jaren aangepakt.

Activiteiten 2018

- We hebben het Programma Mobiliteit en Ruimte (PMR) vastgesteld en we hebben in dat kader gekeken naar verwachte toekomstige knelpunten (UP 6.3.1).
- We hebben geparticipeerd in de Vervoerregio Amsterdam-Almere 'in oprichting' (UP 6.3.4). Het in 2016 verlengde convenant vormt het kader om de samenwerking vorm te geven. De uitwerking van het convenant heeft zich gericht op kennisdeling en afstemmen van elkaars investeringsprogramma's. Het doel ervan is om een gezamenlijk beeld te krijgen waarop de convenantpartners elkaar kunnen versterken in werkprocessen.
- We hebben maatregelen getroffen bij het evenemententerrein van Walibi om op piekmomenten het verkeer beter te laten doorstromen (UP 6.3.5).
- We zijn begonnen met het uitvoeren van de activiteiten behorende bij de Mobiliteitsvisie Flevoland 2016-2030 opgenomen in het PMR.
- We hebben de Visie Duurzaam Goederenvervoer in Flevoland in ontwerp vastgesteld. In de visie hebben we de belangrijkste trends in de goederensector geschetst. Hierbij wordt rekening gehouden met het nationale en Europese beleid en de gevolgen daarvan voor het provinciale vervoersnetwerk, waaronder ook de knelpunten en kansen die zich in dat netwerk voordoen voor de bereikbaarheid van Flevoland.

Doel (2015-2019)

De verbeteringen in de bereikbaarheid van Flevokust Haven, de luchthaven en de maritieme servicehaven zijn gerealiseerd en/of voorbereid.

Doelrealisatie

De projecten zijn in voorbereiding c.q. uitvoering. De onderstaande activiteiten hebben bijgedragen aan de verbetering van de bereikbaarheid van Flevokust Haven, de luchthaven en de Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland.

Activiteiten 2018

- We hebben het onderzoek naar de verbinding over de Baai van Van Eesteren uitgevoerd (UP 6.4.1). De uitkomsten van het onderzoek zijn eind mei 2018 gedeeld met Provinciale Staten.
- We zijn ten aanzien van een eventuele spoorontsluiting van Flevokust Haven gesprekken aan het voeren met ProRail en eventuele belanghebbenden (UP 6.4.2).

- Het convenant Bereikbaarheid Lelystad Airport is in uitvoering (UP 6.4.3, 7.5.2).
- We zijn tot een inpassingsplan gekomen voor de verbetering van de provinciale infrastructuur voor de Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland (UP 6.4.4).
- We hebben het werkprogramma MRA-Elektrisch (MRA-E) uitgevoerd. Met dit werkprogramma wordt het elektrisch vervoer in de provincie gestimuleerd. Ook dit jaar zijn er laadpalen geplaatst.
- We hebben uitvoering gegeven aan het Actieplan Smart Mobility 2017-2020. Zo zijn de voorbereidingen gestart om in 2019 een aantal bestaande verkeerslichten om te bouwen tot intelligente verkeerslichten.

Doel (2015-2019)
De bediening van bruggen en sluizen veroorzaakt zo min mogelijk files.

Doelrealisatie
De hinder voor het wegverkeer als gevolg van brugopeningen is afgenomen.

Activiteiten 2018
- We hebben met Rijkswaterstaat en de provincie Overijssel afgesproken om het aantal brugopeningen bij de Roggebotsluis in de middagspits tot een minimum te beperken.
- We hebben de bedieningstijden van de bruggen en sluizen in de weekenden van het vaarseizoen verruimd van 19:00 uur naar 22:00 uur (UP 6.5.2).

Doel (2015-2019)
De verkeersveiligheid is verbeterd.

Doelrealisatie
De onderstaande activiteiten zijn ingezet ter verbetering van de verkeersveiligheid. Ondanks deze maatregelen zijn er meer slachtoffers in het verkeer gevallen, een beeld dat past binnen de landelijke trend. We blijven ons inzetten om van de 'nul een punt' te maken.

Activiteiten 2018
- We hebben uitvoering gegeven aan het Programma Mobiliteit en Ruimte (PMR).
- We hebben diverse gedragsbeïnvloedende campagnes uitgevoerd.
- We hebben de samenwerking met de politie Midden-Nederland over de verkeershandhaving op provinciale wegen geïntensiveerd.
- We passen zoveel mogelijk slimme innovatieve oplossingen toe om de verkeersveiligheid te verbeteren en kosten te besparen. Ook werken we aan het terugdringen van de verkeershinder en duurzaam verkeer en vervoer (UP 6.6.1).
- We hebben gecommuniceerd over de aanleg en het onderhoud van wegen en fietspaden en brengen waar nodig verkeersveilig gedrag onder de aandacht van de weggebruikers.
- We hebben het groot onderhoud aanvullende verkeersveiligheidsmaatregelen uitgevoerd. Bijvoorbeeld met de aanleg van rammelstroken.

Doel (2015-2019)
Het provinciale fietspadennetwerk is compleet en van goede kwaliteit.

Doelrealisatie
Er is gestart met de opwaardering van het (snel-)fietspadennetwerk op de as Amsterdam-Almere-Lelystad (Airport). De prioriteit lag daarbij bij de meest gebruikte trajectdelen.

Activiteiten 2018
- We hebben samen met de gemeenten Almere en Lelystad delen van het Spoorbaanpad in Almere en het (snel-)fietspadennetwerk op de as Amsterdam-Almere-Lelystad (Airport) opgewaardeerd. De prioriteit lag daarbij bij de meest gebruikte trajectdelen. Verdere opwaardering van de fietsroutes is afhankelijk van toekomstig beschikbare budgetten (UP 6.7.3).
- We hebben groot onderhoud aan de fietspaden gepleegd, waarbij deze op het gewenste kwaliteitsniveau zijn gebracht.
- We hebben bij verschillende weg- en natuurbeheerders een inventarisatie uitgevoerd naar knelpunten en ambities op het gebied van fietsinfrastructuur.

Middelen

6.2 Mobiliteitsbeleid	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	1.290	1.656	1.526	1.312	214
Baten	-46	0	-63	-63	0
Saldo	**1.245**	**1.656**	**1.463**	**1.249**	**214**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Instrumentatie beleid	83	83	0
Overige kleine verschillen	131	131	0
Totaal lasten	**214**	**214**	**0**

x € 1.000

Toelichting

1. Instrumentatie beleid

Dit budget is ingezet voor het ontwikkelen van verkeersmodellen voor strategische wegvervoer studies, projecten en vraagstukken, alsmede het houden van metingen. De onderbesteding ten opzichte van de begroting ter grootte van € 83.000 wordt voornamelijk veroorzaakt door een lagere dan geplande externe inzet voor ondersteuning bij het ontwikkelen van mobiliteitsdata en verkeersmodellen, alsmede bij de bewaking van de kwaliteit hiervan. Daarnaast is een deel van de activiteiten voor fietsmonitoring doorgeschoven naar begin 2019. Deze middelen blijven beschikbaar binnen de reserve Mobiliteit.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
6.2.1 Mobiliteit en verkeersmanagement	963	-63	900
6.2.2 Verkeersveiligheid en verkeershinder	349	0	349
Totaal	**1.312**	**-63**	**1.249**

x € 1.000

6.3 Nieuwe infrastructuur

Portefeuillehouder

J. de Reus

Doel (2015-2019)

De oplossing van de knelpunten in de bereikbaarheid van Flevoland wordt voorbereid, zodanig dat in 2019 alle knelpunten opgelost zijn of de voorbereidingen voor het oplossen ervan zijn afgerond.

Doelrealisatie

De urgente knelpunten staan in het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (2019-2023) en zijn of worden de komende jaren aangepakt.

Activiteiten 2018

- We hebben investeringsprojecten uit het provinciaal Investeringsprogramma Mobiliteit, Infrastructuur, Ruimte en Transport (p-MIRT jaarschijf 2018) uitgevoerd (UP 6.3.2):
  - in april is de verbrede Waterlandseweg in gebruik genomen, waardoor de bereikbaarheid van Almere is verbeterd;

- projecten om het carré rondom Amsterdam Lelystad Airport te verbeteren zijn grotendeels uitgevoerd. Voor de bereikbaarheid van de nieuwe terminal, de circuits en bedrijven is het eerste deel van de Anthony Fokkerweg gerealiseerd;
- ter bevordering van de doorstroming en veiligheid is bij de afrit A6-Bant een rotonde gerealiseerd.

- We hebben de werkzaamheden voor de volgende jaarschijven voorbereid (2019 t/m 2022), waaronder:
  - we zijn bezig met het verbeteren van de bereikbaarheid van Flevokust Haven door de aanpassing van het kruispunt IJsselmeerdijk-Houtribweg (N307)
  - het (Ontwerp)Plan in Hoofdlijnen N307 Roggebot-Kampen hebben we ter inzage gelegd. De huidige weg met de rotonde bij de Roggebotsluis, tussen het Vossemeer en het Drontermeer, wordt vervangen door nieuwe infrastructuur, met gescheiden oplossingen voor het langzame en snellere verkeer. Daarnaast verdwijnt de Roggebotsluis en komt er een nieuwe brug met beweegbare klep en een grotere doorvaarhoogte;
  - we hebben de aanbesteding voor het tweede deel van de Anthony Fokkerweg en de aansluiting op de A6 gestart;
  - we hebben het ontwerpbestemmingsplan voor de verdubbeling van de Gooiseweg fase 3 ter inzage gelegd;
  - de ongelijkvloerse aansluiting Ganzenweg x Knardijk is in voorbereiding genomen als brede uitvoeringsopgave. In het project zijn naast de infrastructuur ook opgaven voor nabije natuurontwikkeling en dijkveiligheid meegenomen.
  - de Hogering wordt opgewaardeerd tot een stadsautoweg van 2x3 stroken. Eind 2018 is de aanbesteding hiervan gegund;
  - de uitvoering van de fietsbrug over de Waterlandseweg en de Hoge Vaart hebben we in voorbereiding genomen. De vormgeving van deze brug zal ertoe bijdragen dat deze als icoon voor de omgeving gaat functioneren.

Middelen

6.3 Nieuwe infrastructuur	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	16.767	8.513	9.161	9.306	-145
Baten	0	0	0	0	0
Saldo	**16.767**	**8.513**	**9.161**	**9.306**	**-145**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Kapitaallasten	101	101	0
2. Dekking OV-maatregelen Luchthaven	-544	-544	0
3. Bijdragen aan gemeenten	298	298	0
Totaal lasten	**-145**	**-145**	**0**

x € 1.000

Toelichting

1. Kapitaallasten

De kapitaallasten voor de nieuwe investeringen zijn lager dan begroot doordat een aantal projecten financieel nog niet geheel waren afgerond in 2017 (afschrijvingen vangen aan in het jaar ná investering).

2.Dekking OV-maatregelen Luchthaven

In een aanvullende afspraak op de bestuursovereenkomst over de OV-maatregelen Luchthaven is afgesproken dat de gemeente Lelystad zelf de OV-maatregelen realiseert en dat de aan de kant van de door de provincie gereserveerde middelen (€ 750.000), na aftrek van de reeds door de provincie gemaakte voorbereidingskosten (€ 206.000), aan de gemeente worden overgemaakt. In de Zomernota 2018 is daarvoor € 206.000 geraamd (voorbereidingskosten), in de veronderstelling dat de bijdrage aan de gemeente in 2019 zou worden overgemaakt, omdat het convenant op dat moment nog niet was getekend. Dat heeft echter reeds in 2018 plaatsgevonden. Dekking van deze bijdrage heeft plaatsgevonden vanuit de reserve Mobiliteit.

3. Bijdragen aan gemeenten

Vanuit dit budget zijn de vaste- en niet-gelabelde bijdragen aan de Flevolandse gemeenten voor infrastructurele werken, educatie en communicatie over verkeer en vervoer, intensivering van het fietsbeleid en impuls aan het wegennet verstrekt. De som van de ten behoeve van individuele gemeenten vastgestelde subsidieplafonds 2018 is circa € 235.000 lager vastgesteld dan waarvoor budget beschikbaar was. Daarnaast zijn de beschikbaar gestelde en in het Provinciaal Blad gecommuniceerde subsidieplafonds 2018 niet allemaal volledig aangevraagd. Deze middelen blijven beschikbaar binnen de reserve Mobiliteit.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
6.3.1 Investering provinciale infrastructuur	9.306	0	9.306
Totaal	**9.306**	**0**	**9.306**

x € 1.000

6.4 Bestaande infrastructuur

Portefeuillehouder

J. de Reus

Doel (2015-2019)

De instandhouding van de bestaande provinciale infrastructuur op de afgesproken kwaliteitsniveaus, zodanig dat vlot en veilig verkeer op alle provinciale wegen en vaarwegen mogelijk is.

Doelrealisatie

De provinciale infrastructuur is in stand gehouden op de afgesproken kwaliteitsniveaus door gestructureerd en planmatig onderhoud uit te voeren. Goed onderhouden wegen en vaarwegen zorgden voor een goede doorstroming en verkeersveiligheid.

Activiteiten 2018

- We hebben reguliere onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd (o.a. jaarlijks onderhoud, gladheidbestrijding, calamiteitendienst, maaien bermen, bediening bruggen en sluizen).
- We hebben niet-jaarlijks onderhoud en vervangingsinvesteringen uitgevoerd (jaarschijf 2018 van het Meerjarenprogramma Beheer en Vervanging Infrastructuur). Projecten die zijn afgerond en weer vrijgegeven voor de (vaar)weggebruiker zijn:
  - onderhoud verharding rijbaan Kraggenburgerweg;
  - verbreding en onderhoud Larserpad, daarmee is de fietsroute Lelystad-Airport opgewaardeerd tot snelfietsroute;
  - onderhoud aan fietspaden langs de Urkerweg, de Houtribweg en de Spiekweg;
  - boomvervanging Nijkerkerweg;
  - vervanging diverse trajecten oeverbeschoeiing Hoge vaart en Lage vaart.
- We hebben bijgedragen aan de verduurzaming van de provinciale infrastructuur en de vermindering van CO2 uitstoot, door bij de projectuitvoering duurzamere materialen (asfalt & beton) en brandstof (biobrandstof) toe te passen.
- We hebben de werkzaamheden van de volgende jaarschijven (2019–2022) voorbereid.
- De uitvoering van het programma groot onderhoud bruggen en sluizen hebben we in 2018 definitief gegund. Ook hebben we onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van chroom-6 bij bruggen en sluizen die onderhouden gaan worden. Er wordt een plan opgesteld voor de veilige verwijdering van het aanwezige chroom-6.
- De volgende onderhoudswerkzaamheden stonden gepland voor 2018 maar ronden we af in 2019, of zijn integraal verschoven naar 2019:
  - het onderhoud aan het fietspad langs de Domineesweg, i.v.m. lopende procedures rond het onderhoud aan de beheerstroken;
  - vervanging van diverse trajecten oeverbeschoeiing langs de Lage Dwarsvaart en de Oostervaart doordat een langere voorbereidingstijd nodig was vanwege een mogelijke optimalisatieslag waarbij alternatieven zoals blokkenmatten onderzocht werden;

- onderhoud Noorderringweg doordat een traditionele wegverbreding niet mogelijk was. In 2018 is met succes een proef uitgevoerd met een nieuwe funderingstechniek waardoor de wegverbreding in 2019 uitgevoerd kan worden;
- onderhoud Zuidwesterringweg doordat het standaard wegontwerp niet mogelijk was vanwege de aanwezige landschappelijke boomstructuur. Alternatieve verbredingswijzen zijn noodzakelijk maar kosten meer voorbereidingstijd;
- onderhoud Hanzeweg in verband met afstemming met de scope van het project Roggebot N307;
- onderhoud Vogelweg, omdat de voorbereiding langer heeft geduurd vanwege aanvullende wensen vanuit de gemeente Almere;

Risico

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing (begroting 2018) was aandacht voor de (financiële) risico's die we hebben gelopen door de toename van het volume en de complexiteit van de reguliere activiteiten. Dit toegenomen volume en de toegenomen complexiteit hebben niet tot financiële knelpunten geleid, maar in een aantal gevallen wel tot een langere voorbereidings- en uitvoeringstijd.

Middelen

6.4 Bestaande infrastructuur	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	20.495	20.088	20.224	20.533	-310
Baten	-2.607	-474	-474	-1.351	877
Saldo	**17.887**	**19.613**	**19.749**	**19.182**	**567**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Werkzaamheden jaarlijks onderhoud	-231	560	-791
Overige kleine verschillen	-79	-90	-11
Totaal lasten	**-310**	**470**	**-780**
Baten			
1. Werkzaamheden jaarlijks onderhoud	736	-55	791
Overige kleine verschillen	141	141	0
Totaal baten	**877**	**86**	**791**

x € 1.000

Toelichting

1. Werkzaamheden jaarlijks onderhoud

Door een ongeluk met een tankauto op de Schokkerringweg hebben herstelwerkzaamheden plaatsgevonden die € 791.000 hebben gekost. Deze kosten worden verhaald op de veroorzaker. Daarnaast is € 560.000 minder uitgegeven aan het jaarlijks onderhoud dan begroot. In het najaar was de begroting opgehoogd met € 600.000, gedekt door een extra onttrekking uit de reserve Jaarlijks onderhoud, vanwege toen voorziene extra onderhoudswerkzaamheden. Begin december bleek dat een aantal activiteiten toch niet in 2018 te realiseren waren, waardoor deze onttrekking uiteindelijk voor het grootste gedeelte niet in 2018 plaats hoefde te vinden.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
6.4.1 Instandhouding en realisatie provinciale infrastructuur	20.533	-1.351	19.182
Totaal	**20.533**	**-1.351**	**19.182**

x € 1.000

6.5 Totale lasten en baten

Hieronder zijn per programmaonderdeel de lasten, baten en saldi opgenomen.

Programmaonderdeel	L/B/H	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
6.1 Openbaar vervoer	Lasten	32.403	33.242	32.866	32.651	216
	Baten	-31.850	-7.780	-8.642	-8.697	55
	Saldo	553	25.463	24.225	23.954	271
6.2 Mobiliteitsbeleid	Lasten	1.290	1.656	1.526	1.312	214
	Baten	-46	0	-63	-63	0
	Saldo	1.245	1.656	1.463	1.249	214
6.3 Nieuwe infrastructuur	Lasten	16.767	8.513	9.161	9.306	-145
	Baten	0	0	0	0	0
	Saldo	16.767	8.513	9.161	9.306	-145
6.4 Bestaande infrastructuur	Lasten	20.495	20.088	20.224	20.533	-310
	Baten	-2.607	-474	-474	-1.351	877
	Saldo	17.887	19.613	19.749	19.182	567
Totaal programma 6	Lasten	**70.956**	**63.499**	**63.777**	**63.801**	**-25**
	Baten	**-34.503**	**-8.254**	**-9.179**	**-10.111**	**932**
	Saldo	**36.452**	**55.245**	**54.598**	**53.690**	**908**

x € 1.000

7 GEBIEDSONTWIKKELING

7.0 Inleiding

Met gebiedsontwikkeling brengen we onze ruimtelijke economische ambities tot uitvoering. Vanuit de gebiedsprogramma's hebben we innovatief en ondernemend meegewerkt met het Rijk, onze gemeenten en het waterschap. De Europese programma's hebben we ingezet als middel om de beleidsdoelen te behalen en de gebiedsontwikkeling van Flevoland te versterken. Alle gebiedsprogramma's bieden kansen om met kracht aan de slag te gaan met de Omgevingsvisie FlevolandStraks. Zo dragen ze bij aan de strategische regionale opgaven.

Noordelijk Flevoland

Toen de aanleg van de geplande spoorlijn (de Zuiderzeelijn) niet doorging, heeft het Rijk geld beschikbaar gesteld om Noordelijk Flevoland extra economische impulsen te geven. Dit gebied kent sterke sectoren zoals Agrofood, visserij en High Tech Systems and Materials (onder andere composieten). Vanuit de kracht van dit gebied zetten we de Zuiderzeelijngelden (ZZL/NF-gelden) in. De Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland (MSNF) zal een belangrijke bijdrage aan de economische structuurversterking leveren. Om bedrijven in de maritieme sector in Noordelijk Flevoland vast te houden en uitbreidingsmogelijkheden te bieden maken we de ontwikkeling van deze nieuwe haven mogelijk. Inmiddels heeft het Rijk onze aanvraag voor een Regio Deal Noordelijk Flevoland gehonoreerd waarin naast de versterking van het Maritieme Cluster in Urk ook ontwikkelopgaven voor een Mobiliteit en Infrastructuur Test Centrum (MITC) in Marknesse staan. Samen met het Rijk en regiopartijen werken we deze aanvraag uit tot een regiodeal waarin we werken aan concrete projecten en initiatieven om zo de economische structuurversterking voor verbreding van de welvaart vorm te geven.

Midden Flevoland

In Midden Flevoland werken we aan drie gebiedsprogramma's: Amsterdam Lelystad Airport/OMALA, Flevokust Haven en Rijksvastgoedstrategie Lelystad. De luchthaven, het bedrijventerrein Lelystad Airport Businesspark en de overslaghaven zijn van bovenregionaal belang en versterken de economische structuur van de regio. Flevokust Haven is medio 2018 in gebruik genomen. De gemeente Lelystad heeft het eerste deel van het binnendijkse bedrijventerrein bouwrijp gemaakt en een tweede deel (43 ha) planologisch gereed gemaakt. Samen met de gemeente Lelystad wordt de doorontwikkeling van Flevokust Haven – ook in organisatorische zin – uitgewerkt.

Wat betreft de luchthaven Amsterdam Lelystad Airport hebben we met de regionale partners, het Rijk en Luchtverkeersleiding Nederland volgens afspraak verder gewerkt aan de beoogde openstelling van de luchthaven in 2020. Daarvoor moeten de luchthaven en de routes eind 2019 operationeel zijn. De benodigde provinciale infrastructuur tot aan de terminal is klaar en de voorbereidingen voor een extra afslag van de A6 liggen op schema. De aanbesteding van een innovatieve HOV-verbinding tussen de terminal en station Lelystad Centraal is gestart zodat de luchthaven in 2020 uitstekend met het openbaar vervoer (OV) bereikbaar is. Samen met alle betrokken gemeenten, direct omwonenden, luchthaven en Natuur en Milieufederatie hebben we verder gewerkt aan de realisatie van een geluidinformatienetwerk met professionele meetapparatuur en een klachtenmeldpunt.

Voor een goede inpassing en duurzame en innovatieve ontwikkeling van de luchthaven en het bedrijventerrein Lelystad Airport Businesspark zijn diverse initiatieven gefinancierd door het Luchthavenfonds waaronder de planvorming voor grootschalige zonne-energie. OMALA heeft voor het bedrijventerrein Lelystad Airport Businesspark 20 hectare grond verkocht voor vestiging van logistieke bedrijven vanwege de uitstekende ligging aan de A6 nabij Amsterdam en de grote kavels die Flevoland hier kan aanbieden. Mede door de grote percelen die verkocht zijn aan enkele logistieke bedrijven en de goede start van Flevokust Haven is Flevoland gestegen op de ranglijst van logistieke centra in Nederland.

Zuidelijk Flevoland

In de Bestuursovereenkomst Rijk-Regioprogramma Amsterdam, Almere, Markermeer (RRAAM) zijn afspraken vastgelegd over de uitvoering van de drievoudige ambitie:

- verdere verstedelijking: de verdere groei van Almere met in principe 60.000 woningen;
- verbetering bereikbaarheid: uitbreiding van de weg en het spoor tussen Schiphol, Amsterdam en Almere en een IJmeerverbinding als stip op de horizon;
- uitbreiding natuur- en recreatiemogelijkheden in het Markermeer en IJmeer.

Deze regio heeft baat bij de komst van de Floriade in 2020. Daarom heeft het project Floriade Werkt! tot doel om de economische spin-off voor de regio zo groot mogelijk te maken.

Nieuwe Natuur

Het programma Nieuwe Natuur verbetert de kwaliteit van de woon- en leefomgeving in heel Flevoland, met een maximale benutting van de ecologische en economische potenties. Het programma is bottom-up ingestoken en is adaptief verder ontwikkeld. Het resulteert in nieuwe natuur in Flevoland die is gemaakt voor en door Flevolanders.

Maatschappelijk effect

De ruimtelijke economische structuur is versterkt door integrale grootschalige gebiedsprogramma's.

Indicatoren Flevoland

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Noordelijk Flevoland	Besluiten over besteding ZZL/NF-gelden *Toelichting: Het percentage van de afgegeven beschikkingen ten opzichte van de beschikbare middelen.*	n.v.t	0%	42%	85%	85%
	De Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland is planologisch mogelijk en aanbesteed. *Toelichting: Er loopt nog een beroepsprocedure bij de Raad van State tegen het vastgestelde inpassingsplan.*	n.v.t	n.v.t	90%	95%	90%
Midden Flevoland	Operationele luchthaven *Toelichting: Operationeel betekent dat de faciliteiten en de benodigde infrastructuur gereed zijn.*	n.v.t	n.v.t	0%	90%	100%
	Uitgifte Lelystad Airport Businesspark *Toelichting: In totaal 100 hectare uit te geven terrein.*	0%	n.v.t	n.v.t	n.v.t	35%
	Operationele multimodale overslaghaven Flevokust Haven	n.v.t	n.v.t	75%	100%	100%
	Een gedragen samenwerkingsagenda voor de Rijksvastgoedstrategie Lelystad	n.v.t	n.v.t	100%	100%	100%
Zuidelijk Flevoland	Een vastgesteld jaarprogramma Almere 2.0 op basis van het meerjarenprogramma	100%	100%	100%	100%	100%
	Het innovatiepaviljoen Floriade Werkt! is gebouwd en in gebruik.	n.v.t	n.v.t	20%	20%	40%
	Marker Wadden fase 1 is gerealiseerd.	0%	30%	75%	75%	95%
Nieuwe Natuur	Met de initiatiefnemers van de gehonoreerde projecten zijn overeenkomsten afgesloten.	27%	n.b.	45%	100%	100%
	Bron: Provincie Flevoland					

Doelenboom

Programma	Programma-onderdeel	Doelen	Relatie met andere programmaonderdelen
7. Gebieds-ontwikkeling	7.1 Noordelijk Flevoland	De economische structuur van Noordelijk Flevoland is versterkt	3.1 Ondernemerschap en groei 3.2 Recreatie en toerisme 6.3 Nieuwe infrastructuur
		De Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland is operationeel	3.1 Ondernemerschap en groei 6.2 Mobiliteitsbeleid
	7.2 Midden Flevoland	De luchthaven is operationeel	3.1 Ondernemerschap en groei 6.2 Mobiliteitsbeleid 6.3 Nieuwe infrastructuur 8.1 (Inter)nationale samenwerking
		De overslaghaven Flevokust Haven is operationeel	3.1 Ondernemerschap en groei 6.2 Mobiliteitsbeleid 6.3 Nieuwe infrastructuur
		Rijksvastgoed in Lelystad is optimaal ingezet	
	7.3 Zuidelijk Flevoland	Realiseren ambities RRAAM m.b.t. de ontwikkeling van Almere	3.1 Ondernemerschap en groei 6.3 Nieuwe infrastructuur
		Floriade Werkt! benut de kansen die zich voordoen met de komst van de Floriade	3.1 Ondernemerschap en groei 8.1 (Inter)nationale samenwerking
		In het Markermeer-IJmeer zijn natuur- en recreatiemogelijkheden ontwikkeld	2.2 Natuur en landschap 3.2 Recreatie en toerisme
	7.4 Nieuwe Natuur	Toegankelijke natuur met ruimte voor recreatie is ontwikkeld	2.2 Natuur en landschap 3.2 Recreatie en toerisme

Verbonden partij(en)
Via onze participatie in de verbonden partijen OMALA N.V. en Airport Garden City C.V. hebben wij directe invloed gehouden op de ontwikkelingen rondom Amsterdam Lelystad Airport om de economische, infrastructurele en duurzaamheidsdoelstellingen van deze ontwikkeling te realiseren.

7.1 Noordelijk Flevoland

Portefeuillehouder
J.N.J. Appelman
J. de Reus (MITC)

Zuiderzeelijngelden Noordelijk Flevoland

Doel (2015-2019)
Versterken van de economische structuur van Noordelijk Flevoland.

Doelrealisatie
De economische structuur van Noordelijk Flevoland is versterkt door de uitvoering van diverse projecten.

Activiteiten 2018
- We hebben met de ZZL/NF-gelden bijgedragen aan de financiering van majeure projecten in de gemeenten Noordoostpolder en Urk:
    - Aanvraag: Integrale Gebiedsontwikkeling Schokland, Mobiliteit en Infrastructuur Testcentrum Marknesse
    - Toegekend: Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland
    - Lopend: Agrofoodcluster, De Parel van Flevoland, Maritiem Cluster Urk, Waardevol Waterloopbos
    - Afgerond: Masterplan Duurzame Visserij, N50 2e fase

- We hebben de uitvoering van projecten gemonitord:
    - We hebben de projecten op voortgang en financiële uitputting gemonitord aan de hand van de door de projectinitiatiefnemers aangeleverde voortgangsrapportages en definitief afgerekend na afronding.
    - We hebben de projecten ten minste één keer bezocht om de voortgang te bekijken en de uitvoering te bespreken.
    - We hebben twee keer bestuurlijk en ambtelijk overleg gehad met de gemeenten Noordoostpolder en Urk, waarin de voortgang en financiële uitputting van de projecten is besproken en over structuurversterkende opgaven met betreffende middelen is besloten.

Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland

Doel (2015-2019)

De Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland is operationeel.

Doelrealisatie

Vervolgstappen zijn gezet in de ontwikkeling van de Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland.

Activiteiten 2018

- We hebben de grondtransacties met het Rijk en het Waterschap Zuiderzeeland voorbereid. Het komen tot de benodigde overeenkomsten, met name met het Rijk, heeft tot vertraging geleid. Door de opstelling van het Rijk bleek het nodig het ontwikkelconstruct aan te passen. Hierin is veel inzet gaan zitten. Dit heeft eveneens geleid tot een aangepast investeringsvoorstel, dat Provinciale Staten eind 2018 hebben goedgekeurd.
- We hebben de aanbestedingsdocumenten van de Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland grotendeels voorbereid. Vanwege vertraging in de grondtransacties en het onherroepelijk worden van het inpassingsplan is het daadwerkelijke aanbestedingsproces nog niet in gang gezet.
- We hebben de realisatiefase daarom nog niet gestart.
- We hebben de Maritieme Servicehaven en Flevokust Haven in het concept '1 port – 2 locations' gepositioneerd en geprofileerd.

Risico

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing zijn de risico's en beheersmaatregelen toegelicht.

Middelen

7.1 Noordelijk Flevoland	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	4.701	2.200	2.375	902	1.473
Baten	-678	-50	-50	-92	42
Saldo	**4.023**	**2.150**	**2.325**	**810**	**1.515**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Lagere lasten programma ZZL-gelden Noordelijk Flevoland	1.326	1.326	0
2. Procesgelden Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland (MSNF)	96	96	0
Overige kleine verschillen	51	51	0
Totaal lasten	**1.473**	**1.473**	**0**
Baten			
Kleine verschillen	42	42	0
Totaal baten	**42**	**42**	**0**

x € 1.000

Toelichting

1. Projectbijdragen programma Zuiderzeelijngelden Noordelijk Flevoland

De bijdragen aan projecten zijn jaarlijks gemiddeld geraamd op € 2,05 mln. Dit is bepaald op basis van de afgegeven beschikkingen en de lopende aanvragen. Omdat de projecten door derden worden uitgevoerd is de besteding van de ZZL-gelden afhankelijk van de voortgang van die projecten. In 2018 is er voor € 0,72 mln. aan bijdragen verstrekt. De niet bestede middelen blijven beschikbaar binnen de reserve ZZL.

2. Procesgelden Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland (MSNF)

De besteding van de procesgelden MSNF is lager dan begroot omdat we een deel van de kosten hebben kunnen delen met het consortium van ondernemers (de toekomstige afnemers van het terrein). De voorwaarden van de kostendeling zijn vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst met het consortium. De niet bestede middelen blijven beschikbaar binnen de reserve Procesgelden gebiedsontwikkeling.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
7.1.1 Noordelijk Flevoland	902	-92	810
Totaal	**902**	**-92**	**810**

x € 1.000

7.2 Midden Flevoland

Portefeuillehouder

J. de Reus (Amsterdam Lelystad Airport, OMALA, Rijksvastgoed)
J.N.J. Appelman (Flevokust Haven, OMALA)

Amsterdam Lelystad Airport/OMALA

Doel (2015-2019)

De luchthaven Amsterdam Lelystad Airport is operationeel; de faciliteiten en de benodigde infrastructuur zijn gereed.

Doelrealisatie

Vervolgstappen zijn gezet in de ontwikkeling van Amsterdam Lelystad Airport.

Activiteiten 2018

- We hebben deelgenomen aan de Alderstafel Lelystad en het beleggen van verantwoordelijkheden na opheffing van de Alderstafel Lelystad, aan de Omgevingsraad Schiphol en de Commissie Regionaal Overleg Luchthaven Lelystad.
- Via OMALA hebben we het bedrijfsleven gestimuleerd zich te vestigen op Lelystad Airport Businesspark, wat heeft geresulteerd in de vestiging van een logistiek bedrijf en een koopovereenkomst met een logistiek vastgoedbedrijf.
- We hebben ingezet op verdere verkenning en ontplooiing van economische kansen, onder meer door deelname aan bovenregionale netwerken zoals de Amsterdam Airport Area (AAA).
- We hebben het gebruik van Europese fondsen (EFRO, INTERREG) voor een duurzame ontwikkeling van de luchthaven en Lelystad Airport Businesspark gestimuleerd (UP 8.3.3). We hebben verder gewerkt aan het EFRO-project PowerParking om (grootschalige) parkeerterreinen in te gaan zetten als lokale, duurzame energiecentrale.
- We hebben een goede inpassing van Amsterdam Lelystad Airport in de leefomgeving met betrekking tot gezondheid en milieu bewaakt (UP 7.5.1). Als onderdeel hiervan hebben we verdere uitvoering gegeven aan het Luchthavenfonds.
- We hebben Amsterdam Lelystad Airport gestimuleerd en ondersteund bij het bereiken van een zo hoog mogelijke ambitie op het gebied van duurzaamheid (UP 7.5.3).
- We hebben gezamenlijk met de luchthaven, OMALA en andere gebiedspartners verder gewerkt aan een programma duurzame ontwikkeling (UP 7.5.4).
- We hebben samen met de luchthaven, gebiedspartners, de rijksoverheid en kennisinstellingen gewerkt aan de planvorming om onderzoek en innovatie op het gebied van toekomstbestendige luchthavensystemen naar het gebied te halen.

- We hebben inbreng geleverd vanuit de regio bij de herziening van het Nederlandse luchtruim door het Rijk.
- We hebben General Aviation begeleid bij hun activiteiten in het gebied zoals bij de provincie belegd aan de Alderstafel.

Flevokust Haven

Doel (2015-2019)

De buitendijkse multimodale haven met containerterminal is operationeel.

Doelrealisatie

De buitendijkse multimodale haven met containerterminal is operationeel.

Activiteiten 2018

- We hebben de eerste fase van de buitendijkse overslaghaven Flevokust Haven gerealiseerd: 400 meter terminalterrein, golfbreker en toegangsvaargeul. Op 20 september 2018 is de haven officieel geopend (UP 7.6.1).
- We hebben een multimodale ontsluiting bevorderd, onder meer door aansluiting van de Hanzelijn op Flevokust Haven te onderzoeken (UP 7.6.2). Een fysieke investering in de aansluiting van de Hanzelijn op Flevokust Haven is op dit moment niet haalbaar.
- We hebben de mogelijkheden onderzocht om de weginfrastructuur rond Flevokust Haven te optimaliseren. Een vrijliggend fietspad langs de IJsselmeerdijk is aangelegd waarmee de route naar Flevokust Haven geschikt is voor speciaal transport. Tevens is de kruising met de Houtribweg voorbereid om het verkeer afkomstig van en naar Flevokust Haven efficiënter en veiliger af te kunnen handelen.
- We stimuleren de ontwikkeling van het binnendijkse bedrijventerrein door de gemeente Lelystad (UP 7.6.3). De gemeente heeft besloten om de grondexploitatie van het industrieterrein van 7,4 naar 43 ha te vergroten.
- We hebben het vervoer van ladingstromen om de benutting van Flevokust Haven te optimaliseren, onderzocht (UP 7.6.4). Flevokust Haven heeft zich aangesloten bij ‘Noord-West Connect’ met als doel om de modal shift van weg naar water te faciliteren.
- We hebben de mogelijke beheer- en organisatiemodellen voor de doorontwikkeling van Flevokust Haven onderzocht. Provinciale Staten hebben het principebesluit genomen om Flevokust Haven – samen met het binnendijkse industrieterrein – op afstand van gemeente en provincie onder te brengen in een havenbedrijf.
- Ondanks dat er interesse in de haven is, is de marktvraag nog niet dusdanig dat dit aanleiding geeft om nu al concrete stappen te zetten in de doorgroei van de overslaghaven Flevokust (UP 7.6.5).
- We hebben clustervorming, ketenverbreding en cross-overs door middel van goede samenwerking met marktpartijen en mede-overheden gefaciliteerd en gestimuleerd.

Risico

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing zijn de risico’s en beheersmaatregelen toegelicht.

Rijksvastgoed

Doel (2015-2019)

Het leeggekomen Rijksvastgoed in Lelystad is gevuld met nieuwe activiteiten die passen binnen gezamenlijk (Rijk, provincie, gemeente) geformuleerde voorkeursscenario’s.

Doelrealisatie

In 2017 zijn gezamenlijke voorkeursscenario’s voor drie deelgebieden binnen Lelystad vastgelegd, maar dit heeft nog niet geresulteerd in gevulde rijkspanden. Met name in het Lelycentre zijn vrijwel alle vastgoed-eigenaren in actie gekomen, met uitzondering van de eigenaar van het Smedinghuis. Daarom wordt de komende tijd besproken hoe het Rijk en de gemeente Lelystad samen de voorkeursscenario’s tot realisatie kunnen brengen.

Activiteiten 2018

Naast de concrete gesprekken over rijksvastgoed in Lelystad hebben we voor geheel Flevoland regelmatig met het Rijksvastgoedbedrijf overlegd over de gehele verzameling aan dossiers waar Rijksvastgoedbedrijf en provincie elkaar ontmoeten.

Middelen

7.2 Midden Flevoland	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	231	892	602	8.065	-7.464
Baten	0	-357	-150	-272	122
Saldo	**231**	**535**	**452**	**7.794**	**-7.342**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Luchthavenfonds	112	112	0
2. Flevokust Haven	-7.608	-7.411	-197
Overige kleine verschillen	32	36	-4
Totaal lasten	**-7.464**	**-7.263**	**-201**
Baten			
1. Luchthavenfonds	104	104	0
Overige kleine verschillen	18	18	0
Totaal baten	**122**	**122**	**0**

x € 1.000

Toelichting

1. Luchthavenfonds

Het financiële verloop van het luchthavenfonds is afhankelijk van declaraties door de subsidieontvangers. Vanuit het luchthavenfonds is in 2018 voor € 188.000 aan subsidies en bijdragen verstrekt, € 112.000 minder dan begroot. Daarnaast is van de verstrekkingen € 104.000 in rekening gebracht (baten) bij de overige twee fondshouders, gemeente Lelystad en Amsterdam Lelystad Airport. De niet bestede middelen blijven beschikbaar in de reserve Zuiderzeelijngelden.

2. Flevokust Haven

In 2018 is Flevokust Haven in gebruik genomen. Zoals reeds werd voorzien ten tijde van het investeringsbesluit dient op moment van ingebruikname, conform de verslaggevingsvoorschriften, door middel van een taxatie getoetst te worden of er sprake is van een zogeheten lagere marktwaarde ('impairment-toets'). Omdat de getaxeerde directe opbrengstwaarde, gebaseerd op marktconforme bedrijfseconomische rendementseisen, eind 2018 lager is dan de vervaardigingsprijs (de totale investering) is een voorziening duurzame waardevermindering getroffen. Hierdoor zijn de lasten € 7,6 mln. hoger dan begroot. Deze hogere lasten worden voor € 7,4 mln. gedekt uit de daartoe ingestelde reserve 'Flevokust Haven', welke hiervoor volledig ingezet is. Het restant van € 0,2 mln. komt daarmee ten laste van het rekeningsaldo. De getroffen voorziening heeft overigens geen negatief effect op de feitelijke exploitatie van de haven.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
7.2.1 Amsterdam Lelystad Airport/OMALA	404	-104	299
7.2.2 Concentratie Rijksvastgoed Lelystad	0	0	0
7.2.3 Flevokust Haven	7.662	-167	7.494
Totaal	**8.065**	**-272**	**7.794**

x € 1.000

7.3 Zuidelijk Flevoland

Portefeuillehouder
J. de Reus (RRAAM/Almere 2.0)
M.A. Rijsberman (Markermeer-IJmeer)
J.N.J. Appelman (Floriade Werkt!)

Almere 2.0

Doel (2015-2019)
Samen met het Rijk en de gemeente Almere realiseren van de ambities uit de Rijksstructuurvisie Amsterdam-Almere-Markermeer over de verdere ontwikkeling van Almere, conform de uitvoeringsovereenkomst Almere 2.0.

Doelrealisatie
Het eerste Meerjarenprogramma 2017-2021, waarin langs vijf programmalijnen wordt gewerkt aan twaalf sleutelprojecten, is in uitvoering. Waar de rijksbijdrage via grondverkopen aanvankelijk achterbleef bij de financiële bijdrage van provincie en gemeente, is dat inmiddels veranderd door de sterk aangetrokken grondverkopen in Oosterwold. Hierdoor is extra financiële ruimte ontstaan. Hiervan is € 10 mln. gelabeld als mogelijke bijdrage aan een nieuw sleutelproject: Eden Holland.

Activiteiten 2018
- De bestuursovereenkomst Rijk-Regioprogramma Amsterdam-Almere-Markermeer (RRAAM) is in november 2013 gesloten met het Rijk, de gemeente Almere, de provincies Noord-Holland en Utrecht, de gemeente Amsterdam en de Stadsregio Amsterdam. Het accent heeft sindsdien gelegen op de uitvoering binnen Almere, via het Fonds Verstedelijking Almere. Onder meer door ontwikkelingen op de woningmarkt ontstaat aanleiding om het bovenregionale gesprek te intensiveren en mogelijk enkele doelen te herijken. Dat gebeurt in 2019, wanneer niet alleen een tussenevaluatie van het lopende Meerjarenprogramma plaatsvindt, maar ook wordt nagedacht over de belangrijkste (bovenregionale) opgaven voor de komende jaren.
- We hebben samen met het Rijk en de gemeente Almere de uitvoeringsovereenkomst Almere 2.0 uitgevoerd. Voor het Fonds Verstedelijking Almere (FVA) werken we vanuit een meerjarenprogramma en jaarlijks vastgestelde jaarprogramma's (UP 7.2.2). We hebben (samen met partners) het vastgestelde jaarprogramma FVA 2018 uitgevoerd (UP 7.2.3). De stand van zaken van de diverse sleutelprojecten wordt twee keer per jaar beschreven in voortgangsrapportages.
- Naar aanleiding van de afvalwaterproblematiek in Oosterwold hebben we een living lab voor innovaties in decentrale waterzuivering voorbereid. Europees bleek hiervoor veel belangstelling te bestaan en dit heeft met Schotse, Franse, Belgische en Duitse partners geresulteerd in een INTERREG-aanvraag.

Floriade Werkt!

Doel (2015-2019)
De kansen die de Floriade biedt voor het versterken van de Flevolandse kenniseconomie op het gebied van AgroFood & Tuinbouw zijn benut.

Doelrealisatie
In 2018 heeft het accent gelegen op de voorbereiding van de bouw van het Innovatiepaviljoen, de voorbereiding van een tweede challenge en de doorontwikkeling van de Flevo Campus (tevens één van de sleutelprojecten in Almere 2.0).

Activiteiten 2018
- Tijdens de eerste Floriade Challenge in 2017 bleken veel inzendingen betrekking te hebben op plantaardige eiwitten. Daarom hebben we een analyse van dit speelveld gemaakt, ons actief verbonden aan dit netwerk en een tweede Floriade Challenge voorbereid waarin het accent ligt op plantaardige eiwitten. We leggen hierin actief verbindingen met Flevolandse ondernemers en kennisinstellingen.
- We hebben de kavel voor het Innovatiepaviljoen gekocht en de omgevingsvergunning is onherroepelijk geworden. De meervoudig onderhandse aanbesteding is mislukt, onder meer door de huidige marktomstandigheden. Inmiddels wordt met een grote ontwikkelaar een bouwteamovereenkomst voorbereid, waarin op basis van een vastgesteld plafondbedrag gezamenlijk noodzakelijke en wenselijke

optimalisaties worden doorgevoerd. Verwachting is dat de bouw medio 2019 kan starten. Samen met een aantal partners wordt onderzocht hoe tot energieneutraliteit op gebiedsniveau kan worden gekomen (UP 7.3.2).

- Aeres heeft twee kavels verworven op het Floriadeterrein, pal naast ons Innovatiepaviljoen. Een architect is geselecteerd voor de bouw van de nieuwe school. Tijdens de Floriade zal dit gebouw ook entreegebouw voor de expo zijn. Met Aeres wordt verkend hoe het Flevolandse Innovatiepaviljoen na de Floriade onderdeel kan worden van de onderwijs- en onderzoeksomgeving. Hiermee krijgt de Flevo Campus, een kenniscampus op het gebied van Feeding the City, nu ook fysiek gestalte (UP 7.3.3). Programmatisch krijgt de invulling van onderwijs, onderzoek en ondernemers-begeleiding steeds meer gestalte.
- We hebben in een 'hackaton' met ca. 50 experts nagedacht over een tweetal innovatieve bruggen op het Floriadeterrein. In 2019 volgen de definitieve ontwerpen.
- Via het INTERREG-project FoodChains4EU hebben we met Engelse, Italiaanse, Bulgaarse en Roemeense partners gewerkt aan verduurzaming en verkorting van voedselketens. In Flevoland focussen we hierbij op de ambitie van de Vereniging Flevo Food om op de Floriade Flevolands voedsel te vermarkten.

Markermeer-IJmeer

Doel (2015-2019)

In het Markermeer-IJmeer zijn natuur- en recreatiemogelijkheden ontwikkeld als onderdeel van een Toekomstbestendig Ecologisch Systeem.

Doelrealisatie

Vervolgstappen zijn gezet om in het Markermeer-IJmeer natuur- en recreatiemogelijkheden te ontwikkelen als onderdeel van een Toekomstbestendig Ecologisch Systeem. Zo zijn de eilanden voor de eerste fase Marker Wadden bijna klaar en is het hoofdeiland sinds september geopend voor bezoekers. Daarnaast zijn we samen met gebiedspartners gestart met het project Oostvaardersoevers om te komen tot een verbinding tussen Markermeer, Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen.

Activiteiten 2018

- We hebben het op termijn (inschatting 30-50 jaar) realiseren van een Toekomstbestendig Ecologisch Systeem (TBES) in het Markermeer-IJmeer voor de versterking van de ruimtelijk-economische structuur van Flevoland gestimuleerd.
- We hebben een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van Marker Wadden fase 1 door ondersteuning van het proces.
- We hebben een financiële bijdrage geleverd aan de totstandkoming van Marker Wadden fase 1 (UP 7.4.1).
- We hebben met samenwerkingspartners gewerkt aan het optimaliseren van de samenhang tussen de verschillende ontwikkelingen in het Markermeer-IJmeer, ook in relatie tot de ontwikkelingen in het IJsselmeergebied.
- We hebben de effecten van de ruimtelijke ingrepen op het Markermeer-IJmeer geregistreerd en waar nodig gemonitord (UP 7.4.3).

Middelen

7.3 Zuidelijk Flevoland	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	15.197	10.307	8.368	8.246	122
Baten	-288	-325	-325	-223	-102
Saldo	**14.909**	**9.982**	**8.043**	**8.023**	**21**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Floriade Werkt!	242	0	242
2. Living Lab decentrale waterzuivering	-71	0	-71
Overige kleine verschillen	-49	60	-109
Totaal lasten	**122**	**60**	**62**
Baten			
1. Floriade Werkt!	-242	0	-242
2. Living Lab decentrale waterzuivering	71	0	71
Overige kleine verschillen	69	0	69
Totaal baten	**-102**	**0**	**-102**

x € 1.000

Toelichting

1. Floriade Werkt!
Vanuit het (provinciaal aandeel in het) Fonds Verstedelijking Almere (FVA) is totaal € 2,0 mln. beschikbaar gesteld voor het project Floriade Werkt!, waarvan de uitvoeringsperiode loopt tot en met 2022. In 2018 heeft de nadruk gelegen op voorbereidingen voor komende activiteiten, waardoor er minder besteed is dan begroot. De kosten worden gedeclareerd uit het FVA, waardoor de baten gelijk zijn aan de lasten.
2. Living Lab decentrale waterzuivering
In 2018 zijn binnen het programma Almere 2.0 voorbereidingen getroffen voor een living lab, voor innovaties in de decentrale waterzuivering. Voor dit project zijn bijdragen ontvangen van gemeente Almere en waterschap Zuiderzeeland.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
7.3.1 Zuidelijk Flevoland	7.766	-223	7.543
7.3.2 Markermeer/IJmeer	480	0	480
Totaal	**8.246**	**-223**	**8.023**

x € 1.000

7.4 Nieuwe Natuur

Portefeuillehouder

J.N.J. Appelman

Doel (2015-2019)

Toegankelijke natuur met ruimte voor recreatie is ontwikkeld.

Doelrealisatie

Binnen vier jaar zijn voor de 17 resterende Nieuwe Natuur-projecten afspraken gemaakt over de realisatie ervan. Deze afspraken staan in realisatieovereenkomsten. Daarbij is het beschikbare programmavermogen niet overschreden, zijn de beschikbare gronden ingezet en de natuurcompensaties vastgelegd.

Activiteiten 2018

- We hebben de provinciale eigendommen in het voormalig plangebied OostvaardersWold beheerd door zorg te dragen voor onder andere onderhoud en verpachting.
- We hebben de compensatieverplichtingen (totaal 365 ha) voor onder meer de Hanzelijn, verbreding van de A6 en foerageergebieden geborgd in de afgesloten realisatieovereenkomsten.
- We hebben de projecteigenaren geholpen bij het concretiseren van de gehonoreerde projecten Nieuwe Natuur (UP 7.8.1).

- We hebben blijvend de dynamiek in het programma Nieuwe Natuur gefaciliteerd en ingespeeld op ontwikkelingen (UP 7.8.2).
- We hebben de criteria die aan de projecten zijn gesteld, bewaakt en we hebben de uitvoering van de gehonoreerde Nieuwe Natuur-projecten gemonitord (UP 7.8.3).
- We hebben voor alle resterende projecten afspraken gemaakt over de realisatie en die vastgelegd in realisatieovereenkomsten.
- Via het programma Nieuwe Natuur is de ondergrond verkregen voor het landschapskunstwerk in Dronten.
- Verantwoording over en een wetenschappelijke evaluatie van het programma Nieuwe Natuur heeft plaatsgevonden. Op basis hiervan is besloten om dit programma vooralsnog niet af te wikkelen, geen gebruik te maken van de reservebankprojecten en de programmatische aanpak voort te zetten.

Middelen

7.4 Nieuwe Natuur	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	828	6.850	7.250	6.757	493
Baten	-358	-3.416	-3.416	-4.787	1.371
Saldo	**471**	**3.434**	**3.834**	**1.970**	**1.864**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Verstrekte bijdragen aan projecten	877	877	0
2. Lagere lasten voor uitvoering proces	145	145	0
3. Grondverkopen	-561	-561	0
Overige kleine verschillen	31	31	0
Totaal lasten	**493**	**493**	**0**
Baten			
1. Verstrekte bijdragen aan projecten	367	367	0
3. Grondverkopen	2.969	2.969	0
4. Compensatiegelden	-2.012	-2.012	0
Overige kleine verschillen	47	47	0
Totaal baten	**1.371**	**1.371**	**0**

x € 1.000

Toelichting

1. Verstrekte bijdragen aan projecten
Op het budget voor bijdragen aan projecten is € 0,9 mln. minder uitgegeven dan begroot, doordat nog niet alle projecten in de uitvoeringsfase zitten. De bijdragen worden verstrekt aan de hand van de voortgang van de projecten. In 2018 is een aanvullende bijdrage ontvangen voor het realiseren van kiekendiefcompensatie van € 0,367 mln. De per saldo niet bestede middelen blijven beschikbaar in de reserve Nieuwe Natuur.
2. Lagere last voor uitvoering proces
Onderdeel van de procesgelden is het verstrekken van bijdragen voor de voorbereiding van de projecten door initiatiefnemers. In 2018 waren nog niet alle beschikbaar gestelde gelden gedeclareerd en afgerekend, waardoor de lasten € 0,145 mln. lager zijn dan begroot.
3. Grondverkopen
In 2018 zijn drie percelen van de provincie voor het programma Nieuwe Natuur verkocht. De hiermee samenhangende lasten van € 0,561 mln. (zoals het afboeken van de resterende boekwaarde, hetgeen inherent is aan het verkopen van dergelijke gronden) waren niet begroot. De bruto opbrengst van de verkopen is € 2,969 mln. De netto opbrengst is onderdeel van het programmakapitaal Nieuwe Natuur en wordt ingezet voor het beschikbaar stellen van de toegekende bijdragen aan de Nieuwe Natuur projecten.
4. Compensatiegelden
De boscompensatie voor twee projecten is nog niet afgerond, waardoor de begrote compensatiebijdragen (als onderdeel van de projectbijdragen) niet volledig zijn betaald. De compensatiegelden zijn in het verleden

vooruit ontvangen van Rijkswaterstaat en zijn op de balans opgenomen. De per saldo niet bestede middelen (€ 2,012 mln.) blijven beschikbaar op de balans.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
7.4.1 Nieuwe Natuur	6.757	-4.787	1.970
Totaal	**6.757**	**-4.787**	**1.970**

x € 1.000

7.5 Totale laten en baten

Hieronder zijn per programmaonderdeel de lasten, baten en saldi opgenomen.

Programmaonderdeel	L/B/H	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
7.1 Noordelijk Flevoland	Lasten	4.701	2.200	2.375	902	1.473
	Baten	-678	-50	-50	-92	42
	Saldo	4.023	2.150	2.325	810	1.515
7.2 Midden Flevoland	Lasten	231	892	602	8.065	-7.464
	Baten	0	-357	-150	-272	122
	Saldo	231	535	452	7.794	-7.342
7.3 Zuidelijk Flevoland	Lasten	15.197	10.307	8.368	8.246	122
	Baten	-288	-325	-325	-223	-102
	Saldo	14.909	9.982	8.043	8.023	21
7.4 Nieuwe Natuur	Lasten	828	6.850	7.250	6.757	493
	Baten	-358	-3.416	-3.416	-4.787	1.371
	Saldo	471	3.434	3.834	1.970	1.864
Totaal programma 7	Lasten	**20.958**	**20.249**	**18.595**	**23.971**	**-5.376**
	Baten	**-1.323**	**-4.148**	**-3.941**	**-5.374**	**1.433**
	Saldo	**19.635**	**16.101**	**14.654**	**18.597**	**-3.943**

x € 1.000

8 KWALITEIT OPENBAAR BESTUUR

8.0 Inleiding

Algemeen

De kwaliteit van het bestuur van deze provincie kent vele aspecten. Het afgelopen jaar hebben we kunnen bijdragen aan de ontwikkeling en bloei van Flevoland. De provincie heeft zich als een regionale partner ontwikkeld, bijvoorbeeld door het onderzoek van Platform31 naar de opgaven in onze regio en in de afzonderlijke gemeenten. Ook in de opstelling en eerste uitwerking van de Omgevingsvisie "Samen maken we Flevoland" willen we bestuurlijk gezamenlijk optrekken. Deze opgaven worden regionaal herkend en erkend en daarmee is een regionaal gedragen basis voor een aanpak gelegd. Verder hebben we onze invloed aangewend om de regionale belangen te behartigen en verbindingen te leggen tussen lokale, regionale en (inter)nationale ontwikkelingen en opgaven. Concrete vraagstukken als duurzame visserij, gevolgen van de Brexit, het maatschappelijk debat over luchtvaart en mobiliteit, ons ecologisch beleid rond de Oostvaardersplassen en het gesprek over dierenwelzijn hebben we tot op Europees niveau geagendeerd. Meer dan te voren is duidelijk dat ontwikkelingen en vraagstukken verder gaan dan onze bestuurlijke provinciegrenzen.

Samenwerken aan ontwikkeling

Flevoland is als jongste provincie nog volop in ontwikkeling. Tegelijkertijd is er ook al veel tot stand gebracht. Daarin is een nieuwe fase aangebroken. De eerste fase van de uitwerking van de Omgevingsvisie (2017) is afgerond. Daarbij is meer dan voorheen verwoord wat inwoners en partners kunnen en willen oppakken. Provinciale Staten hebben richting gegeven door het vaststellen van de hoofdopgaven. Vanuit de opnieuw geformuleerde identiteit worden de ambities voor de lange termijn uitgewerkt en concreet gemaakt. Vormen van governance worden bedacht die bij dergelijke netwerksturing passen, bijvoorbeeld platforms. We hebben herkenning en draagvlak gezocht bij de nieuw samengestelde colleges in de gemeenten na de gemeenteraadsverkiezingen. In onze Uitvoeringsagenda "Samen maken we Flevoland" hebben we samen met onze gebiedspartners de gemeenten, inwoners en andere belanghebbenden uitgenodigd om de belangrijke opgaven voor deze regio aan te pakken. Wij faciliteren deze aanpak omdat we vertrouwen hebben in het zoeken van draagvlak en betrokkenheid om samen te werken aan de grootste maatschappelijke opgaven.

Europa

Europa is een belangrijke partner voor Flevoland. We zijn het afgelopen jaar met de nodige ambitie en bestuurlijke inzet actief bezig geweest met belangenbehartiging voor onze regio. Naast concrete dossiers wijzen we op het behoud van Europese Fondsen in de volgende programmaperiode 2020-2027. Verder noemden we al de ontwikkelingen rond de Brexit en de gevolgen daarvan voor onze regio. In algemene zin behartigen we de Flevolandse belangen in diverse Europese netwerken. Tegen de achtergrond van de Brexit en de nieuwe programmaperiode van de EU is het van belang om de bekendheid over Flevoland in Europa te vergroten, bijvoorbeeld door ontmoetingen van leden van Provinciale Staten met Europarlementariërs en werkbezoeken over en weer.
Vanuit de betrokkenheid en inzet in de Raad van Europa versterkt de commissaris van de Koning als lid van het Congres van Lokale en Regionale Overheden van de Raad van Europa, voorzitter van de Monitoring Committee en woordvoerder voorkoming radicalisering het geluid van Flevoland.

Bestuursstijl

Ook het afgelopen jaar heeft Gedeputeerde Staten getracht te werken meteen open en constructieve houding, samen met onze partners, vanuit vertrouwen. Wij hebben ons ingezet voor vormen van bestuurlijke vernieuwing en bereiden ons beleid voor met participatie vanuit de samenleving. Zo'n bestuursstijl past bij de opgaven waarvoor we staan.

Provinciale Staten/Statengriffie

Het motto ‘Ruimte voor de politiek’ is de blijvende leidraad voor het werk van de Statengriffie. Dit uit zich in strategische advisering, (digitale) ondersteuning , de formatie-uitbreiding en professionalisering van de griffie en de ontwikkeling van nieuwe werkvormen.

Maatschappelijk effect

Flevoland wordt goed bestuurd.

Effect van ons beleid

Een verbeterde (inter)nationale positie van Flevoland.

Beleidsindicatoren BBV

Indicator	Omschrijving	2015	2016	2017	Streef-cijfer 2018	Rekening 2018
Gemeenten onder preventief financieel toezicht	Aantallen gemeenten onder preventief toezicht	0	0	0	0	0
Opkomst bij verkiezingen	De opkomstcijfers van verkiezingen tweede kamer/ Provinciale Staten/ gemeenteraden weergegeven in percentage kiezers/ stemgerechtigden	45,6% (PS)	n.v.t	79,3% (TK)	n.n.b. (GR)	51,1% (GR)
	Bron: Provincie Flevoland					

Doelenboom

Programma	Programmaonderdeel	Doelen	Relatie met andere programmaonderdelen
8. Kwaliteit openbaar bestuur	8.1a Provinciale Staten / Statengriffie	Optimaal gefaciliteerde Staten in haar verschillende rollen	
		Optimaal ondersteunde besluitvorming	
		Kwalitatief goed functionerende Statengriffie	
	8.1b (Inter)nationale samenwerking en bestuurlijke positionering	De belangenbehartiging van de provincie Flevoland is versterkt	
		Flevoland is een actieve regionale partner in de EU	
		Flevoland benut de mogelijkheden van Europese structuurfondsen	3.1 Ondernemerschap en groei 3.2 Recreatie en toerisme 7.2 Midden Flevoland 7.3 Zuidelijk Flevoland
		Provinciale Staten zijn intensiever betrokken bij onze Europese activiteiten	
	8.2 Bestuurszaken	Een versterkte effectiviteit van het openbaar bestuur	
		Een adequaat functionerend interbestuurlijk toezicht	
	8.3 Algemene dekkingsmiddelen	Een solide financieel beleid en een efficiënte begroting	
	8.4 Onvoorzien en stelposten		
	8.5 Bedrijfsvoering	Het inkoop- en aanbestedings-beleid is verder verduurzaamd	
	8.6 Reserves		

Verbonden partij(en)

In dit bestuurlijk programma zijn enkele verbonden partijen te noemen die bijdragen aan het doel 'kwaliteit van het openbaar bestuur'. De Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO) is als belangenbehartiger actief geweest op een groot aantal dossiers van de provincies richting het Rijk en andere koepelorganisaties. Het afgelopen jaar heeft het IPO een relevante positie ingenomen in het overleg met het kabinet over de uitvoering van het regeerakkoord, met name op de onderdelen energie en klimaat. Verder heeft het IPO de nodige inbreng gehad in wetgevingsprocessen en de provinciale belangen op regionaal en (inter)nationaal niveau ter tafel gebracht. Daarnaast zorgde het IPO ervoor dat de eigen sturing (P&C) en governance wordt

geactualiseerd, waarbij de grote opgaven meer leidend zijn. Gezamenlijke informatievoorziening is eveneens verbeterd.

De provincie is aandeelhouder van de N.V. Bank Nederlandse Gemeenten (BNG). Deze systeembank verzorgt voor de decentrale overheden het betalingsverkeer. Ook het schatkistbankieren loopt via deze instelling.

8.1 (Inter)nationale samenwerking en bestuurlijke positionering

A. Provinciale Staten / Statengriffie

Beoogd effect:
a) Optimaal gefaciliteerde Staten: kaderstellende, volksvertegenwoordigende en controlerende rol.
b) Optimaal ondersteunde besluitvorming door Provinciale Staten.
c) De Statengriffie garandeert haar going concerntaken op benodigd kwaliteitsniveau.

Doel (a)
- Ondersteunen inzet van instrumenten Provinciale Staten
- Provinciale Staten faciliteren in het 'van buiten naar binnen' opereren
- Positioneren Provinciale Staten op majeure dossiers

Doelrealisatie
De ondersteuning van de diverse Staten-instrumenten (o.a. moties, amendementen en initiatiefvoorstellen) is gecontinueerd. Het “van buiten naar binnen” opereren heeft in 2018 nog beperkt invulling gekregen. Wel hebben Provinciale Staten in dit kader besloten tot invoering van het instrument “Rapporteurschap”. De agendacommissies hebben actief bijgedragen aan ruimte voor de politiek op majeure dossiers, door ruimte te zoeken voor kaderstelling bij dossiers zoals de Omgevingsvisie en de P&C-cyclus. Er is door begeleidingscommissies beoogd ruimte voor politiek te creëren ten aanzien van de volksvertegenwoordigende rol bij dossiers zoals de Oostvaardersplassen en Nieuwe Natuur.

Activiteiten 2018
- De Statengriffie heeft geadviseerd over de door Provinciale Staten in te zetten (vergader) instrumenten.
- Faciliteren van werkbezoeken, beeldvorming, statenacademie en burgerparticipatie.
- Over de resultaten van de Statenwerkgroepen, naar aanleiding van de Statenconferentie in 2017, vond in 2018 de navolgende besluitvorming plaats:
    - werkgroep “Rapporteurschap”: besloten is tot een pilot met het instrument “Rapporteurschap” bij een verbonden partij/regionaal samenwerkingsverband in de nieuwe Statenperiode;
    - werkgroep “Scenaristen”: besluitvorming over het werken met kaderstellende scenario’s in de beeldvormende fase van besluitvorming;
    - werkgroep “Startnotities”: besluitvorming over de inzet en vorm van startnotities bij majeure dossiers.
- Het positioneren van Provinciale Staten op de majeure dossiers, is door de betreffende agendacommissies actief opgepakt. Voorbeelden zijn het gericht werken met memo’s agendacommissie en ondersteuning van begeleidingscommissies (onder andere de begeleidingscommissie P&C op het gebied van indicatoren en de begeleidingscommissies Omgevingsvisie en Oostvaardersplassen).
  Tevens zijn de majeure dossiers, op initiatief van de agendacommissies, periodiek in de commissies geagendeerd en vond processturing plaats.

Doel (b)
Stateninstrumenten digitaal ondersteund, daar waar dit meerwaarde heeft in efficiency en voor de eindgebruiker.

Doelrealisatie
Het project “digitalisering ondersteuning staten” (DOS) ligt op schema en is afgestemd met de -in 2019 te realiseren- vervanging van de audiovisuele apparatuur in de vergaderzalen. Over de voortgang is separaat aan de Staten gerapporteerd.

Activiteiten 2018

In 2018 is het deelproduct “digitaal declareren” gerealiseerd en binnen de bestaande vergaderapplicatie geïntegreerd. Tevens zijn twee deelproducten (digitaal stemmen en het digitaal indienen van Moties en Amendementen) testrijp opgeleverd. Uitgangspunt hierbij is, dat bij aanvang van de nieuwe Statenperiode (2019-2023), beide producten hun intrede doen in de Statenvergaderingen.

Doel (c)

Formatie, taakverdeling en competenties afgestemd op going concern en behoefte Provinciale Staten.

Doelrealisatie

Op initiatief van Provinciale Staten en op verzoek van de Werkgeverscommissie Griffier, is een visiedocument over de toekomst van de Statengriffie opgesteld. Dit betrof onder meer een visie op de veranderende ondersteuningsbehoefte van Provinciale Staten en de implicaties van diverse externe ontwikkelingen op de dienstverlening door de Statengriffie. Dit visiedocument heeft geresulteerd in een structurele uitbreiding van de formatie van de Statengriffie met 2 senior statenadviseurs per 1 januari 2019.

Activiteiten 2018

Het jaar 2018 stond in het teken van verder gaande professionalisering van de Statengriffie. Onder meer op het gebied van het vastleggen en borgen van werkprocessen en doorontwikkeling van eigen vakkennis op het gebied van Bestuursrecht en Planning en Control. Dit is deels met in company training ingevuld. Tevens maakt de Statengriffie op genoemde terreinen in toenemende mate gebruik van externe expertise en netwerken.

B. (Inter)nationale samenwerking en bestuurlijke positionering

Doel (2015-2019)

De mogelijkheden om via samenwerking met andere overheden de belangenbehartiging van de provincie Flevoland te versterken zijn benut.

Doelrealisatie

Door gezamenlijke belangenbehartiging hebben we in MRA-verband, via het IPO, in Den Haag en in Europese instellingen de provincie Flevoland effectief vertegenwoordigd.

Activiteiten 2018

- Flevoland heeft voor de Randstadsamenwerking een Statenforum georganiseerd over het Europees cohesiebeleid. Verder is gezamenlijk met de vier Randstadprovincies in oktober een inhoudelijk werkbezoek voor de Statenwerkgroepen georganiseerd en een bijdrage geleverd in het IPO jaarcongres in Brussel.
- In Regio Randstad verband is de inzet voor de Europese belangenbehartiging voor regionale investeringsfondsen afgestemd met vertegenwoordigers van de Randstad-provincies en gezamenlijk en met andere provincies in IPO-verband lobby gevoerd in Den Haag en Brussel (UP 8.1.2).
- In IPO-verband is een gezamenlijk standpunt voor zowel de regionale investeringsfondsen als voor het Gemeenschappelijk landbouwbeleid vastgesteld dat bestuurlijk is ingebracht bij het Rijk en EU-instellingen. Ook is via het IPO intensief afgestemd over het Interbestuurlijk Programma, onder andere op gebieden als de energietransitie en klimaatbeleid. Het Rijk heeft daarvoor middelen beschikbaar gesteld.
- In MRA verband hebben we geparticipeerd op voor ons relevante thema's in de diverse MRA-platforms en overlegstructuren en zijn betrokken bij de ontwikkelingen in de regio Zwolle (UP 8.1.4).
- We behartigen onze belangen (aansluitend op onze prioritaire thema's duurzaamheid, energietransitie en economische ontwikkelingen in de topsectoren en het MK).
- In het afgelopen jaar hebben lobbyactiviteiten plaatsgevonden onder andere voor de ontwikkelingen rond de Oostvaardersplassen, pulsvisserij, Brexit, mogelijkheden voor energietransitie en plattelandsontwikkeling en landelijk rond onderwerpen als Luchthaven Lelystad, Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland, sluizencomplex Kornwerderzand, IJsselmeerziekenhuizen, de gevangenis in Almere, de rechtbank in Lelystad, Marker Wadden, Nationaal park Nieuw Land.
- Leden van de Tweede kamer hebben werkbezoeken in Flevoland gebracht en in Den Haag hebben we een ontmoeting georganiseerd met parlementsleden en andere contacten.

Doel (2015-2019)
Flevoland is een actieve regionale partner in de Europese Unie.

Doelrealisatie
Flevoland heeft een actieve rol gespeeld als regionale partner in de Europese Unie

Activiteiten 2018
- In 2018 is Europese regelgeving beïnvloed die ten grondslag ligt aan regionale investeringsfondsen na 2020 (UP 8.2.1).
- De structuurfondsen zijn dankzij de EU-belangenbehartiging in concept nu zo ingericht dat Flevoland er na 2020 optimaal gebruik van kan maken. Zo is er een speciale status (transitieregio) voorzien voor Flevoland, die ruimer en groter gebruik van EU-middelen mogelijk maakt (UP 8.2.3).
- Flevoland heeft actief geparticipeerd in het Comité van de Regio's, o.a. met het rapporteurschap voor het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling en het Cohesiefonds (UP 8.2.2).
- Het lidmaatschap van PURPLE is opgezegd omdat de oorspronkelijke doelen van het netwerk grotendeels zijn bereikt (Peri-urbane belangen en het overgangsgebied stad - landelijk gebied zijn op de Europese agenda gezet).
- In AER-verband (Assembly of European Regions) is het voorzitterschap van de Cohesie Taskforce succesvol benut om overal in Europa op regionaal niveau draagvlak te krijgen voor het IPO standpunt over regionale investeringsfondsen. Het lidmaatschap van de Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR) is benut door gastheer te zijn van een seminar over Brexit en visserij (april 2018, Almere/Urk) en actieve inzet in de Visserij- en Mariene Hulpbronnen commissie. We hebben bij Brexit-onderhandelaar EU-commissaris Michel Barnier aandacht gevraagd voor de gevolgen voor de visserij op Urk bij het uittreden van het Verenigd Koninkrijk uit de EU.
- Aan de hand van een lobbyprogramma heeft het College van Gedeputeerde Staten deelgenomen aan de Europese Week van Regio's en Steden (8-12 oktober 2018).
- Er is een werkbezoek georganiseerd aan Straatsburg (maart) en Brussel (oktober) voor het College en gedeputeerde Rijsberman heeft de AER Cohesie taskforce voorgezeten.
- De ERAC studie naar Flevolandse benutting van EU-programma's is opgeleverd. Uit de cijfers blijkt dat de provincie de ambitie uit de Europa strategie 2015-2019 voor het binnenhalen van EU-middelen heeft gehaald.
- We hebben in een aantal INTERREG-projecten samengewerkt met internationale partners.

Doel (2015-2019)
Flevoland benut de mogelijkheden van Europese structuurfondsen.

Doelrealisatie
Flevoland heeft waar dat mogelijk was, een beroep gedaan op de Europese structuurfondsen.

Activiteiten 2018
- We hebben de thematische fondsen en structuurfondsen optimaal benut en zodanig dat met name aanvragen op het gebied van de zes topsectoren en MKB zijn ingediend (UP 8.3.1).
- We hebben EFRO/Kansen voor Flevoland-projecten gesteund, waarmee we een innovatieve en duurzame impuls aan de regionale economie geven en het MKB ondersteunen (UP 8.3.2). Acht projecten zijn beschikt, waarvan vier ook provinciale cofinanciering ontvangen.
- We hebben aan INTERREG-projecten gewerkt, waarmee we *grensoverschrijdende* (INTERREG A Deutschland-Nederland), *transnationale* (INTERREG B North Sea Region en North West Europe) en *internationale samenwerking* (INTERREG EUROPE) bevorderen (UP 8.3.3). Zo cofinancieren we in het kader van INTERREG A elf projecten en is de provincie Leadpartner van het project FoodChains4Europe en partner in het project EV4CityNRG in het kader van INTERREG EUROPE.
- Wij hebben het gebruik van POP3-gelden gestimuleerd en POP3-subsidies verstrekt, waarmee we de agrarische sector stimuleren, de waterkwaliteit verbeteren en lokale en sociale netwerken op het Flevolandse platteland versterken (UP 8.3.4). Er zijn zeven POP3-maatregelen opengesteld en 249 aanvragen ontvangen.
- We hebben aangesloten bij de kaders van het Fonds Leefbaarheid Landelijk Gebied en zo veel mogelijk gestreefd naar een maximaal multiplieereffect (UP 8.3.5).

- We hebben voor Flevolandse projecten een scan van Europese fondsen uitgevoerd om de kansen van een aanvraag vooraf goed te kunnen inschatten.

Doel (2015-2019)
Provinciale Staten zijn intensiever betrokken bij onze Europese activiteiten.

Doelrealisatie
Provinciale Staten zijn intensief betrokken geweest bij onze Europese activiteiten.

Activiteiten 2018
- De Statenwerkgroep Europa heeft het afgelopen jaar vier keer gesproken over de resultaten van de Europese belangenbehartiging. Er is een kwartaalrapportage voor de Commissie Bestuur geïntroduceerd (UP 8.4.2).
- De Europastrategie Regio Randstad is uitgewerkt in een jaarlijkse 'Strategische Terug en Vooruitblik'.
- De Statenwerkgroep Europa heeft in oktober een verdiepend werkbezoek aan Brussel gebracht (zie ook Randstadwerkbezoek).
- Op de provinciale website is informatie over de EU lobby opgenomen.
- Een aantal statenleden heeft deelgenomen aan werkbezoeken aan Brussel en Straatsburg die in Randstadverband zijn georganiseerd.

Middelen

8.1 (Inter)nationale samenwerking en bestuurlijke positionering	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	4.915	7.661	12.644	10.641	2.004
Baten	-989	-1.080	-1.033	-1.112	79
Saldo	**3.926**	**6.581**	**11.611**	**9.528**	**2.083**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Afwikkelingsverschillen (fractievergoedingen Provinciale Staten)	203	0	203
2. Detachering DLG N-H	400	400	0
3. Top-up Waterprogramma	393	393	0
4. OP West 2014-2020	897	897	0
Overige kleine verschillen	111	-30	141
Totaal lasten	**2.004**	**1.660**	**344**
Baten			
5. Restitutie uitvoeringskosten EU	178	178	**0**
Overige kleine verschillen	-99	-29	-70
Totaal baten	**79**	**149**	**-70**

x € 1.000

Toelichting
1. Afwikkelingsverschil fractiereserves 2016-2017
In 2018 heeft de afrekening 2016-2017 van de fractievergoedingen en -reserves plaatsgevonden. Conform de Verordening op de ambtelijke bijstand en fractieondersteuning 2011 zijn de niet bestede fractievergoedingen teruggevorderd. Dit leidt tot een voordeel van € 0,2 mln.
2. Detachering DLG N-H
Er heeft minder inhuur plaatsgevonden vanuit de samenwerkingsovereenkomst met provincie Noord-Holland (voormalig DLG-medewerkers). Het aantal ingehuurde FTE's is met 3,3 afgenomen waardoor de lasten € 0,4 mln. lager zijn.

3. Top-up Waterprogramma
Het Top-up Waterprogramma omvat de regionale contra-financiering gerelateerd aan het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) - pijler 1. Het programma financiert projecten met het doel de waterkwaliteit en waterkwantiteit in Flevoland te verhogen. Voor de omvang en het tempo van de besteding van de middelen zijn wij afhankelijk van de voortgang van het meerjarige programma. In 2018 is ingezet op het ontwikkelen van projecten waardoor die nog niet allemaal in de uitvoeringsfase zijn gekomen. Daarnaast is een deel van de bijdragen bekostigd uit het programma Duurzaam Gebruik Ondergrond (DGO). Per saldo is in 2018 totaal € 0,157 mln. besteed. De niet bestede middelen blijven beschikbaar in de reserve Strategische projecten.
4. OP West 2014-2020
In 2018 zijn er minder cofinancieringsbijdragen verstrekt dan begroot, respectievelijk € 0,714 mln. voor Kansen voor West projecten en € 0,183 mln. voor het project PowerParking. Deze verschillen worden veroorzaakt door afwijkingen in de voortgang van projecten en lager ingediende declaraties door de uitvoerende organisaties. De projecten kenmerken zich als meerjarig, waardoor een afwijking in tijd niet direct een indicatie is dat de uiteindelijke uitgaven lager zullen uitvallen. De niet bestede middelen blijven beschikbaar in de reserve Cofinanciering EU 2014-2020.
5. Restitutie uitvoeringskosten EU
Twee incidentele restituties van betaalde vergoedingen voor uitvoeringskosten zorgen voor hogere baten in 2018. Het gaat om € 114.000 vanuit het inmiddels afgesloten Visserijfonds en € 64.000 voor uitvoeringskosten POP3 over 2016 die vanuit de landelijke technische bijstand vergoed konden worden. Deze baten zijn verrekend met respectievelijk de reserve Cofinanciering EU 2014-2020 en de reserve p-MJP/POP.

Relatie met de productenraming
De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
8.1.1 Provinciale Staten	1.500	0	1.500
8.1.2 Gedeputeerde Staten	987	-32	955
8.1.3 (Inter)nationale bestuurlijke samenwerking	892	0	892
8.1.4 Europees programma: POP3 Flevoland	2.922	-64	2.857
8.1.5 Europees programma: Kansen voor West	4.180	-920	3.260
8.1.6 Europees programma: Interreg	160	-97	64
Totaal	**10.641**	**-1.112**	**9.528**

x € 1.000

8.2 Bestuurszaken

Portefeuillehouder
M.A. Rijsberman (Bestuurlijke zaken)
L. Verbeek (Kwaliteit openbaar bestuur - rijkstaak)

Doel (2015-2019)
Een versterkte effectiviteit van het openbaar bestuur.

Doelrealisatie
De effectiviteit van het bestuur is versterkt, zodanig dat de (inter)bestuurlijke samenwerking is geïntensiveerd.

Activiteiten 2018
- Platform31 heeft op ons verzoek onderzoek gedaan naar de gezamenlijke opgaven van de provincie en gemeenten. Het onderzoek is gericht op onderlinge raakvlakken en mogelijkheden om de samenwerking van de provincie en de gemeenten op diverse bestuurlijke en beleidsinhoudelijke thema's te versterken. De eindrapportage is in oktober 2018 opgeleverd. De uitkomsten van het onderzoek zijn meegenomen bij de uitwerking van de Omgevingsvisie en de Regiodeal Noordelijk Flevoland.
- De provincie heeft de procedure afgerond voor de grenscorrectie tussen de gemeenten Urk en Noordoostpolder.
- We hebben gezorgd voor een adequaat functionerend interbestuurlijk toezicht, waaronder een Jaaroverzicht IBT dat aan de gemeenten is gezonden.

- In de tweede helft van 2018 hebben we de basis gelegd voor een actualisatie van de Bestuursovereenkomst Interbestuurlijk Toezicht die eind januari 2019 afloopt.
- Het onderdeel 'open data' is opgenomen in het programma Meerjaren Aanpak Bedrijfsvoering (MAB, zie ook de paragraaf 8.5 Bedrijfsvoering) (UP 8.5.3).
- Met Provinciale Staten is gewerkt aan de inbreng van een set beleidsindicatoren (UP 8.5.2). Een begeleidingsgroep uit de Staten is daar bij betrokken geweest. Zie ook programmaonderdeel 8.5.
- Vanuit zijn rijkstaken draagt de commissaris van de Koning zorg voor de bestuurlijke verhoudingen en integriteit in de provincie. Het onderwerp integriteit heeft hij regelmatig besproken in overleggen met colleges, raden/staten en burgemeesters. Er is input geleverd aan het ministerie van BZK ten behoeve van de basisscan integriteit voor bestuurders.
- We hebben gewerkt aan een verdere professionalisering van de provinciale rol op veiligheid in brede zin. Het afgelopen jaar hebben we geconstateerd dat de maatschappelijke onrust rondom de Oostvaardersplassen een crisisachtige aanpak vereist. Steeds vaker merken we als overheid dat ons beleid binnen maar ook buiten Flevoland gevoelens losmaakt in de samenleving, die door social media een andere dynamiek kunnen krijgen. We werken aan een veiligheids-/crisisplan dat we kunnen hanteren bij diverse soorten crises.
- Een ander belangrijk aandachtspunt is een weerbare overheid en het tegengaan van ondermijning. Om (zowel ambtelijk als bestuurlijk) bewustwording te creëren hebben we het RIEC (Regionaal Informatie en Expertisecentrum) opdracht gegeven om een weerbaarheidsscan van de organisatie uit te voeren. De voorbereidingen daarvoor zijn in 2018 gestart, de uitvoering is in 2019.
- Het Rijk heeft voor twee jaar een financiële impuls beschikbaar gesteld voor de aanpak van de veiligheid en leefbaarheid op vakantieparken. Samen met Utrecht en de Flevolandse gemeenten onderzoeken we hoe we de beschikbare gelden kunnen besteden. Samen met Utrecht hebben we een workshop gehouden voor notarissen in Midden Nederland om het bewustzijn van ondermijningsrisico's te vergroten. En met de griffie hebben we afgestemd hoe we het thema ondermijning ook bij Provinciale Staten verder onder de aandacht kunnen brengen, bijvoorbeeld in het inwerkprogramma nieuwe staten.

Middelen

8.2 Bestuurszaken	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	45	146	146	47	99
Baten	0	0	0	0	0
Saldo	**45**	**146**	**146**	**47**	**99**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
Kleine verschillen	99	0	99
Totaal lasten	**99**	**0**	**99**

x € 1.000

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
8.2.1 Kabinet, openbare orde en veiligheid, rechtsbescherming	32	0	32
8.2.2 Interbestuurlijk toezicht	15	0	15
Totaal	**47**	**0**	**47**

x € 1.000

8.3 Algemene dekkingsmiddelen

Portefeuillehouder
H.J. Hofstra

Doel (2015-2019)
Een degelijk en solide financieel beleid zodanig dat er jaarlijks een sluitende begroting wordt aangeboden en dat onze reserves op een verantwoord niveau blijven.

Doelrealisatie
We hebben een degelijk en solide financieel beleid gevoerd waardoor we een sluitende meerjarenbegroting hebben kunnen aanbieden. De weerstandsratio valt binnen de daarvoor vastgestelde bandbreedte.

Activiteiten 2018
- We hebben de zeventien 'Financiële uitgangspunten provincie Flevoland' die zijn opgenomen in het Coalitieakkoord 2015-2019 als uitgangspunt toegepast.
- We hebben gewerkt aan de implementatie van Planning & Control-software. Met behulp hiervan zijn we in 2018 gestart met het publiceren van een digitale webversie van onze begroting en jaarstukken.

Middelen

8.3 Algemene dekkingsmiddelen	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	449	34	1.345	-415	1.760
Baten	-165.027	-155.383	-160.700	-162.483	1.783
Saldo	**-164.578**	**-155.350**	**-159.354**	**-162.898**	**3.544**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Begrotingssaldo	1.693	0	1.693
Overige kleine verschillen	67	-23	90
Totaal lasten	**1.760**	**-23**	**1.783**
Baten			
2. Provinciefondsuitkering	-1.037	161	-1.198
3. Opcenten motorrijtuigenbelasting	2.451	0	2.451
4. Vrijval voorziening	433	0	433
Overige kleine verschillen	-64	0	-64
Totaal baten	**1.783**	**161**	**1.622**

x € 1.000

Toelichting
1. Begrotingssaldo
Conform vastgesteld beleid vallen bedragen in de reserve Doorgeschoven activiteiten vrij ten gunste van het rekeningresultaat indien deze het jaar ná storting niet zijn ingezet. Eind 2018 is gebleken dat een bedrag van € 1,7 mln. kon vrijvallen binnen deze reserve, hetgeen bijdraagt aan het rekeningresultaat 2018.
2. Provinciefondsuitkering
De geraamde Provinciefondsuitkering was gebaseerd op de maartcirculaire 2018. Nadien zijn de mei-, september- en decembercirculaire verschenen. Vanwege het vervroegde tijdstip van de Zomernota, zijn de effecten van deze circulaires niet in de begroting verwerkt. Uiteindelijk is de uitkering ruim € 1,0 mln. achtergebleven bij de raming. De voornaamste reden hiervoor is de relatie die er bestaat tussen het Provinciefonds en de belastingcapaciteit (MRB). Als de belastingcapaciteit van een provincie meer dan gemiddeld toeneemt, heeft dat een nadelig effect op het Provinciefonds en omgekeerd. De opbrengst uit de opcenten MRB is in Flevoland sneller gestegen dan landelijk. Dit heeft een nadelig effect op de

Provinciefondsuitkering van € 0,95 mln. Daarnaast zijn er overige verschillen (zoals hogere decentralisatie-uitkeringen en een lager accres) die elkaar per saldo globaal in evenwicht houden.
3. Opcenten motorrijtuigenbelasting (MRB)
De begrotingsraming was gebaseerd op het voertuigenoverzicht van 1 januari 2018. Het voertuigenoverzicht per 1 juli 2018 gaf een toename van het aantal voertuigen met circa 2,7% te zien, met een meeropbrengst van circa € 2,0 mln. Deze informatie kon niet meer worden verwerkt in de Zomernota 2018; wel is dit structurele effect verwerkt in de Programmabegroting 2019. Omdat er in de tweede helft van 2018 een verdere toename van het aantal auto's heeft plaatsgevonden, is de uiteindelijke meeropbrengst € 2,45 mln. geworden.
4. Vrijval voorziening
In 2018 heeft de afwikkeling plaatsgevonden van de verstrekte lening aan stichting Thuishaven (IFA project Reedewaard). Er was in de voorziening oninbare vorderingen rekening gehouden met het risico dat de verschuldigde rente niet volledig zou worden betaald. Uiteindelijk heeft dit risico zich niet voorgedaan, waardoor het bedrag in de voorziening van € 0,433 mln. is vrijgevallen.

Relatie met de productenraming
De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
8.3.1 Algemene dekkingsmiddelen	-415	-162.483	-162.898
Totaal	**-415**	**-162.483**	**-162.898**

x € 1.000

8.4 Onvoorzien en stelposten

Portefeuillehouder
H.J. Hofstra

Middelen

8.4 Onvoorzien en stelposten	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	0	6.686	1.166	0	1.166
Baten	0	0	0	0	0
Saldo	**0**	**6.686**	**1.166**	**0**	**1.166**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Onvoorziene uitgaven	115	0	115
2. Loon- en prijsontwikkeling	257	0	257
3. Stelpost nieuw beleid	344	0	344
4. Onzekerheden Perspectiefnota	400	0	400
Overige kleine verschillen	50	0	50
Totaal lasten	**1.166**	**0**	**1.166**

x € 1.000

Toelichting
1. Stelpost Onvoorziene uitgaven
Op de stelpost voor onvoorziene uitgaven is één keer een beroep gedaan door Provinciale Staten, voor het initiatiefvoorstel Educatieprogramma democratie & rechtsstaat. Het restantbedrag is niet nodig gebleken en komt ten gunste van het rekeningresultaat.

2. Stelpost Loon- en prijsontwikkeling
In de begroting is op deze stelpost ruimte gereserveerd om de verwachte stijging van pensioenpremies te dekken. Uiteindelijk bleken deze hogere premies opgevangen te kunnen worden binnen de bestaande salarisramingen. De stelpost is daardoor vrijgevallen in het rekeningresultaat.
3. Stelpost Nieuw Beleid
In de Programmabegroting is een stelpost Nieuw Beleid opgenomen, op basis van de voorstellen uit de Perspectiefnota 2017-2021. Op een deel van de voor nieuw beleid beschikbare middelen is in 2018 geen beroep gedaan, waardoor een bedrag van € 344.000 is vrijgevallen in het rekeningresultaat.
4. Onzekerheden Perspectiefnota
In de Programmabegroting is op deze stelpost ruimte gereserveerd voor eventuele tegenvallers die zich voordoen ten opzichte van de rekenkundige aannames in de begroting. Voorbeelden hiervan zijn eventuele tegenvallende opbrengsten uit het Provinciefonds of de opcenten motorrijtuigenbelasting. Uiteindelijk is op deze post geen beroep gedaan, waardoor deze is vrijgevallen in het rekeningresultaat.

Relatie met de productenraming
De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
8.4.1 Onvoorzien en stelposten	0	0	0
Totaal	**0**	**0**	**0**

x € 1.000

8.5 Bedrijfsvoering

Portefeuillehouder
H.J. Hofstra (Financiën)
L. Verbeek (Inkoop- en aanbestedingsbeleid)
M.A. Rijsberman (Effectiviteit openbaar bestuur)

In het programmaonderdeel Bedrijfsvoering zijn de genoemde doelen en activiteiten opgenomen uit het College uitvoeringsprogramma 2015-2019 en is een overzicht gegeven van de begrote middelen en bijhorende verschillenanalyse. Meer informatie over de bedrijfsvoering is terug te vinden in de daarvoor wettelijk voorgeschreven paragraaf Bedrijfsvoering.

Doel (2015-2019)
Ons inkoop- en aanbestedingsbeleid is verder verduurzaamd, zodat de CO2-voetafdruk van aan ons te leveren diensten, werken en producten één van de afwegingscriteria is en zodat mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt worden betrokken.

Doelrealisatie
Op basis van het vastgestelde beleid (2017) is het inkoop- en aanbestedingsbeleid verduurzaamd.

Activiteiten 2018
- In het project “Het Goede Voorbeeld” hebben we een actieplan vastgesteld, wat wij als provincie Flevoland concreet gaan doen om aan onze duurzaamheidsdoelstelling invulling te geven met als speerpunten circulaire economie en energieneutraliteit (UP 8.10.2). Er is een nulmeting uitgevoerd waarbij in kaart is gebracht welk materiaal en welke belasting van toepassing is en vervolgens is in een keuzenotitie in Provinciale Staten gebracht waarin kansrijke voorstellen voor uitwerking zijn gedaan. Het betreft acties uit te voeren in 2019 en 2020 gericht op de opgaven duurzame energie en circulaire economie (UP 8.10.3).
- Een van de uitgevoerde maatregelen is de plaatsing van zonnepanelen op het dak van het provinciehuis (PN 3e).
- Voor het terugdringen van de CO2-voetafdruk van de provinciale infrastructuur zijn in het kader van de aanbesteding diverse maatregelen genomen (zie programmaonderdeel 6.4).
- Het aantal medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt bij de provinciale organisatie is toegenomen (UP 8.10.4)

Doel (2015-2019)

Een versterkte effectiviteit van het openbaar bestuur.

Doelrealisatie

De effectiviteit van het openbaar bestuur is bevorderd.

Activiteiten 2018

- Met de Intervisiegroep Planning en Control hebben we gesproken over de verbetering van P&C-documenten en de ramingen van kosten en baten (CUP 8.5.1).
- De Begeleidingscommissie planning en control hebben we ondersteund in de voorbereiding en selectie van nieuwe beleidsindicatoren. De eerste selectie indicatoren is opgenomen in de Programmmabegroting 2019; voortzetting van monitoring en indicatoren is onderwerp van gesprek.
- In werkgroepen zijn voorstellen ontwikkeld die Provinciale Staten instrumenten bieden om hun rol beter te vervullen.
- De digitalisering van de reguliere P&C-documenten is in uitvoering genomen; de Jaarstukken 2017 (voorjaar 2018) is het eerste product waarvan een digitale webversie is opgeleverd.

Middelen

8.5 Bedrijfsvoering	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	47.501	46.182	50.460	46.153	4.307
Baten	-3.242	-3.280	-3.436	-3.556	119
Saldo	**44.259**	**42.903**	**47.023**	**42.597**	**4.426**

Waardoor wijkt het af *(- = nadeel)*	Verschil	Waarvan effect op:	
Lasten		Reserve	Rekening-saldo
1. Salarisbudget (vacatureruimte)	793	298	495
2. Stelpost versterking organisatie	818	818	0
3. Medewerkersontwikkeling	329	329	0
4. Duurzame inzetbaarheid en mobiliteit	120	101	19
5. Gebouw- en werkplekaanpassingen	307	0	307
6. Traffic management	206	0	206
7. Meerjaren aanpak bedrijfsvoering	1.093	1.093	0
8. IV Portfolio	115	0	115
Overige kleine verschillen	526	49	477
Totaal lasten	**4.307**	**2.688**	**1.619**
Baten			
1. Bijdragen derden salarissen	119	5	114
Totaal baten	**119**	**5**	**114**

x € 1.000

Toelichting

1. Salarislasten

In 2018 is een aantal vacatures niet of niet direct ingevuld. Dit heeft tot gevolg dat het salarisbudget niet volledig is besteed. Dit betreft 2,1% van het totale beschikbare budget voor salarissen en IKB.

2. Stelpost versterking organisatie

De stelpost versterking organisatie is niet volledig ingezet. Het resterende bedrag is toegevoegd aan de reserve Personeel, conform besluit van Provinciale Staten bij de Zomernota 2017.

3. Medewerkerontwikkeling (incl. Persoonlijk Ontwikkel Budget)
Met ingang van de meest recente CAO beschikt iedere medewerker over een Persoonlijk Ontwikkel Budget (POB) van € 5.000, welke gedurende 5 jaar mag worden ingezet. Ingeschat werd dat deze inzet evenredig over de jaren 2018 tot en met 2022 zou plaatsvinden. In 2018 is van de geraamde € 0,4 mln. in totaal € 0,17 mln. door medewerkers besteed. Naast het POB zijn er ook afdelingsbudgetten voor medewerkerontwikkeling beschikbaar, deze kennen een onderuitputting van € 0,1 mln. Het restant op dit budget is toegevoegd aan de reserve Personeel, conform besluit van Provinciale Staten bij de Zomernota 2017.
4. *Duurzame inzetbaarheid en mobiliteit*
Jaarlijks maakt de provincie kosten voor zaken als van werk-naar-werk begeleiding, vitaliteit en kosten voor door- en uitstroom van medewerkers. Voor vitaliteit is een klein deel van het voor medewerkers beschikbare budget niet gebruikt (€ 0,02 mln.). Voor een aantal specifieke gevallen is een onttrekking gedaan aan de reserve Personeel en hier is een klein verschil tussen begroting en realisatie ontstaan (€ 0,2 mln.). Daarnaast zijn er nog een aantal overige kleine verschillen op deze budgetten. De niet bestede middelen zijn toegevoegd aan de reserve Personeel, conform besluit van Provinciale Staten bij de Zomernota 2017.
5. Project herhuisvesting
Ten tijde van het opstellen van de begroting 2018 was de planning dat het project herhuisvesting in 2018 voor een groot deel zou zijn afgerond. Door diverse oorzaken, zoals een langere doorlooptijd van de aanbestedingen dan voorzien, zijn de projectkosten in 2018 lager uitgevallen dan geraamd. Het project wordt naar verwachting in 2019 afgerond.
6. *Nieuwe aanbesteding Traffic management*
In 2017 is het traffic management opnieuw aanbesteed. Dit contract is in 2018 ingegaan. Door de opstartfase van de nieuwe contractant was de afname in het begin van 2018 lager dan begroot, waardoor de kosten eveneens lager zijn dan begroot (€ 0,12 mln.). Ook de kosten voor repro (€ 0,06 mln.) en postkamer (€ 0,02 mln.) waren lager dan begroot.
7. Lagere kosten voor Meerjaren Aanpak Bedrijfsvoering
Een aantal activiteiten en projecten uit MAB-plateau 3 kon niet (volledig) uitgevoerd worden. Door onvoldoende beschikbaarheid van medewerkers en werkdruk zijn met name de uitwerking van Informatiebeheer (€ 0,1 mln.), de verbeteringen van de Digitale Keten Natuur (€ 0,1 mln.) en de proef 'Cloud Datacenter' (€ 0,15 mln.) voor een belangrijk deel uitgesteld (naar plateau 4). De ontwikkeling van het dataplatform (€ 0,125 mln.) is vertraagd door uitloop en afhankelijkheid van andere projecten. Tevens zijn door externe oorzaken de implementatie van de basisregistratie ondergrond 'BRO' (€ 0,1 mln.), inrichting van het digitaal stelsel voor de Omgevingswet (€ 0,05 mln.), inrichting van het e-Depot (€ 0,05 mln.) en innovaties (€ 0,13 mln.) minder snel gegaan dan voorzien. Daarnaast konden een aantal MAB-posten tegen lagere kosten worden gerealiseerd (€ 0,3 mln.). Per saldo schuift ongeveer € 0,8 mln. door naar plateau 4.
8. IV portfolio
Binnen het IV portfolio loopt een aantal projecten door in 2019, waarvoor de kosten 2018 lager zijn dan begroot.
9. Hogere inkomsten uit bijdragen salarissen derden
Door uitbreiding van twee detacheringsovereenkomsten zijn de detacheringsinkomsten hoger dan geraamd (€ 0,1 mln.).

Relatie met de productenraming
De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
8.5.1 Personeel en organisatie	36.138	-2.714	33.424
8.5.2 Financiën	124	0	124
8.5.3 Communicatie	51	0	51
8.5.4 Bestuurlijk-juridische zaken	226	0	226
8.5.5 Facilitaire zaken en financiële administratie	4.534	-842	3.692
8.5.6 Informatievoorziening	5.080	0	5.080
Totaal	**46.153**	**-3.556**	**42.597**

x € 1.000

8.6 Reserves

Portefeuillehouder
H.J. Hofstra

Middelen

8.6 Reserves	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	82.678	30.236	48.242	46.614	1.628
Baten	-62.473	-32.732	-63.151	-57.690	-5.461
Saldo	**20.206**	**-2.496**	**-14.909**	**-11.077**	**-3.832**

Stortingen in reserves *(- = nadeel)*	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil	Waarvan effect op rekening-saldo
Algemene reserve	356	356	0	0
Personeel	900	2.352	-1.452	0
Grootschalige kunstprojecten	33	33	0	0
Monumentenzorg	147	147	0	0
Strategische projecten	12.175	12.028	147	0
Technische bijstand Europa	0	25	-25	0
Procesgelden gebiedsontwikkeling	1.000	1.000	0	0
Cofinanciering EU-projecten 2014-2020	900	900	0	0
p-MJP/POP	1.615	1.615	0	0
Egalisatie activering vervangingsinvesteringen	204	191	13	0
Egalisatie gladheidsbestrijding	0	19	-19	0
Flevokust haven	96	0	96	0
Almere 2.0	12.273	12.273	0	0
Mobiliteit	2.699	2.963	-264	0
Beheer en ontwikkeling natuur	850	1.204	-354	0
Doorgeschoven activiteiten	315	315	0	0
Dekking afschrijvingslasten	11.729	8.121	3.607	0
Economisch programma	0	122	-122	0
Duurzame energie	2.950	2.950	0	0
Totaal stortingen	48.242	46.614	1.628	0

x € 1.000

Toelichting stortingen
Een aantal reserves kent een overschrijding ten opzichte van de begroting na wijziging. De hogere stortingen passen binnen het door Provinciale Staten vastgestelde beleid ten aanzien van de desbetreffende reserves, zoals is vastgelegd in de Nota reserves en voorzieningen 2015-2019 of nadien genomen (instellings-)besluiten. Hieronder is een toelichting opgenomen op alle reserves met een verschil > € 0,1 mln.

1. Personeel
Bij de Zomernota 2017 is door Provinciale Staten besloten dat de onderuitputting op diverse personeelsbudgetten per jaareinde gestort wordt in de (aan Gedeputeerde Staten gedelegeerde) reserve Personeel. Dit betreft onder andere de niet bestede middelen voor medewerkersontwikkeling, duurzame inzetbaarheid en de versterking van de organisatie. Deze onderbestedingen kunnen niet op voorhand worden geraamd, en veroorzaken het verschil van € 1,452 mln. (zie programmaonderdeel 8.5).

2. Strategische projecten
De storting is € 147.000 lager dan geraamd. De financiële afwikkeling van de oprichting van Sportservice Flevoland B.V. (transitie OMFL) is doorgeschoven naar 2019. De daaruit voortvloeiende terugontvangst van € 147.000, en de daarmee samenhangende toevoeging aan de reserve Strategische projecten, is daardoor eveneens doorgeschoven naar 2019 (zie programmaonderdeel 3.2).
3. Mobiliteit
Het verschil tussen de beschikbare middelen voor mobiliteit (die via het Provinciefonds worden ontvangen) en de daaruit te dekken kosten en investeringen wordt geëgaliseerd via deze reserve. De hogere storting dan begroot wordt dan ook veroorzaakt door de onderbesteding op een aantal mobiliteitsbudgetten (zie programma 6).
4. Beheer en ontwikkeling natuur
De storting is € 354.000 hoger dan geraamd doordat de niet bestede middelen voor natuurbeheer conform bestaand beleid zijn toegevoegd aan deze reserve (zie programmaonderdeel 2.2).
5. Dekking afschrijvingslasten
Als gevolg van het in 2017 gewijzigde BBV mogen bijdragen uit reserves niet meer direct in mindering gebracht worden op het te activeren bedrag, hetgeen leidt tot hogere kapitaallasten. Op basis van het geactualiseerde p-MIRT worden incidentele bijdragen aan infraprojecten uit de reserves Strategische projecten en Mobiliteit gestort in de reserve Dekking afschrijvingslasten, zodat hieruit in de toekomst deze hogere kapitaallasten gedekt kunnen worden. De nieuwe investeringen zijn lager uitgevallen dan begroot, waardoor ook minder in de reserve gestort is dan begroot (en dus minder onttrokken uit de reserves Strategische projecten en Mobiliteit).
6. Economisch programma
De niet bestede middelen voor het Economisch Programma zijn conform bestaand beleid toegevoegd aan deze reserve (zie programmaonderdeel 3.1).

Voor een gedetailleerd inzicht in de reserves wordt verwezen naar bijlage 1 Overzicht reserves en voorzieningen.

Onttrekkingen aan reserves *(- = nadeel)*	**Begroting 2018 na wijziging**	**Rekening 2018**	**Verschil**	**Waarvan effect op rekening-saldo**
Algemene reserve	-778	-778	0	0
Personeel	-1.101	-953	-148	0
Grootschalige kunstprojecten	-423	-268	-155	0
Strategische projecten	-15.397	-13.159	-2.238	0
Investeringsimpuls Flevoland Almere	-8.634	-8.634	0	0
Procesgelden gebiedsontwikkeling	-588	-433	-155	0
Bodem	-2.110	-1.692	-418	0
Cofinanciering EU-projecten 2014-2020	-4.920	-3.977	-943	0
Zuiderzeelijngelden	-2.300	-717	-1.583	0
p-MJP/POP3	-1.650	-1.202	-448	0
Nieuwe natuur	-3.834	-1.970	-1.864	0
Flevokust Haven	0	-7.297	7.297	0
Almere 2.0	-6.768	-6.768	0	0
Meerjarenaanpak bedrijfsvoering	-2.450	-1.357	-1.093	0
Mobiliteit	-3.133	-874	-2.259	0
Beheer en ontwikkeling natuur	-1.023	-183	-839	0
Egalisatie jaarlijks onderhoud Infra	-600	-50	-550	0
Doorgeschoven activiteiten	-2.966	-2.966	0	0
Dekking afschrijvingslasten	-897	-934	36	0
Economisch programma	-3.580	-3.480	-100	0
Totaal onttrekkingen	**63.151**	**57.690**	**-5.461**	**0**

x € 1.000

Toelichting onttrekkingen

De aanwending van bestemmingsreserves is veelal afhankelijk van projectvoortgang en de daarmee gemoeide uitgaven. Hierdoor ontstaan verschillen in de onttrekkingen aan de reserves (indien minder is uitgegeven hoeft minder onttrokken te worden aan de reserves). De verklaringen zijn opgenomen bij de desbetreffende programmaonderdelen in deze jaarstukken. Een aantal reserves kent een overschrijding ten opzichte van de begroting na wijziging (meer onttrokken dan begroot). Deze hogere onttrekkingen passen binnen het door Provinciale Staten vastgestelde beleid ten aanzien van de desbetreffende reserves, zoals is vastgelegd in de Nota reserves en voorzieningen 2015-2019 of nadien genomen (instelling-)besluiten. Hieronder is een toelichting opgenomen op alle reserves met een verschil > € 0,1 mln.

1. Reserve personeel
Onttrekkingen aan de reserve Personeel voor frictiekosten worden geraamd op basis van het 'worst-case' scenario, voor bijvoorbeeld de WW-duur en werk-naar-werk regelingen. De werkelijke onttrekking wordt vervolgens gedaan tegen de werkelijk gerealiseerde kosten. Deze zijn lager dan begroot doordat er onder andere ex-werknemers zijn geweest die eerder een nieuwe dienstbetrekking hebben gevonden.
2. Grootschalige kunstprojecten
Omdat de financiële afwikkeling van het 8e landschapskunstwerk deels in 2019 plaatsvindt, heeft een deel van de geraamde onttrekking niet in 2018 plaatsgevonden (zie programmaonderdeel 4.1).
3. Strategische projecten
De onttrekking aan de reserve Strategische projecten is lager dan geraamd doordat de voortgang van een aantal projecten lager was dan vooraf verwacht. Voor een gedetailleerd overzicht van de gerealiseerde onttrekkingen wordt verwezen naar de toelichting op de reserve Strategische projecten zoals opgenomen in bijlage 1.
4. Procesgelden gebiedsontwikkeling
Dit betreft de onttrekking aan deze reserve ter dekking van de procesgelden voor Noordelijk Flevoland, Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland (oormerk), Amsterdam Lelystad Airport en Markermeer/IJmeer. De lagere onttrekking wordt veroorzaakt door een lagere besteding op de genoemde onderdelen (zie programma 7).
5. Bodem
Door vertraging in de uitvoering van het programma Duurzaam Gebruik Ondergrond zijn de gerealiseerde kosten, en daarmee ook de onttrekking aan deze reserve, lager dan begroot (zie programmaonderdeel 5.2).
6. Cofinanciering EU-projecten 14-20
Voor de realisatie van het OP-West programma zijn wij afhankelijk van de voortgang van de door de indieners uitgevoerde projecten. Doordat de voortgang lager was dan geraamd is er sprake van onderbesteding, waardoor de onttrekking aan de reserve eveneens lager is dan geraamd (zie programmaonderdeel 8.1).
7. Zuiderzeelijngelden
De begrote onttrekking is gebaseerd op de uitvoering van het programma Zuiderzeelijngelden Noordelijk Flevoland (zie programmaonderdeel 7.1) en het Luchthavenfonds (zie programmaonderdeel 7.2). De besteding in 2018 van het programma ZZL-noord is € 1,367 mln. lager uitgekomen en van het Luchthavenfonds € 0,216 mln. lager. Daardoor is de onttrekking aan de reserve ook lager.
8. p-MJP/POP
Het saldo van de uitvoeringskosten POP en de provinciale cofinanciering is € 48.000 hoger dan begroot. Daarentegen is er minder gebruik gemaakt van inhuur voormalig-DLG bij provincie Noord-Holland, waardoor de daarmee samenhangende lasten € 0,4 mln. lager zijn dan begroot. De onderbesteding wordt verrekend met de reserve p-MJP/POP, waardoor er per saldo minder is onttrokken.
9. Nieuwe Natuur
Het saldo van het programmaonderdeel 7.4 Nieuwe Natuur (pNN) wordt verrekend met deze reserve, in overeenstemming met de vastgestelde uitgangspunten voor pNN. De lagere onttrekking aan de reserve van € 1,864 mln. komt met name door de netto opbrengst uit grondverkopen van € 2,4 mln. Het resterende verschil van € 0,545 mln. betreft het saldo van de pachtopbrengsten, verstrekte bijdrages en de procesgelden.
10. Flevokust Haven
Op basis van de verslaggevingsvoorschriften is een voorziening duurzame waardevermindering getroffen voor de investering Flevokust Haven, omdat de getaxeerde waarde (o.b.v. marktconforme rendementen) lager is dan de boekwaarde van de investering. Voor dit doel is de reserve Flevokust ingesteld. Om deze lasten te dekken heeft een onttrekking aan deze reserve plaatsgevonden, voor het maximale bedrag dat in de reserve beschikbaar is (zie programmaonderdeel 7.2).

11. Meerjarenaanpak Bedrijfsvoering (MAB)
De voortgang in de uitvoering van de MAB was lager dan vooraf verwacht, waardoor de kosten en daarmee de onttrekking aan deze reserve eveneens lager zijn dan begroot (zie programmaonderdeel 8.5).
12. Mobiliteit
De geraamde onttrekking aan de reserve Mobiliteit had voornamelijk betrekking op de geraamde bijdrage voor de investeringsprojecten uit het geactualiseerde p-MIRT. Op basis van de werkelijk gerealiseerde investeringen vindt een onttrekking plaats aan de reserve Mobiliteit, welke vervolgens gestort wordt in de reserve Dekking afschrijvingslasten. Doordat de gerealiseerde investeringen 2018 lager zijn dan begroot is de onttrekking aan de reserve Mobiliteit (en de storting in de reserve Dekking afschrijvingslasten) eveneens lager dan begroot. Per saldo heeft dit geen effect op het rekeningresultaat.
13. Beheer en ontwikkeling natuur
De lagere onttrekking houdt verband met lagere uitgaven voor het beheerplan Natura 2000 Oostvaardersplassen. In 2018 is volop gewerkt aan de voorbereiding van de uitvoering. Het gaat dan om de moeras-reset en maatregelen in het grazige deel. De daadwerkelijke uitvoering is vertraagd; in 2019 na het broedseizoen starten de vervolgwerkzaamheden. Voor de Lepelaarplassen is de huidige N2000 beheerplanperiode bijna afgelopen. De bedoeling was om in 2018 te starten met de evaluatie en herijking van dit beheerplan. In samenspraak met het Flevo-landschap is er voor gekozen dit door te schuiven naar 2019 (zie programmaonderdeel 2.2).
14. Egalisatie jaarlijks onderhoud Infra
De geraamde onttrekking heeft maar gedeeltelijk plaatsgevonden, omdat bleek dat een aantal activiteiten toch niet in 2018 te realiseren waren. Deze activiteiten zijn doorgeschoven naar 2019.
15. Economisch programma
De lagere onttrekking wordt veroorzaakt door een aantal relatief kleine onderbestedingen op de budgetten voor de uitvoering van het economisch programma. Deze middelen blijven beschikbaar binnen de reserve voor uitvoering in latere jaren.

Voor een gedetailleerd inzicht in de reserves wordt verwezen naar bijlage 1 Overzicht reserves en voorzieningen.

Relatie met de productenraming

De middelen van dit programmaonderdeel zijn opgebouwd uit de onderstaande producten:

Product	Lasten	Baten	Saldo
8.6.1 Mutaties reserves	46.614	-57.690	-11.077
Totaal	**46.614**	**-57.690**	**-11.077**

x € 1.000

8.7 Totale lasten en baten

Hieronder zijn per programmaonderdeel de lasten, baten en saldi opgenomen.

Programmaonderdeel	L/B/H	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
8.1 (Inter)nationale samenwerking en bestuurlijke positionering	Lasten	4.915	7.661	12.644	10.641	2.004
	Baten	-989	-1.080	-1.033	-1.112	79
	Saldo	3.926	6.581	11.611	9.528	2.083
8.2 Bestuurszaken	Lasten	45	146	146	47	99
	Baten	0	0	0	0	0
	Saldo	45	146	146	47	99
8.3 Algemene dekkingsmiddelen	Lasten	449	34	1.345	-415	1.760
	Baten	-165.027	-155.383	-160.700	-162.483	1.783
	Saldo	-164.578	-155.350	-159.354	-162.898	3.544
8.4 Onvoorzien en stelposten	Lasten	0	6.686	1.166	0	1.166
	Baten	0	0	0	0	0
	Saldo	0	6.686	1.166	0	1.166
8.5 Bedrijfsvoering	Lasten	47.501	46.182	50.460	46.153	4.307
	Baten	-3.242	-3.280	-3.436	-3.556	119
	Saldo	44.259	42.903	47.023	42.597	4.426
8.6 Reserves	Lasten	82.678	30.236	48.242	46.614	1.628
	Baten	-62.473	-32.732	-63.151	-57.690	-5.461
	Saldo	20.206	-2.496	-14.909	-11.077	-3.832
Totaal programma 8	Lasten	**135.590**	**90.944**	**114.003**	**103.039**	**10.964**
	Baten	**-231.731**	**-192.475**	**-228.320**	**-224.842**	**-3.479**
	Saldo	**-96.142**	**-101.531**	**-114.317**	**-121.803**	**7.485**

x € 1.000

III Paragrafen

De indeling van het provinciale jaarverslag is voor een belangrijk deel voorgeschreven in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). In het jaarverslag dient een zevental verplichte paragrafen te worden opgenomen. In deze paragrafen worden onderwerpen behandeld (als dwarsdoorsnede van de begroting) die van belang zijn voor het inzicht.

De paragrafen bevatten de beleidsuitgangspunten van beheersmatige activiteiten en de lokale heffingen. Ook de onderwerpen die in de afzonderlijke paragrafen beschreven moeten worden, zijn in belangrijke mate voorgeschreven in het BBV. Het gaat om de volgende paragrafen:

1. Lokale heffingen;
2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing;
3. Onderhoud kapitaalgoederen;
4. Financiering;
5. Bedrijfsvoering;
6. Verbonden partijen;
7. Grondbeleid.

1 Lokale heffingen

1.1 Beleid ten aanzien van heffingen

De provincie kende in 2018 de volgende heffingen:
- Algemene heffing: Opcenten Motorrijtuigenbelasting (MRB)
- Bestemmingsheffingen: Leges, Grondwaterheffing en Nazorgheffing

Opcenten Motorrijtuigenbelasting

De provincie heft een opslag (de zogenoemde opcenten) op de motorrijtuigenbelasting. Het Rijk stelt jaarlijks de maximale hoogte vast. Dit maximumtarief wordt jaarlijks geïndexeerd. Het maximumtarief voor 2018 bedroeg 111,8 opcenten. De provincie bepaalt met inachtneming hiervan zelf het tarief. Het tarief voor de opcenten kan jaarlijks worden aangepast. In 2018 bedroeg het tarief voor Flevoland 79,0 opcenten.
De werkelijke MRB-inkomsten bedroegen in 2018 totaal € 73,5 mln. De zogenoemde onbenutte belasting-capaciteit (het verschil tussen de opbrengst bij het feitelijke tarief en de opbrengst bij het maximaal toegestane tarief) bedroeg in 2018 circa € 30,5 mln. Voor de paragraaf Weerstandsvermogen en risicomanagement wordt voor de beschikbare belastingcapaciteit overigens uitgegaan van het verschil tussen het Flevolandse tarief en het landelijk gemiddelde.

Leges

De provincie heft leges voor diverse diensten en producten (op basis van de Legesverordening provincie Flevoland 2016). Bij de tariefstelling in de legesverordening zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:
- de leges voor vergunningen, ontheffingen en dergelijke zijn zoveel mogelijk gebaseerd op het gemiddeld tijdsbeslag dat met het verlenen hiervan is gemoeid, vermenigvuldigd met het gemiddelde uurtarief van de daarmee belaste medewerkers;
- bij de berekening van de tarieven wordt maximaal een percentage van 100% kostendekkendheid gehanteerd, zodat de ter zake geraamde baten niet hoger zijn dan de geraamde lasten;
- de tarieven worden jaarlijks geïndexeerd (aangepast aan loon- en prijsontwikkelingen);
- naast de indexering van de tarieven wordt er, indien dat nodig wordt geacht, aanvullend getoetst op kostendekkendheid.

De provincie heft en int de leges deels zelf en heeft hiervoor deels mandaat gegeven aan Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV), BIJ12 en de Rijksdienst voor het Wegverkeer (RDW). In paragraaf 1.5 is een analyse van de kostendekkendheid in 2018 opgenomen.

Grondwaterheffing

De provincie belast het onttrekken van grondwater aan de bodem op basis van de Grondwaterheffings-verordening 2010. Deze verordening heeft de Waterwet als wettelijke grondslag. De provincie belast onttrekkingen vanaf 20.000 m^3, waarvan de eerste 10.000 m^3 is vrijgesteld van heffing. Het tarief is enerzijds gebaseerd op een raming van de lasten van het grondwaterbeheer op langere termijn en anderzijds op een inschatting van het volume van de jaarlijkse grondwateronttrekkingen. Sinds 1 januari 2010 bedraagt het tarief € 1,41 per 100 m^3.

Voor zover de gerealiseerde opbrengst uit de grondwaterheffing afwijkt van de daaraan toerekenbare kosten, is het verschil toegevoegd of onttrokken aan de Voorziening grondwaterbeheer. In paragraaf 3.3.2 van de Toelichting op de balans (onderdeel IV Jaarrekening) is het verloop van deze voorziening weergegeven.

Nazorgheffing

De provincie heeft te maken met drie afvalstortplaatsen die vallen onder het Stortbesluit, te weten: Het Friese Pad (Emmeloord), Zeeasterweg (Lelystad) en Braambergen (Almere). De provincie heeft een ‘eeuwigdurende’ nazorgplicht voor afvalstortplaatsen die zijn gesloten (afgedicht). Voor dit doel is het Provinciaal Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen (hierna Nazorgfonds) opgericht.

De stortplaatsexploitanten dragen de lasten via een jaarlijkse nazorgheffing. Deze heffing wordt door de provincie in het Nazorgfonds gestort. Het college van Gedeputeerde Staten vormt het bestuur van dit fonds (zie ook de paragraaf Verbonden partijen). Het is de bedoeling dat het fonds op het moment dat de afvalstortplaats wordt gesloten, voldoende financiële middelen heeft om eeuwigdurend het onderhoud aan de stortplaats te kunnen bekostigen. De hoogte van de nazorgheffing is afhankelijk van het benodigde doelvermogen en de beleggingsresultaten van het Nazorgfonds. Het benodigde doelvermogen wordt gebaseerd op de kosten die voortvloeien uit de door de stortplaatsexploitanten ingediende nazorgplannen, waar Gedeputeerde Staten mee dienen in te stemmen. De nazorgheffing is een voorlopige heffing. Voorafgaand aan het afgeven van de sluitingsverklaring wordt de definitieve heffing opgelegd en voldaan, om zeker te stellen dat het doelvermogen is bereikt. Tot het moment van definitieve sluiting ligt het (financiële) risico dus bij de exploitant.

Het Friese Pad is een gesloten stortplaats waarvoor geen nazorgheffing meer wordt ontvangen. Voor Braambergen is inmiddels het doelvermogen bereikt en wordt geen heffing meer opgelegd. Hoewel hier geen afval meer wordt gestort is deze stortplaats, vanwege deelname aan de landelijke pilot Introductie Duurzaam Stortbeheer (IDS), nog niet gesloten. Hierdoor kan er voor deze stortplaats nog wel een eindheffing plaatsvinden.

In 2018 hebben wij voor Zeeasterweg en Braambergen geactualiseerde nazorgplannen ontvangen van de exploitant (Afvalzorg). Deze geactualiseerde nazorgplannen kunnen invloed hebben op de bepaling van de doelvermogens. Gedeputeerde Staten hebben in 2018 ingestemd met de nazorgplannen maar de financiële effecten van de actualisatie, welke gedragen worden door de exploitant, moeten nog bepaald en gecontroleerd worden. De nazorgheffing is daarom in 2018 niet gewijzigd.

1.2 Kwijtscheldingsbeleid

Voor de lokale heffingen bestaat er geen mogelijkheid tot kwijtschelding. De legesverordening kent een zogenaamde hardheidsclausule. Hierin is geregeld dat het college van Gedeputeerde Staten tegemoet kan komen aan onbillijkheden van overwegende aard, welke zich bij de toepassing van de verordening kunnen voordoen.

1.3 Overzicht tarieven

Tabel 1.1: Heffingstarieven

Lokale heffing*	Tarief	2014	2015	2016	2017	2018
Opcenten MRB	per 1-1 (aantal)	76,6	76,6	77,4	78,2	79,0
Grondwaterheffing	per 100 m3	1,41	1,41	1,41	1,41	1,41
Nazorgheffing (€)	Friese Pad (gesloten)	0	0	0	0	0
	Braambergen (pilot IDS)	0	0	0	0	0
	Zeeasterweg (open)	400.000	400.000	400.000	400.000	400.000

** De individuele legestarieven zijn terug te vinden in de Legesverordening provincie Flevoland.*

1.4 Lokale lastendruk

Onder lokale lastendruk wordt verstaan hoe de tarieven van de provinciale belastingen en heffingen zich verhouden tot de tarieven in de andere provincies. Voor de opcenten MRB is de situatie in 2018 weergegeven in onderstaande tabel 1.2.

Tabel 1.2: Provinciale opcenten MRB

Provincie	2018
Noord-Holland	67,9
Fryslân	70,0
Utrecht	72,6
Noord-Brabant	76,1
Limburg	77,9
Flevoland	**79,0**
Overijssel	79,9
Zeeland	82,3
Gelderland	89,2
Groningen	89,3
Zuid-Holland	90,4
Drenthe	92,0
Gemiddeld	**80,6**

Van laag naar hoog gerangschikt nam Flevoland in 2018 de zesde plaats in voor wat betreft het tarief van de opcenten MRB. In 2018 bedroeg het landelijke gemiddelde tarief 80,6 opcenten.

Voor de grondwaterheffing lopen de tarieven tussen de provincies uiteen van € 0,50 per 100 m^3 tot € 3,17 per 100 m^3. Het tarief in Flevoland bedraagt per 1 januari 2010 € 1,41 per 100 m^3, waarmee Flevoland van laag naar hoog gerangschikt de zevende plaats inneemt. De hoogte van de uiteindelijk opgelegde heffing is niet alleen afhankelijk van de hoogte van het tarief, maar ook van een mogelijk minimum bedrag en vrijstellingen. In Flevoland is geen minimum bedrag vastgesteld en zijn onttrekkingen kleiner dan 20.000 m^3 vrijgesteld van de provinciale grondwaterheffing.

Voor interprovinciale vergelijking zijn alleen de opcenten MRB en de grondwaterheffing relevant gezien de omvang en/of de hoogte van de heffing. De activiteiten waarvoor leges worden gevraagd (zoals een abonnement op het Provinciaal Blad) verschillen tussen de provincies, waardoor vergelijking niet goed mogelijk is. Gelet op het specifieke karakter van de nazorgheffing is een vergelijking met andere provincies evenmin zinvol.

1.5 Opbrengst van de lokale heffingen

Tabel 1.3: Opbrengst lokale heffingen

	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Opcenten MRB	-69.836	-70.068	-71.068	-73.519	-2.451
Leges; mandaat OFGV	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Leges; mandaat BIJ12	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Leges; mandaat RDW	-14	-14	-14	-11	3
Leges; heffing door provincie	-24	-24	-24	-19	5
Grondwaterheffing	-457	-470	-470	-451	19
Nazorgheffing	-400	-400	-400	-400	0
Totaal	**-70.731**	**-70.976**	**-71.976**	**-74.400**	**-2.421**

x € 1.000

Toelichting leges OFGV en BIJ12
Conform afspraak wordt aan de OFGV en BIJ12 een subsidie verstrekt onder aftrek van de legesopbrengst. Deze heffing komt daarom niet in de begroting en jaarstukken van de provincie tot uitdrukking.

Toelichting leges RDW
Van de RDW wordt in het kader van het aan hen gegeven mandaat op grond van artikel 149b 7e lid van de Wegenverkeerswet 1994 jaarlijks een afdracht ontvangen. In 2018 bedroeg deze afdracht € 10.960.

Kostendekkendheid leges in 2018
In onderstaande tabel wordt inzicht gegeven in de kostendekking van de geheven leges in 2018.

Tabel 1.4: Kostendekkendheid leges

	Opbrengsten 2018	Kosten 2018	Kosten-dekkendheid 2018
Vergunning verlening fysieke leefomgeving (heffing door OFGV)	-90.098	90.098	100%
Wet Natuurbescherming (heffing door BIJ12)	-6.000	n.b.	n.b.
Wegenverkeerswet 1994 (heffing door RDW)	-10.960	n.b.	n.b.
Wegenverkeerswet 1994 (heffing door provincie)	-161	161	100%
Ontheffing verordening fysieke leefomgeving (heffing door provincie)	-18.546	18.546	100%
Totaal (exclusief heffingen door BIJ12 en RDW)	**-108.805**	**108.805**	**100%**

x € 1

Voor de aan BIJ12 en RDW gemandateerde heffing en inning van leges geldt het tarievenbeleid van BIJ12 respectievelijk RDW, waarvan kostendekkendheid niet bekend is.

Bij de legestarieven die door de provincie worden bepaald kunnen in de praktijk jaarlijks afwijkingen optreden van de 100% kostendekking, omdat het volume en de complexiteit van vergunningen kan afwijken van de uitgangspunten bij de gehanteerde tarieven, die gebaseerd zijn op gemiddelden. Hiervan was in 2018 geen sprake.

Bij de nacalculatie van de tarieven voor de bepaling van de kostendekkendheid over 2018 is gerekend met de begrote gemiddelde kosten per eenheid (er vindt geen nacalculatie van de werkelijke kosten plaats).

2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

2.1 Algemeen

De provincie heeft in het College uitvoeringsprogramma 2015-2019 (CUP) ambities geformuleerd en wil haar doelstellingen realiseren. In een aantal gevallen zijn er risico's en onzekerheden die ervoor kunnen zorgen dat die doelen niet, niet geheel, of alleen tegen hogere kosten kunnen worden gerealiseerd. Deze risico's zijn opgenomen in deze begroting. In deze paragraaf wordt beschreven in welke mate de financiële positie van de provincie toereikend is om de financiële effecten van de risico's die de provincie loopt op te kunnen vangen. Risico's waarvoor voorzieningen zijn getroffen of waarmee al rekening is gehouden binnen specifieke reserves of stelposten, worden in deze paragraaf buiten beschouwing gelaten. De paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing wordt tweemaal per jaar (bij begroting en jaarstukken) geactualiseerd.

Korte samenvatting
Het actief toepassen van risicomanagement draagt bij aan het lerend vermogen (risico's worden sneller geïdentificeerd en beter ingeschat) en maakt ook dat er meer aandacht wordt besteed aan het beheersbaar maken en houden van risico's. Deze ontwikkelingen kunnen zowel een opwaarts als een neerwaarts effect hebben op de hoogte van het risicoprofiel. Het weerstandsvermogen geeft de relatie weer tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de hoogte van de financiële risico's, zoals deze zijn weergegeven in het risicoprofiel. De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken.

Deze paragraaf betreft een actualisatie van de voorlaatste versie, welke was opgenomen in de Programmabegroting 2019. Vergeleken met de begroting 2019 is het risicoprofiel per saldo licht gestegen (met € 0,1 mln.). De weerstandsratio is (afgerond) echter gelijk gebleven (1,4) en ligt daarmee binnen de door Provinciale Staten vastgestelde bandbreedte van 1,1 tot 2,0 (nota Reserves en voorzieningen 2015-2019).

Provinciale Staten hebben in december 2017 de nota Risicomanagementbeleid 2017 vastgesteld, waarin de uitgangspunten voor het risicomanagement zijn vastgelegd. Deze nota vormt het vertrekpunt voor de verdere uitwerking in deze paragraaf.

2.2 Risicobeleid en risicomanagement

De provincie heeft als doel zich te ontwikkelen tot een risicovolwassen organisatie. Concreet betekent deze ambitie dat risicomanagement integraal onderdeel uitmaakt van beleidsvoorbereiding, besluitvorming en uitvoering. Een van de uitgangspunten in dit beleid is dat risico's op een verantwoorde manier in de besluitvorming worden betrokken. De provincie wil bewust met risico's omgaan en ze in beeld brengen. Om ook goed zicht te hebben op de mate waarin de risico's worden beheerst, worden bij de risico's ook de gehanteerde beheersmaatregelen in beeld gebracht.

Activiteiten op het gebied van risicomanagement in 2018
Eind 2017 hebben Provinciale Staten de nota Risicomanagementbeleid vastgesteld. De voornaamste uitgangspunten zijn:

- een classificatieschema (onder andere voor inschatting van de kans) met een vijfpuntsschaal;
- een berekeningswijze waarbij voortaan de financiële gevolgen worden ingeschat en niet meer worden gemaximeerd;
- structurele risico's kennen een vermenigvuldigingsfactor van drie. Er wordt voldoende incidentele weerstandscapaciteit aangehouden om, als het risico zich aandient, de financiële effecten daarvan gedurende drie jaar te kunnen opvangen;
- ook niet financiële risico's (gekwantificeerd) kunnen een onderdeel vormen van deze weerstandsparagraaf;
- afromen van de beschikbare weerstandscapaciteit. Om te voorkomen dat de weerstandsratio zich langdurig boven de bovengrens van 2,0 bevindt, wordt deze (indien van toepassing) na drie aaneengesloten jaren afgeroomd tot factor 2.

Een plan van aanpak voor verdere implementatie van risicomanagement is in het najaar 2017 opgesteld en vanaf 2018 ter hand genomen. Inmiddels is in 2018 onder meer een verkenning gestart naar een risico management tool.

2.3 Risicoprofiel

Het risicoprofiel is een actueel overzicht van verschillende risico's die de provincie loopt. Het is uiteraard een momentopname, omdat de risico's in de loop van de tijd veranderen. Het geschetste risicoprofiel is een actualisatie van het risicoprofiel uit de Programmabegroting 2019 (de laatst beschikbare versie).

De omvang van de risico's wordt bepaald door de combinatie van kans en financiële impact of met behulp van een probabilistische raming (Monte Carlo-methode). Op deze wijze worden de risico's gekwantificeerd, waarna er op basis van omvang een volgorde in de risicolijst wordt aangebracht. Dit leidt eind 2018 tot een 'top tien' van risico's met een financiële impact groter dan € 0,3 mln. De kwantificering is een instrument om gewicht te geven aan de genoemde risico's en dit af te zetten tegen de weerstandscapaciteit. Als de risico's zich daadwerkelijk voordoen, zal van geval tot geval worden bezien wat de daadwerkelijke financiële impact is en op welke wijze hiermee wordt omgegaan. Dit kan leiden tot bijstelling van de ambities, het opvangen van de financiële effecten binnen de bestaande budgetten of het inzetten van de weerstandscapaciteit.

In onderstaande tabel 2.1 is de onderverdeling in kanspercentages weergegeven.

Tabel 2.1: Classificatieschema kans

Score kans	Percentage
Zeer klein	10%
Klein	25%
Matig	50%
Groot	75%
Zeer groot	90%

De kwantificering van financiële (maar ook niet financiële) impact van de risico's is gebaseerd op het classificatieschema zoals weergegeven in tabel 2.2.

Tabel 2.2: Classificatieschema impact

Score impact	Schades (financieel/ juridisch)	Imago (het bereik ervan)	Informatieveiligheid	Veiligheid (letsel)	Proces
1 Zeer klein	< € 250.000	Enkele personen binnen de provincie	Openbaar: alle informatie die algemeen toegankelijk is voor eenieder. Er is geen schending van deze classificatie mogelijk.	EHBO	Weinig tot geen vertraging in het proces
2 Klein	≥ € 250.000 - < € 500.000	Gehele provincie	Bedrijfsvertrouwelijk: informatie die toegankelijk mag of moet zijn voor alle medewerkers van de eigen organisatie(s). Vertrouwelijkheid is gering. Schending van deze classificatie kan enige (in)directe schade toebrengen.	Gering letsel	Lichte vertraging in het proces
3 Matig	≥ € 500.000 - < € 3.000.000	Plaatselijke pers	Vertrouwelijk: informatie die alleen toegankelijk mag zijn voor een beperkte groep gebruikers. De informatie wordt ter beschikking gesteld op basis van vertrouwen. Schending van deze classificatie kan serieuze (in)directe schade toebrengen	Blijvend invalide	Hinderlijke vertraging in het proces

4 Groot	≥ € 3.000.000 - < € 7.500.000	Regionale pers	Zeer vertrouwelijk: dit betreft gevoelige informatie die alleen toegankelijk mag zijn voor de direct geadresseerde. Schending van deze classificatie kan zeer grote schade toebrengen.	Catastrofaal (enkel persoon)	Ernstige vertraging in het proces
5 Zeer groot	≥ € 7.500.000	Landelijke pers	Geheim: dit betreft zeer gevoelige informatie die alleen toegankelijk mag zijn voor de direct geadresseerde. Schending van deze classificatie kan catastrofale schade toebrengen.	Catastrofaal (meerdere personen)	Het proces stopt

In tabel 2.3 zijn de belangrijkste financiële risico's opgenomen. Een nadere toelichting op deze risico's is terug te vinden in paragraaf 2.5.

Tabel 2.3: Risicoprofiel

Nr	Omschrijving risico	Financiële impact	Kans	Incidenteel/ structureel (factor 3)	Risicobedrag (kans x impact x factor) Jaarstukken 2018	Risicobedrag (kans x impact x factor) Begroting 2019	Opmerking
1	Auto-leasemaatschappijen	€ 7,2	25%	structureel	€ 5,4	€ 5,3	
2	Maritieme Servicehaven (MSNF)	n.v.t (MC)	n.v.t	incidenteel	€ 4,0	€ 4,0	
3	Flevokust Haven	n.v.t (MC)	n.v.t	incidenteel	€ 2,1	€ 2,1	
4	Grote Infrastructurele projecten	n.v.t (MC)	n.v.t	structureel	€ 1,4	€ 1,3	
5	Innovatiepaviljoen (Floriade)	€ 1,4	75%	incidenteel	€ 1,1	€ 1,1	
6	Nazorgfonds	€ 1,7	50%	incidenteel	€ 0,8	€ 0,6	
7	Informatie-voorziening	€ 5,0	10%	incidenteel	€ 0,5	€ 0,8	
8	APPA (Algemene Pensioenwet politieke Ambtsdragers)	€ 0,5	50%	incidenteel	€ 0,3	€ 0,3	
9	OMALA	€ 2,4	10%	incidenteel	€ 0,2	€ 0,3	
10	Tarieven Waterschap	€ 0,3	25%	structureel	€ 0,2	€ 0,2	
11	Overige risico's				€ 0,5	€ 0,7	
	Totaal				**€ 16,5**	**€ 16,4**	

x € 1 mln.

Het actuele risicoprofiel van provincie Flevoland is € 16,5 mln. De weging van de risico's in tabel 2.3 is bepaald door de verwachtingswaardemethode. Uitzonderingen zijn Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland (MSNF), Flevokust Haven en Grote Infrastructurele Projecten, die zijn gebaseerd op een Monte Carlo simulatie. Bij de verwachtingswaarde methode wordt gerekend met de formule: kans x impact. Indien het een structureel risico betreft wordt de uitkomst van de kans x impact vermenigvuldigd met de factor 3, overeenkomstig de vastgestelde nota Risicomanagementbeleid.

Mutaties

De (voornaamste) mutaties van de risico's (nieuwe en bestaande) ten opzichte van de begroting 2019 betreffen:

- Er zijn geen nieuwe risico's geïdentificeerd (> € 0,3 mln.).

- Risico Autoleasemaatschappijen: het risicobedrag is licht toegenomen als gevolg van een toename van het aantal leaseauto's. De kansinschatting is ongewijzigd.
- Risico Informatievoorziening: dit risico is afgenomen als gevolg van genomen beheersmaatregelen.
- Risico Nazorgfonds: dit risico is toegenomen als gevolg van de tegenvallende beleggingsrendementen in 2018.
- Risico OMALA: dit risico is afgenomen als gevolg van de versnelde aflossing van leningen en andere economische omstandigheden.

De post Overige risico's betreft de som van de overige financiële risico's (individueel < € 0,3 mln.). In vergelijking met het begroting 2019 is het risicoprofiel van de provincie Flevoland per saldo licht gestegen tot € 16,5 mln.

De risico's die zijn opgenomen in het risicoprofiel betreffen risico's die veelal het gevolg zijn van externe factoren. Hiertegen kan de provincie slechts in relatief beperkte mate beheersmaatregelen treffen. Voor risico's waarop de provincie meer invloed heeft, worden passende beheersmaatregelen genomen. Hierbij wordt een afweging gemaakt tussen de mate waarin het risico kan worden beperkt en de kosten hiervan.

2.4 Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen geeft de relatie weer tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de hoogte van de financiële risico's, zoals deze zijn weergegeven in het risicoprofiel.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken. Deze is op te delen in incidentele en structurele middelen.

Incidentele weerstandscapaciteit
De incidentele weerstandscapaciteit geeft inzicht in de middelen die eenmalig beschikbaar zijn om financiële effecten van risico's en onzekerheden af te dekken en bestaat thans uit de Algemene reserve (voor zover niet geoormerkt).

Structurele weerstandscapaciteit
De structurele weerstandscapaciteit geeft inzicht in de middelen die op structurele wijze beschikbaar kunnen komen om financiële effecten van risico's en onzekerheden af te dekken en bestaat uit de onbenutte belastingcapaciteit en de stelpost voor onvoorziene uitgaven.

De weerstandscapaciteit wordt in het begrotingsjaar per 1 januari en in de jaarrekening per 31 december weergegeven.

Tabel 2.4: Weerstandscapaciteit

	JV2015	PB2017	JV2016	PB2018	JV2017	PB2019	JV2018
Incidenteel							
Algemene reserve (vrij deel)	20,5	21,6	14,7	16,1	21,1	21,4	21,4
Incidentele weerstandscapaciteit	**20,5**	**21,6**	**14,7**	**16,1**	**21,1**	**21,4**	**21,4**
Structureel (jaarlijks)							
Belastingcapaciteit	1,9	1,8	2,0	1,5	1,5	1,4	1,4
Onvoorzien	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Structurele weerstandscapaciteit	**2,1**	**2,0**	**2,2**	**1,7**	**1,7**	**1,6**	**1,6**
Totaal	**22,6**	**23,6**	**16,9**	**17,8**	**22,8**	**23,0**	**23,0**

x € 1 mln.

De weerstandscapaciteit is ten opzichte van de begroting 2019 ongewijzigd.

Weerstandsvermogen
Door de beschikbare weerstandscapaciteit af te zetten tegen de benodigde weerstandscapaciteit (voor het afdekken van risico's) kan een uitspraak worden gedaan over het weerstandsvermogen. De weerstandsratio bij de Jaarstukken 2018 bedraagt 1,4.

Tabel 2.5 Weerstandsvermogen

	JV2015	PB2017	JV2016	PB2018	JV2017	PB2019	JV2018
Risicoprofiel (A)	7,4	8,1	9,2	14,6	16,4	16,4	16,5
Weerstandscapaciteit (B)	22,6	23,6	16,9	17,8	22,8	23,0	23,0
Weerstandsvermogen (=B-A)	15,2	15,5	7,7	3,2	6,4	6,8	6,5
Weerstandsratio (=B/A)	3,1	2,9	1,8	1,2	1,4	1,4	1,4

x € 1 mln.

Tabel 2.5 is grafisch weergegeven in de grafieken 2.1 en 2.2.

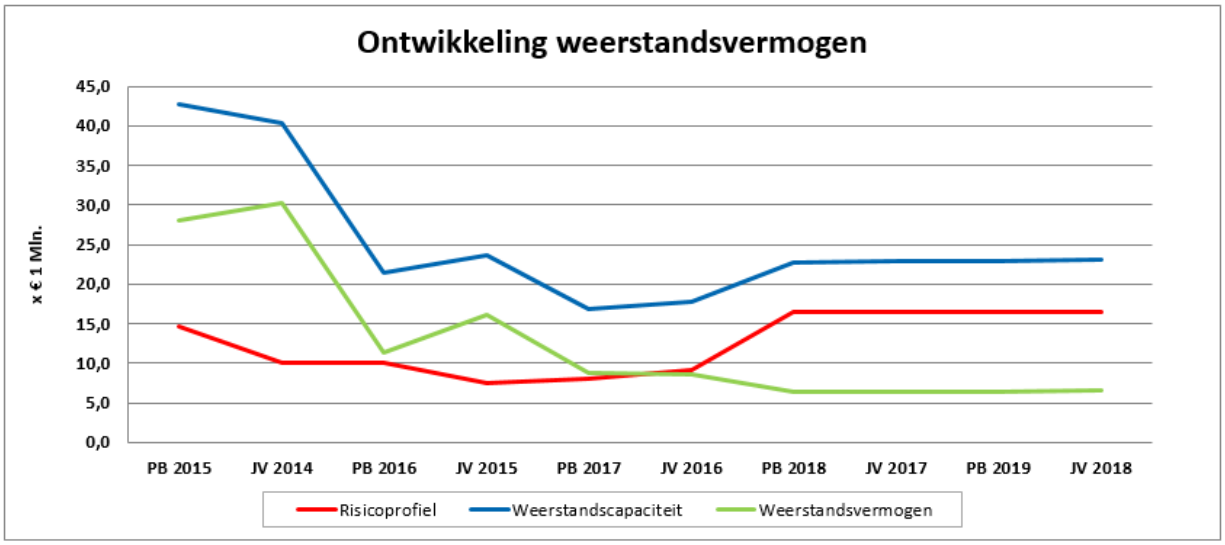

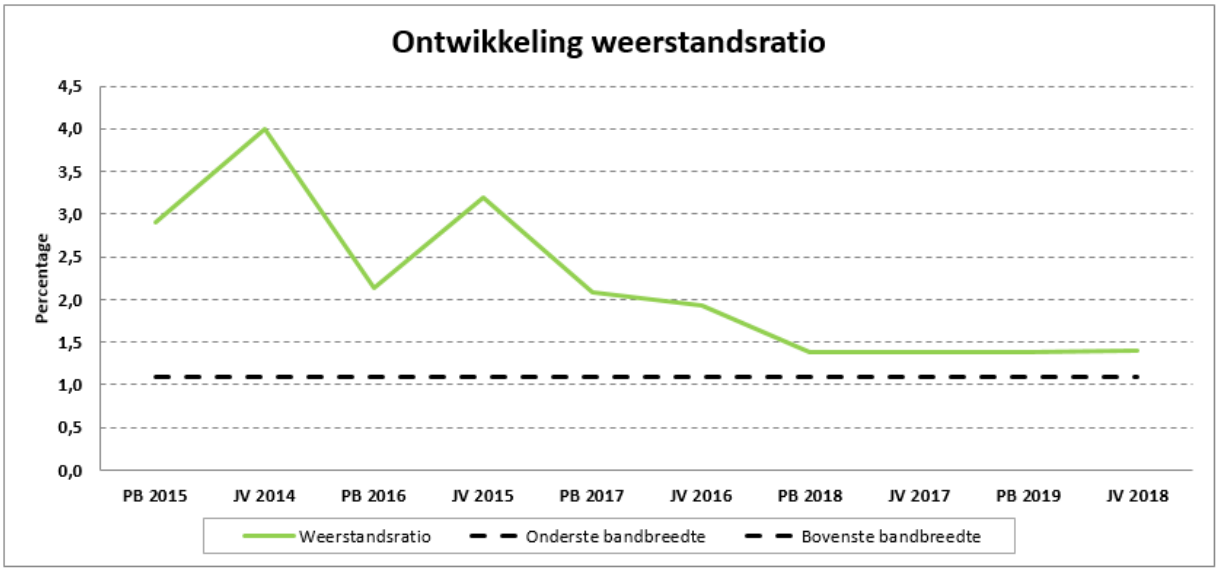

2.5 Toelichting op de risico's

1. Autoleasemaatschappijen

Provinciale opcenten worden geheven bij de in de provincie wonende of gevestigde houders van personenauto's en motorrijwielen. Dit zijn auto's en motorrijwielen in bezit van particulieren, bedrijven en van groot wagenparkhouders (leasemaatschappijen). Om die reden is het financieel interessant om autoleasemaatschappijen binnen de provincie gevestigd te hebben. Een autoleasemaatschappij kan ervoor kiezen om een vestigingsplaats in een andere provincie te kiezen. Hiervoor kunnen meerdere redenen zijn, waarvan de hoogte van het provinciale belastingtarief ten opzichte van andere provincies er één is. Indien autoleasemaatschappijen de provincie verlaten, zal dat leiden tot een derving aan inkomsten uit de opcenten MRB.

Het provinciefonds kent een belastingmaatstaf. Deze heeft een compenserende invloed op de uitkering provinciefonds. Hoe lager de belastingcapaciteit van de provincie, hoe hoger de uitkering uit het provinciefonds. Bij vertrek van een autoleasemaatschappij daalt de belastingcapaciteit van de provincie. Als gevolg van de lagere belastingcapaciteit zal de provinciefondsuitkering juist toenemen. Deze toename is echter onvoldoende om de lagere belastingopbrengsten volledig te compenseren. Dit komt omdat het rekentarief voor het provinciefonds lager is dan het werkelijke opcententarief dat de provincie hanteert. Op basis van de tarieven voor 2019 zou de compensatie circa 83% van de gederfde MRB-inkomsten bedragen. Een tweede effect is dat ook de onbenutte belastingcapaciteit daalt. Immers, als er minder belastbare voertuigen zijn, is ook de opbrengst van een tariefsverhoging kleiner. In de berekening van het risico zijn beide effecten meegenomen.

Kans	Incidenteel / structureel	Financiële impact	Risicobedrag
25%	Structureel	€ 7,2 mln.	€ 5,4 mln.

Het risico is ten opzichte van de begroting 2019 licht toegenomen als gevolg van de toename van de opbrengsten MRB (voornamelijk door de toename van het aantal leaseauto's).

Beheersmaatregelen
Door een gematigd opcententarief te hanteren kan de provincie de vestigingsplaatskeuze van autoleasemaatschappijen proberen te beïnvloeden. Het tarief in Flevoland bevond zich in 2018 onder het landelijk gemiddelde (zie paragraaf Lokale heffingen).

2. Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland (MSNF)

Provinciale Staten hebben in juli 2017 besloten om de buitendijkse ontwikkeling van de Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland risicodragend te ontwikkelen en in december 2018 onder voorwaarden het investeringskrediet verhoogd.

Wij onderkennen een aantal risico's. De marktomstandigheden zijn gewijzigd en de voorwaarden voor het gebruik van de rijksgronden zijn veranderd. Daarnaast zal, voorafgaand aan de gunning, het inpassingsplan onherroepelijk moeten zijn.

Kans	Incidenteel / structureel	Financiële impact	Risicobedrag
n.v.t.	Incidenteel	n.v.t.	€ 4,0 mln.

De omvang en impact van de risico's is gebaseerd op een Monte Carlo risicoanalyse uit 2017. Vanwege de ontwikkeling in het dossier, zal de risicoanalyse vlak na het sluiten van de financieringsovereenkomst met het Rijk worden geactualiseerd. Het risico blijft voor nu ongewijzigd vergeleken met de begroting 2019.

Beheersmaatregelen
De onderstaande beheersmaatregelen worden (onder meer) getroffen:

Aanbestedingsfase, voorafgaand aan de gunning dient aan de volgende voorwaarden te zijn voldaan:
- er is een financieringsovereenkomst aangegaan met het Rijk;
- er is sprake van een onherroepelijk inpassingsplan;
- er zal niet gegund worden bij een aanbestedingsresultaat dat boven budget is.

Realisatie- en exploitatiefase:

- monitoring van de financiële en fysieke voortgang van de ontwikkeling door een contractbeheersteam;
- het inzetten van technische specialisten die de ontwikkeling van de haven monitoren en specifieke toetsen op de werkzaamheden uitvoeren;
- periodieke rapportage over de voortgang van de realisatie van het project MSNF aan Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten.

3. Flevokust Haven

Provinciale Staten hebben in 2014 besloten om te investeren in de buitendijkse ontwikkeling van de multimodale overslaghaven Flevokust. De ontwikkeling (bouw) van de haven is eind 2016 gestart en de haven is het derde kwartaal van 2018 in gebruik genomen. De definitieve afronding met de aannemer wordt in het tweede kwartaal 2019 voorzien.

Wij onderkennen een aantal risico's inzake de exploitatiefase vanaf 2019. Dit betreft de onderhoudskosten en het kan zijn dat de verwachte opbrengsten uit de exploitatie niet kostendekkend zijn als gevolg van (eventuele) gedeeltelijke leegstand. De provincie is samen met gemeente Lelystad een onderzoek gestart naar de oprichting van een havenbedrijf voor zowel de buitendijkse- als binnendijkse haven.

Kans	Incidenteel / structureel	Financiële impact	Risicobedrag
n.v.t.	Incidenteel	n.v.t.	€ 2,1 mln.

De omvang en impact van de risico's zijn geanalyseerd aan de hand van een Monte Carlo risicoanalyse. In 2019 wordt de risicoanalyse geactualiseerd nadat de gegevens inzake de financiële oplevering en de uitkomsten van het onderzoek naar het Havenbedrijf bekend zijn. Hierbij zal ook het (eventuele) effect van de in 2018 doorgevoerde duurzame waardevermindering worden betrokken.

Beheersmaatregelen
De onderstaande beheersmaatregelen worden (onder meer) getroffen:

Realisatie- en exploitatiefase:

- tot de eventuele (na onderzoek) oprichting van een havenbedrijf Flevokust Haven het samenwerken met de gemeente Lelystad in positionering en profilering van Flevokust Haven bij private en publieke partijen;
- na de eventuele (na onderzoek) oprichting van een havenbedrijf Flevokust Haven samen met gemeente Lelystad de exploitatie van de haven op een professionele en slagvaardige manier vormgeven. Het havenbedrijf krijgt – naast financiële kaders - de doelstelling om economische en maatschappelijke meerwaarde te realiseren.;
- het monitoren van de financiële dekkendheid van exploitatie;
- het plegen van acquisitie voor het vinden van aanvullende exploitanten;
- periodieke rapportage over de voortgang van de realisatie van het project Flevokust aan Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten.

4. Grote infrastructurele projecten

In de begroting 2019 zijn de risico's van het programma's Hogering, Infrastructuur Luchthaven Lelystad en Groot Onderhoud Bruggen en sluizen opgenomen.

Met ingang van begroting 2019 is een nieuwe berekeningssystematiek van het risico geïntroduceerd. Het risico van grote infrastructurele projecten (groter dan € 20 mln.) wordt van een probabilistische raming (Monte Carlo methode) voorzien. De uitkomst is een raming van de projectkosten die met een zekerheid van 85% niet worden overschreden en wordt vergeleken met het reeds beschikbaar gestelde krediet. Het verschil wordt meegewogen in de risicoberekening op concern niveau. Omdat dit risicobedrag, indien het zich eventueel manifesteert, over 40 jaar wordt afgeschreven, betreft het een structureel risico (ter hoogte van de extra jaarlijkse kapitaallast). Zoals in het risicomanagementbeleid is bepaald, wordt dit structurele risico met een factor 3 vermenigvuldigd.

In het kader van de jaarrekening 2018 betreft het drie infrastructurele programma's: Hogering, Infrastructuur Luchthaven Lelystad en Groot onderhoud Bruggen. Het verschil voor deze drie projecten tussen de verwachte maximale projectkosten op basis van 85% zekerheid en het krediet bedraagt ca. € 18,4 mln. De hieruit voortvloeiende structurele extra kapitaallasten bedragen ca. € 0,5 mln. Vermenigvuldigd met de factor 3 (conform beleid structurele risico's) leidt dit tot een risicobedrag van ca. € 1,4 mln.

Kans	Incidenteel / structureel	Financiële impact	Risicobedrag
n.v.t.	Structureel	n.v.t.	€ 1,4 mln.

Beheersmaatregelen

- een grondige (integrale) voorbereiding met stakeholders zorgt voor een beheerste voorbereiding en uitvoering van de projecten.
- daarnaast worden de projecten gestuurd met inachtneming van de risico's en zijn ervaren projectteams geformeerd om de projecten voor te bereiden en te realiseren.

5. Innovatiepaviljoen (Floriade)

Provinciale Staten hebben in 2014 besloten om te investeren in een Innovatiepaviljoen op het Floriadeterrein. Inmiddels zijn zowel het ontwerp als de berekening voor de benodigde investering opgesteld. Uit die berekening bleek dat het oorspronkelijk beschikbare krediet niet toereikend was. In december 2017 is door Provinciale Staten besloten om het investeringskrediet te verhogen. Tevens is vastgesteld dat een risicoreservering van € 1,1 mln. benodigd is, gebaseerd op de uitgevoerde risicoanalyse. In 2018 heeft de aanbesteding van de bouw plaatsgevonden. De ontwikkeling (bouw) van het paviljoen is vooralsnog in 2019/2020 gepland.

Wij onderkennen enkele risico’s die betrekking hebben op drie periodes, namelijk: de ontwikkelingsfase (bouw), de exploitatiefase en fase na afloop van de Floriade. De voornaamste risico's zijn:

- het risico bestaat dat het paviljoen niet binnen het beschikbare krediet gerealiseerd kan worden. Dit kan voortkomen uit het beoogde gebruik van nieuwe, biobased en circulaire materialen en/of door de gestegen prijzen op de bouwmarkt. Wanneer de realisatiekosten hoger uitkomen dan het geraamde bedrag heeft dat effect op de jaarlijkse kapitaallasten met de kans dat de opbrengst uit de exploitatie niet kostendekkend is.
- afhankelijk van het gebruik van het pand bestaat het risico dat de omzetbelasting over de bouwkosten (deels) niet (volledig) verrekenbaar of compensabel is wat tot een kostenverhoging leidt.
- er is een risico op gedeeltelijke leegstand wat een lagere opbrengst tot gevolg kan hebben. Door de latere oplevering is de exploitatieduur verkort en dus ook het risico voor de provincie afgenomen.
- het is de bedoeling om het gebouw na afloop van de Floriade in 2023 te verkopen. Aeres Hogeschool heeft belangstelling voor een overname van het pand na afloop van de Floriade. De verkoopwaarde van het pand is nu een schatting en is bijvoorbeeld mede afhankelijk van de omgeving waarin het pand dan staat.

Kans	Incidenteel / structureel	Financiële impact	Risicobedrag
75%	Incidenteel	€ 1,4 mln.	€ 1,1 mln.

Het risicobedrag is ten opzichte van de begroting 2019 ongewijzigd gebleven. De volgende actualisatie zal worden uitgevoerd voor de start van uitvoeringsfase.

Beheersmaatregelen

Voor de specifieke risico’s zijn beheersmaatregelen getroffen zoals:

- eisen voor het kwaliteitsniveau zijn hoog, om de aantrekkelijkheid voor potentiële gebruikers te vergroten;
- er worden aanvullende financieringsconstructies gezocht, bijvoorbeeld uitbesteding (exploitatie / catering);
- wij rapporteren tweemaal per jaar aan Provinciale Staten over de voortgang van het project, vanuit het programma Floriade Werkt!;
- regelmatig wordt de risicoanalyse herhaald en geactualiseerd;
- het paviljoen wordt (met behulp van externe expertise) zo veel mogelijk aangesloten op de marktbehoefte;

- in de exploitatieberekening is bij de beoordeling van de haalbaarheid al uitgegaan van een gedeeltelijke leegstand;
- voor het gunnen van de opdracht tot bouw van het pand hebben wij een beslissingsmoment gepland waarbij de analyse wordt gemaakt of nog voldaan kan worden aan de randvoorwaarden van het toegekende krediet;
- een deel van de exploitatie kan worden gefinancierd vanuit het programma Floriade Werkt!;
- het voeren van verkennende gesprekken met Aeres Hogeschool over een overname na de Floriade.

6. Nazorgfonds

Op basis van de wet Milieubeheer is de provincie verantwoordelijk voor de eeuwigdurende nazorg van gesloten stortplaatsen. Via bij de exploitant opgelegde heffingen wordt vermogen opgebracht om deze nazorg te bekostigen. Dit vermogen is ondergebracht in het Provinciaal Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen Flevoland (Nazorgfonds) en dient voldoende te renderen om de dekking van toekomstige uitgaven zeker te stellen. Het Nazorgfonds heeft (langjarig) een doelrendement van gemiddeld 4,4%. Wij onderkennen een risico dat het werkelijke rendement lager is, waardoor het vermogen van het Nazorgfonds niet toereikend zal zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

Dit risico is tweeledig en ziet toe op de:
1. lange termijn (eeuwigdurend);
2. korte termijn ((meerjaren)begrotingshorizon).

Indien op lange termijn de rendementsdoelstelling niet haalbaar is, moet er een kapitaalstorting plaatsvinden om er voor te zorgen dat het vermogen over de totale looptijd toereikend is om de onderhoudskosten te dekken. Voor de reeds gesloten stortplaatsen (nu alleen Het Friese Pad) is de provincie risicodrager voor dergelijke tekorten. Het uitgangspunt is een gemiddeld rendement van 4,4% over de lange termijn, namelijk een eeuwigdurende beleggingshorizon. Vooralsnog hanteren wij het uitgangspunt dat dit op de (zeer) lange termijn gemiddeld gerealiseerd kan worden, waardoor dit risico niet in onderstaand risicobedrag is meegenomen.

Voor de korte termijn (2019 - 2022) kunnen lagere rendementen leiden tot (tijdelijke) verliezen en daarmee tot een negatief eigen vermogen van het fonds. De rendementsinkomsten zijn dan ontoereikend om de jaarlijkse nazorgkosten en/of de benodigde aangroei van de voorziening te dekken. Gezien de huidige kapitaalmarkt en de restricties aan het beleggingsprofiel van het fonds bestaat het risico dat het doelrendement niet kan worden gerealiseerd, waardoor de provincie het eigen vermogen van het Friese Pad dient aan te vullen. Voor het kwantificeren van dit risico wordt voor de jaren 2019-2022 uitgegaan van een rendement van gemiddeld 2,0% (in plaats van het doelrendement van 4,4%). Dit komt neer op een financiële impact van € 1,65 mln. waarvan de kans van optreden op 50% is geschat.

Kans	Incidenteel / structureel	Financiële impact	Risicobedrag
50%	Incidenteel	€ 1,7 mln.	€ 0,8 mln.

Het risico is toegenomen ten opzichte van het begroting 2019 (van € 0,6 mln. tot € 0,8 mln.). Dit heeft te maken met een lager dan verwacht gerealiseerd rendement over 2018.

Beheersmaatregelen
Het vermogensbeheer is uitbesteed aan een externe vermogensbeheerder (ABN Amro MeesPierson). Samen met deze vermogensbeheerder wordt binnen de (wettelijke) kaders die gesteld zijn aan het beleggingsprofiel en risico, gezocht naar een optimale samenstelling van de beleggingsportefeuille, om gegeven de huidige marktomstandigheden een optimaal rendement te realiseren.

7. Informatievoorziening

Nu de basis steeds beter op orde komt, zoals ook beschreven in de paragraaf bedrijfsvoering, komt er meer ruimte voor 'digitale transitie', waaronder dataficering en digitale innovatie. Er worden de komende periode ook sterke interprovinciale impulsen verwacht op deze gebieden. De visie van de provincie op deze ontwikkelingen worden uitgewerkt in een nieuw 'strategisch informatieplan' voor de jaren 2020-2024.
De digitalisering van de provincie Flevoland komt in een (verdere) stroomversnelling. Dit vraagt het nodige van de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor de informatievoorziening en ICT. Het verwerken en verankeren

van actuele kennis en vaardigheden vraagt voortdurende aandacht. Het niet tijdig en/of goed aansluiten op deze ontwikkelingen zal leiden tot gebrekkige ICT voorzieningen bij alle afdelingen met alle risico's van dien, zoals onvoldoende dienstverlening (aan bedrijven en ketenpartners), verstoorde processen, gebrekkige (kwaliteit van) data en/of inbreuk in systemen. Naast juridische claims kan dit leiden tot extra benodigde investeringen in processen en systemen, waarvan de totale impact wordt geschat op € 5,0 mln.

Kans	Incidenteel / structureel	Financiële impact	Risicobedrag
10%	Incidenteel	€ 5,0 mln.	€ 0,5 mln.

Vanwege de positieve ontwikkelingen op IT-gebied is het risicobedrag is ten opzichte van het begroting 2019 verlaagd. Als de sourcingstrategie volledig is geïmplementeerd en een definitieve uitwijkvoorziening is ingericht kan het risico verder worden verlaagd.

Beheersmaatregelen
Door middel van het programma Meerjaren Aanpak Bedrijfsvoering (MAB) wordt de basis van de informatievoorziening van de provincie Flevoland op orde gebracht en ingespeeld op de (hiervoor genoemde) interne en externe ontwikkelingen. Het programma wordt in 4 fasen ('plateaus') uitgevoerd:

- plateau 1 is uitgevoerd in de periode mei 2016 – maart 2017;
- plateau 2 is in januari 2018 opgeleverd en stond in het teken van het voorbereiden van nieuwe systemen;
- plateau 3 is in januari 2019 opgeleverd en heeft meerdere nieuwe systemen opgeleverd;
- plateau 4 start formeel – na besluitvorming door Provinciale Staten - begin 2019 en loopt door tot en met december 2019. In dit plateau worden niet alleen nieuwe systemen opgeleverd, maar wordt ook veel aandacht besteed aan de ontwikkeling en borging van de noodzakelijke kennis om een 'toekomstbestendige' ICT van de provincie te borgen.

Sinds april 2017 werkt de afdeling Informatievoorziening (IV) in een nieuwe opzet. Sinds juni 2018 worden op alle vacante (eerder door externe inhuurkrachten bezette) posities eigen medewerkers ingezet. Deze (vaste) bezetting van de afdeling IV fungeert inmiddels als een goede "landingsbaan" voor borging van de resultaten van het programma MAB.

8. Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers (APPA)

Het risico bestaat dat de middelen in de voorziening APPA (Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers) niet toereikend zijn om aan de toekomstige pensioenverplichtingen te voldoen. Jaarlijks wordt door Loyalis een actuariële berekening van de benodigde middelen in de voorziening APPA t.b.v. de jaarrekening opgesteld. Na controle door de accountant wordt het bedrag vastgesteld, zodat aan alle toekomstige verplichtingen kan worden voldaan. De onderliggende variabelen zijn onder meer de rente, de levensverwachting van de bestuurders, de huidige leeftijd van de uitkeringsgerechtigde en het behaalde rendement op de uitzettingen. Omdat deze variabelen constant aan verandering onderhevig zijn fluctueert het benodigde bedrag met als mogelijk gevolg dat er een extra storting moet plaatsvinden in de voorziening APPA om deze op peil te houden. Dit heeft zich in afgelopen jaren meerdere malen voorgedaan.

Kans	Incidenteel / structureel	Financiële impact	Risicobedrag
50%	Incidenteel	€ 0,5 mln.	€ 0,3 mln.

Het risico is ongewijzigd ten opzicht van het begroting 2019.

Beheersmaatregel
De frequentie van jaarlijkse actualisatie voorkomt grote schommelingen.

9. OMALA

OMALA N.V. is een verbonden partij van provincie Flevoland. De handelsnaam is Lelystad Airport Businesspark (LAB). De provincie heeft twee financiële belangen, namelijk het verstrekte aandelenkapitaal en de verstrekte leningen voor de financiering van het werkkapitaal. De ontwikkeling van LAB is in het verleden vertraagd door de latere besluitvorming omtrent het luchthavenbesluit en door de landelijke economische situatie. De ontwikkeling betreft zowel de verwerving als de ontwikkeling en verkoop van gronden.

Wij onderkennen het risico dat er door de vertragingen een negatief resultaat kan ontstaan in de grondexploitatie van de ontwikkelingsmaatschappij. Dit risico bestaat uit twee onderdelen, namelijk:

- de verkoop van de gronden wordt niet, later of tegen een lagere prijs gerealiseerd;
- de kosten voor de ontwikkeling blijken hoger dan geraamd.

Wanneer het risico zich voordoet kan het gevolg daarvan zijn dat de waardering van het door de provincie verstrekte kapitaal en de leningen naar beneden moet worden bijgesteld vanwege incourantheid of lagere marktwaarde.

De kans is geschat op basis van de voortgang van de grondexploitatie. Door de verkoop van een grote hoeveelheid grond is de achterstand in de grondexploitatie voor een groot deel ingehaald. De samenwerking met Schiphol Real Estate (SRE) in de ontwikkeling van het gebied is bekrachtigd door een getekende overeenkomst. Dit betekent dat de realisatiekans van de kavel Flight District (tegenover de terminal) ook verder is toegenomen. Het risicobedrag was hier al eerder op aangepast.

Kans	Incidenteel / structureel	Financiële impact	Risicobedrag
10%	Incidenteel	€ 2,4 mln.	€ 0,2 mln.

Als gevolg van reguliere en versnelde aflossing van de lening is het verschuldigde openstaande bedrag en daardoor het risico ten opzichte van de begroting 2019 afgenomen.

Beheersmaatregelen
Om risico's te beperken zijn de volgende beheersingsmaatregelen ingesteld:

- de bedrijventerreinen rond Amsterdam Lelystad Airport hebben de status 'bijzonder terrein' gekregen, waardoor er ruimere mogelijkheden zijn voor ontwikkeling;
- er zijn concrete beheersingsafspraken gemaakt tussen de betrokken aandeelhouders. Zo moeten alle investeringsbeslissingen betreffende grondverwerving en bouwrijp maken, vooraf worden goedgekeurd door de aandeelhouders;
- de kosten in de grondexploitatie zijn versoberd, onder andere voor het onderdeel bedrijfsvoering;
- de grondexploitatie wordt periodiek (met behulp van externe deskundigen) geactualiseerd en vervolgens door de bestuurders en aandeelhouders geëvalueerd;
- voor het verstrekken van leningen is een plafond overeengekomen;
- per kwartaal wordt er door OMALA gerapporteerd aan de aandeelhouders over de voortgang en de financiële positie. Deze rapportages worden zowel ambtelijk als bestuurlijk geëvalueerd en besproken;
- Schiphol Real Estate heeft een aandeel overgenomen in Flight District, wat leidt tot risicobeperking voor de provincie.

10. Tarievenbeleid Waterschap

De Kostentoedelingsverordening voor 2019 is door het Waterschap Zuiderzeeland vastgesteld met daarin een extra tariefverhoging voor de lokale en regionale overheid. De insteek voor de provincie is en blijft het Waterschap te attenderen op een aanpassing van de Kostentoedelingsverordening, zodat de verdeling van de kosten evenredig over alle gebruikers in onze provincie plaatsvindt.
Daarnaast is (op een ander vlak) de provincie door de rechter in het gelijk gesteld, waardoor de tariefverhoging voor een kleiner deel van het provinciale wegenareaal zal gelden. Omdat de hogere lasten niet in de begroting zijn opgenomen is sprake van een risico op hogere structurele lasten.

Kans	Incidenteel / structureel	Financiële impact	Risicobedrag
25%	Structureel	€ 0,3 mln.	€ 0,2 mln.

De hieruit voortvloeiende structurele extra last kan ca. € 0,3 mln. bedragen. Vermenigvuldigd met een kans van 25% en de factor 3 (conform beleid structurele risico's) leidt dit tot een risicobedrag van ca. € 0,2 mln. Het risicobedrag is ten opzichte van het begroting 2019 gelijk gebleven.

Beheersmaatregelen

- Bezwaar aantekenen tegen de aanslag 2019.

11. Overige risico's

De resterende financiële risico's vallen onder de overige risico's omdat deze individueel kleiner dan € 0,3 mln. zijn. Hieronder valt ook het hierna volgende risico, dat op dit moment niet nader gekwantificeerd en/of verwerkt kan worden.

Risico actualiseren kaders en uitvoeringsprogramma's voor beheer en onderhoud

In de Programmabegroting 2019 is gerapporteerd over risico's met betrekking tot het onderhoudsniveau van onze infrastructuur. Gemeld is dat begin 2019 de financiële en inhoudelijke kaders voor beheer en onderhoud worden geactualiseerd (strategisch uitvoeringsprogramma 2.0) en ter besluitvorming worden voorgelegd. Dan zal opnieuw de budgetbehoefte worden bepaald voor de drie vormen van onderhoud. Het betreft het jaarlijks onderhoud, het niet jaarlijks onderhoud (inclusief de verwachte negatieve stand van de voorziening in 2022) en de vervangingsinvesteringen van de assets. Vanaf 2020 zal dit meerjarig worden vertaald in de begroting. Vooralsnog zijn de uitkomsten nog niet exact bekend en is het risico op PM gezet.

Kans	Incidenteel / structureel	Financiële impact	Risicobedrag
PM	Structureel	PM	PM

Risicovolle ontwikkelingen met (mogelijk) een financiële impact

Onder meer de volgende risicovolle ontwikkelingen kunnen worden genoemd zonder dat deze kunnen of worden gekwantificeerd:

- De afwikkeling van de Brexit kan invloed hebben op de economische ontwikkeling in Flevoland (bv. de visserij op Urk). In geval van negatieve economische gevolgen kan dit een doorwerkend effect hebben op business cases (bv. de Buitendijkse Haven bij Urk).
- Een voorgenomen herverdeling van het Provinciefonds rond 2021 kan een negatieve invloed hebben op de baten vanuit het Provinciefonds voor de provincie. Het is op dit moment echter nog onduidelijk in welke richting een eventuele herverdeling zich gaat ontwikkelen.
- Op dit moment is het uitgangspunt dat op de lange termijn gemiddeld ca. 4,4% rendement kan worden behaald met beleggingen vanuit het Provinciaal Nazorgfonds. De beleggingsrendementen in de laatste jaren liggen ruim onder deze norm. Het is onzeker of op de lange termijn dit rendement daadwerkelijk kan worden behaald.
- Een eventueel verder uitstel van de ingebruikname van Amsterdam Lelystad Airport kan leiden tot imagoschade voor provincie Flevoland. Daarnaast zal het een nadelige invloed hebben op de economische groei in Flevoland.

2.6 Niet financiële risico's

Naast de hiervoor beschreven financiële risico's zijn er ook bestuurlijk relevante niet-financiële risico's te identificeren. Bij het opstellen van de Jaarstukken 2018 zijn deze opnieuw geïnventariseerd.

Beheer grote grazers/dierenwelzijn

In de Oostvaardersplassen leven onder andere grote grazers (heckrunderen, konikpaarden en edelherten). Staatsbosbeheer is als eigenaar van het gebied Oostvaardersplassen belast met de uitvoering van het beheer van de grote grazers. Gedeputeerde Staten zijn – met inachtneming van de toepasselijke regelgeving - verantwoordelijk voor het beleid ten aanzien van dierenwelzijn en zien toe op de uitvoering van het beheer van de grote grazers door Staatsbosbeheer. In bepaalde omstandigheden, zoals een strenge winter, kunnen genomen besluiten en maatregelen als impopulair worden ervaren. Het risico bestaat dat bij onvolledige, onduidelijke of niet tijdige communicatie de 'impopulaire' maatregelen leiden tot imagoschade van het gebied, Staatsbosbeheer en de provincie.

Eind 2017 / begin 2018 heeft Flevoland op een ongunstige manier de landelijke pers gehaald als gevolg van de maatschappelijke onrust inzake het beheer. Op basis van het advies van de commissie Van Geel is een nieuw Beleidskader Beheer Oostvaardersplassen opgesteld, dat in juli 2018 door Provinciale Staten is vastgesteld. Op de korte termijn is het risico van onrust groter geworden als gevolg van de voorziene korte termijn maatregelen en mogelijke juridische procedures.

Kans	Impact (korte termijn)
60%	Zeer groot

Op de langere termijn, nadat de populatie dieren is verminderd en de beschutting in het gebied weer is toegenomen, zal naar verwachting sprake zijn van een lager risico.

Kans	Impact (lange termijn)
10%	Zeer groot

Beheersmaatregelen
De onderstaande beheersmaatregelen zijn/worden (onder meer) getroffen:

- de provincie Flevoland zorgt ervoor dat de communicatie bij maatregelen helder, volledig, tijdig en juist is;
- het nieuwe Beleidskader Beheer Oostvaardersplassen is vastgesteld;
- er wordt voortvarend gestart met de invoering van nieuwe maatregelen, specifiek de maatregelen op korte termijn.

2.7 Financiële kengetallen BBV

Voor de financiële kengetallen en een toelichting daarop wordt verwezen naar paragraaf 1.3 Financiële kengetallen van onderdeel IV Jaarrekening.

3 Onderhoud kapitaalgoederen

3.1 Algemeen

Kapitaalgoederen zijn bezittingen waarin de provincie heeft geïnvesteerd en die een maatschappelijke waarde vertegenwoordigen. De maatschappelijke waarden van de provinciale infrastructuur zijn mobiliteit, bereikbaarheid, doorstroming, veiligheid en leefbaarheid. Naast de infrastructuur beschikt de provincie over andere kapitaalgoederen, waaronder het provinciehuis en de overige vestigingen (steunpunten wegbeheer). Om de waarde van de kapitaalgoederen gedurende de levensduur te behouden, worden deze doelmatig, duurzaam en kostenefficiënt beheerd.

De provincie is verantwoordelijk voor het beheer en in stand houden van de provinciale infrastructuur. Deze infrastructuur omvat wegen, fietspaden, kunstwerken inclusief beweegbare bruggen en sluizen, vaarwegen, groen, verkeersregelinstallaties en openbare verlichting. De provincie heeft de wettelijke zorgplicht voor deze kapitaalgoederen. Het provinciale areaal omvat onder andere:

Tabel 3.1: provinciaal areaal

Wegen	Weg	618 km
	Fietspad	371 km
	Rotondes	69 stuks
	Bruggen (civiele kunstwerken)	99 stuks
	Duikers (civiele kunstwerken)	84 stuks
	Verkeerslicht installaties	41 stuks
	Lichtmasten	2.313 stuks
Water	Vaarweg	169 km
	Beweegbare bruggen	11 stuks
	Sluizen	11 stuks
	Passantensteigers	27 stuks
	Oeverconstructies	317 km
	Natuurvriendelijke oevers	25 km
Groen	Bermen vlak en talud	1.118 hectare
	Bos en sierbeplanting	113 hectare
	Overige gronden	108 hectare
	Bomen	34.585 stuks

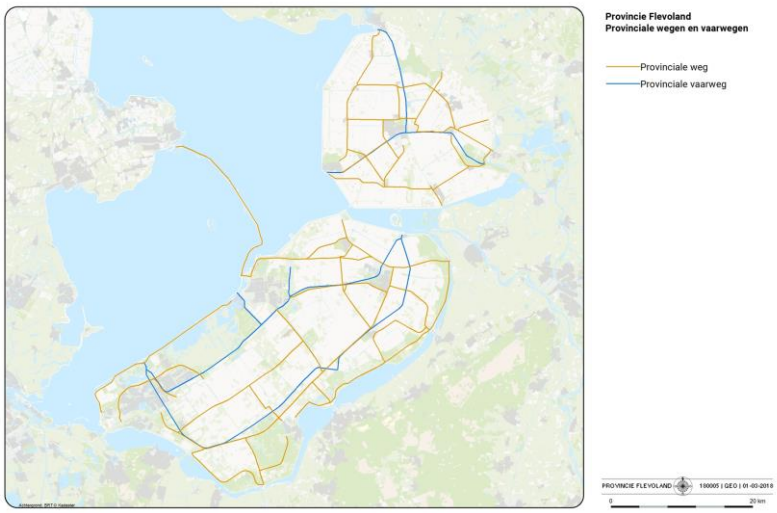

3.2 Beleidskader ten aanzien van het onderhoud

Infrastructuur

Koepelnota en kwaliteitsniveaus 2015-2019
In 2014 hebben Provinciale Staten de Koepelnota Integraal Infra Beheerplan en de Strategische Uitvoeringsplannen (SUP's) voor alle onderdelen van de provinciale infrastructuur vastgesteld. De SUP's beschrijven uniform per thema het beleid, het areaal, de functies, het kwaliteitsniveau van het onderhoud en de daarbij behorende kosten. In totaal zijn zes strategieën (SUP's) opgesteld:

- Weginfrastructuur;
- Kunstwerken;
- Groen langs provinciale wegen;
- Openbare verlichting;
- Verkeersregelinstallaties en andere sturingsmiddelen verkeersstromen;
- Vaarwegen.

Binnen de SUP's zijn verschillende onderdelen benoemd. Per onderdeel hebben Provinciale Staten een onderhoudsniveau vastgesteld (tabel 3.2). We maken onderscheid in 3 verschillende onderhoudsniveaus:

- Minimumniveau (kostenefficiënt, voldoet aan wat wettelijk is vastgelegd en wordt zodanig uitgevoerd dat schadeclaims worden geminimaliseerd);
- Basisniveau (minimumniveau aangevuld met maatregelen die overlast voor gebruikers beperken);
- Plusniveau (basisniveau aangevuld met maatregelen die de kwaliteit van de infrastructuur voor de gebruikers verhoogt).

Indicatoren
Op basis van de SUP's en de gekozen onderhoudsniveaus hebben Provinciale Staten indicatoren vastgesteld met een ambitieniveau. In de programmabegroting wordt jaarlijks per indicator weergegeven wat het vastgestelde ambitieniveau is. Twee keer per jaar, in het jaarverslag en in het Meerjarenprogramma Beheer en Vervangingsinvesteringen infrastructuur (MBVI), wordt verslag gedaan van de realisatie van dat ambitie niveau.

Het gaat daarbij om de volgende indicatoren:

- verkeersveiligheid (percentage van de provinciale wegen welke zijn voorzien van verkeersveiligheid bevorderende maatregelen en percentage van de provinciale wegen welke bij gladheid binnen 4,5 uur zijn gestrooid);
- kwaliteit wegen (percentage van de provinciale wegen welke ten minste het onderhoudsniveau minimum heeft);
- kwaliteit kunstwerken (percentage van de provinciale kunstwerken welke ten minste het onderhoudsniveau basis heeft);
- kwaliteit oeverconstructies (percentage van de provinciale oeverconstructies welke ten miste het onderhoudsniveau minimum heeft);
- doorstroming vaarwegen (aantal sluizen waarbij de schuttijd meer dan maximaal 1,25 keer de normschuttijd (in minuten) bedraagt).

De indicatoren met bijbehorende realisatiewaarden zijn terug te vinden in dit jaarverslag, Programma 6 Mobiliteit. De doelen uit de programmabegroting zijn grotendeels gerealiseerd.

Strategisch Uitvoeringsprogramma beheer en onderhoud provinciale infrastructuur 2020-2023 (SUP 2.0)
In 2018 hebben wij gewerkt aan het Strategisch Uitvoeringsprogramma beheer en onderhoud provinciale infrastructuur 2020-2023 (SUP 2.0). Deze SUP 2.0 vormt een actualisatie van het huidige programma en zal in het voorjaar van 2019 ter besluitvorming aan Provinciale Staten worden voorgelegd.

Provinciehuis en vestigingen

In 2017 is het Meerjaren Onderhoudsplan Provinciehuis (MJOP) voor de periode 2018 tot en met 2021 vastgesteld. Met dit plan wordt gewaarborgd dat het gebouw, en de daarin aanwezige installaties en apparatuur op een goede wijze worden beheerd, geëxploiteerd en onderhouden. In het plan zijn een 3-tal

zaken geïnventariseerd, namelijk het jaarlijks onderhoud, het meerjaren ofwel niet-jaarlijks onderhoud en de vervangingsinvesteringen.

Het jaarlijks onderhoud is nodig om de bedrijfszekerheid van het gebouw en de installaties te waarborgen, de veiligheid te kunnen garanderen en de uitstraling van het gebouw in stand te houden. Tevens wordt dit onderhoud uitgevoerd om te voldoen aan wet- en regelgeving (bijvoorbeeld ARBO en NEN) en verzekerd te zijn van ondersteuning van de leverancier (bijvoorbeeld garantiebepalingen).

Het meerjaren onderhoud betreft het niet reguliere en groot onderhoud aan het gebouw, de installaties, apparatuur en inrichting. Dit onderhoud omvat onder andere schilderwerk, vervanging verlichtingsarmaturen, zonwering en dakbedekking. De uitvoering vindt plaats variërend tussen 5 en 20 jaar, afhankelijk van de voorgeschreven vervangingstermijn. De normering die de Rijksgebouwendienst hanteert voor dit type gebouwen is hierbij de leidraad. In 2018 is gestart met de herinrichting van een groot deel van het pand. Dit zal naar verwachting in 2019 worden afgerond. De eventuele gevolgen voor het onderhoud worden meegenomen in de eerstvolgende actualisatie van het onderhoudsplan.

In het MJOP zijn de vervangingsinvesteringen meegenomen. Voorbeelden hiervan zijn de vervanging van de audiovisuele installaties, meubilair en apparatuur voor de repro en keuken. De vervanging is begroot op basis van de economische levensduur (afschrijvingstermijn), maar op het beslismoment van de feitelijke vervanging wordt ook bezien of het investeringsgoed langer mee kan. De afschrijvingstermijnen voor de investeringen zijn vastgelegd in de Financiële verordening provincie Flevoland 2018.

De lasten van het jaarlijks onderhoud zijn opgenomen in de exploitatie. Het meerjaren onderhoud wordt rechtstreeks ten laste van de daarvoor gevormde voorziening gebracht. Om de voorziening op het juiste peil te houden, worden hieraan jaarlijks middelen toegevoegd. Op basis van het MJOP 2018-2021 wordt jaarlijks € 465.000 toegevoegd aan deze voorziening. Het jaarlijks onderhoud aan het provinciehuis, alsmede de jaarlijkse toevoeging aan de voorziening Niet jaarlijks onderhoud Provinciehuis, maken onderdeel uit van de kosten van de bedrijfsvoering.

Vestigingen
Bij de Perspectiefnota 2017-2021 is met betrekking tot het onderhoud van de vestigingen in Zeewolde, Dronten en Emmeloord een planmatige aanpak naar analogie van het Provinciehuis vastgesteld. Voor het niet jaarlijks onderhoud is een voorziening ingesteld, gebaseerd op het in 2016 vastgestelde meerjarig onderhoudsplan. Bij instelling van deze voorziening in 2017 is hier incidenteel een bedrag in gestort (€ 745.000). Jaarlijks wordt hier € 85.000 aan toegevoegd.

Voormalig Nieuw Land Erfgoedcentrum

De provincie heeft in 2016 besloten een deel van het vastgoed van het Nieuw Land Erfgoedcentrum, gelegen aan de Oostvaardersdijk te Lelystad, over te nemen van de Gemeenschappelijke Regeling Erfgoedcentrum Nieuw Land. Om de conditie van dit vastgoed te waarborgen is een voorziening gevormd voor het uitvoeren van het niet-jaarlijks onderhoud (voorziening Niet jaarlijks onderhoud NLE). Deze is bij de overname van het vastgoed gevoed met € 602.000, dat is overgekomen uit de hiervoor bestemde voorziening bij de latende partij. Daarnaast wordt jaarlijks € 181.000 aan deze voorziening toegevoegd.

Door middel van een conditiemeting (NEN2676) wordt inzichtelijk gemaakt wat de status is van het gebouw en de installaties. Eventuele manco’s voortkomend uit deze conditiemeting zullen worden hersteld. Het doel is om op termijn hetzelfde conditieniveau te creëren als wordt aangehouden voor het provinciehuis.

3.3 Middelen

In onderstaande tabellen is weergegeven welke kosten geraamd zijn voor de instandhouding van de kapitaalgoederen van de provincie, gebaseerd op de daaraan ten grondslag liggende onderhoudsplannen.

Jaarlijks onderhoud
Het jaarlijks onderhoud komt ten laste van de jaarlijks daartoe in de exploitatie opgenomen onderhoudsbudgetten.

Tabel 3.3: Jaarlijks onderhoud (ten laste van de exploitatie)

	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil	Begroting 2019
Landwegen	5.571	6.051	6.918	7.237	-319	6.161
Vaarwegen	2.406	1.875	1.644	1.611	33	1.931
Provinciehuis	408	426	426	381	45	433
Vestigingen	88	103	103	98	5	105
Voormalig NLE	51	104	104	88	16	106
Totaal	**8.524**	**8.559**	**9.195**	**9.415**	**-220**	**8.736**

x € 1.000

Als gevolg van een ongeval (gekantelde tankwagen) zijn de onderhoudslasten voor landwegen in 2018 ca. € 0,8 mln. hoger dan gebruikelijk. Deze kosten worden doorbelast aan de veroorzaker (zie ook programmaonderdeel 6.4).

Niet jaarlijks onderhoud (NJO)
Voor de bekostiging van het niet jaarlijks onderhoud wordt jaarlijks ten laste van de exploitatie een bedrag toegevoegd aan de onderhoudsvoorzieningen NJO (dotatie). De kosten van het niet jaarlijks onderhoud worden vervolgens conform het BBV rechtstreeks ten laste van deze voorzieningen gebracht.

Tabel 3.4: Ontwikkeling voorziening Niet jaarlijks onderhoud Infrastructuur

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand per 1/1	**16.153**	**18.007**	**22.680**	**9.388**	**5.968**	**1.397**
Dotatie aan voorziening t.l.v. exploitatie	12.247	11.068	10.832	9.809	6.772	4.423
Onderhoudskosten t.l.v. voorziening	-10.393	-6.395	-24.124	-13.229	-11.343	-11.257
Stand per 31/12	**18.007**	**22.680**	**9.388**	**5.968**	**1.397**	**-5.437**

x € 1.000

In tabel 3.4 is het verloop weergegeven van de voorziening NJO Infrastructuur op basis van de vastgestelde financiële kaders van het MBVI/PMIRT 2019-2023. Zoals aangegeven in de programmaverantwoording is een aantal activiteiten uit 2018 doorgeschoven naar 2019. Dit heeft geleid tot lagere uitgaven in 2018, de verwachting is dat de kosten van deze activiteiten in 2019 alsnog ten laste van de voorziening worden gebracht.
Op basis van de huidige beheer- en onderhoudsplannen ontstaat er in 2022 een tekort in de voorziening van € 5,4 mln. Op basis van de verslaggevingsregels mag geen incidentele extra storting in deze (egalisatie-) voorziening worden gedaan om dit te kort af te wenden maar dienen de toekomstige stortingen hierop aangepast te worden. Dit zal worden betrokken bij de actualisatie van de kaders voor beheer en onderhoud en bij het opstellen van de Programmabegroting 2020.

Tabel 3.5: Ontwikkeling voorziening Niet jaarlijks onderhoud Provinciehuis	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand per 1/1	**1.927**	**2.104**	**2.149**	**1.870**	**2.173**	**1.638**
Dotatie aan voorziening t.l.v. exploitatie	316	465	465	465	465	465
Onderhoudskosten t.l.v. voorziening	-139	-419	-744	-162	-1.000	-427
Stand per 31/12	**2.104**	**2.149**	**1.870**	**2.173**	**1.638**	**1.676**

x € 1.000

Tabel 3.6: Ontwikkeling voorziening Niet jaarlijks onderhoud Vestigingen

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand per 1/1	**0**	**745**	**661**	**613**	**401**	**463**
Dotatie aan voorziening t.l.v. exploitatie	745	85	85	85	85	85
Onderhoudskosten t.l.v. voorziening	0	-169	-133	-297	-23	-26
Stand per 31/12	**745**	**661**	**613**	**401**	**463**	**522**

x € 1.000

Tabel 3.7: Ontwikkeling voorziening Niet jaarlijks onderhoud NLE

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand per 1/1	**0**	**764**	**722**	**581**	**412**	**370**
Dotatie aan voorziening t.l.v. exploitatie	783	181	181	181	181	181
Onderhoudskosten t.l.v. voorziening	-19	-223	-322	-350	-223	-126
Stand per 31/12	**764**	**722**	**581**	**412**	**370**	**425**

x € 1.000

4 Financiering

4.1 Algemeen

De Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido) en de ministeriële Regeling uitzetting derivaten decentrale overheden (Ruddo) stellen voorwaarden aan het financieringsgedrag van provincies. Deze regelgeving is vertaald in het door Provinciale Staten vastgestelde Treasurystatuut provincie Flevoland 2014.

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de treasuryfunctie van de provincie. Treasury is gericht op de financiering van de activiteiten die binnen de provincie worden uitgevoerd ter realisatie van het beleid en de bedrijfsvoering. De belangrijkste activiteit van de treasuryfunctie is het uitzetten van overtollige of het aantrekken van benodigde middelen. De basis hiervoor vormt een (meerjarige) liquiditeitenplanning.
De (zeer) lage geboden rentetarieven van de afgelopen periode hebben het gemaakt dat het aantal activiteiten ten aanzien van het uitzetten van middelen erg beperkt is geweest.

4.2 Ontwikkelingen

Door het jaar heen worden de actuele zaken en ontwikkelingen binnen het vakgebied gevolgd. Dit vindt onder andere plaats door deelname aan het interprovinciale Vakberaad Treasury Provincies. Op deze wijze staan wij open voor (toegestane) mogelijkheden die zich aandienen. Dit uiteraard binnen de grenzen van de (meerjarige) liquiditeitenplanning en de kaders van het treasurystatuut.

Dit jaar vindt er een door het ministerie van Financiën uitgevoerde beleidsdoorlichting Schatkistbankieren plaats. De belangrijkste beleidswijziging die hierin aan de orde komt is de verplichte deelname van de decentrale overheden aan schatkistbankieren sinds eind 2013. Deze beleidsdoorlichting wordt, conform toezegging van de minister van Financiën, gebruikt om de wijziging van de wet financiering decentrale overheden (wet Fido) te evalueren. Voor dit doel is een klankbordgroep ingesteld van vertegenwoordigers van de decentrale overheden, de koepelorganisaties VNG, IPO en UvW en de BNG Bank. Het proces vergt echter meer tijd dan aanvankelijk gepland, waardoor de uitkomsten hiervan nog niet bekend waren ten tijde van het opstellen van deze jaarstukken.

4.3 Performance en uitzettingen

Tabel 4.1: Middelen, opbrengst en rendement (treasury-functie)

	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018
Middelen op 31 december (x € 1 mln.)	157	133	133	181
Middelen gemiddeld (x € 1 mln.)	173	145	145	162
Opbrengst (x € 1.000)	183	151	151	151
Rendement (%)	0,11%	0,10%	0,10%	0,09%

Onder het begrip Middelen wordt verstaan de gelden die in rekening courant worden aangehouden bij de Schatkist (het schatkistbankieren) en de leningen die zijn verstrekt aan gemeenten (het onderling lenen aan openbare lichamen).

Omvang middelen 2018 (per jaareinde en gemiddeld)
In 2018 zien we een toename van de middelen van € 157 mln. eind 2017 naar € 181 mln. eind 2018. Deze toename wordt voornamelijk veroorzaakt door achterblijvende uitgaven en lagere investeringen (activiteiten die doorschuiven naar 2019). Daarnaast is in december 2018 een extra bijdrage vanuit het Provinciefonds ontvangen van ca. € 14 mln. voor de aansluiting A6.

Omvang opbrengst 2018
Er is in de Programmabegroting 2018 uitgegaan van de opbrengst over de op dat moment reeds verstrekte leningen aan gemeenten. Vanwege de lage tarieven hebben er geen nieuwe uitzettingen plaatsgevonden. Over de middelen die waren ondergebracht bij de schatkist bedroeg de rentevergoeding zoals verwacht 0%.

Rendement 2018
Het rendement (0,09%) is nagenoeg gelijk aan het geraamde percentage in de Programmabegroting 2018 (na wijziging).

Trend 2014-2018
Er is dit jaar sprake van een lichte afname van de omvang van de middelen. Dit na een aantal jaren van toename van deze omvang. (zie grafiek 4.1)

Grafiek 4.1: Gemiddelde omvang middelen

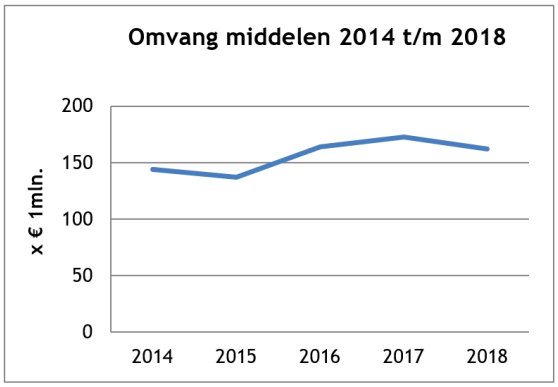

Grafiek 4.2: Behaald rendement

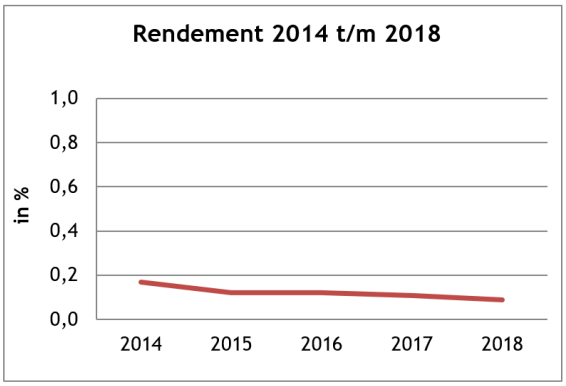

Grafiek 4.2 toont het verloop van het behaalde rendement en laat zien dat sinds 2014 het rendement maar net boven de 0% ligt.

Activiteiten vermogensbeheerder
Het afgelopen jaar waren er weinig contactmomenten met de vermogensbeheerder en zijn er geen nieuwe beleggingen gedaan.

Begin 2018 heeft ASR Vermogensbeheer, op verzoek van de provincie, de volgende schattingen voor de rente ultimo 2018 afgegeven:

- Rente Onderhandse Leningen Publieke Sector looptijd 2 jaar: 0,00%
- Rente Onderhandse Leningen Publieke Sector looptijd 5 jaar/fixe: 0,50%
- Rente Onderhandse Leningen Publieke Sector looptijd 10 jaar/fixe: 1,20%
- Rente Onderhandse Leningen Publieke Sector looptijd 10 jaar/lineair: 1,00%

Ultimo 2018 waren de daadwerkelijke tarieven aanmerkelijk lager dan verwacht:

- Rente Onderhandse Leningen Publieke Sector looptijd 2 jaar: -0,25%
- Rente Onderhandse Leningen Publieke Sector looptijd 5 jaar/fixe: 0,21%
- Rente Onderhandse Leningen Publieke Sector looptijd 10 jaar/fixe: 0,91%
- Rente Onderhandse Leningen Publieke Sector looptijd 10 jaar/lineair: 0,48%

De rente is in 2018 per saldo nauwelijks veranderd (wel met tussentijdse bewegingen). Voor 2019 is onze verwachting dat de rente licht gaat stijgen, voornamelijk als gevolg van de afbouw van het obligatie-opkoopprogramma door de ECB.

Hieronder is een overzicht opgenomen van de per balansdatum (31 december 2018) verstrekte leningen in het kader van het onderling lenen. Het behaalde rendement over de uitgezette leningen bedroeg in 2018 totaal 0,70% over een gemiddeld uitstaand bedrag van € 22,3 mln.

Tabel 4.2: Onderling verstrekte leningen aan gemeenten

Gemeente	Oorspronkelijke hoofdsom (x € 1 mln.)	Oorspronkelijke looptijd (maanden)	Rentepercentage (%)	Einddatum
Gorinchem	8,0	96	1,100	17-07-2022
Heemskerk	7,0	120	0,495	10-03-2025
Veenendaal	11,0	120	0,590	27-05-2025
Meierijstad	5,0	120	0,695	05-01-2026

4.4 Risicobeheer

Het vigerende beleid binnen de provincie Flevoland geeft aan dat wij prudent omgaan met de financiële middelen. Wij trekken geen gelden aan om deze tegen een hoger rendement uit te zetten (bankieren). De provincie heeft geen leningen aangetrokken en een positief rekening courant saldo. In het huidige treasurystatuut worden vier risico's onderkend waarbij de volgende maatregelen zijn getroffen:

Tabel 4.2: Risico's en maatregelen

Risico	Omschrijving	Maatregel
Renterisico	De kans dat rentewijzigingen nadelige financiële gevolgen hebben.	Dit gebeurt door gedurende het jaar de ruimte boven/onder de limiet te monitoren. Kasgeldlimiet: 7% van de omvang van de Programmabegroting 2018 bedraagt € 14,3 mln. Kasgeldoverschot: gemiddelde omvang vlottende middelen, dit bedraagt € 140,0 mln. Dit bedrag plus de kasgeldlimiet van € 14,3 mln. levert een ruimte onder de limiet op van € 154,3 mln. Gezien deze ruimte is er van een risico nagenoeg geen sprake. Renterisiconorm: niet van toepassing omdat er geen gelden worden geleend.
Valutarisico	Positieve dan wel negatieve gevolgen van koersschommelingen wanneer er gehandeld wordt met andere munteenheden dan de euro.	Er wordt uitsluitend gehandeld met de euro als munteenheid. Dit risico is dan ook uitgesloten.
Krediet-risico	De kans dat een debiteur de hoofdsom niet terugbetaalt als gevolg van betalingsproblemen en/of een faillissement.	Sinds 2014 worden al onze middelen, op het drempelbedrag van ca. € 1,6 mln. na, aangehouden bij de schatkist dan wel zijn/worden deze in het kader van onderling lenen uitgeleend aan medeoverheden. Het risico van niet terugbetalen is hierbij (nagenoeg) nihil. Voor reguliere debiteuren wordt een adequate incassoprocedure toegepast. Waar zich financiële risico's voordoen worden deze tijdig afgedekt.
Liquiditeit-risico	De kans dat er op korte en/of lange termijn te weinig liquide middelen voorhanden zijn om te kunnen voldoen aan de betalingsverplichtingen.	Er is dit jaar gewerkt met een versoberde (meerjarige) liquiditeitenplanning voor de komende jaren. Hierin zijn de uitgaven en inkomsten (vertaald naar geldstromen) zoveel als mogelijk op elkaar afgestemd. Hiermee is het liquiditeitsrisico beheerst en hebben zich geen liquiditeitstekorten voorgedaan.

4.5 Renteschema

Conform voorschriften uit het BBV wordt met onderstaand renteschema inzicht gegeven in de rentelasten van externe financiering, het renteresultaat en de wijze van rentetoerekening. Omdat de provincie thans niet over (rentedragende) externe financiering beschikt beperkt dit overzicht zich tot de rentebaten.

Tabel 4.4: Renteschema

Omschrijving		Bedragen 2018
De externe rentelasten over de korte en lange financiering		0
De externe rentebaten (idem)		-/- 296
Saldo rentelasten en rentebaten		**-/- 296**
De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/- 0	
De rente van de projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- 0	
De rentebaat van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (=projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	+/+ 0	
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente		0
Rente over eigen vermogen		+/+ 0
Rente over voorzieningen		+/+ 0
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente		**-/- 296**
De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)		-/- 0
Renteresultaat op het taakveld Treasury in 2018		**-/- 296**

x € 1.000

Externe rentebaten
Het betreft hier rentebaten uit leningen verstrekt aan gemeenten en uit leningen verstrekt vanuit de publieke taak. De overige componenten zijn niet van toepassing.

5 Bedrijfsvoering

5.1 Algemeen

Voor een adequate uitvoering van de provincietaken is een goede bedrijfsvoering onontbeerlijk en tegelijk niet altijd even zichtbaar. Een goede bedrijfsvoering is niet alleen kwalitatief op orde, maar is ook efficiënt; het legt zodoende geen groter beslag op de beschikbare middelen dan strikt noodzakelijk is. De opdracht aan het management is dan ook de kwaliteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering te borgen en te optimaliseren. Dat is geen eenmalig project, maar vraagt voortdurende aandacht en inzet. Nieuwe ontwikkelingen, opgaven en wettelijke verplichtingen zorgen ervoor dat we permanent investeren in de bedrijfsvoering. In de cao van 2017-2018 zijn nieuwe ontwikkelingen op het gebied van arbeidsverhoudingen en modern werkgeverschap in gang gezet, waaraan we in 2018 uitvoering hebben gegeven. Ook zijn we in 2018 verder gegaan met de doorontwikkeling van de huisvesting en de ICT, zodat deze geschikt zijn voor het moderne werken.

In deze paragraaf leggen we verantwoording af over wat we in 2018 hebben gedaan om de bedrijfsvoering efficiënter en beter te maken en hoe we daarop hebben gestuurd.

5.2 Sturing en beheersing

Voor de sturing op de kwaliteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering beschikken we over een aantal instrumenten.

Doorontwikkeling planning en control cyclus
Provinciale Staten hebben regelmatig aangegeven over betere sturingsinformatie te willen beschikken. In een vanuit het college ingestelde intervisiegroep Planning & Control hebben Provinciale Staten meegedacht over de gewenste verbeteringen. Naar aanleiding hiervan zijn bijvoorbeeld wijzigingen doorgevoerd in P&C-cyclus, waardoor de Zomernota nu vóór het zomerreces beschikbaar is. Een andere uitkomst hiervan is dat wij met ingang van 2018 een digitale webversie van onze begroting en jaarstukken publiceren.
Sinds 2018 heeft het BBV een set met beleidsindicatoren voorgeschreven en daarnaast heeft een tijdelijke begeleidingscommissie vanuit de Staten een proces rond beleidsindicatoren doorlopen. Juiste kwantitatieve of kwalitatieve indicatoren en actuele informatie die aangeven wat de provincie zelf aan resultaten presteert zijn niet eenvoudig te bepalen. Daarvoor moeten doelen helder zijn. De organisatie is bezig met de ontwikkeling van goede datasets en datamanagement. Monitoring en de bepaling van indicatoren hebben het afgelopen jaar inzet gevergd.

Interne beheersing
In zijn verslag heeft de accountant tijdens zijn controle aandacht besteed aan de interne beheersing en acht deze van een blijvend goed niveau. We hebben cruciale administratieve systemen het afgelopen jaar verder verbeterd, waaronder het financiële systeem, het DMS en de kantoorautomatisering (Office 365). De invoering van de AVG heeft nadruk gelegd op dat aspect van de informatievoorziening en de informatieveiligheid. Deze zijn op een goed niveau gebracht. Ook de realisatie van het derde plateau van de Meerjarenaanpak Bedrijfsvoering heeft er voor gezorgd dat de informatievoorziening is verbeterd. Het beschrijven van (kritische) processen en het uitvoeren van interne controles is een continu proces.

Onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid
Het college onderzoekt op grond van de Provinciewet periodiek de effectiviteit en efficiëntie van het eigen handelen. De onderwerpen voor dergelijke 217a onderzoeken worden door het college gekozen en daarover worden Provinciale Staten geïnformeerd. De afgelopen jaren hebben we onderwerpen op het gebied van samenwerking gekozen. Samen met de Staten is nagegaan hoe de samenwerkingsrelatie tussen Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten kan worden verstevigd. In 2018 zijn drie instrumenten voorgesteld en overgenomen door Provinciale Staten. Daarnaast is in 2018 een onderzoek uitgevoerd naar een eigentijds financieringsinstrumentarium, mede in het kader van een provinciale overheid die opgavegericht werken toepast.

Aanbevelingen Randstedelijke Rekenkamer
Hieronder wordt kort ingegaan op de implementatie van de aanbevelingen die de Randstedelijke Rekenkamer (RRK) in de afgelopen vijf jaren heeft gedaan op de diverse onderwerpen van onderzoek, voor zover deze niet reeds voor 2018 opgevolgd en afgerond zijn.

Geheimhouding (2014)
De overgenomen aanbevelingen passen wij toe. In 2015 hebben de griffie en de organisatie veel aandacht besteed aan het uitwerken van de proceskant van geheimhouding. Sedertdien is consequent gestuurd op het opnemen van de grondslag en argumentatie voor geheimhouding op basis van de Wet openbaarheid bestuur in besluitvormingsnota's en mededelingen. De afgelopen tijd zijn organisatiebreed de stukken waar geheimhouding is opgelegd getoetst. Waar dat kan wordt een voorstel tot opheffen van de geheimhouding opgesteld.

Doeltreffendheid TMI regeling (2015)
De laatste jaren zijn diverse onderzoeken gedaan naar de TMI regeling. De conclusies en aanbevelingen uit diverse onderzoeken zijn betrokken bij de uitwerking van het nieuwe Uitvoeringsprogramma Financiering & Support MKB. De aanbevelingen hebben geholpen bij de ontwikkeling van nieuwe instrumenten en zijn daarmee geïmplementeerd.

Financieel toezicht op gemeenschappelijke regelingen (2015)
De overgenomen aanbevelingen van de RRK zijn geïmplementeerd.

Verbonden partijen (2015)
In dit vervolgonderzoek staan aanbevelingen die in de Kadernota verbonden partijen zijn verwerkt. Met name het element van het onderscheiden van de rollen eigenaar en accounthouder is voor ons actueel aandachtspunt. Ook de verduidelijking van afspraken over prestaties met verbonden partijen pakken we in voorkomende gevallen op. Voor PS heeft de RRK een aanvullende toelichting geschreven om de rol van de staten duidelijk te maken.

Informatieveiligheid (2016)
Zoals afgesproken is aanvullende informatie opgenomen in de paragraaf Bedrijfsvoering van de Programmabegrotingen en in de jaarstukken. Verder zijn de aanbevelingen betrokken bij de diverse verbetertrajecten voor informatievoorziening. De rollen en verantwoordelijkheden en de functiescheiding in de organisatie zijn verder uitgewerkt en worden geïmplementeerd. Daarop wordt de informatievoorziening ook onafhankelijk beoordeeld. De aanbeveling aan Gedeputeerde Staten om generieke maatregelen te nemen en aandacht te besteden aan risicoanalyse is opgepakt; er is een risicoregister dat regelmatig wordt geactualiseerd.

Geluidhinder (2016)
Naar aanleiding van het advies van de Randstedelijke Rekenkamer over geluid op provinciale wegen hebben Provinciale Staten in 2016 (proces) afspraken gemaakt over de aanpak van geluidknelpunten. De geluidsbelastingkaarten zijn gemaakt voor alle provinciale wegen en geven een volledig beeld van de geluidknelpunten. Bij de uitwerking van het Actieplan Geluid 2018-2023 is de aanpak van de geluidknelpunten in commissieverband besproken. Er zijn extra middelen beschikbaar gesteld waarmee dit actieplan wordt uitgevoerd.

Stiltegebieden (2016)
De aanbevelingen hebben tot doel gehad het onderwerp stiltegebieden te agenderen. Met de staten is de toepassing van de Wet geluidhinder besproken en de visie op de aanwijzing van stiltegebieden is niet gewijzigd. Bij de (beleidsneutrale) omzetting van het vigerende beleid komt dit onderwerp terug.

Sturing BRZO (2016)
De overgenomen aanbevelingen zijn geïmplementeerd.

Natuurcompensatie (2017)
Het complexe beleidsveld rond natuurcompensatie is in kaart gebracht en inzichtelijk gemaakt. De provincie Flevoland heeft gekozen voor een beperkte regierol. Op basis van de aanbevelingen zijn we overgegaan tot het

inzichtelijk maken van de (kwaliteit van de) natuurcompensatie en de geboekte resultaten. Ook is ambtelijk opdracht gegeven voor een evaluatie van de huidige 'Spelregels EHS'.

Beheer wegen en kunstwerken (2017)
Uit dit vervolgonderzoek blijkt dat Flevoland een grote ontwikkeling op dit gebied heeft doorgemaakt ten opzichte van het eerste onderzoek (2009). Er is een integraal beheerssysteem op basis waarvan de programmering sterk is verbeterd. Aan de aanbevelingen wordt gewerkt en deze worden betrokken bij de herziening van de Strategische uitvoeringsplannen (2019).

Garanties, leningen en revolverende fondsen (2017)
Wij hebben aangegeven dat we in voorstellen rond financieringsconstructies de voorkeur hebben voor maatwerk. In de betreffende voorstellen zullen we transparant de overwegingen opnemen. Informatie en rapportage over lopende en aflopende garanties en andere financieringsinstrumenten bieden wij aan in de reguliere P&C-documenten.

Opvolgingsonderzoek informatieveiligheid (2017)
In dit opvolgingsonderzoek heeft de RRK terecht geconstateerd dat wij enkele aanbevelingen deels of beperkt hebben uitgewerkt. Dit is conform onze reactie op het oorspronkelijke onderzoek (2015). Bij de uitwerking van ons beleid en het MAB betrekken wij overigens de aanbevelingen van de Randstedelijke Rekenkamer.

Energietransitie (2018)
De aanbevelingen worden betrokken bij de opstelling van de Regionale Energiestrategieën en de verdere ontwikkeling van de Flevolandse Energieagenda. Naast het verwerven en behouden van draagvlak hebben we aangegeven dat we werken aan een zorgvuldig en realistisch traject waarin gestuurd kan worden op haalbare doelen.

Integriteit
Bestuurlijke integriteit
Het afgelopen jaar is integriteit regelmatig aan de orde gesteld. De wettelijke verantwoordelijkheid voor de bestuurlijke integriteit berust bij de commissaris van de Koning. Met de kandidaat-gedeputeerden heeft hij voor hun benoeming door Provinciale Staten een gesprek gevoerd over integriteit. In 2018 zijn geen meldingen gedaan van een vermoeden van integriteitsschendingen door leden van Gedeputeerde Staten. Ook Provinciale Staten hebben - in de huidige gedragscode integriteit - besloten regelmatig met elkaar te willen spreken over integriteit.

Ambtelijke integriteit
<u>0-meting integriteit</u>
De provincie heeft een extern bureau laten onderzoeken hoe medewerkers aankijken tegen de integriteit binnen organisatie. De uitkomst van deze 0-meting laat zien dat voor het aspect integriteit, de basis goed op orde is. Een groot deel van de respondenten geeft aan de organisatie integer te vinden en een open cultuur te ervaren waarin zaken bespreekbaar zijn. Een ruime meerderheid van de respondenten is bekend met de belangrijkste regels en richtlijnen en vindt dat er voldoende aandacht is voor het onderwerp integriteit.

<u>Kwetsbare functies</u>
De provincie houdt een centrale registratie bij van kwetsbare functies met een meer dan gemiddeld integriteitsrisico. Het afdelingsmanagement treft beheersmaatregelen waardoor de kans afneemt dat zich ongewenste situaties voordoen. In de centrale registratie zijn voor het eerst de namen opgenomen van de medewerkers die een kwetsbare functie uitoefenen. Dit maakt het eenvoudiger deze groep medewerkers te informeren over belangwekkende zaken of voor hen activiteiten te organiseren.

<u>Melden van geschenken</u>
Het provinciaal beleid schrijft voor dat medewerkers relatiegeschenken met een waarde van meer dan € 50 of meer melden aan de provinciesecretaris. In 2017 zijn 56 relatiegeschenken gemeld.

<u>Melding vermoeden van misstanden</u>
Er zijn geen meldingen van vermoedens van misstanden gedaan.

Ambtseed
In 2018 hebben 43 nieuwe medewerkers de ambtseed of – belofte afgelegd.

5.3 Onderdelen bedrijfsvoering

HRM
Formatie
De provinciale organisatie heeft als opdracht de ambities van bestuur en politiek te realiseren. De organisatie moet zo zijn ingericht dat zij daartoe kwalitatief en kwantitatief in staat is, uiteraard in samenwerking en afstemming met anderen. Uitgangspunt is een organisatie die flexibel en efficiënt is. Een brede inzetbaarheid van onze medewerkers maakt het mogelijk mee te bewegen met ontwikkelingen. Ultimo 2018 bedroeg de personele formatie van de provincie 407,8 fte.

In 2018 is een geactualiseerde visie op de organisatie vastgesteld, die begin 2019 is besproken met de Staten. Deze is erop gericht de organisatie zo wendbaar en flexibel te maken dat zij kan inspelen op de veranderingen in de politieke en maatschappelijke omgeving. Daarvoor is nodig om meer vorm te geven aan opgavegericht werken. We bereiken doelen en ambities immers door samen te werken aan de opgaven, door de integraliteit en de samenhang van deze opgaven te zoeken. Intern zullen we onze primaire en ondersteunende processen en onze dienstverlening afstemmen en waar nodig verbeteren om aan deze opgaven te werken.

Inhuur
De formatie is afgestemd op de reguliere taken: vast werk wordt uitgevoerd door vaste medewerkers. Bij langdurige ziekte, tijdelijke pieken in de werkdruk of bij de behoefte aan specifieke expertise die niet binnen de formatie beschikbaar is, wordt tijdelijk extra capaciteit ingehuurd (flexibele schil). Als er langdurig behoefte is aan eenzelfde soort expertise, kan het efficiënter zijn om deze in de vaste formatie op te nemen. De directie evalueert op basis van de inhuurgegevens periodiek in samenspraak met het management of bijstelling van de verhouding tussen vaste en flexibele formatie opportuun is.

Een analyse van de inhuurpatronen over 2017 wees uit dat bijna de helft van de totale inhuur in dat jaar verband hield met tijdelijke pieken in de werkdruk. Dit had vooral betrekking op de beleidsvorming en de uitvoering van infrastructurele projecten, samen goed voor 60% van de totale inhuur in 2017. Voor de structurele aspecten hiervan is besloten de vaste formatie uit te breiden. Dat is in 2018 gedaan voor de infrataken, en in 2019 voor de beleidstaken. Verder bleek uit de inhuuranalyse dat bijna tweederde deel van de inhuur betrekking had op concrete projecten en uit door Provinciale Staten vastgestelde programma- of projectbudgetten is gedekt. Het resterende deel werd gedekt uit personele budgetten (post tijdelijk personeel). Dit aandeel, de uit de personele budgetten gedekte inhuur, was in 2018 6,2% van de totale salarissom (tegen 10,3% in 2017). Wanneer daarbij in aanmerking wordt genomen dat het ziekteverzuim in het afgelopen jaar 5,1% was, kan worden geconcludeerd dat het inhuurpercentage zeer laag was.

Participatiewet
Flevoland heeft in totaal 12,5 fte bezet door medewerkers uit de doelgroep van de participatiewet. Daarmee is ruimschoots de doelstelling van de banenafspraak (6 fte) gehaald. Volgens de telling van de quotumwet heeft Flevoland 10,5 fte gerealiseerd en voldoet Flevoland nagenoeg aan de norm (11,24 fte).

In het kader van de participatiewet heeft de provincie een regionale bijeenkomst van publieke instellingen georganiseerd. Dit heeft een aantal kansen opgeleverd voor samenwerking van overheden, gezamenlijke arbeidscommunicatie richting participatiekandidaten en het ontwikkelen van een traineetraject voor hoger opgeleiden uit de doelgroep.

Automatisering en informatievoorziening
Afdeling IV
De afdeling IV is inmiddels een robuuste afdeling die gestructureerd werkt aan verbeterde en toekomstbestendige informatievoorziening van de provincie. In 2018 is veel aandacht besteed aan de verdere inrichting van de afdeling door het (verder) uitwerken van de processen, gesprekken met de interne klanten en betere interne samenwerking (onder andere door groepssessies met externe begeleiding). In 2018 zijn ook ingrijpende releases van belangrijke IT-systemen gerealiseerd, waaronder het financieel systeem (Coda), het documentmanagementsysteem (eDocs) en de digitale werkplek (Office365). Daarmee is de basis op orde.

Daarnaast is verder gebouwd aan de realisatie van de 'cloud'-strategie van de provincie; het aantal applicaties dat 'as a service' wordt afgenomen in toegenomen (waaronder het HRM-systeem Raet). We hebben voorbereidingen getroffen om dit ook (in toenemende mate) voor ICT-platforms te doen.

Programma MAB
Een belangrijk deel van de projecten waaraan de afdeling IV werkt is gebundeld in het programma Meerjaren Aanpak Bedrijfsvoering (MAB), waarvoor Provinciale Staten een specifiek programmabudget ter beschikking stelden. De uitvoering van dit programma, met ruim 30 onderzoeken en projecten, is in 2016 (met 'plateau 1') gestart. Met de basis die in 2017 ('plateau 2') is gelegd, kon in 2018 ('plateau 3') het nodige worden geoogst. De belangrijkste resultaten waren:

1. Realisatie van de upgrade en herinrichting van het documentair informatiesysteem (eDocs). Met het bereiken van deze mijlpaal is de continuïteit van dit voor de provincie belangrijke systeem voor de komende jaren geborgd.
2. Inrichting van het platform voor het ontvangen van e-facturen. Met dit platform is de provincie in staat om digitale facturen (e-facturen) te ontvangen en verwerken. Begin 2019 wordt deze oplossing getest en geïmplementeerd.
3. Implementatie van het platform voor e-formulieren en realisatie van de eerste groep e-formulieren. Hiermee zijn belangrijke stappen gezet op het speerpunt 'digitaal zaken doen'. Het systeem zal begin 2019 in beheer worden genomen; daarmee kan 'de lijn' het aantal e-formulieren verder uitbouwen.
4. Inrichting van een ICT- uitwijkvoorziening (in geval van calamiteiten in het datacenter op het provinciehuis). Deze is beschikbaar, maar zal in 2019 uitvoerig worden getest.
5. Implementatie van een ICT-voorziening ('enterprise service bus') om (op beheerste wijze) gegevens uit te wisselen tussen verschillende applicaties van de provincie Flevoland (bijvoorbeeld tussen het document management systeem en het nieuwe e-formulierenplatform).

De implementatie van de nieuwe Omgevingswet is uitgesteld (tot 1-1-2021), waardoor de ontwikkeling van het digitale stelsel is vertraagd. Ook in 2018 kon op dit gebied minder worden gedaan dan voorzien, maar de provincie is goed aangesloten en loopt in de pas met de interprovinciale ontwikkelingen. Eind 2018 zijn de voorbereidingen getroffen voor plateau 4 van het programma MAB. Op 30 januari 2019 hebben Provinciale Staten het programmaplan voor dit laatste plateau vastgesteld. Daarmee kan de verbetering van de informatievoorziening verder worden vormgegeven en kan worden gewerkt naar een 'toekomstbestendige ICT'.

Informatieveiligheid
Provincies zijn voor de uitvoering van hun taken steeds afhankelijker van informatiesystemen en informatiestromen. Sinds de ondertekening van het Convenant Interprovinciale Regulering Informatieveiligheid eind 2014 werkt de provincie gericht aan het waarborgen van de informatieveiligheid. De nog ontbrekende 'afhankelijkheids- en kwetsbaarheidsanalyses' zijn afgelopen jaar uitgevoerd en –waar nodig- zijn verbetermaatregelen vastgesteld en getroffen. Voor het (externe) ICT-netwerk werd een nieuwe penetratietest uitgevoerd en zijn de daaruit voortkomende adviezen doorgevoerd. Voor het (verder) vergroten van de kennis en het bewustzijn op het gebied van informatieveiligheid werden voorbereidingen getroffen voor een 'masterclass' voor managers en werd een platform voor e-learning en kennistoetsing voor medewerkers geselecteerd; deze zullen in de 1e helft 2019 worden gerealiseerd. In het kader van de borging van de bedrijfscontinuïteit werden – op basis van het in 2017 opgestelde plan voor bedrijfscontinuïteit (BCPi) en in samenhang met de hiervoor genoemde ICT-voorziening voor uitwijk-, zogenaamde 'calamiteitenplannen' voor alle afdelingen uitgewerkt en afgestemd met het management. Deze zullen in 2019 worden onderworpen aan een test. In 2018 is een 1e implementatie van het nieuwe systeem voor het beheer van de toegangsrechten tot applicaties en systemen ('identity & accesmanagement') ingevoerd; dit zal in 2019 worden uitgebouwd.

Voor de bewaking van de voortgang van alle verbeteracties is de nodige ervaring opgedaan met de 'Governance, Risk en Compliance' tool; in 2019 zal een nieuwe versie worden geïmplementeerd. In het kader van interprovinciale afspraken is een 0-meting op de (internationaal erkende) norm ISO27001 uitgevoerd; de uitkomst was bemoedigend en biedt een goede basis om verder te werken op de interprovinciale afspraak om uiterlijk 2023 'certificeerbaar' te zijn. Daarnaast is dit najaar de nieuwe 'baseline informatieveiligheid voor de overheid (BIO) verschenen; deze zal de komende jaren de basis worden voor het beoordelen en doorvoeren van concrete maatregelen. De (meerjaren-)aanpak voor de implementatie van ISO27001 en de BIO zijn uitgewerkt in beleidsnota die in december door de directie is vastgesteld.

Privacy
In het voorjaar 2018 heeft de provincie (via een werkgroep Privacy) de voorbereidingen op het in werking treden van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) op 25 mei 2018 succesvol afgerond. In dit kader is het privacybeleid uitgewerkt en vastgesteld, zijn nieuwe procedures uitgewerkt (waaronder het melden van datalekken), de applicaties met persoonsgegevens geanalyseerd, verwerkingsovereenkomsten afgesloten met externe partijen die persoonsgegevens verwerken voor de provincie, de vereiste rollen in de organisatie uitgewerkt (waaronder die van de verplicht gestelde 'functionaris gegevensbescherming') en zijn managers en medewerkers geïnformeerd en betrokken op basis van een hiervoor opgesteld communicatieplan. In dit kader is eind 2018 een informatiebrochure verstrekt aan alle medewerkers met antwoorden op allerlei praktische vragen over privacy. Hiermee heeft de provincie een goede basis gelegd, maar er zijn verbeteringen mogelijk. Zo is na de zomer is gestart met de definitieve invulling van het verwerkingsregister (met een specifieke tool), gebruik makend van ervaringen die zijn opgedaan bij andere overheden. De bij informatieveiligheid genoemde tool voor e-learning en kennistoetsing zal in 2019 ook voor privacy worden ingezet. De werkgroep heeft de werkzaamheden na 25 mei voortgezet en zal dit ook in 2019 doen.

Inkoop en aanbesteding
In 2017 hebben we ons inkoop- en aanbestedingsbeleid geactualiseerd. De nieuwe aanbestedingen dragen, daar waar mogelijk, bij aan de toename van hernieuwbare energieproductie, de vermindering van energieverbruik en milieubelasting, de inzetbaarheid van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en het stimuleren van de bio- en circulaire economie. Als provincie geven we in onze inkoop en aanbesteding "het Goede Voorbeeld", bijvoorbeeld in de verduurzaming van onze gebouwen en de infrastructurele projecten. Daartoe is een aanpak vastgesteld.

Datamanagement
We hebben de toepassing van data bij de bepaling van beleid uitgebreid. Bij de voorbereiding van de Omgevingsvisie is gebleken hoe relevant datamanagement is. De digitale ondersteuning van de Omgevingsvisie heeft geleid tot de ontwikkeling van een website die het proces van de totstandkoming van de nieuwe Omgevingsvisie faciliteert. We hebben deelgenomen aan project 'Flevoland slimmer!' om open data te benutten. Samen met het Waterschap Zuiderzeeland en de gemeenten Lelystad en Almere werkte de provincie twee concrete cases uit op het gebied van open data, die begin 2019 worden gerealiseerd. In IPO-verband is de website 'waarstaatjeprovincie.nl' beschikbaar. Deze site biedt tal van indicatoren aan op relevante provinciale beleidsterreinen op basis van bestaande openbare bronnen. Deze informatie is bedoeld om het werk van Provinciale Staten te ondersteunen.

6 Verbonden partijen

6.1 Algemeen

Verbonden partijen zijn publiekrechtelijke (gemeenschappelijke regelingen) of privaatrechtelijke (verenigingen, stichtingen, BV's en NV's) rechtspersonen waarin we een bestuurlijk én een financieel belang hebben. Een financieel belang houdt in dat we financiële middelen ter beschikking hebben gesteld aan een verbonden partij en we deze middelen niet meer kunnen verhalen indien de verbonden partij failliet gaat. Een bestuurlijk belang betekent zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht.

De indeling van de verbonden partijen wordt in lijn met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de notitie Verbonden partijen in vijf categorieën gesplitst. Dit zijn de categorieën: gemeenschappelijke regelingen, vennootschappen en coöperaties, stichtingen en verenigingen, overige verbonden partijen en de organisaties met een maatschappelijk belang.

Visie en beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen
Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in de Kadernota verbonden partijen 2015 die op 28 oktober 2015 door Provinciale Staten is vastgesteld. De nota schetst een visie en een beeld van de beleidsvoornemens die bij het al dan niet aangaan of aanhouden van een verbonden partij een rol spelen en beschrijft ook de positie van Provinciale Staten in relatie tot de verbonden partijen.

Volgens de definities is stichting DE-on formeel geen verbonden partij, echter wordt deze wel opgenomen om Provinciale Staten blijvend te informeren en omdat de provincie momenteel de enige financier is.

In de benadering van verbonden partijen gaan wij uit van de diversiteit aan verbonden partijen. Waar sprake is van een aandeelhoudersbelang is de positie van Flevoland beperkt. Onze invloed in dergelijke partijen is navenant gering en onze inzet is gericht op het uitoefenen van invloed op specifieke maatschappelijke of strategische onderwerpen. In die gevallen waar wij een groot aandeel hebben of alle zeggenschap hebben plegen wij grote inzet, alleen of samen met anderen om te zorgen dat de verbonden partij de opdracht optimaal uitvoert.

Lijst van verbonden partijen

Vennootschappen en coöperaties	Gemeenschappelijke regelingen (GR)
Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland B.V.	Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek
Sportservice Flevoland B.V.	Het Flevolands Archief
Visit Flevoland B.V.	**Stichtingen en verenigingen**
OMALA N.V.	Inter Provinciaal Overleg (IPO)
Airport Garden City C.V.	Coöperatieve Vereniging NDOV-DOVA U.A.
Afvalzorg Holding N.V.	**Overige verbonden partij(en)**
Vitens N.V.	Provinciaal Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen Flevoland
N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	**Organisatie(s) met een maatschappelijk belang**
Alliander N.V.	Stichting DE-on
TMI Proof of Concept Fonds Flevoland B.V.	

Wijzigingen in de lijst van verbonden partijen
Ten opzicht van de Jaarstukken 2017 zijn er vier nieuwe verbonden partijen. Dit betreft het TMI Proof of Concept Fonds Flevoland B.V., Sportservice Flevoland B.V., Visit Flevoland B.V. en de Coöperatie Samenwerkingsverband DOVA U.A. In de hierna volgende paragrafen worden deze nieuwe verbonden partijen nader toegelicht.

6.2 Overzicht verbonden partijen

1 Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland B.V.

Naam verbonden partij	Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland B.V.
Vestigingsplaats	Lelystad
Juridische vorm	B.V.
Website	www.omfl.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Bevorderen werkgelegenheid
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht AVA
Betrokken bestuurder(s)	L. Verbeek & J.N.J. Appelman

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	100,00	100,00
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	113	113
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	11.164	n.n.b.
Omvang vreemd vermogen	894	n.n.b.
	2017	**2018**
Financieel resultaat	-507	n.n.b.
Dividend	0	0

Verantwoordingsinformatie per 31 december 2018 is ten tijde van het opmaken van de provinciale jaarrekening 2018 nog niet bekend. *x € 1.000*

Aanvullende informatie
De Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland B.V. (OMFL) is door de provincie opgericht en voert op economisch, recreatief toeristisch en sportief vlak activiteiten uit voor de provincie. De provincie is de enige aandeelhouder van de OMFL. Daarnaast is de OMFL aandeelhouder in diverse Flevolandse fondsen, zoals het MKB-fonds en het Technofonds. Met deze fondsen worden Flevolandse bedrijven ondersteund. De OMFL wordt momenteel omgevormd tot een volwaardige Regionale Ontwikkelingsmaatschappij (ROM). Op basis daarvan is eind 2018 besloten om Sportservice Flevoland en Toerisme Flevoland geen onderdeel meer te laten zijn van de OMFL, maar als zelfstandige entiteiten verder te laten gaan. Hiertoe zijn Sportservice Flevoland B.V. en Visit Flevoland B.V. opgericht, waarvan de provincie enig (100%) aandeelhouder is. Omdat deze vennootschappen eind 2018 zijn opgericht en effectief zijn per 1 januari 2019 is er over het jaar 2018 nog geen verantwoordingsinformatie beschikbaar (waren in 2018 nog onderdeel van de OMFL). Met ingang van 2019 zal over deze BV's afzonderlijk gerapporteerd worden.

Risico en beheersmaatregelen
Risico's: Een groot deel van het eigen vermogen van de OMFL is belegd in fondsen. Vanuit deze fondsen wordt het Flevolandse MKB ondersteund via aandelen of leningen. Er bestaat een risico dat de bedrijven, waarin wordt geparticipeerd, niet aan hun verplichtingen kunnen voldoen of failliet gaan.Beheersmaatregelen: Vanuit de fondsen worden bedrijven zorgvuldig gescreend om de risico's te beperken. Vanuit de aandeelhoudersrol houdt de directeur van de OMFL toezicht op de fondsen-BV's. De provincie houdt vanuit de aandeelhoudersrol toezicht op de OMFL en daarmee indirect op de fondsen.

2 Sport Service Flevoland B.V.

Naam verbonden partij	Sport Service Flevoland B.V.
Vestigingsplaats	Lelystad
Juridische vorm	B.V.
Website	www.sportflevo.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Behartigen van sport
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht AVA
Betrokken bestuurder(s)	Reus, J. de

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	0,00	100,00
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	0	0
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	0	0
Omvang vreemd vermogen	0	0
	2017	2018
Financieel resultaat	0	0
Dividend	0	0

x € 1.000

Aanvullende informatie
In verband met de omvorming van de OMFL tot een volwaardige Regionale Ontwikkelingsmaatschappij (ROM) is het noodzakelijk dat Sportservice Flevoland geen onderdeel meer uitmaakt van de ROM, maar als zelfstandige eenheid verder gaat. Dit past bij de ambitie van de ROM om zich uitsluitend te richten op de groei van Flevolandse bedrijven en de versterking van de regionale economie. Het afsplitsen van Sportservice Flevoland is randvoorwaardelijk om de formele ROM-status te verkrijgen. Om dit te realiseren is eind 2018 Sportservice Flevoland BV opgericht door de provincie. Deze BV voert op gebied van sport activiteiten uit voor de provincie. De provincie is de enige aandeelhouder van Sportservice Flevoland. De kapitaalstorting van € 147.000 heeft in februari 2019 plaatsgevonden (ons aandeel per 31-12-2018 was daarom € 0).

3 Visit Flevoland B.V.

Naam verbonden partij	Visit Flevoland B.V.
Vestigingsplaats	Lelystad
Juridische vorm	B.V.
Website	www.visitflevoland.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Behartigen van toerisme
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht AVA
Betrokken bestuurder(s)	Rijsberman, M.A.

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	0,00	100,00
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	0	0
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	0	0
Omvang vreemd vermogen	0	0
	2017	2018
Financieel resultaat	0	0
Dividend	0	0

x € 1.000

Aanvullende informatie
In verband met de omvorming van de OMFL tot een volwaardige Regionale Ontwikkelingsmaatschappij (ROM) is het noodzakelijk dat Toerisme Flevoland geen onderdeel meer uitmaakt van de ROM, maar als zelfstandige eenheid verder gaat. Dit past bij de ambitie van de ROM om zich uitsluitend te richten op de groei van

Flevolandse bedrijven en de versterking van de regionale economie. Het afsplitsen van Toerisme Flevoland is randvoorwaardelijk om de formele ROM-status te verkrijgen. Om dit te realiseren is eind 2018 Visit Flevoland BV opgericht door de provincie. Deze BV voert op recreatief toeristisch activiteiten uit voor de provincie. De provincie is de enige aandeelhouder van Visit Flevoland BV. De kapitaalstorting van € 100.000 heeft in februari 2019 plaatsgevonden (ons aandeel per 31-12-2018 was daarom € 0).

4 OMALA N.V.

Naam verbonden partij	OMALA N.V.
Vestigingsplaats	Lelystad
Juridische vorm	N.V.
Website	www.lelystadairportbusinesspark.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Ontwikkeling Amsterdam Lelystad Airport
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht AVA
Betrokken bestuurder(s)	J. de Reus & J.N.J. Appelman

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	33,33	33,33
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	25	25
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	232	222
Omvang vreemd vermogen	159	105
	2017	**2018**
Financieel resultaat	7	-10
Dividend	0	0

Jaarrekening 2017 en concept jaarrekening 2018 van OMALA N.V. *x € 1.000*

Aanvullende informatie
OMALA N.V. is de enig beherend vennoot van Ontwikkeling Maatschappij Airport Garden City (AGC). Vanaf 2016 handelen OMALA NV en AGC CV onder de handelsnaam Lelystad Airport Businesspark (LAB). Omdat het luchthavenbesluit is genomen kan Amsterdam Lelystad Airport zich ontwikkelen tot luchthaven voor Low Cost Carriers, zakenvluchten, lesvluchten en onderhoudsvluchten. De aanleg van provinciale infrastructuur en de aansluiting van een halve afslag op de A6 versterken de ruimtelijke positionering van het OMALA gebied.

Risico en beheersmaatregelen
Deze deelneming is nauw verbonden met Airport Garden City C.V. Derhalve zijn dezelfde risico's en beheersmaatregelen voor beide verbonden partijen van toepassing. Wij onderkennen het risico dat er door vertragingen een negatief resultaat kan ontstaan in de grondexploitatie van de ontwikkelingsmaatschappij. Dit bestaat uit twee onderdelen, namelijk: (a) de verkoop van de gronden wordt niet of later gerealiseerd, en (b) de kosten voor de ontwikkeling blijken hoger dan geraamd. Een groot deel van de gronden is reeds verkocht, er is een versnelling ingezet van de ontwikkelingswerkzaamheden en er wordt vervroegd afgelost op de leningen. Mede daardoor schatten wij de mogelijke financiële impact van het risico voor de provincie laag in. Zie voor een verdere toelichting op het risico en de beheersmaatregelen de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

5 Airport Garden City C.V.

Naam verbonden partij	Airport Garden City C.V.
Vestigingsplaats	Lelystad
Juridische vorm	C.V.
Website	www.lelystadairportbusinesspark.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Ontwikkeling Amsterdam Lelystad Airport
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht AVA
Betrokken bestuurder(s)	J. de Reus & J.N.J. Appelman

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	33,33	33,33
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	1.000	1.000
Financieel belang van de provincie (lening €)	1.400	1.200
Omvang eigen vermogen	3.001	3.001
Omvang vreemd vermogen	25.291	10.370
	2017	**2018**
Financieel resultaat	0	0
Dividend	0	0

Jaarrekening 2017 en concept jaarrekening 2018 AGC C.V. *x € 1.000*

Aanvullende informatie
De beherend vennoot van Airport Garden City C.V. is OMALA N.V. Voor deze partij zijn dezelfde risico's enbeheersmaatregelen van toepassing als bij de verbonden partij OMALA N.V.

6 Afvalzorg Holding N.V.

Naam verbonden partij	Afvalzorg Holding N.V.
Vestigingsplaats	Assendelft
Juridische vorm	N.V.
Website	www.afvalzorg.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Afvalzorg
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht AVA
Betrokken bestuurder(s)	J.A. Fackeldey

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	10,00	10,00
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	4	4
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	56.653	63.929
Omvang vreemd vermogen	129.447	125.707
	2017	**2018**
Financieel resultaat	5.420	10.603
Dividend	125	125

Prognose o.b.v. derde kwartaalrapportage 2018 en begroting 2019 *x € 1.000*

Aanvullende informatie
Het publiek belang van afvalverwerking en milieuzorg komt voort uit de voormalige nutsbedrijven.

Risico en beheersmaatregelen
Zowel bestuurlijk als financieel is er voor de provincie nauwelijks sprake van risico’s anders dan een regulier risico als aandeelhouder in verband met het zeer beperkte aandeel in het bedrijf. Gezien de beperkte risico’s zijn specifieke beheersmaatregelen niet aan de orde.

7 Vitens N.V.

Naam verbonden partij	Vitens N.V.
Vestigingsplaats	Utrecht
Juridische vorm	N.V.
Website	www.vitens.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Drinkwatervoorziening
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht AVA
Betrokken bestuurder(s)	H.J. Hofstra

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	0,08	0,08
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	250	250
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	533.700	537.100
Omvang vreemd vermogen	1.194.400	1.225.500
	2017	**2018**
Financieel resultaat	47.700	20.500
Dividend	15	14

Prognose o.b.v. begroting 2019 *x € 1.000*

Aanvullende informatie
Vanwege de wettelijke eis dat de aandelen middellijk of onmiddellijk in handen van de overheid moeten zijn, heeft de provincie een belang in deze organisatie. De provincie loopt geen substantiële risico's.

8 N.V. Bank voor Nederlandse Gemeenten

Naam verbonden partij	N.V. Bank voor Nederlandse Gemeenten
Vestigingsplaats	Den Haag
Juridische vorm	N.V.
Website	www.bngbank.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Financiële dienstverlening
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht AVA
Betrokken bestuurder(s)	H. Hofstra

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	0,14	0,14
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	572	572
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	4.687.000	4.991.000
Omvang vreemd vermogen	135.041.000	132.518.000
	2017	**2018**
Financieel resultaat	393.000	337.000
Dividend	123	190

Jaarverslag 2018 BNG Bank *x € 1.000*

Aanvullende informatie
De bank is door de toezichthouder De Nederlandsche Bank (DNB) in 2015 aangemerkt als systeembank. De bank voldoet aan de hoogste long-term credit rating van 3 ratingbureaus (Standard & Poor's AAA, Moody's Aaa en Fitch AAA). De aandelen geven een goed rendement en de provincie loopt geen substantiële risico's.

9 Alliander N.V.

Naam verbonden partij	Alliander N.V.
Vestigingsplaats	Arnhem
Juridische vorm	N.V.
Website	www.alliander.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Energievoorziening
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht AVA
Betrokken bestuurder(s)	H.J. Hofstra

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	0,04	0,04
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	201	201
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	3.942.000	4.117.000
Omvang vreemd vermogen	4.127.000	4.266.000
	2017	**2018**
Financieel resultaat	203.000	227.000
Dividend	48	42

Prognose o.b.v. halfjaarbericht 2018 *x € 1.000*

Aanvullende informatie
Vanwege de wettelijke eis dat de aandelen middellijk of onmiddellijk in handen van de overheid moeten zijn, heeft de provincie een belang in deze organisatie.

Risico en beheersmaatregelen
Zowel bestuurlijk als financieel is er voor de provincie Flevoland nauwelijks sprake van risico's anders dan een 'normaal' aandeelhouderschapsrisico in verband met het zeer beperkte aandeel in de energiemaatschappij en netwerkbedrijven. Gezien de beperkte risico's zijn specifieke beheersmaatregelen niet aan de orde.

10 TMI Proof of Concept Fonds Flevoland B.V.

Naam verbonden partij	TMI Proof of Concept Fonds Flevoland B.V.
Vestigingsplaats	Lelystad
Juridische vorm	B.V.
Website	www.pocfondsflevoland.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Economische ontwikkeling
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht AVA
Betrokken bestuurder(s)	L. Verbeek & J.N.J. Appelman

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	0,00	100,00
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	0	0
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	0	665
Omvang vreemd vermogen	0	8.532
	2017	**2018**
Financieel resultaat	0	-43
Dividend	0	0

Prognose o.b.v. het Fondsplan (versie juni 2018) en de begroting 2018 *x € 1.000*

Aanvullende informatie
Op 5 april 2018 is TMI Proof of Concept Fonds Flevoland B.V. opgericht. Deze vennootschap heeft als doel om via participaties en/of (achtergestelde) converteerbare leningen te voorzien in een deel van de

financieringsbehoefte van Flevolandse innovatieve MKB-ondernemingen. Hierbij is het uitgangspunt dat het fonds 50% revolverend is. De tot en met 2022 meerjarig geplande uitzettingen (incl. subsidiabele beheerkosten) van het fonds bedragen € 13,3 mln. (tot en met 2018 € 0,7 mln.), waarvan € 5,3 mln. afkomstig is uit EFRO-middelen. De provincie heeft een aandeel van € 1 en is daarmee 100% eigenaar van deze entiteit. Onder het vreemd vermogen van de entiteit zijn opgenomen het reeds overgemaakte provinciaal fondsvermogen en de vooruitbetaalde EFRO-middelen. Zodra het fondsvermogen wordt uitgezet via leningen wordt dit geconverteerd naar het vennootschappelijk eigen vermogen.

Risico en beheersmaatregelen
Aan de inzet van EFRO-middelen zijn voorwaarden verbonden. Hierbij is het risico dat de EFRO-middelen niet volledig ingezet kunnen worden in de periode tot en met 2022. Als gevolg hiervan kan er sprake zijn van een terugbetalingsverplichting aan Europa. Om dit risico te mitigeren is een deskundige fondsmanager aangetrokken. Deze fondsmanager is bekend met het Flevolandse financieringslandschap en beheert nu al de bestaande fondsen. Het gaat hier om het Technofonds Flevolands en het MKB-fonds Flevoland.

11 Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek

Naam verbonden partij	Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek
Vestigingsplaats	Lelystad
Juridische vorm	Gemeenschappelijke regeling
Website	www.ofgv.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Milieu
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Algemeen en Dagelijks bestuur
Betrokken bestuurder(s)	J.A. Fackeldey

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	34,63	26,95
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	0	0
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	1.855	1.426
Omvang vreemd vermogen	4.490	4.490
	2017	**2018**
Financieel resultaat	729	-429
Dividend	0	0

Prognose o.b.v. 2e voortgangsrapportage 2018 *x € 1.000*

Aanvullende informatie
De Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV) voert taken uit op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving voor de deelnemende provincies en gemeenten. Naast de verplichte milieutaken heeft de provincie ook de vergunningverlening-, toezicht en handhavingstaken op een breed terrein van bodem, ontgronding en water ondergebracht bij de OFGV. Als gevolg van de invoering van de kostprijssystematiek is ons aandeel/stemrecht gewijzigd ten opzichte de jaarstukken 2017 (34,63%). De provincie loopt geen substantiële risico's.

12 Het Flevolands Archief

Naam verbonden partij	Het Flevolands Archief
Vestigingsplaats	Lelystad
Juridische vorm	Gemeenschappelijke regeling
Website	www.hetflevolandsarchief.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Archiefbeheer
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Algemeen en Dagelijks bestuur
Betrokken bestuurder(s)	L. Verbeek

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	8,00	8,00
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	0	0
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	129	0
Omvang vreemd vermogen	1.080	n.n.b.
	2017	**2018**
Financieel resultaat	129	n.n.b.
Dividend	N.v.t.	N.v.t.

Jaarrekening 2017. Verantwoordingsinformatie 2018 nog niet beschikbaar. *x € 1.000*

Aanvullende informatie
Regionaal Historisch Centrum Het Flevolands Archief (RHC HFA) is een openbaar lichaam met als doel (een deel van) de archiefwettelijke taken van de deelnemers uit te voeren. RHC HFA beheert de overgebrachte (digitale) archieven van de deelnemers. De archivaris van RHC HFA houdt toezicht op de naleving van de Archiefwet 1995 door de deelnemers. Deze deelnemers zijn: Het Rijk, de provincie Flevoland, het waterschap Zuiderzeeland en de gemeenten Lelystad, Dronten, Urk en Zeewolde. In 2018 bedroeg de bijdrage van de provincie Flevoland € 67.000.

13 Inter Provinciaal Overleg

Naam verbonden partij	Inter Provinciaal Overleg
Vestigingsplaats	Den Haag
Juridische vorm	Vereniging
Website	www.ipo.nl / www.bij12.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Samenwerking en belangenbehartiging
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht ALV
Betrokken bestuurder(s)	J.A. Fackeldey

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	8,33	8,33
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	0	0
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	3.723	n.n.b.
Omvang vreemd vermogen	19.040	n.n.b.
	2017	**2018**
Financieel resultaat	341	n.n.b.
Dividend	N.v.t.	N.v.t.

Prognose o.b.v. jaarverslag IPO 2017. Verantwoordingsinformatie 2018 nog niet beschikbaar. *x € 1.000*

Aanvullende informatie
De provincie loopt geen substantiële risico's. Via de financiële en inhoudelijke rapportages wordt de voortgang gevolgd. De bijdrage in 2018 bedroeg € 1.715.000

14 Coöperatieve Vereniging NDOV-DOVA U.A.

Naam verbonden partij	Coöperatieve Vereniging NDOV-DOVA U.A.
Vestigingsplaats	Utrecht
Juridische vorm	Vereniging
Website	www.crow.nl/ndov - www.dova.nu
Openbaar belang dat behartigd wordt	Openbaar vervoer
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Stemrecht ALV
Betrokken bestuurder(s)	J.A. Fackeldey

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	0,00	6,66
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	0	0
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	0	0
Omvang vreemd vermogen	0	0
	2017	**2018**
Financieel resultaat	0	0
Dividend	0	0

x € 1.000

Aanvullende informatie
De organisaties NDOV en DOVA slaan de handen ineen en gaan met ingang van 2019 samen verder. Op 31 oktober 2018 is hiertoe de rechtspersoon Coöperatieve Vereniging NDOV-DOVA U.A. bij notariële akte te Utrecht opgericht. Het samenwerkingsverband telt 15 leden. Elk lid heeft één stem in de ledenvergadering. De coöperatie heeft ten doel het faciliteren en ondersteunen van de leden bij collectieve vraagstukken op het gebied van de exploitatie, infrastructuur en services voor reizigers, zoals informatievoorziening over het openbaar vervoer en andere vormen van collectief vervoer of individueel vervoer. Uiteindelijk doel is te komen tot een beter mobiliteitsbeleid van de leden en het realiseren van een doeltreffend en efficiënt vervoer voor de reiziger. Jaarlijks maakt het bestuur een jaarplan (activiteiten en begroting), bestuursverslag en jaarrekening op. Het eerste boekjaar van de coöperatie eindigt op 31 december 2019.De vereniging zal na de jaarlijkse vaststelling van het jaarplan door de algemene ledenvergadering voor het gebruik van het NDOV programma en het Samenwerkingsprogramma DOVA de daarmee samenhangende kosten bij de leden in rekening brengen conform de vastgestelde verdeelsleutels.

15 Provinciaal Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen Flevoland

Naam verbonden partij	Provinciaal Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen Flevoland
Vestigingsplaats	Lelystad
Juridische vorm	Publiek rechtspersoon
Website	n.v.t.
Openbaar belang dat behartigd wordt	Afvalzorg en milieubeheer
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	College vormt Dagelijks- en Algemeen bestuur
Betrokken bestuurder(s)	H.J. Hofstra & J.A. Fackeldey (Dagelijks Bestuur) / Voltallig college (Algemeen Bestuur)

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	100,00	100,00
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	0	0
Financieel belang van de provincie (lening €)	0	0
Omvang eigen vermogen	413	-399
Omvang vreemd vermogen	23.783	24.684
	2017	**2018**
Financieel resultaat	-412	-812
Dividend	n.v.t.	n.v.t.

Jaarrekening 2017 en concept jaarrekening 2018. *x € 1.000*

Aanvullende informatie
De provincies zijn op basis van de Wet Milieubeheer verantwoordelijk voor de eeuwigdurende nazorg van de stortplaatsen binnen de provinciegrenzen waar na 1 september 1996 afvalstoffen zijn gestort. Wanneer de stortplaats is volgestort, zorgt de exploitant voor de afdichting van de stortplaats. Na de technische eindinspectie gaat de nazorg, en daarmee de financiering van de nazorg, over naar de provincie (overdracht). Elke provincie heeft daartoe een Nazorgfonds in het leven geroepen. Het Nazorgfonds is op grond van artikel 15.47 van de Wet Milieubeheer een rechtspersoon en heeft een Dagelijks Bestuur en een Algemeen Bestuur alsmede een eigen begroting en jaarrekening. Gedeputeerde Staten zijn bij dezelfde wet belast met het beheer van het fonds. Zij vormen het Algemeen Bestuur. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit twee gedeputeerden met de portefeuilles Financiën, Milieu en Afvalzorg. Het Nazorgfonds heeft 2 doelstellingen: de middelen zo goed mogelijk beheren zodat de eeuwigdurende nazorg bekostigd kan worden en zorgdragen dat de middelen alleen aan dit doel besteed worden. Het eigen vermogen van het Nazorgfonds zal op basis van de huidige uitgangspunten in 2019 negatief worden. De rentetoevoeging in de voorzieningen is jaarlijks gelijk aan het doelrendement (4,4%), onafhankelijk van het werkelijke rendement op het vermogen. De afgelopen jaren was het werkelijk rendement lager dan het doelrendement, waardoor ingeteerd wordt op het eigen vermogen (de buffer voor schommelingen in het rendement). Vanwege de mogelijkheid om de door de exploitant te betalen heffing nog te verhogen en de herziening van de doelvermogens in 2018 is het nazorgfonds in de positie om het saldo in de nabije toekomst aan te vullen. Het verwachte negatieve eigen vermogen leidt nu niet tot een beperking in de continuïteit van het fonds.

Risico en beheersmaatregelen
Financiële risico's: Nadat een sluitingsverklaring wordt afgegeven voor een stortplaats gaat de nazorgfase van start. Als na het afgeven van een sluitingsverklaring blijkt dat in het Nazorgfonds onvoldoende vermogen aanwezig is om de eeuwigdurende nazorg te kunnen bekostigen, komen aanvullende kosten voor rekening van de provincie en is het verhalen op de exploitanten niet meer mogelijk. Ook ontstaat er een financieel risico wanneer het werkelijke beleggingsrendement van het Nazorgfonds lager is dan het doelrendement (rekenrente voor doelvermogen en heffing) of wanneer het op te brengen doelvermogen te laag blijkt te zijn. Voor de provincie speelt dit risico alleen voor de gesloten stortplaats Het Friese Pad. Beheersmaatregelen: Bij het bepalen van de hoogte van de jaarlijkse nazorgheffingen betrekken we het beleggingsrendement van het Nazorgfonds. Bij het afgeven van een sluitingsverklaring stellen we een financiële eindafrekening op om een tekort of overschot ten opzichte van het doelvermogen bij aanvang van de nazorg te kunnen vereffenen op het moment van overdracht van de stortplaats. We berekenen de benodigde doelvermogens volgens het IPO rekenmodel op basis van goedgekeurde nazorgplannen. De nazorgplannen en rekenmodellen voor de nog niet

gesloten stortplaatsen zullen worden geactualiseerd aan de hand van de IPO checklist en het rekenmodel RINAS 4. In december 2017 zijn het treasurystatuut en de beleggingsmix van de portefeuille van het Nazorgfonds gewijzigd, met het doel het rendement over het beleggingsfonds te verbeteren.

16 Stichting DE-on

Naam verbonden partij	Stichting DE-on
Vestigingsplaats	Lelystad
Juridische vorm	Stichting
Website	www.deonflevoland.nl
Openbaar belang dat behartigd wordt	Duurzame energievoorziening
Bestuurlijk belang (zeggenschap)	Geen
Betrokken bestuurder(s)	J.A Fackeldey

	31-12-2017	31-12-2018
Belang/stemrecht van de provincie (aandeel %)	0,00	0,00
Financieel belang van de provincie (aandeel €)	0	0
Financieel belang van de provincie (lening €)	6.500	7.500
Omvang eigen vermogen	-133	-167
Omvang vreemd vermogen	6.769	7.376
	2017	**2018**
Financieel resultaat	-90	-36
Dividend	0	0

Prognose o.b.v. jaarplan 2019 *x € 1.000*

Aanvullende informatie
Stichting DE-on is formeel geen verbonden partij, echter is met Provinciale Staten afgesproken dat DE-on wordt behandeld als ware het een verbonden partij. DE-on draagt bij aan de ontwikkeling van duurzame energie in Flevoland. Deze bijdrage vindt plaats door het financieren van projecten gericht op zowel besparing en/of het duurzaam opwekken van energie, in die delen van de markt welke zich autonoom onvoldoende ontwikkelen.

Risico en beheersmaatregelen
Op basis van leningsvoorwaarden loopt de provincie het risico dat de lening in de toekomst mogelijk (deels) oninbaar is. Jaarlijks wordt over de inzet gerapporteerd. In de subsidievoorwaarden zijn voorwaarden opgenomen voor het tempo van investeringen. Indien niet aan de voorwaarden is voldaan kan (een deel van) de lening worden teruggevorderd. Om het risico af te dekken dat de lening niet wordt terugbetaald, is binnen de reserve Strategische projecten een bedrag van € 7,5 mln. geoormerkt en voor het negatieve eigen vermogen van DE-on een voorziening getroffen ter grootte van € 0,2 mln.

7 Grondbeleid

Door de provincie wordt grondbeleid ingezet voor integrale gebiedsontwikkeling, infrastructuur, de ecologische hoofdstructuur en de gebiedsontwikkeling van het landelijk gebied. De provincie acteert daarin enerzijds als grondeigenaar en grondbeheerder (taakgebonden grondbeleid) en anderzijds als gebiedsontwikkelaar (gebiedsgericht grondbeleid).

Het taakgebonden grondbeleid is gericht op de realisatie van nieuwe, dan wel de aanpassing van bestaande, provinciale infrastructuur. Het gebiedsgerichte grondbeleid is gericht op het realiseren van provinciale strategische doelen, zoals vastgelegd in het Omgevingsplan.

Kaderdocumenten
Wij hebben het grondbeleid doorvertaald in verschillende provinciale kaderdocumenten, zoals het Omgevingsplan 2006, de Omgevingsvisie FlevolandStraks welke het visiedeel van het Omgevingsplan 2006 vervangt en de Kadernota Grondbeleid. In deze kadernota zijn zowel het bestaande beleid als de volgende beleidsuitgangspunten neergelegd:

- Bij de grondverwerving voor infrastructurele werken wordt in samenloop met elke minnelijke onderhandeling tevens een aanvang gemaakt met de administratieve fase van de onteigeningsprocedure. Het definitieve besluit om over te gaan tot onteigenen wordt pas genomen als het minnelijke traject niet tot het gewenste resultaat heeft geleid.
- Per concreet project of programma wordt de inzet van provinciale middelen en de daarbij behorende projectmatige aanpak bepaald. Een voorbeeld hiervan is het programma Nieuwe Natuur, waarvoor in het besluit ten behoeve van een werkbudget voor grondverwerving aanvullende voorwaarden zijn opgenomen voor deze grondhandelingen.

We beschouwen de regeling van de bouwgrondexploitatie in eerste instantie als een verantwoordelijkheid van gemeenten en private partijen. Indien het provinciale belang dit vereist kan - met instemming van Provinciale Staten - van dit uitgangspunt worden afgeweken. Hiervan is vooralsnog geen sprake. De provincie participeert in de verbonden partijen OMALA N.V. en Airport Garden City C.V., waarin wel bouwgrondexploitaties plaatsvinden.

Met het provinciale grondbeleid beogen we tegen aanvaardbare prijzen tijdig gronden beschikbaar te krijgen of te laten krijgen voor de realisering van ruimtelijke doelen. Aanvaardbare prijzen zijn in de regel marktconforme prijzen, waarbij we in overleg met andere overheden zodanig opereren dat marktverstoringen (prijsopdrijving) zoveel mogelijk worden voorkomen.

Gronden in eigendom (gebiedsgericht grondbeleid)
De provincie heeft een beperkte hoeveelheid grond in eigendom ten behoeve van het gebiedsgerichte grondbeleid (niet zijnde ondergrond van infrastructuur en dergelijke). Deze gronden zijn oorspronkelijk aangekocht ten behoeve van het voormalig plangebied OostvaardersWold en nu opgenomen in het programma Nieuwe Natuur. Omdat deze gronden zich niet in een transformatieproces bevinden en veelal (tijdelijk) een vaste bestemming kennen worden deze in de jaarrekening gepresenteerd als Materieel Vast Actief. Aan deze gronden wordt geen rente toegerekend.

Gronden programma Nieuwe Natuur
In 2015 is in het kader van het programma Nieuwe Natuur een grondhandelingskader vastgesteld welke toegepast wordt op het sluiten van de realisatieovereenkomsten met de initiatiefnemers, de inzet van de programmagronden hierbij en het tijdelijk beheer van de programmagronden.

Naast de gronden die in bezit zijn van de provincie, zijn er gronden in het programma Nieuwe Natuur ingebracht door terreinbeherende organisaties (Staatsbosbeheer en stichting Flevo-landschap). Deze gezamenlijk ingebrachte gronden vormen samen de programmagronden die binnen het programma Nieuwe Natuur ingezet worden voor ruiling, verkoop of directe inzet voor de doelstellingen. De programmagronden die nog ingezet moeten worden voor de doelstellingen zijn in tijdelijke pacht uitgegeven. De pachtinkomsten komen (na aftrek van beheerskosten) ten goede aan het programma Nieuwe Natuur.

Verkopen in 2018
In 2018 hebben enkele grondtransacties plaatsgevonden van percelen die als ruilgrond waren aangemerkt binnen het programma Nieuwe Natuur. Conform eerdere besluitvorming worden de verkoopopbrengsten van die transacties toegevoegd aan de reserve Nieuwe Natuur zodat daarmee dekking beschikbaar is voor de investeringen in het kader van dit programma. In 2018 zijn realisatieovereenkomsten met de initiatiefnemers gesloten, waardoor er duidelijkheid is over het doel van de nog beschikbare gronden.

Aankopen in 2018
In 2018 zijn er door de provincie geen gronden voor het programma Nieuwe Natuur aangekocht.

Waardering grond
Deze gronden zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, bestaande uit de aankoopprijs voor de grond en opstallen, vermeerderd met de kosten voor schadeloosstelling en verminderd met ontvangen bijdragen van derden.

Omdat onzekerheid bestaat over de terugverdienmogelijkheid van de huidige boekwaarde bij toekomstige inzet of verkoop van de gronden is in het verleden een voorziening getroffen, welke per 31 december 2018 nog € 1,1 mln. bedraagt. Deze voorziening is in mindering gebracht op de boekwaarde van de grond. Gezien de nog bestaande onzekerheden over de exacte uitwerking van het programma Nieuwe Natuur bestaat er nog onduidelijkheid over de inzet en daarmee de exacte terugverdiencapaciteit van de gronden in eigendom. Gezien deze onzekerheden en de per heden met de gronden samenhangende verplichtingen blijft de voorziening gehandhaafd.

De netto boekwaarde (inclusief voorziening) van deze gronden bedraagt op 31 december 2018 totaal € 0,35 mln.

IV Jaarrekening

1 Jaarrekening 2018 op hoofdlijnen

1.1 Omvang resultaat

Het rekeningresultaat bedraagt € 8,7 mln. positief. Hieronder is de opbouw van het resultaat weergegeven.

Opbouw resultaat
Zoals uit onderstaande tabel blijkt zijn de totale lasten € 8,5 mln. lager dan de begrotingsraming na wijziging. Daarnaast is sprake van € 4,1 mln. hogere baten. Tenslotte is € 1,6 mln. minder toegevoegd aan de reserves en is € 5,5 mln. minder onttrokken. Hiermee ligt het resultaat € 8,7 mln. hoger dan geraamd.

Tabel 1.1: Opbouw resultaat

Omschrijving	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Lasten	178.936	175.682	195.030	186.558	8.472
Baten	-206.342	-173.186	-180.121	-184.186	4.065
Saldo van lasten en baten	**-27.406**	**2.496**	**14.909**	**2.373**	**12.536**
Stortingen in reserves	82.678	30.236	48.242	46.614	1.628
Onttrekkingen aan reserves	-62.473	-32.732	-63.151	-57.690	-5.461
Saldo van reservemutaties	20.206	-2.496	-14.909	-11.077	-3.832
Gerealiseerd resultaat (- = overschot)	**-7.201**	**0**	**0**	**-8.704**	**8.704**

x € 1.000

1.2 Analyse resultaat

In het jaarverslag is bij de programmaonderdelen een verschillenanalyse opgenomen met daarin een toelichting op de afwijkingen (> € 0,1 mln.) ten opzichte van de begroting na wijziging. Alle afwijkingen tezamen vormen het resultaat na bestemming van de jaarrekening 2018 en bedraagt totaal € 8,7 mln. In onderstaande tabel zijn de verschillen per programmaonderdeel opgenomen.

Tabel 1.2: Verschillen per programmaonderdeel

Programmaonderdeel	Verschil	Waarvan effect op:	
		Reserves	Rekening-saldo
1.1 Ruimtelijke ontwikkeling	356	22	334
1.2 Water	65	0	65
2.1 Leefbaarheid landelijk gebied	73	40	33
2.2 Natuur en landschap	1.528	1.245	283
3.1 Ondernemerschap en groei	291	222	69
3.2 Recreatie en toerisme inclusief gebiedspromotie	360	-117	477
4.1 Cultuur	705	166	539
4.2 Samenleving en sport	34	0	34
5.1 Milieu inclusief omgevingsdiensten	77	0	77
5.2 Energie en klimaat	765	419	346
6.1 Openbaar vervoer	271	271	0
6.2 Mobiliteit	214	214	0
6.3 Provinciale infrastructuur	-145	-145	0
6.4 Instandhouding en realisatie prov. infrastructuur	567	556	11
7.1 Noordelijk Flevoland	1.515	1.515	0
7.2 Midden Flevoland	-7.342	-7.141	-201

Programmaonderdeel	Verschil	Waarvan effect op:	
		Reserves	Rekening-saldo
7.3 Zuidelijk Flevoland	20	60	-40
7.4 Nieuwe Natuur	1.864	1.864	0
8.1 (Inter)nationale samenwerking en best.positionering	2.082	1.809	273
8.2 Bestuurszaken	99	0	99
8.3 Algemene dekkingsmiddelen	3.544	138	3.405
8.4 Onvoorzien en stelposten	1.166	0	1.166
8.5 Bedrijfsvoering	4.427	2.693	1.734
8.6 Reserves	0	0	**0**
Eindsaldo	**12.536**	**3.832**	**8.704**

x € 1.000

Toelichting op verschillen
De belangrijkste oorzaken (effect op rekeningsaldo > € 0,25 mln.) worden hieronder kort toegelicht. Voor een toelichting op de overige verschillen wordt verwezen naar de desbetreffende programmaonderdelen.

1.1 Ruimtelijke ontwikkeling: voordelig saldo € 0,3 mln.
Het voordelig saldo op het programmaonderdeel Ruimtelijke ontwikkeling wordt voornamelijk veroorzaakt doordat projecten, programma's en pilots binnen de verschillende opgaven van de omgevingsvisie FlevolandStraks jaargrens overschrijdend zijn (doorlopen in 2019).

2.2 Natuur en landschap: voordelig saldo € 0,3 mln.
Omdat de intensiteit van de publiekscommunicatie voor Nieuw Land is beïnvloed door de media-aandacht van de Oostvaardersplassen, zijn de uitgaven achtergebleven en zal in 2019 extra inzet plaatsvinden om de achterstand in te halen (€ 0,14 mln.). Daarnaast zijn een aantal activiteiten rondom de beleidsontwikkeling natuur, waaronder de aanpak essentaksterfte en de verdere professionalisering van de faunabeheereenheid, (deels) doorgeschoven naar 2019 (€ 0,16 mln.).

3.2 Recreatie en toerisme inclusief gebiedspromotie: voordelig saldo € 0,5 mln.
Het voordelig saldo op dit programmaonderdeel heeft voornamelijk betrekking op de activiteiten binnen de kernopgave 'Het Verhaal van Flevoland (€ 0,34 mln.). Doordat besluitvorming heeft plaatsgevonden in oktober 2018 konden niet alle activiteiten in 2018 uitgevoerd/afgerond worden.

4.1 Cultuur: voordelig saldo € 0,5 mln.
Het voordelig saldo op het programmaonderdeel Cultuur wordt hoofdzakelijke veroorzaakt door:
- Als gevolg van de verbouwing van het provinciaal archeologisch depot en de afhankelijkheid van landelijke ontwikkelingen kon de beoogde digitaliseringsinhaalslag niet in 2018 worden gerealiseerd (€ 0,1 mln.)
- In de eerste termijn van het Innovatiefonds Bibliotheken is een beperkt aantal projectaanvragen ingediend, waardoor niet het volledige bedrag tot besteding is gekomen (€ 0,2 mln.)

5.2 Energie en klimaat: voordelig saldo € 0,4 mln.
Dit verschil wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door:
- In 2018 werd een subsidieaanvraag verwacht voor een pilot Business Development Circulaire Economie. Deze is uiteindelijk begin 2019 ingediend (€ 0,2 mln.)
- In het kader van het windenergiebeleid zijn in 2018 minder kosten gerealiseerd dan begroot doordat er minder juridisch advies nodig bleek en een aantal activiteiten/kosten zijn doorgeschoven naar 2019 (€ 0,1 mln.)

8.1 (Inter)nationale samenwerking en bestuurlijke positionering: voordelig saldo € 0,3 mln.
Dit verschil wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een onderbesteding op het budget Provinciale Staten door de terugvordering van niet bestede fractievergoedingen (€ 0,2 mln.).

8.3 Algemene dekkingsmiddelen: voordelig saldo € 3,4 mln.
Dit verschil wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door:
- Vanuit de reserve doorgeschoven activiteiten is een bedrag van € 1,7 mln. niet ingezet. Conform vigerend beleid is dit bedrag onttrokken uit de reserve ten gunste van het rekeningsaldo.

- De opbrengsten uit de opcenten motorrijtuigenbelasting (MRB) zijn € 2,5 mln. hoger dan begroot, hetgeen voornamelijk veroorzaakt wordt door de toename van het aantal voertuigen.
- Hogere opbrengsten uit MRB hebben een nadelig effect op de uitkering uit het provinciefonds. Voornamelijk hierdoor zijn de netto opbrengsten uit het provinciefonds € -1,0 mln. lager dan begroot.
- De lening aan de Stichting Thuishaven (project Reedewaard) is in 2018 volledig afgelost, inclusief achterstallige betalingen. Als gevolg hiervan kon de in 2017 getroffen voorziening voor oninbaarheid vrijvallen (€ 0,4 mln.)

8.4 Onvoorzien en stelposten: voordelig saldo € 1,2 mln.
De na de Zomernota 2018 nog resterende stelposten zijn uiteindelijk niet meer nodig gebleken (€ 0,8 mln.) Daarnaast is het resterende bedrag in de stelpost Nieuw Beleid niet meer ingezet (€ 0,4 mln.)

8.5 Bedrijfsvoering: voordelig saldo € 1,7 mln.
Het voordelig rekeningsaldo wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door:
- Niet (direct) ingevulde vacatures (€ 0,5 mln.)
- Vertraging in de uitvoering van het project herhuisvesting/werkplekaanpassingen (€ 0,3 mln.)
- Lagere kosten voor traffic management door nieuwe aanbesteding en daaruit volgende opstartfase (€ 0,2 mln.)
- Een deel van het IV-portfolio loopt door in 2019 (€ 0,1 mln.)
- Lagere kosten voormalig vastgoed NLE door latere overnamedatum (€ 0,1 mln.)

Voor een nadere toelichting op de bedrijfsvoeringsactiviteiten wordt verwezen naar onderdeel II Programmaverantwoording, paragraaf 8.5 Bedrijfsvoering.

1.3 Financiële kengetallen

Onderstaand zijn de op grond van het BBV voorgeschreven financiële kengetallen weergegeven en van een nadere duiding voorzien. Deze kengetallen geven inzicht in de financiële positie van de provincie. Vanwege de uniform voorgeschreven berekeningswijze kunnen de waarden worden vergeleken met die van andere provincies.

Tabel 1.3: Financiële kengetallen BBV

	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Rekening 2018
Netto schuldquote	-63	-33	-70
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-82	-54	-87
Solvabiliteitsratio	78	77	71
Grondexploitatie	0	0	0
Structurele exploitatieruimte	1	0	3
Opcenten	97	98	98

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Dit kengetal weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft daarmee aan in hoeverre de provincie in staat is haar schulden terug te betalen (hoe lager, hoe beter). De netto schuldquote van de provincie Flevoland bedraagt 70% negatief in 2018. Doordat de provincie geen netto schuld heeft (vorderingen zijn hoger dan schulden), is het percentage negatief. Na correctie voor de verstrekte leningen ligt het percentage op 87% negatief. Het percentage is licht gestegen ten opzichte van 2017, voornamelijk door een toename van het rekening-courant saldo bij het Rijk (schatkistbankieren), doordat de inkomsten hoger zijn dan geraamd en de bestedingen/investeringen lager dan geraamd.

Solvabiliteit
De solvabiliteit is de verhouding van het eigen vermogen (reserves) ten opzichte van het totale vermogen, uitgedrukt in een percentage. Dit weerspiegelt de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de solvabiliteitsratio hoe groter deel van de activa gefinancierd is met eigen middelen. Voor Flevoland is het solvabiliteitspercentage licht gedaald naar 71%. De oorzaak van deze daling ligt met name in een toename van de vlottende schulden, terwijl het eigen vermogen per saldo

nagenoeg gelijk gebleven is. De toename van de vlottende schulden wordt veroorzaakt door vooruit ontvangen doeluitkeringen waarvan besteding in 2019 (of later) zal plaatsvinden (m.n. aansluiting A6) en de hogere crediteurenschuld door een aantal grote facturen die eind 2018 ontvangen zijn waarvan betaling begin 2019 heeft plaatsgevonden. Hier staat tegenover dat er daardoor sprake is van een hoger banksaldo.
Een interprovinciale vergelijking, uitgevoerd door de toezichthouder (BZK) op basis van de begrotingen 2018, laat zien dat de gemiddelde solvabiliteit van alle provincies 67% is (mediaan: 71%).

Grondexploitatie
In het kengetal voor grondexploitatie dienen gronden te worden opgenomen die als 'voorraad' bouwgronden op de balans zijn opgenomen. Dit om inzicht te geven in de terug te verdienen boekwaarde van de gronden bij verkoop of exploitatie. De provincie Flevoland voert zelf geen bouwgrondexploitatie uit. Het kengetal heeft daarom de waarde 0. De gronden van de provincie Flevoland die op de balans staan, zijn overeenkomstig de verslaggevingsregels opgenomen als materiële vaste activa. Deze zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, welke lager is dan de huidige marktwaarde.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten. Bij incidentele lasten of baten gaat het om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering en de inkomsten uit de motorrijtuigenbelasting. Bij structurele lasten gaat het om de lasten die worden gemaakt voor het uitvoeren van structureel/meerjarig beleid, om bedrijfsvoeringslasten en kapitaallasten. Stortingen in en onttrekkingen aan reserves zijn in beginsel incidenteel en hebben alleen een structureel karakter wanneer ze bedoeld zijn om structurele lasten te dekken of wanneer de reserve een egaliserende functie of een financieringsfunctie voor investeringen heeft. Uit het kengetal (3%) blijkt dat de structurele baten in 2018 licht hoger waren dan de structurele lasten.

Opcenten
Dit kengetal is het percentage opcenten dat de provincie heft ten opzichte van het landelijk gemiddelde percentage. Het geeft aan hoeveel relatieve ruimte de provincie heeft om de inkomsten uit de opcenten te verhogen om zo de structurele baten te verhogen (onbenutte belastingcapaciteit ten opzichte van het landelijk gemiddelde). Uit het percentage blijkt dat de hoogte van de opcenten van de provincie relatief dicht bij het gemiddelde ligt. Een nadere toelichting is opgenomen in de paragraaf Lokale heffingen.

2 Overzicht baten en lasten in de jaarrekening

2.1 Detaillering baten en lasten per programma

Onderstaande tabellen geven per programma de lasten, baten en saldi voor het jaar 2018 weer. De programma's zijn onderverdeeld naar programmaonderdelen, een specificatie hiervan vindt u terug in het programmaplan.

Tabel 2.1: Lasten per programma

Lasten per programma	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
1 Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid	2.561	3.634	4.221	3.817	404
2 Landelijk gebied en natuur	8.871	9.478	14.579	12.978	1.600
3 Economie	4.695	3.528	9.514	8.863	651
4 Cultuur, samenleving en sport	10.722	7.547	8.994	8.260	734
5 Energie, milieu en klimaat	7.262	7.038	9.589	8.442	1.147
6 Mobiliteit	70.956	63.499	63.777	63.801	-25
7 Gebiedsontwikkeling	20.958	20.249	18.595	23.971	-5.376
8 Kwaliteit openbaar bestuur	52.911	60.709	65.761	56.426	9.336
Lasten	**178.936**	**175.682**	**195.030**	**186.558**	**8.472**
Stortingen in reserves	82.678	30.236	48.242	46.614	1.628
Lasten inclusief toevoegingen reserves	**261.613**	**205.918**	**243.272**	**233.171**	**10.101**

x € 1.000

Tabel 2.2: Baten per programma

Baten per programma	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
1 Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid	-633	-502	-512	-530	17
2 Landelijk gebied en natuur	25	0	-50	-50	0
3 Economie	0	0	-9	-9	0
4 Cultuur, samenleving en sport	0	0	-145	-150	5
5 Energie, milieu en klimaat	-649	-539	-1.116	-811	-305
6 Mobiliteit	-34.503	-8.254	-9.179	-10.111	932
7 Gebiedsontwikkeling	-1.323	-4.148	-3.941	-5.374	1.433
8 Kwaliteit openbaar bestuur	-169.259	-159.743	-165.170	-167.151	1.982
Baten	**-206.342**	**-173.186**	**-180.121**	**-184.186**	**4.065**
Onttrekkingen aan reserves	-62.473	-32.732	-63.151	-57.690	-5.461
Baten inclusief onttrekkingen reserves	**-268.814**	**-205.918**	**-243.272**	**-241.876**	**-1.396**

x € 1.000

Tabel 2.3: Saldo van baten en lasten per programma

Saldo lasten en baten per programma	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
1 Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid	1.928	3.132	3.709	3.287	422
2 Landelijk gebied en natuur	8.896	9.478	14.529	12.928	1.600
3 Economie	4.695	3.528	9.505	8.854	651
4 Cultuur, samenleving en sport	10.722	7.547	8.850	8.110	739
5 Energie, milieu en klimaat	6.613	6.499	8.473	7.631	842
6 Mobiliteit	36.452	55.245	54.598	53.690	908
7 Gebiedsontwikkeling	19.635	16.101	14.654	18.597	-3.943
8 Kwaliteit openbaar bestuur	-116.347	-99.034	-99.408	-110.726	11.318
Saldo lasten en baten	**-27.406**	**2.496**	**14.909**	**2.373**	**12.536**
Stortingen in reserves	82.678	30.236	48.242	46.614	1.628
Onttrekkingen aan reserves	-62.473	-32.732	-63.151	-57.690	-5.461
Gerealiseerd resultaat (- = overschot)	**-7.201**	**0**	**0**	**-8.704**	**8.704**

x € 1.000

2.2 Specificatie diverse baten en lasten

A. Algemene dekkingsmiddelen

Conform de voorschriften van het BBV volgt hieronder een specificatie van de algemene dekkingsmiddelen.

Tabel 2.4: Algemene dekkingsmiddelen (baten)

	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
a. Provinciefonds	-94.278	-84.731	-88.900	-87.863	-1.037
b. Opcenten MRB	-69.836	-70.068	-71.068	-73.519	2.451
c. Dividend	-488	-222	-369	-372	3
d. Rente	-426	-363	-363	-296	-67
e. Vrijval voorziening	0	0	0	-433	433
Totaal	**-165.028**	**-155.384**	**-160.700**	**-162.483**	**1.783**

x €1.000

Tabel 2.5: Specificatie algemeen dekkingsmiddel: dividend

	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Dividend BNG	-123	-43	-190	-190	0
Dividend Afvalzorg Holding NV	-125	-125	-125	-125	0
Dividend Aliander	-48	-37	-37	-42	5
Dividend Vitens	-15	-12	-12	-14	3
Afwikkelingsverschillen	-176	0	0	-1	1
Dividend Publiek Belang BV	0	-3	-3	0	-3
Dividend Attero	0	-2	-2	0	-2
Dividend CBL Vennootschap BV	-1	0	0	0	0
Totaal dividend	**-488**	**-221**	**-369**	**-373**	**4**

x € 1.000

Tabel 2.6: Specificatie algemeen dekkingsmiddel: rente

	Rekening 2017	Begroting 2018 ontwerp	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018	Verschil
Rente provincie	-182	-151	-151	-151	0
Overige rentebaten	-244	-212	-212	-145	-67
Totaal	**-426**	**-363**	**-363**	**-296**	**-67**

x €1.000

Voor een analyse van de verschillen tussen begroting na wijziging en de rekening 2018 wordt verwezen naar de toelichting op de middelen in onderdeel II Programmaverantwoording bij programmaonderdeel 8.3 Algemene dekkingsmiddelen.

B. Kosten van overhead

De provincie Flevoland verantwoordt alle apparaatskosten (personeel en materieel) op het programmaonderdeel 8.5 Bedrijfsvoering. Overhead betreft de totale apparaatskosten na aftrek van het personeel dat direct aan de taakvelden moet worden toegerekend. De provincie hanteert hiervoor de door de commissie BBV vastgestelde definitie. De kosten voor de overhead zijn in onderstaande tabel gespecificeerd.

Tabel 2.7: Specificatie kosten van personele- en materiële overhead

	Rekening 2017	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018
Totaal personeel en organisatie (8.5.1)	32.644	35.617	33.424
Af: direct personeel	-16.038	-19.325	-18.597
Saldo personeel en organisatie indirect	**16.606**	**16.292**	**14.827**
Financiën (product 8.5.2)	77	124	124
Communicatie (product 8.5.3)	63	102	51
Bestuurlijk-juridische zaken (product 8.5.4)	250	371	226
Facilitaire zaken en Financiële administratie (product 8.5.5)	6.794	4.435	3.692
Informatievoorziening (product 8.5.6)	4.432	6.374	5.080
Totale kosten overhead	**28.222**	**27.699**	**24.000**

x € 1.000

Uit de verhouding tussen ingezet personeel op directe taken en op (indirecte) ondersteunende taken, volgens de definities van het BBV, is de verhouding voor personele overhead berekend (tabel 2.8). De afwijking ten opzichte van de begroting 2018 na wijziging wordt voornamelijk veroorzaakt door de onderbesteding op een aantal bedrijfsvoeringsbudgetten (zie programmaonderdeel 8.5).

Tabel 2.8: Specificatie verhouding direct personeel vs. indirect personeel

	Rekening 2017	Begroting 2018 na wijziging	Rekening 2018
Personele lasten ondersteunend personeel	11.187	13.480	13.463
Personele lasten direct personeel	16.038	19.325	18.597
Personele overhead in %	**41%**	**41%**	**42%**

x € 1.000

C. Heffing vennootschapsbelasting

Voor zover de provincie ondernemersactiviteiten verricht is de provincie Vennootschapsbelastingplichtig. Dit betreft vooralsnog enkel de activiteiten in de verbonden partij Airport Garden City C.V. Op basis van de concept aangifte is er in de jaren 2016 en 2017 per saldo geen fiscale winst gerealiseerd en is er dan ook geen

sprake van heffing voor de vennootschapsbelasting. De aangifte over het boekjaar 2018 zal naar verwachting in 2019 ingediend worden.

D. Incidentele lasten en baten

Op basis van de voorschriften van het BBV is hieronder een tabel opgenomen waarin per programma de incidentele en structurele baten en lasten zijn weergegeven. Op basis van deze gegevens, welke in bijlage 3 verder worden gespecificeerd, kan worden geconcludeerd dat er in 2018 sprake is van een materieel structureel evenwicht, aangezien de totale structurele baten hoger liggen dan de totale structurele lasten. Het kengetal structurele exploitatieruimte, welke is opgenomen onder 1.3 Financiële kengetallen, is gebaseerd op onderstaande verdeling van baten en lasten.

Tabel 2.10: Incidentele en structurele lasten en baten

	Incidenteel 2018	Structureel 2018	Totaal 2018
1 Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid	2.005	1.812	3.817
2 Landelijk gebied en natuur	4.945	8.033	12.978
3 Economie	1.135	7.728	8.863
4 Cultuur, samenleving en sport	1.548	6.712	8.260
5 Energie, milieu en klimaat	906	7.537	8.442
6 Mobiliteit	-625	64.426	63.801
7 Gebiedsontwikkeling	8.773	15.198	23.971
8 Kwaliteit openbaar bestuur	1.139	55.287	56.426
Totaal lasten	**19.825**	**166.733**	**186.558**
1 Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid	0	-530	-530
2 Landelijk gebied en natuur	0	-50	-50
3 Economie	-9	0	-9
4 Cultuur, samenleving en sport	-90	-59	-150
5 Energie, milieu en klimaat	-145	-666	-811
6 Mobiliteit	-757	-9.354	-10.111
7 Gebiedsontwikkeling	-3.142	-2.232	-5.374
8 Kwaliteit openbaar bestuur	-530	-166.621	-167.151
Totaal baten	**-4.673**	**-179.513**	**-184.186**
Totaal saldo van lasten en baten	**15.153**	**-12.780**	**2.373**
Saldo van stortingen en onttrekkingen reserves	-18.673	7.596	-11.077
Geraamd resultaat	**-3.521**	**-5.183**	**-8.704**

x € 1.000

E. EMU-Saldo

Het EMU-saldo is het verschil tussen de inkomsten en de uitgaven van de collectieve sector (Rijk, mede-overheden en sociale fondsen). Het EMU-saldo wijkt af van het begrip exploitatiesaldo waarmee gemeenten en provincies werken. Het verschil zit onder meer in een andere behandeling van investeringen, afschrijvingen en voorzieningen. Over de hoogte van het EMU-tekort zijn binnen Europa afspraken gemaakt. De Wet Houdbare overheidsfinanciën (Wet Hof) is de Nederlandse uitwerking van de Europese afspraken ten aanzien van de overheidsfinanciën. Deze wet moet de begrotingsdiscipline op nationaal en decentraal niveau waarborgen.

Referentiewaarde EMU-saldo
Het aandeel van de decentrale overheden in het EMU-saldo is macro genormeerd. De Rijksoverheid maakt daarover afspraken met het IPO, de VNG en het UvW. De afspraak is gemaakt dat de ruimte in het EMU-saldo voor de decentrale overheden tezamen voor het jaar 2018 totaal 0,4% van het BBP bedraagt. Voor het jaar 2018 is deze EMU-tekortruimte niet nader verdeeld over gemeenten, provincies en waterschappen, waardoor voor 2018 geen referentiewaarde op het niveau van de provincie(s) beschikbaar is.

Tabel 2.11: Bijdrage aan EMU-saldo in 2018

	Rekening 2017	Begroting 2018 boekwerk*	Rekening 2018
exploitatiesaldo voor mutaties reserves (- = tekort)	**27.406**	**-490**	**-2.373**
+ afschrijvingen t.l.v. exploitatie (incl. verminderingen)	6.292	6.344	12.319
+ dotaties aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	14.504	12.604	12.573
- investeringen vaste activa	-45.447	-40.925	-30.749
+ bijdragen van derden in investeringen	10.514	10.362	7.968
- betalingen t.l.v. voorzieningen	-11.052	-13.642	-8.152
Bijdrage aan EMU saldo (- =tekortverhogend)	**2.217**	**-25.748**	**-8.415**

** de berekening van het EMU saldo wordt tussentijds niet bijgesteld* *x € 1.000*

Het EMU saldo is € -8,4 mln. negatief en daarmee minder negatief dan in de ontwerpbegroting 2018 werd voorzien. In 2018 hebben diverse begrotingswijzigingen plaatsgevonden die op het EMU-saldo van invloed zijn geweest.

Het grootste verschil (ten opzichte van de ontwerpbegroting 2018) zit in de gerealiseerde investeringen in vaste activa. De gerealiseerde investeringen in infrastructuur en gebiedsontwikkeling zijn lager dan initieel begroot, voornamelijk als gevolg van een aangepaste fasering van een aantal grote projecten. Daarnaast is voor Flevokust Haven een voorziening duurzame waardevermindering getroffen van € 7,6 mln. Voor een nadere toelichting op deze projecten wordt verwezen naar programma 6 en 7 in onderdeel II Programmaverantwoording.

F. Verantwoordingsinformatie specifieke uitkeringen en taakveldenoverzicht

Op grond van de voorschriften van het BBV bestaat de jaarrekening tevens uit de volgende bijlagen:
- een bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld;
- de bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa-bijlage).

Deze bijlagen zijn opgenomen als respectievelijk bijlage 2 en 4.

2.3 Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in werking getreden. Binnen deze wet wordt de bezoldiging van topfunctionarissen genormeerd. De wet geeft specifiek aan wie bij het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen als topfunctionaris wordt aangemerkt en onder de WNT valt. Voor provincie Flevoland zijn dit de secretaris en de griffier. Politieke ambtsdragers vallen niet onder deze wet. De salarissen van andere functionarissen van de provincie moeten ook openbaar gemaakt worden, indien zij de norm overschrijden.

Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op de provincie Flevoland van toepassing zijnde regelgeving in 2018:
- Wet normering topinkomens;
- Uitvoeringsbesluit WNT;
- Uitvoeringsregeling WNT;
- Controleprotocol WNT 2018;
- Beleidsregels WNT 2018

Het bezoldigingsmaximum in 2018 voor de provincie Flevoland is € 187.000. Het weergegeven toepasselijke WNT-maximum per persoon of functie is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte.

Uit tabel 2.12 blijkt dat er geen sprake is van onverschuldigde betalingen aan topfunctionarissen.

Tabel 2.12: Topfunctionarissen Provincie Flevoland

	T. van der Wal	A. Kost
Functiegegevens	Provinciesecretaris	Griffier
Aanvang en einde functievervulling in 2018	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris?	Nee	Nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	Ja	**Ja**
Bezoldiging 2018		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	148.148	96.582
Beloningen betaalbaar op termijn	19.416	16.563
Subtotaal bezoldiging	*167.564*	*113.145*
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	187.000	187.000
-/- onverschuldigd betaald bedrag		
Totaal bezoldiging 2018	**167.564**	**113.145**
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2017		
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Deeltijdfactor 2017 in fte	1,0	1,0
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen 2017	141.945	96.455
Beloningen betaalbaar op termijn	17.907	15.128
Totaal bezoldiging 2017	**159.852**	**111.582**

x € 1

Toezichthoudende topfunctionarissen
De provincie kent geen toezichthoudend orgaan zoals bedoeld in de WNT. Deze categorie is derhalve niet van toepassing.

Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen
Er hebben in 2018 geen uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen plaatsgevonden.

Bezoldiging of ontslaguitkering niet-topfunctionarissen
In 2018 zijn er twee ontslaguitkeringen aan niet-topfunctionarissen gedaan. Deze hebben niet geleid tot overschrijding van de toepasselijke norm. Daarnaast waren er in 2018 geen niet-topfunctionarissen waarvan de bezoldigingsgegevens op grond van de WNT gepubliceerd zouden moeten worden.

3 Balans (incl. toelichting)

Tabel 3.1: Balans

Activa	2018 31 dec.	2017 31 dec.	Passiva	2018 31 dec.	2017 31 dec.
Immateriële vaste activa	0	0			
			Eigen vermogen		
Materiële vaste activa			- Algemene reserve	21.422	21.066
- Investeringen met economisch nut	24.606	25.786	- Bestemmingsreserves	209.200	213.432
- Investeringen met maatschappelijk nut	90.778	79.136	- Gerealiseerd resultaat	8.704	7.201
Totaal materiële vaste activa	**115.384**	**104.922**	**Totaal eigen vermogen**	**239.326**	**241.699**
Financiële vaste activa			Vreemd vermogen		
Kapitaalverstrekkingen aan:			Voorzieningen	**37.151**	**32.730**
- Deelnemingen	1.166	1.166			
- Gemeenschappelijke regelingen	0	0			
- Overige verbonden partijen	1.000	1.000			
Leningen aan:					
- Openbare lichamen	20.600	23.900			
- Deelnemingen	0	0			
- Overige verbonden partijen	8.728	11.970			
Overige langlopende leningen	377	2.350			
Totaal financiële vaste activa	**31.871**	**40.386**			
Totaal vaste activa	**147.255**	**145.308**	**Totaal vaste passiva**	**276.477**	**274.429**
Uitzettingen looptijd < 1 jaar			Netto-vlottende schulden looptijd < 1 jaar		
- Vorderingen op openbare lichamen	21.365	25.132	- Overige schulden	**26.870**	**10.112**
- Overige verstrekte kasgeldleningen	0	500			
- Rekening-courant Rijk	160.371	130.909	Overlopende passiva		
- Overige vorderingen	1.710	2.385	- Transitorische verplichtingen	10.684	11.013
Totaal uitzettingen	**183.446**	**158.926**	- Vooruit ontvangen doeluitkeringen	20.685	10.883
			- Overige vooruit ontvangen bedragen	524	2.231
Liquide middelen (kas- en banksaldi)	**1.567**	**1.844**	**Totaal overlopende passiva**	**31.893**	**24.127**
Overlopende activa					
- Overige nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen	**2.972**	**2.590**			
Totaal vlottende activa	**187.985**	**163.360**	**Totaal vlottende passiva**	**58.763**	**34.239**
Totaal activa	**335.240**	**308.668**	**Totaal passiva**	**335.240**	**308.668**
			Gewaarborgde geldleningen	642	816

x € 1.000

3.1 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De balans biedt inzicht in de vermogenspositie van de provincie. In de volgende paragrafen is de toelichting op de balans opgenomen.

Algemeen
De grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). De waarderingsgrondslagen zijn vastgelegd in de Financiële verordening provincie Flevoland 2018.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening
De algemene grondslag voor de waardering van activa, alsmede voor de resultaatbepaling, is de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Tenzij bij het desbetreffende balansonderdeel anders is vermeld, worden de passiva opgenomen tegen de nominale waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden vóór het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij vóór het opmaken van de jaarrekening bekend zijn.

Verbonden partijen
Organisaties die volgens de definitie van het BBV kwalificeren als verbonden partij zijn opgenomen en toegelicht in paragraaf 6 Verbonden partijen. Overeenkomstig de voorschriften van het BBV worden deze verbonden partijen niet geconsolideerd in de jaarrekening van de provincie.

Vaste activa

Materiële vaste activa met economisch nut
De materiële vaste activa met economisch nut zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, vermeerderd met bijkomende kosten en verminderd met bijdragen van derden en cumulatieve afschrijvingen. De activa worden lineair afgeschreven. Met ingang van 2017 vinden er geen annuïtaire afschrijvingen meer plaats.
Na afstoting van materiële vaste activa worden boekwinsten of verliezen ten gunste of ten laste van de exploitatie verantwoord. Investeringen < € 50.000 worden niet geactiveerd.

Tabel 3.2: Materiële vaste activa

	Afschrijvingstermijn in jaren
Gronden en terreinen	n.v.t.
Gebouwen (inclusief kleine aanpassingen in de resterende looptijd)	30
Grote motorvaartuigen	30
Technische installaties bedrijfsgebouwen, overige motorvaartuigen	15
Kantoormeubilair, veiligheidsvoorzieningen bedrijfsgebouwen	10
Kantoorapparatuur, telefooninstallatie, automatiseringsapparatuur en -programmatuur, telecombekabeling, motorvoertuigen	5
Servers	3

Binnen de provincie Flevoland zijn geen investeringen met economisch nut waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven. Deze categorie is dan ook niet opgenomen in de balans.

Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut
Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut betreffen voornamelijk infrastructurele werken in de openbare ruimte, zoals aanleg en reconstructie van wegen, vaarwegen, bruggen, viaducten, groen en kunstwerken. Deze worden vermeerderd met bijkomende kosten en onder aftrek van bijdragen van derden geactiveerd. De ondergrond van deze werken wordt daarbij als integraal onderdeel van het werk beschouwd. Deze activa worden eveneens lineair afgeschreven. Als gevolg van het in 2017 gewijzigde BBV worden bijdragen uit bestemmingsreserves met ingang van 2017 niet meer op het actief in mindering gebracht maar gestort in de reserve Dekking afschrijvingslasten, zodat daaruit de (hogere) afschrijvingslasten gedekt kunnen worden.

Tabel 3.3: Materiële vaste activa met maatschappelijk nut

	Afschrijvingstermijn in jaren
Verhardingen en kunstwerken	40
Overige investeringen in de openbare ruimte	20

De resterende gronden die in het verleden zijn aangekocht voor het voormalig OostvaardersWold zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met eventuele bijdragen van derden en verminderd met een voorziening voor waardevermindering. Omdat onzekerheid bestond over de terugverdienmogelijkheid van de huidige boekwaarde bij toekomstige inzet of verkoop van de gronden is bij de jaarrekening 2012 een voorziening getroffen, welke per 31 december 2018 nog € 1,1 mln. bedraagt. Deze grondposities worden ingezet voor de realisatie van het programma Nieuwe Natuur. Per perceel wordt de boekwaarde getoetst aan de opbrengstwaarde, om vast te stellen of er sprake is van (verdere) waardevermindering. Indien de opbrengstwaarde lager is dan de marktwaarde wordt een waardevermindering geboekt. Ultimo 2018 is beoordeeld of er sprake is van dergelijke waardeverminderingen. Hiervan blijkt geen sprake.

Materiële vaste activa welke in erfpacht zijn uitgegeven
In de materiële vaste activa is een beperkt aantal gronden opgenomen welke in erfpacht zijn uitgegeven. Dit betreft voornamelijk grond langs provinciale wegen die in erfpacht zijn uitgegeven aan pompstationhouders en ondergrond van de gesloten stortplaats Friese Pad. Dit betreft in totaal circa 44,31 hectare grond met een totale boekwaarde van circa € 0,1 mln. Voor de in erfpacht uitgegeven gronden geldt de uitgifteprijs van eerste uitgifte als verkrijgingsprijs. De totale erfpachtopbrengst van deze grond bedraagt jaarlijks circa € 0,05 mln.

Financiële vaste activa
Binnen de financiële vaste activa zijn de volgende categorieën te onderscheiden:

- Deelnemingen (participaties in het aandelenkapitaal van vennootschappen): deze zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen. Tot dusver is een afwaardering niet noodzakelijk gebleken. De actuele waarde ligt boven de verkrijgingsprijs. Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als bate genomen op het moment waarop het dividend betaalbaar wordt gesteld.
- Kapitaalverstrekkingen aan gemeenschappelijke regelingen en verstrekte langlopende leningen: deze zijn opgenomen tegen de nominale waarde. Zo nodig is een voorziening voor oninbaarheid in mindering gebracht.
- Bijdragen aan activa van derden: deze worden gewaardeerd tegen het bedrag van de verstrekte bijdragen, verminderd met de afschrijvingen. De verleende bijdragen worden afgeschreven in de periode waarin het betrokken actief van de derde op basis van de gestelde voorwaarde moet bijdragen aan de publieke taak.

Vlottende activa
Vorderingen
De vorderingen worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt bepaald op basis van de geschatte inningskansen per individuele vordering (statische methode).

Liquide middelen en overlopende activa
Deze activa zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Vaste passiva (reserves en voorzieningen)
De reserves en voorzieningen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Uitzondering hierop is de pensioenvoorziening voor (oud) gedeputeerden (APPA); deze is berekend op basis van recente actuariële grondslagen zoals toegelicht in bijlage 1 Toelichting reserves en voorzieningen. Aan de voorzieningen wordt geen rente toegevoegd.

Vlottende passiva
De vlottende passiva zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Borg- en garantstellingen
Voor zover leningen door de provincie gewaarborgd zijn, is buiten de balanstelling om het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per einde boekjaar opgenomen (tegen nominale waarde).

3.2 Toelichting op de balans (activa)

3.2.1 Materiële vaste activa

Tabel 3.4: Onderdelen materiële vaste activa

	Boekwaarde per 31 december 2018	Boekwaarde per 31 december 2017
Investeringen met economisch nut	24.606	25.786
Investeringen met maatschappelijk nut	90.778	79.136
Totaal	**115.384**	**104.922**

x € 1.000

Het verloop van de boekwaarde van de investeringen met economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut is in onderstaande tabel uiteengezet.

Tabel 3.5: Boekwaarde investeringen met een economisch nut en met maatschappelijk nut

	Boekwaarde per 1 januari 2018	Vermeer-deringen 2018	Vermin-der-ingen 2018	Bij-dragen derden 2018	Af-schrij-ving 2018	Boekwaarde per 31 december 2018
1. Investeringen met economisch nut						
Bedrijfsgebouwen:						
a. provinciehuis	9.805	0	0	0	-656	**9.149**
b. werkplaats Floriade	30	12	0	0	0	**42**
c. Nieuwland Erfgoedcentrum	2.851	0	0	0	-95	**2.756**
d. steunpunten	435	494	0	0	-37	**892**
Machines, apparaten en installaties	4.459	1.012	0	0	-1.330	**4.141**
Grond-,weg- en waterbouw:						
a. gronden en terreinen*	7.993	8.325	0	-1.240	0	**15.078**
voorziening gronden en terreinen	0	0	-7.626	0	0	**-7.626**
b. onderhanden werk	0	0	0	0	0	**0**
Overige materiële vaste activa	213	-22	0	0	-17	**174**
Totaal investeringen met economisch nut	**25.786**	**9.821**	**-7.626**	**-1.240**	**-2.135**	**24.606**
2. Investeringen met maatschappelijk nut						
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken:						
a. verhardingen (wegen, fietspaden, etc.)	74.922	19.324	-206	-6.615	-2.168	**85.257**
b. kunstwerken (bruggen, sluizen, etc.)	1.953	2.094	0	-113	-58	**3.876**
c. openbare verlichting	657	0	0	0	-126	**531**
d. gronden en terreinen*	2.706	-490	0	0	0	**2.216**
voorziening gronden en terreinen	-1.102	0	0	0	0	**-1.102**
Totaal investeringen met maatschappelijk nut	**79.136**	**20.928**	**-206**	**-6.728**	**-2.352**	**90.778**
Totaal materiële vaste activa	**104.922**	**30.749**	**-7.832**	**-7.968**	**-4.487**	**115.384**

**In de materiële vast activa zijn onder de gronden en terreinen ook de in erfpacht uitgegeven gronden opgenomen (circa 44,31 hectare met een boekwaarde van € 0,1 mln.)*

x € 1.000

Verminderingen 2018

Flevokust Haven

In 2018 is Flevokust Haven in gebruik genomen. Zoals reeds werd voorzien ten tijde van het investeringsbesluit dient op moment van ingebruikname, conform de verslaggevingsvoorschriften, door middel van een taxatie getoetst te worden of er sprake is van een zogeheten lagere marktwaarde ('impairment-toets'). Omdat de getaxeerde directe opbrengstwaarde (gebaseerd op marktconforme bedrijfseconomische rendementseisen) eind 2018 lager is dan de boekwaarde van de investering is er een voorziening opgenomen van € 7,6 mln. Deze is nagenoeg volledig gedekt uit de daartoe ingestelde reserve Flevokust Haven. Het restant van € 0,2 mln. is ten laste van het rekeningresultaat 2018 gebracht. Conform de verslaggevingsvoorschriften is deze voorziening gesaldeerd met de boekwaarde van de activa. De netto boekwaarde van Flevokust Haven is hierdoor gelijk aan de getaxeerde marktwaarde van ca. € 7,5 mln.

Project OV doorstromingsmaatregelen

In een aanvullende afspraak op de bestuursovereenkomst over de OV-maatregelen Luchthaven is afgesproken dat de gemeente Lelystad zelf de OV-maatregelen realiseert (zie programmaonderdeel 6.3). Conform besluit in de Zomernota 2018 zijn de reeds door de provincie gerealiseerde voorbereidingskosten van € 206.000 afgeboekt. Dekking heeft plaatsgevonden vanuit de reserve Mobiliteit

Afschrijvingen 2018

De afschrijvingen over 2018 bedragen circa € 4,5 mln. Verder hebben er, naast de bij de verminderingen genoemde projecten, in 2018 geen andere afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen plaatsgevonden.

Tabel 3.6: Geactiveerde investeringsuitgaven 2018 (excl. verminderingen)

	Vermeerderingen 2018	Bijdragen derden 2018	Netto investeringen
Bedrijfsgebouwen			
Steunpunten	494	0	494
Zonnepanelen provinciehuis	233	0	233
Totaal bedrijfsgebouwen	**727**	**0**	**727**
Grond-, weg- en waterbouw			
Flevokust Haven	8.321	-1.240	7.081
Totaal grond-, weg- en waterbouw	**8.321**	**-1.240**	**7.081**
Infrastructuur en mobiliteit			
Roggebotsluis/Hanzeweg	2.433	-2.059	374
Hogering	1.592	-1.007	585
Luchthaven A6	2.070	0	2.070
Projecten Waterlandseweg	2.160	236	2.396
Passage Dronten	646	-1.675	-1.029
Gooiseweg	707	0	707
Aansluiting A6	1.295	-1.295	0
Bruggen en sluizen	2.094	-113	1.981
Projecten Spiekweg	1.426	0	1.426
Larserpad	842	0	842
Aansluiting A6 met A27	585	0	585
Houtribweg	752	0	752
Totaal infrastructuur en mobiliteit	**16.603**	**-5.913**	**10.690**
Bedrijfsvoering			
Automatisering	779	0	779
Totaal bedrijfsvoering	**779**	**0**	**779**
Overige	**4.319**	**-815**	**3.504**
Totaal	**30.749**	**-7.968**	**22.781**

x € 1.000

3.2.2 Financiële vaste activa

In onderstaande tabel is het verloop van de financiële vaste activa in het jaar 2018 weergegeven.

Tabel 3.7: Verloop financiële vaste activa in 2018

	Boekwaarde per 1 januari 2018	Vermeer-deringen	Vermin-deringen	Boekwaarde per 31 december 2018
Kapitaalverstrekkingen aan:				
- deelnemingen (a)	1.166	0	0	1.166
- overige verbonden partijen (b)	1.000	0	0	1.000
Leningen aan:				
- openbare lichamen - art. 1a Wet Fido (c)	23.900	0	-3.300	20.600
- deelnemingen	0	0	0	0
- overige verbonden partijen (d)	12.148	1.000	-4.253	8.895
- voorziening oninbare leningen (d)	-178	0	11	-167
Overige langlopende leningen (e)	2.350	0	-1.973	377
Totaal financiële vaste activa	**40.386**	**1.000**	**-9.515**	**31.871**

x € 1.000

In onderstaande tabellen worden de diverse posten gespecificeerd.

Tabel 3.8: Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen

a. Deelnemingen (aandelen)	Boekwaarde per 1 januari 2018	Vermeer-deringen	Vermin-deringen	Boekwaarde per 31 december 2018
Alliander	201	0	0	201
Vitens N.V.	250	0	0	250
BV Afvalzorg Deponie	4	0	0	4
Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland B.V.	114	0	0	114
OMALA N.V.	25	0	0	25
N.V. Bank voor Nederlandse Gemeenten	572	0	0	572
TMI Proof of Concept Fonds Flevoland B.V.	0	0	0	0
Totaal deelnemingen	**1.166**	**0**	0	**1.166**

x € 1.000

TMI Proof of Concept Fonds Flevoland B.V.
Op 5 april 2018 is TMI Proof of Concept Fonds Flevoland B.V. opgericht. Deze vennootschap heeft als doel om via participaties en/of (achtergestelde) converteerbare leningen te voorzien in een deel van de financieringsbehoefte van Flevolandse innovatieve MKB-ondernemingen. Hierbij is het uitgangspunt dat het fonds 50% revolverend is. Het fonds heeft een omvang van € 13,3 mln., waarvan € 5,3 mln. afkomstig is uit EFRO-middelen. De provincie heeft een aandeel van € 1 (boekwaarde in duizendtallen is afgerond € 0) en is daarmee 100% eigenaar van deze entiteit.

Tabel 3.9: Kapitaalverstrekkingen aan overige verbonden partijen

b. Overige verbonden partijen	Boekwaarde per 1 januari 2018	Vermeer-deringen	Vermin-deringen	Boekwaarde per 31 december 2018
Airport Garden City C.V.	1.000	0	0	1.000
Totaal deelnemingen	**1.000**	**0**	**0**	**1.000**

x € 1.000

Tabel 3.10: Leningen aan openbare lichamen

c. Openbare lichamen	Boekwaarde per 1 januari 2018	Vermeer-deringen	Vermin-deringen	Boekwaarde per 31 december 2018
Lening u/g Gemeente Gorinchem	5.000	0	-1.000	4.000
Lening u/g Gemeente Heemskerk	5.600	0	-700	4.900
Lening u/g Gemeente Veenendaal	8.800	0	-1.100	7.700
Lening u/g Gemeente Meierijstad	4.500	0	-500	4.000
Totaal leningen openbare lichamen	**23.900**	**0**	**-3.300**	**20.600**

x € 1.000

Er zijn in 2018 geen nieuwe leningen verstrekt aan openbare lichamen. Voor de bestaande leningen hebben de aflossingen conform het reguliere aflossingsschema plaatsgevonden.

Tabel 3.11: Leningen aan overige verbonden partijen

d. Overige verbonden partijen	Boekwaarde per 1 januari 2018	Vermeer-deringen	Vermin-deringen	Boekwaarde per 31 december 2018
Airport Garden City C.V.	5.653	0	-4.253	1.400
DE-on	6.495	1.000	0	7.495
Voorziening Oninbare leningen	-178	0	11	-167
Totaal leningen aan overige verbonden partijen	**11.970**	**1.000**	**-4.242**	**8.728**

x € 1.000

In 2018 is er een aanvullende lening van € 1,0 mln. verstrekt aan DE-on. Verder heeft Airport Garden City C.V. (100% dochter van deelneming OMALA N.V.) 8 leningen afgelost voor een totaalbedrag van € 4,3 mln. De totaal uitstaande hoofdsom past binnen de met Airport Garden City C.V. gemaakte financieringsafspraken (maximale kredietfaciliteit van € 9,5 mln.). Uit voorzichtigheid is een deel van de lening DE-on voorzien. Per 31 december 2018 gaat het om een bedrag van € 0,17 mln. Daarnaast is binnen de reserve Strategische projecten een oormerk opgenomen van € 7,3 mln. voor het risico op het eventueel niet terugbetalen van de lening.

Tabel 3.12: Overige langlopende geldleningen

e. Overige langlopende leningen	Boekwaarde per 1 januari 2018	Vermeer-deringen	Vermin-deringen	Boekwaarde per 31 december 2018
Lening Reedewaard	1.950	0	-1.950	0
Lening Kredietbank Nederland MKB	400	0	-23	377
Totaal	**2.350**	**0**	**-1.973**	**377**

x € 1.000

In 2014 is in het kader van het Investeringsprogramma Flevoland-Almere een lening verstrekt aan Stichting Thuishaven voor de realisatie van het project Reedewaard. In 2018 zijn alle openstaande vorderingen (incl. rente) ontvangen en is de lening geheel afgelost. De in 2017 voor achterstallige vorderingen opgenomen voorziening (ca. € 0,4 mln.) is in 2018 vrijgevallen ten gunste van het resultaat.

Op 20 mei 2014 hebben Provinciale Staten besloten maximaal € 2 mln. beschikbaar te stellen aan de stichting Kredietbank Nederland ten behoeve van het MKB Doorstartfonds Flevoland. Hiervan is € 0,4 mln. daadwerkelijk verstrekt. De overeenkomst heeft een looptijd tot 30 juni 2019. Aflossing vindt plaats na beëindiging van het fonds. Er is contractueel een default percentage afgesproken van 25 % van de feitelijk verstrekte lening. In 2018 is de borgstelling aangesproken als gevolg van het faillissement van een deelnemer.

3.2.3 Vlottende activa

De in de balans opgenomen uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar zijn in onderstaande tabel gespecificeerd.

Tabel 3.13: Uitzettingen rentetypische looptijd < 1 jaar

	Boekwaarde per 31 december 2018	Boekwaarde per 31 december 2017
Vorderingen op openbare lichamen	21.365	25.132
Verstrekte kasgeldleningen	0	500
Rekening-courant verhouding Rijk	160.371	130.909
Overige vorderingen	1.780	2.881
Af: voorziening wegens oninbaarheid overige vorderingen	-70	-496
Totaal	**183.446**	**158.926**

x € 1.000

Vorderingen op openbare lichamen
Deze balanspost bestaat grotendeels uit de nog te ontvangen omzetbelasting uit het btw-compensatiefonds over 2018 (€ 13,3 mln.) en de nog te ontvangen opcenten motorrijtuigenbelastingen van december (€ 6,2 mln.) Daarnaast zijn hieronder ook verantwoord de nog te ontvangen bedragen van medeoverheden, bijvoorbeeld gemeentelijke cofinanciering of terugvordering van teveel betaalde subsidies.

Verstrekte kasgeldleningen
In 2018 is de openstaande kasgeldlening die was verstrekt aan Airport Garden City C.V. afgelost.

Rekening-courant verhouding met het Rijk
Door de invoering van het schatkistbankieren is de provincie verplicht haar overtollige liquide middelen bij het Rijk aan te houden. De stijging van de rekening-courant verhouding met het Rijk van circa € 29,5 mln. wordt met name veroorzaakt door het achterblijven van de uitgaven en de lagere investeringen. Ook hebben er aflossingen plaatsgevonden op de leningen die aan gemeenten zijn verstrekt (conform regulier aflossingsschema). Verder was er een versnelde bijdrage van circa € 14 mln. vanuit het Provinciefonds in december (decentralisatie-uitkering halve aansluiting A6).

Overige vorderingen
Onder deze post staat een vordering op OV regio IJsselmond N.V. van circa € 1,2 mln. In 2018 heeft de definitieve afrekening van de exploitatie van de openbaar vervoerconcessie over 2016 plaatsgevonden, op basis waarvan een bedrag van € 1,2 mln. teruggevorderd wordt.

Voorziening wegens oninbaarheid overige vorderingen
Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening opgenomen die in mindering gebracht wordt op de overige vorderingen. In 2018 zijn alle openstaande rentevorderingen van stichting Thuishaven ontvangen. Het bedrag van ruim € 0,4 mln. dat hiervoor in 2017 was opgenomen in de voorziening is hierdoor in 2018 vrijgevallen ten gunste van het resultaat.

3.2.4 Liquide middelen

Tabel 3.14: Specificatie van de liquide middelen

	Boekwaarde per 31 december 2018	Boekwaarde per 31 december 2017
Voorraad VVV bonnen	1	1
Banksaldi	1.566	1.843
Totaal	**1.567**	**1.844**

x € 1.000

De liquide middelen zijn geheel vrij beschikbaar.

Met tabel 3.15 wordt inzicht gegeven in de mate van benutting van het drempelbedrag dat in het kader van het verplicht schatkistbankieren voor openbare lichamen is geïntroduceerd. Hieruit blijkt dat wij in 2018 het drempelbedrag niet hebben overschreden.

Tabel 3.15: Benutting drempelbedrag schatkistbankieren 2018

		2018			
1	**Drempelbedrag**	**1.529**			
		1e kwartaal	2de kwartaal	3de kwartaal	4de kwartaal
2	**Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen**	**1.156**	**1.071**	**1.106**	**630**
3a = 1 > 2	Ruimte onder het drempelbedrag	373	458	423	899
3b = 2 > 1	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-

x € 1.000

3.2.5 Overlopende activa

Tabel 3.16: Specificatie overlopende activa

	Boekwaarde per 31 december 2018	Boekwaarde per 31 december 2017
Nog van overheden te ontvangen voorschotbedragen inzake uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	0	0
Waarborgsommen	8	8
Vooruitbetaalde kosten	366	593
Nog te ontvangen baten	2.598	1.989
Totaal	**2.972**	**2.590**

x € 1.000

De overlopende activa hebben betrekking op reeds in 2018 vooruitbetaalde kosten voor het boekjaar 2019, en nog in 2019 te ontvangen baten die betrekking hebben op het boekjaar 2018.

Nog te ontvangen baten
Onder deze post is een vordering opgenomen voor een schade met grondverontreiniging die is ontstaan door het kantelen van een vrachtwagen. De vordering bedraagt per balansdatum € 0,8 mln.

3.3 Toelichting op de balans (passiva)

3.3.1 Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de Algemene reserve en de bestemmingsreserves. De Algemene reserve is vrij te besteden en dient ter dekking van algemene risico's. De bestemmingsreserves bestaan uit middelen die gealloceerd zijn aan specifieke bestemmingen. De kaders zijn opgenomen in de Nota reserves en voorzieningen 2015–2019. In tabel 3.17 is de opbouw van en de ontwikkeling in het eigen vermogen opgenomen (exclusief rekeningresultaat 2018).

Tabel 3.17: Opbouw en ontwikkeling in eigen vermogen (excl. rekeningsaldo 2018)

	Eind-saldo 2017	Resul-taat 2017	Begin-saldo 2018	Bij 2018	Af 2018	Eind-saldo 2018
A001 Algemene reserve	21.066	778	21.844	356	-778	21.422
Algemene reserve	**21.066**	**778**	**21.844**	**356**	**-778**	**21.422**
B003 Personeel	975	87	1.063	2.353	-953	2.462
B006 Grootschalige kunstprojecten	423	0	423	33	-268	188
B008 Monumentenzorg	487	0	487	147	0	633
B009 Strategische projecten	39.267	4.577	43.843	12.028	-13.159	42.712
B011 Sport	330	0	330	0	0	330
B016 Zuiderzeelijngelden	16.648	0	16.648	0	-717	15.931
B017 Technische bijstand Europa	756	0	756	25	0	782
B024 Inv.impuls Flevoland-Almere (IFA)	8.634	0	8.634	0	-8.634	0
B025 Procesgelden gebiedsontwikkeling	625	0	625	1.000	-433	1.192
B027 p-MJP/POP	8.193	0	8.193	1.615	-1.202	8.606
B029 Bodem	4.306	0	4.306	0	-1.692	2.614
B030 Egalisatie gladheidsbestrijding	330	0	330	19	0	348
B031 Cofinanciering EU-projecten 14-20	3.588	0	3.588	900	-3.977	512
B032 Nieuwe Natuur	15.786	0	15.786	0	-1.970	13.816
B033 Activering vervangingsinvesteringen	10.289	0	10.289	191	0	10.480
B034 Flevokust Haven	7.297	0	7.297	0	-7.297	0
B035 Almere 2.0	7.292	0	7.292	12.272	-6.768	12.796
B036 Jaarlijks onderhoud infrastructuur	706	0	706	0	-50	656
B037 Mobiliteit	52.278	0	52.278	2.963	-874	54.366
B038 Beheer en ontwikkeling natuur	6.760	0	6.760	1.204	-183	7.781
B039 Meerjaren Aanpak Bedrijfsvoering	4.159	0	4.159	0	-1.357	2.803
B040 Doorgeschoven activiteiten	1.207	1.759	2.966	315	-2.966	315
B042 Dekking afschrijvingslasten	11.801	0	11.801	8.121	-934	18.988
B043 Economisch Programma	11.296	0	11.296	122	-3.480	7.938
B044 Duurzame energie	0	0	0	2.950	0	2.950
Bestemmingsreserves	**213.432**	**6.423**	**219.855**	**46.257**	**-56.912**	**209.200**
Totaal reserves	**234.498**	**7.201**	**241.699**	**46.614**	**-57.690**	**230.622**

x € 1.000

De totale omvang van de reserves is in 2018 afgenomen met € 11,1 mln. (begroot € 14,9 mln.). Deze daling wordt voornamelijk veroorzaakt door de inzet van middelen uit de reserves Strategische projecten, Doorgeschoven activiteiten en Almere 2.0 voor projecten en programma's in 2018. Daarnaast is de reserve Flevokust Haven volledig ingezet ter dekking van de bijzondere waardevermindering die is doorgevoerd. Ook zijn middelen vanuit de reserves Cofinanciering EU-projecten 14-20 en Economisch Programma ingezet voor de uitvoering van het economisch programma in 2018 (waaronder de oprichting en voeding van het TMI Proof of Concept-fonds). Een nadere toelichting op deze mutaties is opgenomen in programmaonderdeel 8.6 Reserves. In bijlage 1 Toelichting reserves en voorzieningen zijn de individuele mutaties van iedere reserve weergegeven. Daar is ook een nadere toelichting opgenomen op de doelstellingen van de reserves.

3.3.2 Voorzieningen

Voorzieningen behoren tot het vreemd vermogen van de provincie omdat de provincie daar niet vrij over kan beschikken. Het verloop van de voorzieningen in 2018 is in onderstaand overzicht weergegeven.

Tabel 3.18: Verloop voorzieningen

	Boekwaarde per 1 januari 2018	Toevoeging 2018	Onttrekking 2018	Boekwaarde per 31 december 2018
Niet jaarlijks onderhoud:				
- Infrastructuur	18.007	11.069	-6.395	22.681
- Vestigingen	745	85	-169	661
- NLE	764	181	-223	722
- Provinciehuis	2.104	465	-419	2.150
Totaal niet jaarlijks onderhoud	**21.620**	**11.800**	**-7.206**	**26.214**
Grondwaterbeheer	804	0	-46	758
Pensioenen (oud) leden GS (APPA)	7.544	653	-222	7.975
Reorganisatie bedrijfsvoering	948	0	-222	726
Garantstelling personeel NLE	1.466	0	-456	1.010
Spaarverlof	348	120	0	468
Totaal overige verplichtingen	**11.110**	**773**	**-946**	**10.937**
Totaal voorzieningen	**32.730**	**12.573**	**-8.152**	**37.151**

x € 1.000

De voorzieningen zijn in totaal met € 4,4 mln. gestegen. De stijging komt nagenoeg volledig voor rekening van de voorziening niet jaarlijks onderhoud infrastructuur. De dotaties en onttrekkingen zijn gebaseerd op meerjarige onderhoudsplannen. Daardoor kan er in een jaar sprake zijn van hogere uitgaven (onttrekking) dan toevoegingen en vice versa. Dit is inherent aan het karakter van dergelijke voorzieningen, welke bedoeld zijn om de onderhoudskosten gelijkmatig over de jaren te verdelen.

Voor een nadere toelichting op het doel van de voorzieningen wordt verwezen naar bijlage 1 bij deze jaarstukken. Hierin zijn tevens de voorzieningen weergegeven die conform de voorschriften van het BBV gesaldeerd zijn met de activa (voorzieningen voor oninbare vorderingen, oninbare leningen en Gronden OostvaardersWold).

3.2.3 Vlottende passiva

Netto-vlottende schulden looptijd < 1 jaar
De belangrijkste schulden op korte termijn bestaan uit te verrichten betalingen aan crediteuren die op de balansdatum nog niet zijn voldaan. Dit zijn doorgaans facturen waarvan de betaaltermijn op balansdatum nog niet was vervallen. Deze zijn begin 2019 vrijwel geheel afgewikkeld. Het verloop van de vlottende passiva is in onderstaand overzicht weergegeven.

Tabel 3.19: Verloop overige schulden

	Boekwaarde per 31 december 2018	Boekwaarde per 31 december 2017
Crediteuren	22.948	8.848
Overige	3.922	1.264
Totaal	**26.870**	**10.112**

x € 1.000

Crediteuren
De stijging ten opzichte van 2017 wordt voornamelijk veroorzaakt doordat eind 2018 een aantal verplichtingen zijn aangegaan en facturen zijn ontvangen waarvan de betaaltermijn per balansdatum nog niet was verstreken. Betaling heeft begin 2019 plaatsgevonden.

Overige
Het verschil met 2017 wordt met name veroorzaakt doordat er in 2018 sprake is van nog te betalen omzetbelasting van circa € 2,6 mln. terwijl er in 2017 sprake was van een vordering. Verder worden onder deze post de nog te betalen salariskosten verantwoord.

Overlopende passiva
Het gaat bij overlopende passiva voornamelijk om nog door de provincie te betalen subsidies en goederen en diensten die zijn toegekend of geleverd in 2018, waarvan de eindafrekening en betaling in 2019 zal plaatsvinden. Het verloop van de overlopende passiva is in tabel 3.21 weergegeven.

Tabel 3.20: Verloop overlopende passiva

	Boekwaarde per 31 december 2018	Boekwaarde per 31 december 2017
Transitorische verplichtingen	10.684	11.013
Vooruit ontvangen doeluitkeringen	20.685	10.883
Overige vooruit ontvangen bedragen	524	2.231
Totaal	**31.893**	**24.127**

x € 1.000

Vooruit ontvangen doeluitkeringen
De vooruit ontvangen doeluitkeringen hebben betrekking op rijksbijdragen of bijdragen van derden die voor een specifiek doel zijn ontvangen. Deze dienen of nog te worden besteed aan het specifieke doel dan wel te worden terugbetaald.

Tabel 3.21: Verloop vooruit ontvangen doeluitkeringen per programma

Programma	Doeluitkering	1 januari 2018	Toevoe-ging	Onttrek-king	31 december 2018
Economie:	Samenwerking leven lang leren	32	0	0	32
Cultuur c.a.:	Cultuur convenant archeologie	59	0	-59	0
Gebiedsontwikkeling:	Floriade werkt!	1.585	0	-69	1.516
	Living lab	0	29	0	29
	Smart Bridges Floriade	0	300	-84	216
	Subtotaal programma's	**1.676**	**329**	**-212**	**1.793**
Investeringsagenda:	EHS compensatie	4.516	0	-1.204	3.312
	Beter benutten Flevokust Haven	0	930	-930	0
	Halve aansluiting A6	4.691	12.184	-1.295	15.580
	Totaal	**10.833**	**13.443**	**-3.641**	**20.685**

x € 1.000

Floriade werkt!
Vanuit het Fonds Verstedelijking Almere is een subsidie van totaal € 2 mln. ontvangen voor activiteiten in het kader van het programma Floriade Werkt!. Het resterende saldo is opgenomen onder de vooruit ontvangen doeluitkeringen.

Living Lab decentrale waterzuivering
In 2018 zijn binnen het programma Almere 2.0 voorbereidingen getroffen voor een living lab, voor innovaties in de decentrale waterzuivering. Voor dit project zijn bijdragen vooruit ontvangen van gemeente Almere en waterschap Zuiderzeeland.

Smart Bridges - Floriade
In 2018 is een 'hackaton' georganiseerd voor het ontwikkelen van een tweetal innovatieve bruggen op het Floriadeterrein. Hiervoor is een bijdrage vooruit ontvangen van gemeente Almere, uit het Fonds Verstedelijking Almere.

Compensatie Ecologische Hoofdstructuur (EHS)
De middelen hebben betrekking op van derden ontvangen bijdragen die ingezet dienen te worden voor de realisatie van natuurcompensatieverplichtingen. Deze compensaties worden gerealiseerd binnen het programma Nieuwe Natuur.

Beter Benutten Flevokust Haven
Van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is in het kader van Beter Benutten een bijdrage ontvangen voor het project Flevokust Haven. De in 2018 ontvangen bijdrage (circa € 0,9 mln.) is geheel ingezet voor de gerealiseerde investeringen.

Halve aansluiting A6
In 2018 is de tweede bijdrage van het Rijk (€ 12,2 mln. excl. BTW) ontvangen voor het realiseren van de halve aansluiting op de A6. Van dit bedrag is tot en met 2018 totaal € 2,1 mln. uitgegeven, het restantbedrag zal in de komende jaren worden uitgegeven.

3.4 Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

In deze paragraaf zijn belangrijke financiële rechten en verplichtingen opgenomen waaraan de provincie voor toekomstige jaren is gebonden en die niet uit de balans blijken.

A. Leaseverplichtingen

Leaseauto's
In totaal worden 39 auto's geleased. Voor iedere auto is een apart leasecontract afgesloten welke vallen onder het raamcontract dat de provincie heeft met een leasemaatschappij. De totale waarde van deze contracten bedraagt € 1,45 mln., waarvan € 0,44 mln. een looptijd heeft korter dan 1 jaar.

B. Overige niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Verhuur vleugel provinciehuis
De Omgevingsdienst Flevoland & Gooi- en Vechtstreek (OFGV) huurt een vleugel van het pand waarin de provincie Flevoland gevestigd is. Hiervoor ontvangt de provincie jaarlijks een vergoeding van € 0,2 mln. Daarnaast ontvangt de provincie € 0,09 mln. voor het doorberekenen van services. Het contract loopt tot november 2022. De OFGV huurt daarnaast ook het meubilair van de provincie Flevoland. Dit contract loopt tot en met 2022. De totale contractwaarde bedraagt € 1,22 mln., waarvan € 0,31 mln. een looptijd kent van korter dan een jaar.

Verhuur pand Oostvaardersdijk
Het pand aan de Oostvaardersdijk (voormalig NLE) wordt door de provincie Flevoland deels verhuurd aan twee huurders; te weten de stichting Erfgoed Batavialand en Het Flevolands Archief. De huur loopt tot medio 2027 en bedraagt jaarlijks € 0,56 mln. De totale contractwaarde par balansdatum bedraagt € 4,76 mln.

Openbaar vervoer
Ter doelrealisatie van het provinciaal mobiliteitsbeleid (product Openbaar vervoer) is de provincie voor een aantal toekomstige jaren twee belangrijke financiële verplichtingen aangegaan welke niet in de balans zijn opgenomen:

In het kader van het openbaar vervoer heeft de provincie twee langlopende verplichtingen welke niet in de balans zijn opgenomen. Ten eerste betreft het de concessie IJsselmond. De looptijd van dit contract is tot 8 december 2023. Tussentijdse bijstellingen zijn mogelijk. Tegenover deze jaarlijkse verplichting staan de geschatte reizigersopbrengsten. Deze bedragen worden jaarlijks geïndexeerd. Per saldo bedraagt de verplichting € 7,2 mln.

Daarnaast heeft de provincie een langlopend convenant met de provincie Fryslân afgesloten in het kader van de HOV-verbinding Groningen-Emmeloord, voor het traject Lemmer-Emmeloord. De afspraak is dat de provincie jaarlijks een exploitatiebijdrage verschuldigd is van € 0,29 mln. Dit bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd. Het convenant heeft een looptijd tot 9 december 2020.

C. Verplichtingen natuurbeheer

In 2014 is landelijk afgesproken om de doorlopende natuurverplichtingen net als voorgaande jaren, voor de decentralisatie van de Natuurtaken, te vermelden onder de niet uit de balans blijkende verplichtingen. De subsidieaanvragen voor Natuurbeheer (vanuit de SNL) worden voor de provincie uitgevoerd door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Zij hebben een overzicht van de doorlopende verplichtingen ultimo 2018 verstrekt. Het totaalbedrag van deze doorlopende verplichtingen per 31 december 2018 is voor Flevoland € 7,52 mln. Deze verplichtingen kunnen worden gedekt uit de middelen voor Natuur in de komende jaren (2019 en verder), die via het Provinciefonds worden ontvangen.

D. Gewaarborgde geldleningen

Tabel 3.22: Gewaarborgde geldleningen

Borg voor lening aan:	Oorspronkelijk bedrag	Waarborg provincie 1 januari 2018	Mutaties waarborg 2018	Waarborg provincie 31 december 2018
Stichting Groenfonds (1,2%)	101.204	748	-106	642
Fiber Flevo (100%)	68	68	68	0
Totaal	**101.272**	**816**	**-174**	**642**

x € 1.000

Er hebben in 2018 geen betalingen plaatsgevonden inzake borg- en garantiestelling.

Stichting Groenfonds
De provincie Flevoland staat borg voor 1,2% van de geldleningen aangegaan door de stichting Groenfonds ten behoeve van de uitvoering van het natuurbeleid.

Fiber Flevo
Aan Fiber Flevo was een borgstelling verleend voor een bedrag van € 68.000 met een looptijd tot en met 31 december 2017. Hier is geen beroep op gedaan en deze borgstelling is daarom in 2018 komen te vervallen.

E. Overige meerjarige financiële rechten en verplichtingen

Jaarlijks worden interne controles uitgevoerd op de financiële rechtmatigheid van inkopen en aanbestedingen. In 2018 zijn drie afwijkingen geconstateerd waarbij het totaal van aaneengesloten opdrachten het grensbedrag voor Europese aanbestedingen overschrijd. De totale afwijking bedraagt ca. 0,3% van ons begrotingstotaal en valt daarmee ruim binnen de controletolerantie die Provinciale Staten hebben vastgesteld.

Onderstaand overzicht geeft inzicht in de totale afwijking welke volledig in 2018 wordt verantwoord.

Tabel 3.23: Afwijkingen financiële rechtmatigheid inkopen en aanbestedingen

	Afwijking 2018
Totaal	**794**

x € 1.000

Kredietfaciliteit
De provincie Flevoland beschikt met ingang van 1 januari 2019 over een kredietfaciliteit bestaande uit een kredietlimiet van € 0 en een intra-daglimiet van € 10 mln.

Bijlagen

Behorend bij de jaarrekening:
1. Toelichting reserves en voorzieningen
2. Verdeling van de lasten en baten over de taakvelden
3. Incidentele lasten en baten
4. Single information Single audit (SiSA)

Overig:
5. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

1. Toelichting reserves en voorzieningen

Eens in de 4 jaar wordt een nota reserves en voorzieningen uitgebracht waarin het beleid wordt uiteengezet. In december 2015 is de nota Reserves en voorzieningen 2015-2019 vastgesteld. Voor alle bestemmingsreserves geldt dat het saldo van de reserve beschikbaar is voor de benoemde bestedingsdoelen. Voor een deel zijn de hierin opgenomen middelen reeds geoormerkt voor specifieke activiteiten. In deze bijlage is van iedere reserve en voorziening een detailoverzicht van het verloop in 2018 weergegeven, inclusief eventuele resterende oormerken.

Reserves

Algemene reserve (NR: A001)
De algemene reserve is noodzakelijk om te voorkomen dat bij incidentele tegenvallers ombuigingen op het bestaande beleid nodig zijn. Ook kan de reserve worden benut voor incidentele uitgaven waarvoor geen andere dekking beschikbaar is. Deze reserve wordt gevoed uit incidentele meevallers en rekeningoverschotten waaraan geen bestemming is gegeven. Voor de algemene reserve is een ondergrens vastgesteld. Deze bedraagt 5% van de begrotingsomvang voor bestemming; met de begrotingsomvang wordt bedoeld het totaal van de geraamde c.q. verantwoorde lasten in het jaar waarop de bandbreedte van toepassing is. Hieraan wordt ultimo 2018 voldaan.

De algemene reserve maakt onderdeel uit van de weerstandscapaciteit van de provincie. De noodzakelijke minimumomvang van de algemene reserve wordt mede bepaald door het risicoprofiel van de provincie en de andere mogelijkheden die er zijn om eventuele tegenvallers op te vangen. Dit wordt jaarlijks in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing toegelicht. Voor de algemene reserve bestaat geen bestedingsplan. Binnen de algemene reserve zijn geen oormerken aanwezig, deze kan voor de weerstandscapaciteit daarom volledig als 'vrije ruimte' worden beschouwd.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
A001 Algemene reserve	**21.844**	**356**	**-778**	**21.422**
Bij				
Storting voorfinanciering aankoop vastgoed NLE (t/m 2023)		356		
Af				
Resultaatbestemming 2017 (toevoeging programmabudget)			-778	

Personeel (NR: B003)
Dit betreft een gedelegeerde reserve waarvoor verplichtingen mogen worden aangegaan, alvorens de begroting te wijzigen. De verplichting dient te passen binnen het bestedingskader. De reserve wordt ingezet voor:
- (tijdelijke) bovenformatieve formatieplaatsen;
- tijdelijke dubbeling van een functie (voor maximaal 3 maanden);
- personele knelpunten;
- vervanging bij langdurige ziekte (langer dan zes maanden);
- complexe personeelsdossiers en / of afvloeiingskosten;
- organisatieontwikkeling;
- kosten voortvloeiend uit reorganisatie bedrijfsvoering;
- kosten voortvloeiend uit afspraken gemaakt in de cao.

Bij de Zomernota 2017 is de doelstelling van deze reserve verruimd en de naam gewijzigd (voorheen: reserve Personele frictiekosten). Met ingang van 2017 worden de overschotten/tekorten op de personele budgetten voor medewerkerontwikkeling (incl. POB), management development traject, duurzame inzetbaarheid en mobiliteit, en stelpost versterking organisatie bij de jaarrekening toegevoegd of onttrokken aan deze reserve. Deze bredere inzet van budgetten maakt een meer programmatische aansturing mogelijk, waardoor de budgetten beter worden benut en tijdelijk extra personeelslasten beter kunnen worden opgevangen. Hierdoor kan de directie voor wat betreft de personele budgetten beter inhoud geven aan haar verantwoordelijkheid om de bedrijfsvoering binnen de bestaande budgetten uit te voeren en zich daarbij te conformeren aan de cao. De omvang van deze reserve wordt per bestuursperiode vastgesteld.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B003 Personeel	**1.063**	**2.353**	**-953**	**2.462**
Bij				
Reguliere storting		900		
Onderuitputting diverse personeelsbudgetten		1.453		
		2.353		
Af				
Frictiekosten 2018			-953	

Grootschalige kunstprojecten (NR: B006)
De reserve heeft de volgende doelen:
- Onderhoud en beheer van de 8 (was 7) landschapskunstwerken;
- Realisatie van landschapskunstwerken;
- Toepassing 1% kunstregeling bij investeringen in infrastructuur, verbouwing, nieuwbouw of aankoop van provinciale gebouwen door de provincie die een bedrag van 10 miljoen euro te boven gaan.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B006 Grootschalige kunstprojecten	**423**	**33**	**-268**	**188**
Bij				
Reguliere storting		33		
Af				
Realisatie 8e landschapskunstwerk			-268	

Monumentenzorg (NR: B008)
De reserve heeft tot doel om middelen beschikbaar te hebben om financiële bijdragen toe te kennen voor restauratie en onderhoud van rijks- en gemeentelijke monumenten, overeenkomstig het daarvoor vastgestelde beleid.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B008 Monumentenzorg	**487**	**147**	**0**	**633**
Bij				
Reguliere storting		147		

Strategische projecten (NR: B009)
De reserve is ingesteld om projecten te realiseren / stimuleren die van strategisch belang zijn voor de provincie en bijdragen aan de verdere ontwikkeling van de provincie. Het gaat daarbij doorgaans om majeure projecten die naar hun omvang niet binnen de jaarlijks in de begroting beschikbare middelen kunnen worden opgevangen. Gelet op de omvangrijke bedragen die veelal met het uitvoeren van majeure projecten zijn gemoeid en de noodzaak om tot verdere ontwikkeling van de provincie te komen, is een substantiële reserve de komende jaren noodzakelijk.

Voor een beroep op deze reserve zijn de volgende randvoorwaarden gesteld:
- het gaat om – veelal grootschalige – projecten met substantiële effecten, uitstraling en betekenis voor Flevoland;
- op deze reserve wordt geen beroep gedaan op grond van het feit dat bestaande budgetten of andere reserves niet toereikend zijn;
- het gaat niet om onderwerpen die in de reguliere begroting thuishoren omdat zij met een zekere regelmaat voorkomen;
- het gaat om publieke zaken waarvan nadrukkelijk een multiplieereffect mag worden verwacht.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12	Oormerk
B009 Strategische projecten	**43.843**	**12.028**	**-13.159**	**42.712**	**47.544**
Bij					
Reguliere jaarlijkse storting		4.561			
Overheveling uit reserve Economisch Programma (ZN2018)		2.300			
Voordelig saldo Zomernota 2018		4.167			
Aanvullende lening DE-ON inzake geothermie (uit B029)		1.000			
		12.028			
Af					
Tijdelijke formatie griffie (amendement ZN2018)			-34		
Afwikkeling opheffing SFB (amendement ZN2018)			-70		
Herstructureringsprogramma bedrijventerreinen			-994		
Fonds Landelijk Gebied			-710		
MOBLA - Bereikbaarheid luchthaven (naar B042)			-400		
Marker Wadden			-400		
Fietspad Grote Trap (naar B042)			-327		
Regiefunctie ontsluiting luchthaven			-10		
Statengriffie			-150		
Verkeersmanagement en bereikbaarheid Oostrand			-105		
Toeristisch recreatieve benuttingen			-20		
National Park Nieuw Land			-267		
Veldstation National Park Nieuw Land			-150		
SBA - Stedelijke Bereikbaarheid Almere (naar B042)			-679		
Stelpost Nieuw Beleid			-42		
Zwemwaterbebording			-10		
Landschapsbeheer Flevoland (amendement PB18)			-50		
EP: Proof of Concept fonds			-4.000		
EP: Monitor			-50		
Waterloopbos			-1.000		
Krachtige Samenleving			-59		
GLB/POP3 - water			-157		
Cultuurbeleid			-305		
Beleidskader Oostvaardersplassen			-3.148		
Kredietbank Nederland MKB			-23		
			-13.159		
Resterende oormerken per 31-12-2018					
Fonds Landelijk Gebied					1.068
Procesgeld internet buitengebied					64
Medefinanciering glasvezel oostelijk en zuidelijk Flevol.					geheim
Poorten Nationaal Park Nieuw Land (mandaat GS)					2.850
Procesgeld Nationaal Park Nieuw Land					468
Beleidskader Oostvaardersplassen					52
Nota Natuur (mandaat GS)					2.000
Spirocan (achtervang lening)					1.500
Economisch Programma: Monitor					100
Kredietfaciliteit MKB doorstartfonds (achtervang lening)					477
Regiegroep techniek en gebiedspromotie					83
Composietencluster					300
MITC					2.000
Toeristisch recreatieve benutting Fl. monumenten					130
Zwemwaterbebording					10

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12	Oormerk
B009 Strategische projecten	**43.843**	**12.028**	**-13.159**	**42.712**	**47.544**
Werelderfgoed Schokland					500
Cultuurbeleid 17-20					326
Krachtige samenleving (mandaat GS)					1.441
Hernieuwbare energie					500
Achtervang lening DE-on (incl. geothermie)					7.328
Fietspadennetwerk					2.000
Kornwerderzand (mandaat GS)					2.500
Bereikbaarheid Luchthaven (MOBLA)					960
Fietspad Grote Trap					1.870
Stedelijke bereikbaarheid Almere (SBA)					6.572
Regiefunctie ontsluiting luchthaven					177
Oostrand Dronten					395
HOV Luchthaven - infrastructuur (mandaat GS)					1.000
Procesgeld Rijksvastgoed Lelystad					155
Optimalisatie landzijdige ontsluiting Flevokust Haven					3.000
Kapitaallasten Innovatiepaviljoen Floriade Werkt!					700
Trintelzand					1.000
GLB/POP3 - water					3.943
Marker Wadden					900
Statengriffie					300
Nieuw Beleid					27
ICT					448
Informatietechnologie					400
Totaal oormerken (+geheim)					**47.544**

Het bedrag van de resterende oormerken is hoger dan de totale reserve. Dit wordt veroorzaakt doordat de geoormerkte gelden over meerdere jaren zullen worden besteed en de komende jaren nog stortingen in de reserve plaatsvinden, die nog niet in het saldo per 31 december 2018 zijn opgenomen. Rekening houdend met de reeds voorziene stortingen is het saldo van de reserve toereikend om de oormerken te dekken.

Sportaccommodaties / grootschalige sportevenementen (NR: B011)
De reserve ondersteunt de uitvoering van het sportbeleid door bijdragen te verstrekken aan:
- de stimulering van een voor Flevoland toereikend sportvoorzieningenniveau;
- subsidie voor sportaccommodaties met een provinciale of landelijke betekenis;
- grote sportevenementen.

De bestedingsdoelen van de reserve zijn opgenomen in de Sportnota 2013-2016. De uitvoering van de sportnota is opgedragen aan Gedeputeerde Staten. Aanvragen worden getoetst aan de Sportnota. Gedeputeerde Staten hebben in 2016 besloten het sportbeleid tot en met 2018 te verlengen.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B011 Sport	**330**	**0**	**0**	**330**

Zuiderzeelijngelden (NR: B016)
Het doel van de reserve is de realisatie van projecten tot verbetering en versterking van de bereikbaarheid en economische ontwikkeling van Flevoland, die kunnen worden gezien als compensatie voor het niet doorgaan van de Zuiderzeelijn. De reserve blijft in stand tot de daarmee te realiseren projecten zijn afgerond; daarna kan de reserve worden opgeheven (indicatie 2022). Het Rijk heeft de resterende bijdrage voor de gehele periode in 2017 reeds volledig voldaan.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12	Oormerk
B016 Zuiderzeelijngelden	**16.648**	**0**	**-717**	**15.931**	**5.397**
Af					
Projectbijdragen Luchthavenfonds			-84		
Provinciale bijdrage projecten ZZL			-633		
			-717		
Resterend oormerk per 31-12-2018					
Luchthavenfonds					397
Provinciale bijdrage Maritieme Servicehaven NF (excl. cofinanciering)					5.000
					5.397

Technische bijstand Europa (NR: B017)
Voor de uitvoeringskosten van de Europese programma's zijn, onder de noemer technische bijstand, middelen beschikbaar gesteld. Het betreft hier salariskosten (inclusief overhead), accountantskosten en overige (declarabele) kosten. Deze uitvoeringskosten kennen geen gelijkmatig verloop. Met deze egalisatiereserve kunnen de schommelingen in de kosten van technische bijstand in een verantwoordingsjaar worden opgevangen.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B017 Technische bijstand Europa	**756**	**25**	**0**	**782**
Bij				
Restantbudget technische bijstand 2018		25		

Investeringsimpuls Flevoland-Almere (NR: B024)
De provincie wil met het IFA in de periode 2007-2020 het volgende realiseren:
- krachtige impulsen voor de ontwikkeling van een uniek stedelijk klimaat in Almere en het versterken van de economische positie van Almere binnen de Noordvleugel van de Randstad;
- impulsen voor ideeën, ondernemingen en mensen, waardoor Almere duurzaam aantrekkelijk blijft en waarbij het gaat om investeringen in de sociale, culturele en economische infrastructuur.

Eind 2018 is het IFA-programma afgerond en zijn de resterende middelen overgeheveld naar de reserve Almere 2.0.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B024 Investeringsimpuls Flevoland-Almere (IFA)	**8.634**	**0**	**-8.634**	**0**
Af				
Projectbijdragen IFA 2018			-561	
Overheveling restantsaldo naar reserve B035 Almere 2.0			-8.073	
			-8.634	

Procesgelden gebiedsontwikkeling (NR: B025)
Voor de uitvoering van de speerpunten in de gebiedsontwikkeling is externe deskundigheid nodig, die kan wisselen afhankelijk van de fase waarin het speerpunt zich bevindt. Voor elk speerpunt wordt een bestuursopdracht door Provinciale Staten vastgesteld, waarbij inzicht wordt gegeven in de uitgaven die voor de speerpunten zullen worden gedaan. Vanwege het ongelijkmatig verloop van de uitgaven is een reserve ingesteld; hierdoor wordt het jaarlijks beslag op de begroting geëgaliseerd.

Jaarlijks wordt een bedrag aan de reserve toegevoegd waaruit de proceskosten worden betaald. Niet bestede middelen worden via de reserve meegenomen naar het volgende jaar. Indien in een jaar extra middelen nodig zijn worden deze in eerste instantie uit deze reserve onttrokken.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12	Oormerk
B025 Procesgelden gebiedsontwikkeling	**625**	**1.000**	**-433**	**1.192**	**230**
Bij					
Reguliere storting		1.000			
Af					
Procesgeld Noordelijk Flevoland			-24		
Procesgeld Amsterdam Lelystad Airport			-176		
Procesgeld Markermeer IJmeer			-80		
Procesgeld Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland			-154		
			-433		
Resterend oormerk per 31-12-2018					
Procesgelden Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland					230

p-MJP/POP (NR: B027)
De reserve is ingesteld om in enig jaar niet bestede cofinancieringsmiddelen voor het plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3 2014-2020) beschikbaar te houden voor latere jaren. De provinciale cofinanciering voor het programma is gelijkmatig beschikbaar. De feitelijke inzet hiervan wisselt echter van jaar tot jaar. Om die reden is deze egalisatiereserve ingesteld.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B027 p-MJP/POP	**8.193**	**1.615**	**-1.202**	**8.606**
Bij				
Aanvulling t.b.v. uitvoeringskosten (Zomernota 2018)		1.185		
Reguliere storting provinciale cofinanciering POP3		430		
		1.615		
Af				
Provinciale cofinanciering voor het programma POP3			-426	
Saldo uitvoeringskosten programma POP3			-776	
			-1.202	

Bodem (NR: B029)
Het doel van de reserve is de realisatie van projecten in het kader van het meerjarenprogramma Bodem. Het betreft bodemsaneringen en projecten in het kader van het programma Duurzaam gebruik van de ondergrond. Dit ter uitvoering van het met het Rijk afgesloten Convenant Bodemontwikkelingsbeleid en Aanpak Spoedlocaties. In 2015 is een vervolgconvenant Bodem en ondergrond 2016-2020 afgesloten. De voeding vindt plaats uit nog niet bestede van het Rijk (te) ontvangen (decentralisatie-)uitkeringen.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B029 Bodem	**4.306**	**0**	**-1.692**	**2.614**
Af				
Aanvullende lening DE-on inzake geothermie (naar B009)			-1.000	
Duurzaam gebruik ondergrond 2018 (DGO)			-692	
			-1.692	

Egalisatiereserve gladheidsbestrijding (NR: B030)
Het doel van deze egalisatiereserve is om voor de korte en langere termijn een flexibelere buffer te creëren om de sterk wisselende inzet (en kosten) ten behoeve van de gladheidsbestrijding op te vangen, zonder dat in het reguliere onderhoudsprogramma moet worden ingegrepen. De egalisatiereserve is bij de instelling eenmalig gevoed met € 325.000 uit het rekeningresultaat 2011. Vervolgens vindt voeding plaats uit batige saldi op de begrotingspost gladheidsbestrijding in de jaren dat er lage kosten worden gemaakt. Het maximale saldo is € 500.000. Dit betreft een gedelegeerde reserve.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B030 Egalisatie gladheidsbestrijding	**330**	**19**	**0**	**348**
Bij				
Restantbudget gladheidsbestrijding 2018		19		

Cofinanciering EU-projecten 2014-2020 (NR: B031)
Het doel van de reserve is om de provinciale cofinanciering voor de projecten uit het Europese programma 2014-2020 gelijkmatig ten laste van de begroting te laten komen. De reserve wordt primair ingezet voor de cofinanciering van projecten in het kader van het Europese programma 2014-2020. Daarnaast worden eventuele oninbare vorderingen (in het kader van het Europees programma) uit de reserve gedekt en vervult de reserve een rol bij het afdekken van het risico dat de Europese commissie de gedeclareerde programmakosten niet volledig vergoedt.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B031 Cofinanciering EU-projecten 14-20	**3.588**	**900**	**-3.977**	**512**
Bij				
Reguliere storting		900		
Af				
Cofinanciering TMI Proof of Concept Fonds			-4.000	
Operationeel Programma Kansen voor Flevoland 2014-2020			-27	
Interreg V			-75	
Terugontvangen bedragen oude jaren			125	
			-3.977	

Nieuwe Natuur (NR: B032)
De in de reserve beschikbare middelen, alsmede de in het kader van het voormalig OostvaardersWold verkregen grondposities, worden ingezet voor de realisatie van het programma Nieuwe Natuur en de afwikkeling van het voormalig OostvaardersWold. Om het inzicht te verbeteren in de nog beschikbare middelen voor het programma is hiervoor een aparte reserve ingesteld.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B032 Nieuwe natuur	**15.786**		**-1.970**	**13.816**
Af				
Saldo programma Nieuwe Natuur 2018			-1.970	

Egalisatiereserve activering vervangingsinvesteringen (NR: B033)
Op basis van de Koepelnota integraal infra beheer is een totaal dekkingsarrangement gemaakt voor de kosten van infrabeheer (jaarlijks onderhoud, niet jaarlijks onderhoud en vervangingsinvesteringen) voor de komende jaren. Daarbij worden de vervangingsinvesteringen geactiveerd, waarbij de kapitaallasten ('de stille lasten') worden gedekt uit het daarvoor beschikbare budget. Dit betekent dat er in de eerste jaren ruimte binnen het stille lasten budget ontstaat, die in latere jaren nodig is om de oplopende kapitaallasten te dekken. Deze egalisatiereserve is bedoeld om de lasten van het infrabeheer in latere jaren te dekken.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B033 Egalisatiereserve activering vervangingsinvester.	**10.289**	**191**	**0**	**10.480**
Bij				
Egalisatie budgetten vervangingsinvesteringen 2018		191		

Flevokust Haven (NR: B034)
Met het genomen investeringsbesluit Flevokust is besloten om de middelen die binnen de reserve Zuiderzeelijngelden gereserveerd waren voor de ontwikkeling van de buitendijkse haven, in 2015 over te hevelen naar de ingestelde reserve Flevokust Haven. De exploitatieberekening die ten grondslag ligt aan het genomen investeringsbesluit laat een onrendabele top zien. De met het project gemoeide kosten zijn hoger dan de te verwachten opbrengsten. De reserve dient ter dekking van deze onrendabele top, zodat het geen

(aanvullend) beslag op de algemene middelen legt. Conform de verslaggevingsvoorschriften is in 2018 een duurzame waardevermindering doorgevoerd, omdat de getaxeerde marktwaarde lager ligt dan de boekwaarde van de investering. Deze lasten zijn gedekt uit deze reserve. Het restant van € 0,2 mln. is ten laste van het rekeningssaldo gebracht.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B034 Flevokust Haven	**7.297**	**0**	**-7.297**	**0**
Af				
Voorziening duurzame waardevermindering Flevokust Haven			-7.297	

Almere 2.0 (NR: B035)
Het doel van de reserve is om de voor het Fonds Verstedelijking Almere beschikbare provinciale bijdrage beschikbaar te houden totdat deze op basis van gehonoreerde projecten tot besteding komt. Tevens worden de middelen hiermee gescheiden van de afronding van het lopende IFA-programma zodat de omvang van de beschikbare middelen transparant blijft. Bestedingen ten laste van de reserve Almere 2.0 vinden plaats op basis van een door Provinciale Staten vastgesteld jaarprogramma Fonds Verstedelijking Almere (inclusief eventuele tussentijds vastgestelde wijzigingen).

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12	Oormerk
B035 Almere 2.0	**7.292**	**12.272**	**-6.768**	**12.796**	**5.950**
Bij					
Reguliere storting		4.200			
Restantsaldo IFA (uit B024)		8.072			
		12.272			
Af					
Bijdrage Fonds Verstedelijking Almere Jaarprogramma 2018			-6.768		
Resterende oormerken per 31-12-2018					
Economische making of Floriade					5.950

Egalisatiereserve jaarlijks onderhoud Infrastructuur (NR: B036)
Door de egalisatiereserve jaarlijks onderhoud infrastructuur kunnen overlopende activiteiten in het daaropvolgende jaar worden gedekt. Na afloop van de vierjaarlijkse periode valt het restant van de egalisatiereserve volledig vrij ten gunste van de algemene middelen.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B036 Egalisatiereserve jaarlijks onderhoud Infrastructuur	**706**	**0**	**-50**	**656**
Af				
Saldo budgetten jaarlijks onderhoud 2018			-50	

Mobiliteit (NR: B037)
De reserve wordt ingezet ter dekking van de kosten voor openbaar vervoer, verkeers- en mobiliteitsmanagement, verkeersveiligheid en infrastructurele projecten. De primaire functie van de reserve is om schommelingen in de inzet van deze middelen te egaliseren en de middelen vanuit de decentralisatie uitkering voor Verkeer & Vervoer beschikbaar te houden. Het instellen van de reserve draagt bij aan het uitvoeren van het Coalitieakkoord 2015-2019 dat stelt dat de huidige budgetten voor openbaar vervoer en infrastructuur in stand worden gehouden, ook als de Brede Doeluitkering Verkeer & Vervoer (BDU) is overgeheveld naar het provinciefonds (hetgeen inmiddels heeft plaatsgevonden). De bestedingsdoelen zijn identiek aan de bestedingsdoelen van de oude BDU-bestedingen en zijn opgenomen in het p-MIRT. Daarin wordt inzicht gegeven in de specifieke bestedingsdoelen van de middelen. Het betreft een gedelegeerde reserve voor zowel stortingen als onttrekkingen.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12	Oormerk
B037 Mobiliteit	**52.278**	**2.963**	**-874**	**54.366**	**10.455**
Bij					
Reguliere storting voormalig infrafonds		2.128			
Beter Benutten subsidie (Provinciefonds)		161			
Proceskosten Oostrand		105			
Beter Benutten subsidie LAB/OMALA (Provinciefonds)		569			
		2.963			
Af					
Netto exploitatie Mobiliteit (programma 6)			8.917		
Bijdrage busbanen Almere			-578		
Dekking OV Luchthaven Lelystad			-750		
Investeringen Hogering (naar reserve B042)			-718		
Investeringen Waterlandseweg (naar reserve B042)			-1.451		
Investeringen Gooiseweg (naar reserve B042)			-1.012		
Investeringen Passage Dronten (naar reserve B042)			-1.256		
Investeringen MOBLA (naar reserve B042)			-1.124		
Overige investeringen p-MIRT (naar reserve B042)			-1.154		
			874		
Resterende oormerken per 31-12-2018					
Bijdrage N50					500
Bijdrage busbanen Almere					9.955
Totaal oormerken					**10.455**

Beheer en ontwikkeling natuur (NR: B038)
Het doel van de reserve is de realisatie van projecten en het uitvoeren van beheermaatregelen in het kader van de decentralisatie van het natuurbeleid. De reserve zorgt ervoor dat de verschillen in kasuitgaven tussen de jaren worden geëgaliseerd.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B038 Beheer en ontwikkeling natuur	**6.760**	**1.204**	**-183**	**7.781**
Bij				
Reguliere storting conform begroting		850		
Onderuitputting uitvoeringsbudgetten natuur		354		
		1.204		
Af				
Dekking lasten Faunabeheereenheid en Weidevogels			-183	

Meerjaren Aanpak Bedrijfsvoering (NR: B039)
Bij de instelling van de reserve is deze eenmalig met € 6,5 mln. gevoed vanuit de algemene reserve. Jaarlijks zullen de eventuele overschotten op eenmalige ICT-middelen worden toegevoegd aan de reserve. De reserve wordt ingezet voor de kosten die gemaakt worden voor de Meerjaren Aanpak Bedrijfsvoering (MAB).

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B039 Meerjaren Aanpak Bedrijfsvoering	**4.159**	**0**	**-1.357**	**2.803**
Af				
Uitvoering Meerjaren Aanpak Bedrijfsvoering 2018			-1.357	

Doorgeschoven Activiteiten (NR: B040)
Doel van deze reserve is het overhevelen van niet bestede budgetten voor specifieke activiteiten die over de jaargrens heen schuiven. Het gaat daarbij uitsluitend om doorgeschoven middelen voor activiteiten waarvoor geen specifieke bestemmingsreserves zijn ingesteld. Deze middelen zijn uitsluitend gedurende het volgende begrotingsjaar binnen de reserve beschikbaar en vallen vrij in het rekeningresultaat indien besteding niet tijdig

heeft plaatsgevonden. Onttrekkingen aan deze reserve zijn gemandateerd aan het college van Gedeputeerde Staten.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12	Oormerk
B040 Doorgeschoven activiteiten	**2.966**	**315**	**-2.966**	**315**	**315**
Bij					
WNRA (Zomernota 2018)		133			
Projecten HFA/Batavialand (Zomernota 2018)		182			
		315			
Af					
Inzet/vrijval doorgeschoven activiteiten 2017			-2.966		
Resterende oormerken per 31-12-2018					
WNRA					133
Projecten HFA/Batavialand					182
Totaal oormerken					**315**

Dekking afschrijvingslasten (NR: B042)
De primaire functie van deze reserve is de (extra) afschrijvingslasten te dekken, om deze zodoende te egaliseren en daarmee de exploitatieruimte van de provinciale begroting stabiel te houden. De reserve wordt ingezet ter dekking van de afschrijvingslasten voor investeringen in activa met maatschappelijk nut. De hoogte van de onttrekking uit de reserve is afhankelijk van de afschrijvingslasten, zoals deze jaarlijks voortvloeien uit de staat van activa. Het betreft een gedelegeerde reserve.

Per 1 januari 2017 is het volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) niet meer toegestaan om bijdragen uit het eigen vermogen (reserves) of uit de eigen exploitatie direct in mindering te brengen op het te activeren bedrag van investeringen in maatschappelijk nut. Als gevolg van deze wijziging stijgt de hoogte van de te activeren activa aanzienlijk, met als gevolg een toename van de jaarlijkse structurele afschrijvingslasten. Deze hogere structurele lasten kunnen een negatief effect hebben op de beschikbare begrotingsruimte. Om dit effect te voorkomen zijn de (reeds gereserveerde en voorgenomen) bijdragen aan investeringen apart gezet in deze reserve om de toekomstige afschrijvingslasten te dekken. Over de gehele looptijd van de activa is het effect budgetneutraal.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B042 Dekking afschrijvingslasten	**11.801**	**8.121**	**-934**	**18.988**
Bij				
uit reserve Strat.projecten (Flevokust, MOBLA en SBA)		1.406		
uit reserve Mobiliteit (investeringen p-MIRT 2019)		6.715		
		8.121		
Af				
Dekking extra afschrijvingslasten a.g.v. BBV-wijziging 2018			-934	

Economisch Programma (NR: B043)
Doel van deze reserve is een duidelijk label te geven aan de middelen voor het Economisch Programma. Daarnaast wordt de onvoorspelbaarheid van inzet van middelen opgevangen door de middelen niet direct actief op de programmabegroting te zetten. Onttrekkingen aan deze reserve zijn gedelegeerd aan Gedeputeerde Staten. Op basis van doelbereik en voortgang kan met behoud van snelheid uit deze reserve geput worden, binnen de daartoe gestelde kaders.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12	Oormerk
B043 reserve Economisch Programma	**11.296**	**122**	**-3.480**	**7.938**	**7.281**
Bij					
Onderuitputting economisch programma 2018		122			

Af					
Voucherregeling Human Capital AGenda			-50		
Human Capital Agenda			-50		
PPS-regeling			-180		
Financiering en support			-500		
Transitie OMFL			-400		
Overheveling naar reserve B009 (Zomernota 2018)			-2.300		
			-3.480		
Resterende oormerken per 31-12-2018					
Human Capital agenda					1.081
Financiering en support					1.500
Internationaal Ondernemerschap					1.500
Groeihuis					1.500
Netwerkversterkend ondernemerschap					1.000
Groeimakelaarschap					500
Versterking economisch vestigingsklimaat					200
Totaal oormerken					**7.281**

Duurzame energie (NR: B044)
Deze reserve is in 2018 ingesteld bij de besluitvorming omtrent de projecten binnen de opgave duurzame energie. De onttrekkingen aan deze reserve dienen te voldoen aan de gestelde randvoorwaarden en de geformuleerde doelstellingen binnen de programmabegroting, dan wel de uitwerking van de opgave duurzame energie en de energieagenda. Voeding vindt plaats vanuit de resterende middelen voor duurzame energie binnen de stelpost Nieuw Beleid (in 2018 en 2019). Het doel van de reserve is het uitvoeren van projecten binnen de opgave duurzame energie, zoals het expertise centrum, initiatieven energietransitie en de regeling 'zon voor asbest'.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
B044 Duurzame energie	**0**	**2.950**	**0**	**2.950**
Bij				
Resterende middelen Duurzame Energie 2018 (stelpost NB)		2.950		

<u>Voorzieningen</u>

Grondwaterbeheer (NR: V005)
De voorziening is bestemd voor het egaliseren van jaarlijkse verschillen tussen uitgaven wegens grondwaterbeheer (inclusief schadevergoedingen) en inkomsten uit de grondwaterheffing. De bestedingsdoelen van de grondwaterheffing vloeien voort uit de Waterwet (voorheen de Grondwaterwet), artikel 7.7. De doelen zijn: maatregelen om nadelige effecten van grondwateronttrekkingen te compenseren, onderzoeken ten behoeve van het grondwaterbeleid, het grondwaterregister en schade in verband met onttrekkingen. Ook het met deze taken belaste personeel kan betaald worden uit de grondwaterheffing. Besteding aan andere doelen is niet toegestaan. De voorziening wordt gevoed uit de opbrengsten van de grondwaterheffing, voor zover die niet in het jaar van ontvangst zijn besteed.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V005 Grondwaterbeheer	**804**	**0**	**-46**	**758**
Af				
Egalisatie kosten grondwaterbeheer 2018			-46	

Niet-jaarlijks onderhoud provinciehuis (NR: V011)
De voorziening is bedoeld om het Provinciehuis inclusief de daarin aanwezige installaties in de huidige vorm voor een lange periode in stand te houden; dit gebeurt op basis van een opgesteld meerjaren onderhoudsplan, waarin voor een langere periode (max. 40 jaar) een doorkijk wordt gegeven in de benodigde financiële middelen. Dit onderhoudsplan wordt om de 4 jaar door Provinciale Staten vastgesteld. Het huidige plan dat bij

de Perspectiefnota 2017-2021 door Provinciale Staten is vastgesteld betreft de periode 2018-2021. In het plan is inzichtelijk gemaakt op welke onderdelen voor het niet-jaarlijks onderhoud in die periode kosten zullen worden gemaakt.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V011 NJO provinciehuis	**2.104**	**465**	**-419**	**2.150**
Bij				
Reguliere storting		465		
Af				
Uitvoering onderhoud 2018 volgens onderhoudsplan			-419	

Niet-jaarlijks onderhoud infrastructuur (NR: V025)
De voorziening is bedoeld om het provinciaal wegen- en vaarwegennet voor een lange periode in stand te houden; daarvoor is periodiek groot onderhoud nodig. Op basis van inspecties en rekening houdend met de aspecten bereikbaarheid, verkeersveiligheid en staat van onderhoud worden meerjaren onderhoudsprogramma's opgesteld. Op basis hiervan wordt de jaarlijkse dotatie en onttrekking bepaald. De meerjaren onderhoudsprogramma's worden één maal per vijf jaar aangeboden aan Provinciale Staten (de huidige versie is op 29 januari 2014 door Provinciale Staten vastgesteld). De uitwerking vindt plaats in het jaarlijks op te stellen Meerjarenprogramma Beheer en Vervanging Infrastructuur (MBVI).

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V025 NJO infrastructuur	**18.007**	**11.069**	**-6.395**	**22.681**
Bij				
Reguliere storting		11.069		
Af				
Uitvoering onderhoud 2018 volgens onderhoudsprogramma's			-6.395	

Niet-jaarlijks onderhoud vestigingen (NR: V043)
De voorziening is bedoeld om de vestigingen (voorheen: steunpunten) en de daarin aanwezige installaties in de huidige vorm voor een lange periode in stand te houden; dit gebeurt op basis van een opgesteld meerjaren onderhoudsplan, waarin voor een langere periode een doorkijk wordt gegeven in de benodigde financiële middelen. Dit onderhoudsplan wordt om de 4 jaar door Provinciale Staten vastgesteld. Het huidige plan dat bij de Perspectiefnota 2017-2021 door Provinciale Staten is vastgesteld betreft de periode 2018-2021.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V043 NJO Vestigingen	**745**	**85**	**-169**	**661**
Bij				
Reguliere jaarlijkse storting		85		
Af				
Uitvoering onderhoud 2018 volgens onderhoudsplan			-169	

Niet-jaarlijks onderhoud NLE (NR: V044)
De voorziening is bedoeld om het deel van het vastgoed dat voorheen in eigendom was van Nieuw Land Erfgoedcentrum, en sinds 2017 in eigendom van de provincie Flevoland is, inclusief de daarin aanwezige installaties in de huidige vorm voor een lange periode in stand te houden; dit gebeurt op basis van een opgesteld meerjaren onderhoudsplan, waarin voor een langere periode een doorkijk wordt gegeven in de benodigde financiële middelen. Dit onderhoudsplan wordt om de 4 jaar door Provinciale Staten vastgesteld. Omdat het eigendom per 2017 is overgegaan, zal naar verwachting medio 2021 een nieuw plan worden voorgelegd voor de volgende periode (2022-2025).

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V044 NJO NLE	**764**	**181**	**-223**	**722**
Bij				
Reguliere storting		181		

Af				
Uitvoering onderhoud 2018 volgens onderhoudsplan			-223	

Pensioenen (oud) leden GS (NR: V015)
Uit de voorziening worden de pensioenaanspraken van voormalige gedeputeerden betaald. De hoogte van deze voorziening wordt vastgesteld door een externe partner, Loyalis Maatwerk Administraties. Hiervoor worden de volgende recente actuariële grondslagen gehanteerd:

- Ervaringscijfers sterftekansen ABP, inclusief kostenopslag;
- Rekenrente van DNB;
- Overlevingskansen: prognosetafels ABP met CBS;
- Pensioenrichtleeftijd (thans 67 jaar);
- Contante waarde voor het nabestaandenpensioen.

Daarnaast worden de berekeningen aangepast op basis van informatie over neveninkomsten van de betreffende pensioengerechtigden.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V015 Pensioenen (oud) leden GS	**7.544**	**653**	**-222**	**7.975**
Bij				
Reguliere storting o.b.v. actuariële berekeningen		344		
Storting a.g.v. ontvangen waardeoverdracht		309		
		653		
Af				
Pensioenbetalingen (oud) leden GS			-222	

Oninbare vorderingen (NR: V035)
De voorziening is bedoeld ter dekking van het risico dat vorderingen oninbaar zijn.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V035 Oninbare vorderingen	**496**	**0**	**-426**	**70**
Af				
Vrijval voorziening Reedewaard i.v.m. aflossing lening			-426	

Oninbare leningen (NR: V037)
De voorziening is bedoeld ter dekking van het risico dat uitgezette leningen oninbaar zijn.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V037 Oninbare leningen	**178**		**11**	**167**
Af				
Vrijval o.b.v. vermogensontwikkeling DE-on 2018			11	

Reorganisatie bedrijfsvoering (NR: V039)
In het verleden is op basis van een visiedocument bedrijfsvoering en de bijbehorende businesscase een halvering van het aantal ondersteunende afdelingen naar 3 afdelingen en een inkrimping van de formatie met 26 fte's gerealiseerd. Dit heeft er toe geleid dat er vanaf 2017 een structurele besparing van € 2,6 mln. is gerealiseerd. Omdat op een zorgvuldige manier te doen, moeten incidentele proces- en frictiekosten worden gemaakt. Daarvoor is deze voorziening gevormd.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V039 Reorganisatie bedrijfsvoering	**948**	**0**	**-222**	**726**
Af				
Aanwending voorziening t.b.v. frictiekosten			-222	

Gronden OostvaardersWold / Nieuwe Natuur (NR: V040)
De voorziening is gevormd om het risico af te dekken dat de geactiveerde gronden OostvaardersWold met verlies (verkoopprijs lager dan de boekwaarde) worden afgestoten. Verwacht wordt dat de laatst beschikbare

gronden waarop deze voorziening van toepassing is in 2019 worden ingezet binnen het programma Nieuwe Natuur.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V040 Gronden OVW / Nieuwe Natuur	**1.102**	**0**	**0**	**1.102**

Garantstelling personeel NLE (NR: V040)
Deze voorziening is gevormd voor het provinciale aandeel in de garantstelling van de GR NLE voor het NLE-personeel na de overgang van dat personeel naar Batavialand. Er wordt alleen een beroep gedaan op de garantstelling in het geval dat Batavialand failliet gaat. Het aandeel van de provincie Flevoland in de garantstelling is conform het in de gemeenschappelijke regeling vastgestelde percentage van verdeling van de bijdragen van de GR-deelnemers bij tekorten, zoals vastgelegd in de bijlage bij de tekst van de gemeenschappelijke regeling uit 2004.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V045 Garantstelling personeel NLE	**1.466**	**0**	**-456**	**1.010**
Af				
Vrijval uit regulier verloop en actualisatie voorziening			-456	

Spaarverlof (NR: V040)
In 2017 is een nieuwe voorziening Spaarverlof gevormd. In de CAO 2017-2018 is vastgelegd dat met ingang van 1 januari 2018 de vervaltermijn van het bovenwettelijk en aangekocht (IKB) verlof komt te vervallen. Daarnaast zijn de mogelijkheden voor het extra sparen/aankopen van verlof verruimd. Conform het BBV is hiervoor een voorziening ingesteld. De hoogte van de voorziening is gebaseerd op (een prognose van) het aantal gespaarde verlofuren en de geldende uurtarieven per balansdatum. Het verloop van deze voorziening laat zich moeilijk voorspellen omdat het een nieuwe regeling betreft waardoor ervaringscijfers ontbreken.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V047 Spaarverlof	**348**	**120**	**0**	**468**
Bij				
Voeding o.b.v. ontwikkeling verlofsaldo en tarieven		120		

Duurzame waardevermindering Flevokust Haven (NR: V048)
In 2018 is Flevokust Haven in gebruik genomen. Zoals reeds werd voorzien ten tijde van het investeringsbesluit dient op moment van ingebruikname, conform de verslaggevingsvoorschriften, door middel van een taxatie getoetst te worden of er sprake is van een zogeheten lagere marktwaarde ('impairment-toets'). Omdat de getaxeerde directe opbrengstwaarde (gebaseerd op marktconforme bedrijfseconomische rendementseisen) eind 2018 lager is dan de boekwaarde van de investering is er een voorziening opgenomen van € 7,6 mln. Conform de verslaggevingsvoorschriften is deze voorziening gesaldeerd met de boekwaarde van de activa.

Bedragen x € 1.000	1/1	Bij	Af	31/12
V048 Duurzame waardevermindering Flevokust Haven	**0**	**7.626**	**0**	**7.626**
Bij				
Dotatie voorziening Flevokust Haven		7.626		

2. Verdeling van de lasten en baten over de taakvelden

Lasten per programma naar taakveld (incl. directe personele lasten)	Rekening 2017	Rekening 2018
1 Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid		
3.3 Kwantiteit grondwater	482	397
3.9 Water, overige baten en lasten	563	700
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	764	847
8.1 Ruimtelijke ordening	2.526	4.052
8.2 Volkshuisvesting	64	27
Totaal 1 Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid	**4.400**	**6.024**
2 Landelijk gebied en natuur		
5.2 Beheer natuurgebieden	8.987	8.054
5.3 Beheer flora en fauna	484	4.217
5.9 Natuur, overige baten en lasten	-27	627
6.3 Kennis en innovatie	57	100
7.9 Cult.&maatschappij, overige baten en lasten	97	766
Totaal 2 Landelijk gebied en natuur	**9.598**	**13.765**
3 Economie		
6.3 Kennis en innovatie	984	4.659
6.4 Recreatie en toerisme	0	606
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	4.559	4.304
Totaal 3 Economie	**5.543**	**9.569**
4 Cultuur, samenleving en sport		
0.6 Overhead	116	388
4.6 Duurzaamheid	0	804
7.1 Cultuur	8.261	5.764
7.2 Maatschappij	2.081	1.136
7.9 Cult.&maatschappij, overige baten en lasten	748	697
Totaal 4 Cultuur, samenleving en sport	**11.206**	**8.789**
5 Energie, milieu en klimaat		
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	6	3
3.5 Kwaliteit bodemwater	198	783
4.1 Bodembescherming	1.380	1.730
4.4 Vergunningverlening en handhaving	4.268	3.842
4.6 Duurzaamheid	1.065	1.752
4.9 Milieu, overige baten en lasten	661	616
5.9 Natuur, overige baten en lasten	339	327
7.1 Cultuur	50	31
8.1 Ruimtelijke ordening	370	369
Totaal 5 Energie, milieu en klimaat	**8.338**	**9.453**
6 Mobiliteit		
2.1 Landwegen	39.781	34.187
2.2 Waterwegen	3.265	3.130
2.3 Openbaar vervoer	32.653	32.987
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	1.740	1.993
3.1 Waterkeringen	106	0
Totaal 6 Mobiliteit	**77.546**	**72.296**

7 Gebiedsontwikkeling		
5.1 Natuurontwikkeling	1.055	7.063
5.2 Natuur, overige baten en lasten	72	0
6.2 Logistiek	288	7.855
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	20.777	10.495
8.3 Stedelijke vernieuwing	41	96
Totaal 7 Gebiedsontwikkeling	**22.233**	**25.508**
8 Kwaliteit openbaar bestuur		
0.2 Opbrengst provinciale belastingen	0	22
0.3 Geldleningen en uitzettingen	612	164
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	0	-439
0.8 Mutaties reserves	82.678	46.614
1.1 Provinciale Staten	1.879	2.019
1.2 Gedeputeerde Staten	1.297	1.824
1.3 Kabinetszaken	3	6
1.6 Openbare orde en veiligheid	83	117
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	1.108	1.453
3.9 Water, overige baten en lasten	184	184
4.6 Duurzaamheid	0	33
5.9 Natuur, overige baten en lasten	990	793
6.1 Agrarische aangelegenheden	913	2.029
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	1.539	5.258
7.9 Cultuur & maatschappij, overige baten en lasten	0	168
0.6 Overhead	31.464	27.522
Totaal 8 Kwaliteit openbaar bestuur	**122.751**	**87.768**
Totaal Lasten	**261.614**	**233.172**
Baten per programma naar taakveld	Rekening 2017	Rekening 2018
1 Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid		
3.3 Kwantiteit grondwater	-526	-497
3.9 Water, overige baten en lasten	-25	-10
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	-21	-22
8.1 Ruimtelijke ordening	-60	0
Totaal 1 Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid	**-633**	**-530**
2 Landelijk gebied en natuur		
5.2 Beheer natuurgebieden	-13	-50
5.9 Natuur, overige baten en lasten	38	0
Totaal 2 Landelijk gebied en natuur	**25**	**-50**
3 Economie		
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	0	-9
Totaal 3 Economie	**0**	**-9**
4 Cultuur, samenleving en sport		
7.1 Cultuur	0	-150
Totaal 4 Cultuur, samenleving en sport	**0**	**-150**
5 Energie, milieu en klimaat		
3.5 Kwaliteit grondwater	0	-19
4.1 Bodembescherming	-421	-489
4.4 Vergunningverlening en handhaving	6	0
4.6 Duurzaamheid	-11	-100

4.9 Milieu, overige baten en lasten	-92	-86
8.1 Ruimtelijke ordening	-132	-118
Totaal 5 Energie, milieu en klimaat	**-649**	**-811**
6 Mobiliteit		
2.1 Landwegen	-2.524	-1.260
2.2 Waterwegen	-83	-97
2.3 Openbaar vervoer	-31.850	-8.697
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	-46	-63
Totaal 6 Mobiliteit	**-34.503**	**-10.111**
7 Gebiedsontwikkeling		
5.1 Natuurontwikkeling	-358	-4.787
6.2 Logistiek	0	-167
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	-966	-351
8.3 Stedelijke vernieuwing	0	-69
Totaal 7 Gebiedsontwikkeling	**-1.323**	**-5.374**
8 Kwaliteit openbaar bestuur		
0.1 Uitkering provinciefonds	-94.278	-87.863
0.2 Opbrengst Provinciale belastingen	-70.012	-73.520
0.3 Geldleningen en uitzettingen	-426	-296
0.4 Deelnemingen	-312	-372
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	-1.015	-1.437
0.8 Mutaties reserves	-62.473	-57.690
0.9 Resultaat	7.201	8.704
1.2 Gedeputeerde Staten	-30	-32
6.1 Agrarische aangelegenheden	0	-64
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	-873	-1.016
0.6 Overhead	-2.227	-2.551
Totaal 8 Kwaliteit openbaar bestuur	**-224.531**	**-216.138**
Totaal Baten	**-261.614**	**-233.172**

x € 1.000

3. Specificatie van incidentele lasten en baten

Incidentele lasten en baten 2018	Lasten	Baten
1 Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid		
1.1 Ruimtelijke ontwikkeling		
11 Actualisatie/uitwerken omgevingsplan	1.034	
12 Overheidsparticipatie	294	
13 Omgevingswet	985	
98 Afwikkelingsverschillen	-27	
1.2 Water		
13 Grondwaterbeleid en drinkwater	21	
98 Afwikkelingsverschillen	-3	
2 Landelijk gebied en natuur		
2.1 Leefbaarheid landelijk gebied		
11 Beleidsontwikkeling landelijk gebied	710	
11 Digitale ontsluiting buitengebied	68	
2.2 Natuur en landschap		
23 Nationaal Park Oostvaardersplassen	783	
25 Grote grazers	3.574	
98 Afwikkelingsverschillen	-190	
3 Economie		
3.1 Ondernemerschap en groei		
16 Herstructurering bedrijventerreinen	1.082	
27 Financiering & support	27	
28 Markt & Culture		-9
29 Human Capital agenda	78	
98 Afwikkelingsverschillen	-110	
3.2 Recreatie en toerisme inclusief gebiedspromotie		
15 Recreatieve benutting van monumenten	20	
20 Visit Flevoland	43	
98 Afwikkelingsverschillen	-3	
4 Cultuur, samenleving en sport		
4.1 Cultuur		
23 100 jaar Zuiderzeewet	242	-90
23 Landschapskunstwerk	573	
24 Rijksmonument Waterloopbos	1.100	
25 Cultureel evenement	160	
98 Afwikkelingsverschillen	-526	
5 Energie, milieu en klimaat		
5.1 Milieu inclusief omgevingsdiensten		
14 Impuls Omgevingsveiligheid	104	-8
98 Afwikkelingsverschillen	309	-19
5.2 Energie en klimaat		
14 Duurzaamheid en energie	175	-60
15 Bodem		-89
16 Opgave duurzame energie	342	
98 Afwikkelingsverschillen	-23	
6 Mobiliteit		
6.1 Openbaar vervoer		
11 Openbaar streekvervoer		-10
98 Afwikkelingsverschillen	-765	-620

Incidentele lasten en baten 2018	Lasten	Baten
6.2 Mobiliteitsbeleid		
12 Voorverkenningen infrafonds	10	
16 Smart Mobility		-60
98 Afwikkelingsverschillen	-37	
6.3 Nieuwe infrastructuur		
19 Maatregelen kaderrichtlijn water	150	
98 Afwikkelingsverschillen	-5	
6.4 Bestaande infrastructuur		
98 Afwikkelingsverschillen	23	-67
7 Gebiedsontwikkeling		
7.1 Noordelijk Flevoland		
13 Servicehaven Noordelijk Flevoland	157	
7.2 Midden Flevoland		
05 Kapitaallasten Flevokust Haven (duurzame waardevermindering)	7.626	
11 Luchthaven Lelystad	364	-104
7.3 Zuidelijk Flevoland		
16 FVA Smart Bridges - Floriade	69	-69
7.4 Nieuwe Natuur		
07 Gronden OVW Nieuwe Natuur	561	-2.969
8 Kwaliteit openbaar bestuur		
8.1 (Inter)nationale samenwerking en bestuurlijke positionering		
11 Interreg V	160	-97
11 p-MJP Coördinatie	-26	
12 Representatie	11	
27 Top-up Waterprogramma	157	
98 Afwikkelingsverschillen	-216	
8.3 Algemene dekkingsmiddelen		
27 Vrijval voorziening	-456	-433
98 Afwikkelingsverschillen	23	**-1**
8.5 Bedrijfsvoering		
08 Spaarverlof	121	
17 Meerjaren Aanpak bedrijfsvoering	1.357	
20 Aanbestedingskosten	6	
29 NLE	3	
98 Afwikkelingsverschillen	-1	
8.6 Reserves		
11 Algemene reserve	356	-778
13 Grootschalige kunstprojecten	33	-268
14 Monumentenzorg	147	
15 Strategische projecten	12.028	-13.159
16 Zuiderzeelijngelden		-717
19 Technische bijstand Europa	25	
19 Investeringsimpuls Flevoland-Almere		-8.634
20 Procesgelden gebiedsontwikkeling	1.000	-433
22 p-MJP/POP	1.615	-1.202
24 Cofinanciering EU-projecten 14-20	900	-3.977
26 Nieuwe Natuur		-1.970
27 Flevokust Haven		-7.297
28 Almere 2.0	8.072	
34 Doorgeschoven activiteiten	315	-2.966
35 Meerjaren aanpak bedrijfsvoering		-1.357

Incidentele lasten en baten 2018	Lasten	Baten
38 Economisch Programma	122	-3.480
41 Duurzame energie	2.950	
Eindtotaal	**47.389**	**-50.910**

x € 1.000

4. Single information Single Audit (SiSa)

Er zijn in dit kader geen regelingen om te verantwoorden.

5. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

De accountant heeft op 12 april 2019 een goedkeurende controleverklaring afgegeven bij de Jaarrekening 2018, zie de hierna volgende pagina's.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de Provinciale Staten van provincie Flevoland

Verklaring over de jaarrekening 2018

Ons oordeel

Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening (pagina 143 tot en met 189) van provincie Flevoland een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de activa en passiva van de provincie op 31 december 2018 en van de baten en lasten over 2018, in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder provinciale verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader dat is vastgesteld door de Provinciale Staten op 20 juli 2018.

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de jaarrekening 2018 van provincie Flevoland, te Lelystad ('de provincie') gecontroleerd. De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- het overzicht van baten en lasten over 2018;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen;
- de bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is het BBV.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol en het normenkader dat is vastgesteld door de Provinciale Staten op respectievelijk 7 december 2011 en 20 juli 2018 en de Regeling controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2018, vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Thomas R. Malthusstraat 5, 1066 JR Amsterdam, Postbus 90357, 1006 BJ Amsterdam T: 088 792 00 20, F: 088 792 96 40, www.pwc.nl

'PwC' is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op www.pwc.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van provincie Flevoland zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Materialiteit

De reikwijdte van onze controle wordt beïnvloed door het toepassen van materialiteit. Het begrip 'materieel belang' wordt toegelicht in de sectie 'Onze verantwoordelijkheid voor de controle van de jaarrekening'.

De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor de jaarrekening als geheel is bepaald op € 2.320.000 (2017: € 2.600.000), waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor fouten 1% bedraagt en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de toleranties gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2018.

Wij zijn met de Provinciale Staten, vertegenwoordigd door commissie bestuur, overeengekomen dat wij aan de Provinciale Staten tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 116.000 (2017: € 130.000) rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen, of in het kader van SiSa of WNT- relevant zijn.

Verklaring over de in het jaarrapport opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het college van Gedeputeerde Staten en de Provinciale Staten

Het college van Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met het BBV, en voor
- de rechtmatige totstandkoming van de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, waaronder provinciale verordeningen, en ten slotte een zodanige interne beheersing die het college van Gedeputeerde Staten noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de rechtmatige totstandkoming van baten, lasten en balansmutaties mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude;
- Bij het opmaken van de jaarrekening moet college van Gedeputeerde Staten afwegen of de financiële positie voldoende is om de provincie in staat te stellen de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen. Het college van Gedeputeerde Staten moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's kunnen worden opgevangen, toelichten in de jaarrekening.

De Provinciale Staten zijn verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de provincie.

Onze verantwoordelijkheid voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 12 april 2019
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. J.L. Sebel RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2018 van provincie Flevoland

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol en het normenkader dat is vastgesteld door de Provinciale Staten op respectievelijk 7 december 2011 en 20 juli 2018, de Regeling controleprotocol WNT, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's:
  - dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
  - dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,
- het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing van de provincie;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de provincie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van Gedeputeerde Staten en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het college van Gedeputeerde Staten gehanteerde afweging dat de provincie in staat is de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de provincie haar financiële risico's kan opvangen. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de provincie in financiële risico's niet kan opvangen;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;

- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de Provinciale Staten onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

6. Lijst met afkortingen

AAA:	Amsterdam Airport Area
ABW:	Actieplan Bodem en Water
ABW:	Actieprogramma Bodem en Water
AER:	Assembly of European Regions
AGC:	Airport Garden City
APPA:	Algemene Pensionwet Politieke Ambtsdragers
BAC:	Bestuurlijke adviescommissie
BBP:	Bruto Binnenlands Product
BBV:	Besluit Begroting en Verantwoording gemeente en Provincies
BCPi	Bedrijfscontinuïteitsplan
BDU:	Brede Doeluitkering
BNG:	Bank Nederlandse Gemeenten
BRO:	Basisregistratie ondergrond
BRZO:	Besluit Risico's Zware Ongevallen
CMO:	Centrum voor Maatschappelijk Ontwikkeling Flevoland
CPMR:	Conference of Peripheral Maritieme Regions
CUP:	College uitvoeringsprogramma
DGO:	Duurzaam gebruik van de Flevolandse ondergrond
DGTL:	Digital (pilot in Win4ALL)
DLG:	(voormalig) Dienst Landelijk Gebied
DRU:	Dienstregelingsuur
DSO:	Digitaal Stelsel Omgevingswet
eDocs:	Documentmanagementsysteem
EFRO:	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EFRO:	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EHS:	Ecologische Hoofdstructuur
ERAC:	Adviesbureau voor regionale en Europese impact
FEA:	Flevolands Energieagenda
FTE:	Fulltime-equivalent (fulltime medewerker)
FVA:	Fonds verstedelijking Almere
GLB:	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
GR:	Gemeenschappelijke Regeling
GVV:	Gemeentelijke Visie op het Vestigingsbeleid
ICT:	Informatie- en Communicatie Technologie
IDS:	Introductie Duurzaam Stortbeheer
IFA:	Investeringsimpuls Flevoland Almere
IKB:	Individueel Keuze Budget
IPO:	Interprovinciaal Overleg van en voor Provincies
IT:	Information Technology
KO`s:	Koninklijke onderscheidingen
KRW:	Kaderrichtlijn Water
LAB:	Lelystad Airport Businesspark
LTO:	Land en Tuinbouworganisatie
MAAS:	Mobility as a Service
MAB:	Meerjaren Aanpak Bedrijfsvoering
BZK:	Ministerie van Binnenlandse Zaken
MBVI:	Meerjarenprogramma Beheer en Vervanging Infrastructuur
MITC:	Mobiliteit en Infrastructuur Test Centrum
MJOP:	Meerjaren Onderhoudsplan Provinciehuis
MKB:	Midden en Kleinbedrijf
MOBLA:	Bereikbaarheid Luchthaven
MRA:	Metropoolregio Amsterdam
MRA-E:	MRA Elektrisch
MRB:	Motorrijtuigenbelasting
MSNF:	Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland

NBTC:	Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen
NJO:	Niet jaarlijks onderhoud
NLE:	Erfgoedcentrum Nieuwland
NNN:	Natuurnetwerk Nederland
NOVI:	Nationale Omgevingsvisie
NZKG:	Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied
OFGV:	Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek
OMFL:	Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland
OV:	Openbaar Vervoer
P&C:	Planning & Control
P&O:	Personeel en Organisatie
PAS:	Programmatische Aanpak Stikstof
p-MIRT:	Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
pMJP/POP:	Provinciaal Meerjarenprogramma Plattelandsontwikkeling (nu POP)
PMR:	Programma Mobiliteit en Ruimte
PNN:	Programmaonderdeel Nieuwe Natuur
POB:	Persoonlijk Ontwikkel Budget
PoC-fonds:	Proof of Concept Fonds
POP3:	Plattelandsontwikkelingsprogramma 3
PPS:	Publiek private samenwerkingen
PUL:	Provinciaal Uitvoeringsprogramma Leefomgevingstaken
RDW:	Rijksdienst voor het Wegverkeer
RES:	Regionale Energiestrategie
RHC HFA:	Regionaal Historisch Centrum Het Flevolands Archief
RIEC:	Regionaal Informatie en Expertisecentrum
ROM:	Regionale Ontwikkelingsmaatschappij
ROM:	Regionale ontwikkelingsmaatschappij
RRAAM:	Rijk-Regioprogramma Amsterdam, Almere, Markermeer
RRK:	Randstedelijke Rekenkamer
Ruddo:	Regeling uitzetting derivaten decentrale overheden
RVO:	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
SBA:	Stedelijke bereikbaarheid Almere
SISA:	Single information Single Audit
SRE:	Schiphol Real Estate
SUP`s:	Strategische uitvoeringsprogramma's
SWUNG:	Wet Geluidshinder
TBES:	Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem
TEN-T:	Trans-European Network Transport
TMI:	Technologische MKB Innovatieregeling
UP:	(college) Uitvoeringsprogramma
VO:	Voortgezet Onderwijs
VTH:	Vergunning, toezicht en handhaving
Fido:	Wet Financiering decentrale overheden
WKO:	Warmte- en Koudeopslag
WNT:	Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector
ZZL:	Zuiderzeelijngelden